

SORUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA DAİR KARAR

Uğur Tural

141124101

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Kamu Hukuku Yüksek Lisans Programı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Karaer Güçlü

İstanbul

T.C. Maltepe Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mayıs, 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

UĞUR TURAL'ın "Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar" başlıklı tezi 17.05.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans/Doktora tezi oy birliğiyle oy çokluğuyla başarılı/başarısız olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	1 Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KARER GÜÇLÜ (Danışman) Maltepe Üniversitesi	
Üye	2 Dr.Öğr. Üyesi Asiye SELCEN ATAÇ Maltepe Üniversitesi	
Üye	3 Dr.Öğr.Üyesi Aysun ALTUNKAŞ Kadir Has Üniversitesi	
Üye	1 Dr. Öğr. Üyesi Hamide BAĞÇECİ Kadir Has Üniversitesi	
Üye	2 Dr. Öğr. Üyesi Melda KÖSE MARDUÇ Maltepe Üniversitesi	

Prof. Dr. Ahu TUNÇEL ÖNKAL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

Revizyon Takip Tablosu

REVİZYON NO	TARİH	AÇIKLAMA
00	01.03.2018	İlk yayın.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

17.06/2019

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarından bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; çalışmamın Maltepe Üniversitesinde kullanılan “bilimsel intihal tespit programı” ile tarandığını ve öngörülen standartları karşıladığını beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Uğur Tural

Hazırlayan	Kalite Koordinatörü	Kurumsal Yetkili
İlgili Birim	Dr. Öğr. Üyesi Şafak GÜNDÜZ	Prof. Dr. Belma AKŞİT

(Doküman No: FR-178; Yayın Tarihi: 01.03.2018; Revizyon Tarihi: ; Revizyon No:00)

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam sırasında bilgi, birikim ve tecrübeleri ile destek veren, çalışmamı tamamlamamı sağlayan, özverili değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Karaer Güçlü'ye, yaptıkları değerli eleştirileri ile çalışmama katkıda bulunan değerli jüri üyelerim Dr. Öğr. Üyesi Asiye Selcen Ataç ve Dr. Öğr. Üyesi Aysun Altunkaş hocalarıma, yoğun çalışmalarım sırasında desteğini esirgemeyen biricik eşim Cansu Ülkü'ye, çalışmalarım sırasında her ne kadar beni çok zorlasa da oğlum Harun Kağan'a ve kısa süre önce dünyaya gözlerini açan minik yavrum Ümit Burak'a, en zor zamanlarda desteğini esirgemeyen canım ailem annem, babam ve kardeşlerime sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Uğur Tural

Mayıs 2019

ÖZ

SORUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA DAİR KARAR

Uğur Tural
Yüksek Lisans Tezi
Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Kamu Hukuku Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Karaer Güçlü
Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

“Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar”, “Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar”, Soruşturamama Kararı” veya “Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı” olarak ifade edilen karar Ceza Muhakemesi Hukukumuzda yeni bir karar türü olarak CMK m. 158/6 ile yerini almıştır. Bu kararın soruşturma evresi başlamadan veriliyor olması kurumun en önemli yönü olup, konusu suç teşkil etmeyen ihbar ve şikâyetler nedeniyle bireylerin ceza soruşturmalarına muhatap edilmeleri ve şüpheli sıfatı almaları soruşturmaya yer olmadığı kararı ile engellenmiş olacaktır.

Söz konusu karar, konusu suç teşkil etmediği herhangi bir araştırma yapmaksızın dahi açıkça anlaşılır olan veya soyut ve genel nitelikte kalan ihbar ve şikâyetlerle ilgili olarak Cumhuriyet savcılarınca soruşturma başlatılmadan, yapacakları ön değerlendirme neticesi verilecektir. Böylelikle kişilerin lekelenmeme haklarının en baştan güvence altına alınarak bir hukuki himaye sağlandığı söylenebilir. Bu kapsamda yeterli niteliğe sahip olmayan ihbar ve şikâyetler bu hukuki himayenin sağladığı güvencenin filtresinden geçerek ceza muhakemesinde yürüyüşü engellenmiş olacaktır. Kuruma uygulayıcılar tarafından yeterince müracaat edilmesi durumunda adli yargıda iş yoğunluğunda ciddi manada azalma ve konusu suç teşkil etmeyen ihbar ve şikâyetler nedeniyle de kişilerin yersiz soruşturmalardan korunması hedeflenmektedir.

Keza lekelenmeme hakkı ve masumiyet karinesi kişilerin haklarında soruşturma başlatılma ihtimali olan bir adli sürece karşı soruşturma evresi başlatılmadan dahi evleviyetle korunmasını gerektirmektedir. Bunu sağlamak Devletin pozitif yükümlülükleri arasında olup, konusu suç teşkil etmediği açıkça anlaşılan veya soyut ve genel nitelikte kalan ihbar ve şikâyetler getirilen kurum ile soruşturulmaksızın ve en makul sürede sonlandırılması gerekmektedir. Bununla beraber Cumhuriyet savcıları önlerine gelen ihbar ve şikâyetin suç oluşturup oluşturmadığı hususunda en ufak bir tereddütte kalmaları durumunda kuruma başvurulamayacak, soruşturma başlatılacaktır. Bu aşamadan sonra da kurum geçmişe dönük olarak artık işletilemeyecektir. Dolayısıyla soruşturmayı başlatıp-başlatmama konusunda takdir hakkını kullanacak olan Cumhuriyet savcılarının verecekleri karar ile ciddi bir rol üstlendikleri söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: Soruşturma, Savcı, İhbar ve Şikâyet, Lekelenmeme Hakkı, Karar

ABSTRACT

Decisions Of No Ground For Investigation

Uğur Tural

Master Thesis

Department of Public Law

Public Law Programme

Thesis Advisor: Asst. Prof. Zeynep Karaer Güçlü

Maltepe University Institute of Social Sciences, 2019

“Decisions of No Ground for Investigation”, “Decisions of No Ground for Making Investigation”, “Decision of not Investigating” or “The Decision of No Ground for Investigation” which is regulated in article 158/6 of Criminal Procedure Code (CPC), takes place in our Criminal Procedure Law, as a new type of decision. The most important aspect of this institution is that this decision is made before the investigation phase begins. By this way, individuals will be prevented from being subject to the criminal investigations, due to the complaints that do not constitute a criminal offense and also will be prevented from taking suspicious positions unnecessarily.

This decisions will be made, after the preliminary evaluation of the public prosecutors, in the cases of complaints that can be clearly understood that it does not constitute a subject offense even without conducting any investigations. This decision can be made also in the case of that complaints are abstract and general. Thus, it can be said that a legal bar was created by securing the individual’s “Right not to be Labelled as Criminal” from the beginning. Notices and complaints that do not have sufficient qualities will be struck by this legal barrier. If this institution is applied properly by the public prosecutors, there will be serious fall of the workload of the ordinary courts and on the other side individuals will be protected from the unnecessary investigations due to the complaints that do not constitute a criminal offense.

Likewise, “Right not to be Labelled as Criminal” and “the presumption of innocence” require that individuals to be protected even before the investigation phase starts. It is one of the positive obligations of the States, to conclude the judicial process in the most reasonable time, without being investigated with this institution that brought complaints that can be clearly understood that it does not constitute a subject offense or which are abstract and general in nature. On the other hand, the institution will not be applied and the investigation will be initiated. If the public prosecutors have some doubts about that the complaints may execute a criminal offence. After this stage, the institution will no longer be operated retrospectively. Therefore, it can be said that the public prosecutors, who have the authority to start the investigation, have taken a serious role about the application of this institution.

Keywords: Investigation, Public Prosecutor, Notification or Complaint, Decisions of No Ground for Investigation.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZ	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
ÖZGEÇMİŞ	xii
BÖLÜM 1. SORUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA DAİR KARARIN MAHİYETİ	1
1.1. Hukuki Tanımı – Madde Gerekçesi	1
1.2. Niteliği	8
1.3. İnsan Onuruyla İlişkisi	14
1.4. Adil Yargılanma Hakkıyla İlişkisi	16
1.4.1. Lekelenmeme Hakkı ve Masumiyet Karinesi	23
1.4.2. Makul Sürede Yargılanma Hakkı	42
1.5. Dava İkamesi-Dava Açmada Muhtariyet-Faydacılık	51
1.6. Kararın Adli Sisteme Katkıları	54
1.7. Kararın Benzer Kurumlarla İlişkisi	57
1.7.1. İdari Soruşturma	60
1.7.2. Uzlaşma	66
1.7.3. Erteleme	68
1.7.4. Önödeme	71
1.7.5. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması	73
1.7.6. Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar	76
BÖLÜM 2. CEZA MUHAKEMESİ KANUNU ANLAMINDA SORUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA DAİR KARARIN KOŞULLARI, KARAR VERME USULÜ VE DENETİM YOLU	81

1.8. İhbar veya Şikâyetin Varlığı	81
2.1.1. İhbarın Koşulları	85
2.1.2. Şikâyetin Koşulları	88
2.1.3. İhbar ve Şikâyet Edilen Kişiyeye Dair Bir Sıfat Önerisi	90
2.1.4. Eşik Teorisi ve Basamak Teorisi	92
2.2. Araştırmaya Gerek Olmadan Anlaşılma	95
2.2.1. Önalın Araştırmaları.....	97
2.2.2. Şüphe Kavramı ve Dereceleri.....	101
2.2.2.1. Şüphe Dereceleri.....	106
2.2.2.2. Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararı Açısından Şüphenin Değerlendirilmesi.....	111
2.3. Soyut ve Genel Nitelikte Olma	112
2.3.1. Soyut Olma.....	114
2.3.2. Genel Nitelikte Olma	115
2.3.3. İki Şartın Birlikte Gerçekleşmesi.....	116
2.4. Kararın Verileceğı Aşama	120
2.5. Kurum Olarak Savcılık	124
2.6. Savcının Ceza Soruşturmasında Yetki ve Görevleri.....	131
2.7. Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karara Karşı Denetim Yolu	143
2.7.1. İtiraz Hakkı Olanlar.....	144
2.7.1.1. İhbar Eden	146
2.7.1.2. Şikâyet Eden	148
2.7.2. İtiraz Usulü.....	150
2.7.3. İtirazın Değerlendirmesi	154
2.7.3.1. İtirazın Kabulü	154
2.7.3.2. İtirazın Reddi.....	157
2.8. İhbar ve Şikâyetlerin Sisteme Kaydedilmesi Sorunu	160
SONUÇ	163
KAYNAKÇA	169
KARARLAR	181

KISALTMALAR

AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜEHFD	: Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Bknz.	: Bakınız
CD.	: Ceza Dairesi
CMK	: 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
Çev.	: Çeviren
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E.K.	: Esas Karar
e.t.	: Erişim Tarihi
İBK	: İçtihadı Birleştirme Kararı
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
KH.	: Kamu Hukuku
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
m.	: madde
s.	: Sayfa
SDÜHFD	: Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TCK	: Türk Ceza Kanunu
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Projesi
vd.	: Ve diğerleri
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu

ÖZGEÇMİŞ

Uğur Tural

Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Eğitim

Derece Yıl	Üniversite, Enstitü, Anabilim Dalı
Y.Ls. 2019	Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Ls. 2009	Dicle Üniversitesi, Hukuk Fakültesi
Ls. 2019	Anadolu Üniversitesi, İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Programı
Lise 2003	Alparslan Lisesi

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı	: Kartal/1986	Cinsiyet: Erkek
Yabancı diller	: İngilizce	
GSM / e-posta	: cansuntu@gmail.com	

BÖLÜM 1. SORUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA DAİR KARARIN MAHİYETİ

1.1. Hukuki Tanımı – Madde Gerekçesi

Soruşturmaya yer olmadığına dair karar CMK m.158/6 ile ceza muhakemesi hukukumuzda yeni bir karar türü olarak girmiştir¹. Karar, kovuşturmaya yer olmadığı kararına benzemekle birlikte soruşturma evresi öncesinde verilmesi kararın en belirgin yönüdür². CMK m.158/6’da soruşturmaya yer olmadığına dair kararın; ihbar ve şikâyet konusu olayın suç oluşturmadığının her hangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılır olması veya ihbar ve şikâyetle konu olayın soyut ve genel nitelikte olması halinde verileceği düzenlenmiştir. Savcı, soruşturmaya yer olmadığına dair kararı, ihbar ve şikâyetle konu olay hakkında soruşturma öncesi yapacağı bir ön değerlendirme sonrasında verecektir. Bu ön değerlendirmeye göre savcı soruşturmayı başlatmayarak soruşturmaya yer olmadığına dair karar vermektedir³.

Değişiklik gerekçesine göre; “*Maddeyle, Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 158’inci maddesine yeni bir fıkra eklenerek, içeriği suç oluşturmayan veya soyut ve genel nitelikteki*

¹ CMK m.158/6 (Ek: 15/8/2017-KHK-694/145 m.) : “İhbar ve şikâyet konusu fiilin suç oluşturmadığının her hangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması veya ihbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması durumunda soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilir. Bu durumda şikâyet edilen kişiye şüpheli sıfatı verilemez. Soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar, varsa ihbarda bulunana veya şikâyetçiye bildirilir ve bu karara karşı 173’ üncü maddedeki usule göre itiraz edilebilir. İtirazın kabulü hâlinde Cumhuriyet Başsavcılığı soruşturma işlemlerini başlatır. Bu fıkra uyarınca yapılan işlemler ve verilen kararlar, bunlara mahsus bir sisteme kaydedilir. Bu kayıtlar, ancak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından görülebilir.”

² YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2018, s. 557.

³ ÖZBEK, Veli Özer/DOĞAN, Koray/BACAKSIZ Pınar/TEPE İlker, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara, 2017, s. 189; ÖZEN, Mustafa, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s. 808; ASLANTÜRK, Mustafa, Cumhuriyet Savcısının Soruşturma Temel Kitabı, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2018, s. 385.

ihbar ve şikâyetler için soruşturma öncesi bir değerlendirme mekanizması oluşturulmaktadır. Bu tür ihbar ve şikâyetler üzerine derhal soruşturmaya başlanması, ilgililere şüpheli sıfatı verilerek yakalama ve ifade alma başta olmak üzere çeşitli muhakeme işlemlerine girişilmesi hem usul ekonomisi ile hem de “lekelenmeme hakkı” ile bağdaşmamaktadır. Düzenlemeyle bu tür ihbar ve şikâyetlerin duruşma evresi başlatılmadan hukuki sonuca bağlanması sağlanmaktadır.”

Ceza muhakemesinin amacı maddi gerçeği aramaktır⁴. Bunda toplumun menfaati vardır⁵. Maddi gerçeğin araştırılması ilkesi sadece hâkimi değil, savcayı da bağlar⁶. Maddi gerçeğin arandığı ceza muhakemesi “şüphe” ve onu işaret eden “şüphe sebebi” olmadan başlamaz ve ilerleyemez. İhbar ve şikâyetin ceza muhakemesini başlatabilmesi için CMK m.160/1 gereği başlangıç şüphesi olarak anılan asgari şüpheyi barındırması gerekmektedir. Aksi takdirde savcı soruşturmayı başlatmayacaktır⁷.

Ceza muhakemesi medeni muhakeme hukukundan farklı olarak şekli gerçekliğin tespiti değil “maddi gerçeğin” ortaya çıkarılması amacına hizmet etmektedir. Ceza muhakemesini diğer hukuk dallarından ayrılmasında kişinin özgürlüğü ile ilgili kararlar alması önemli bir yere sahiptir. Ceza muhakemesinde maddi gerçeğe ulaşma sürecinde hatalı yolların kullanılması durumunda medeni hukuktaki sonuçlardan daha ağır sonuçların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bu süreçte maddi gerçek araştırılırken tüm süjelerin hak ve

⁴ Maddi gerçek, bugüne dayanılarak dünün öğrenilmesidir. Dün hakkındaki şüphe deliller sayesinde yenilecek ve yerini kanaat alacaktır. Maddi gerçek budur. Ancak bu her zaman mutlak gerçek olmayabilir. KUNTER, Nurullah, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Kazancı Matbaacılık, Sekizinci Bası, İstanbul, 1986, s. 326. Maddi gerçek, delil ve ispat kavramları arasındaki ilişki için Bknz. BİRTEK, Fatih, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat, Adalet Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2017, s. 7-18.

⁵ BARDAK, Cengiz, Ceza Muhakemesinde Hazırlık Soruşturması, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara, 1996, s. 31.

⁶ BIÇAK, Vahit, Suç Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2018, s. 132.

⁷ ŞAHİN, Cumhur/GÖKTÜRK, Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku II, Seçkin Yayınları 7. Bası, Ankara, 2018, s. 23. Soruşturma yapılmasına yer olmadığı kararı Ceza Muhakemesi Kanunu gelmeden önce uygulamada yaşanan önemli sıkıntılardan biri de çok sayıda niteliksiz adli evrak hakkında başta soruşturma açılması ardından da kovuşturmaya yer olmadığına dair kararı vermekle uğraşan savcılarının, nitelikli olaylara gerekli vakti ayıramamalarıdır. POLATER, Yusuf Ziya, Adli Kolluk-Savcı İlişkisi ve Soruşturmalara Etkisi, TBB Dergisi, S. 120, Y. 2015, s. 291.

menfaatlerinin eksiksiz korunarak, çeşitli teminatlarla maddi gerçeğe varılması ve bu yapılırken kişilerin lekelenmeme hakkının da güvence altına alınması lüks değil bir zarurettir. Bu yönüyle “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumunun ceza muhakemesi hukukumuzda gelişi gecikmiş ancak varlığı zaruri bir müessesedir⁸.

Ceza Muhakemesi Kanunu m.160 uyarınca ihbar veya başka bir suretle bir suç işlendiği izlenimi edinen Cumhuriyet savcısı re’sen veya emrindeki kolluk vasıtasıyla işin gereğini araştırmaya başlar. Yaptığı araştırma sonucu iddianame düzenleyip düzenlememe konusunda bir değerlendirme yapar. Savcı, yapacağı bu değerlendirme sonucu soruşturma sırasında elde ettiği mevcut deliller gereği “yeterli suç şüphesinin” oluşması durumunda iddianame düzenler (CMK m.170/2), “yeterli suç şüphesini” elde edememesi veya “kovuşturma olanağının bulunmaması” durumunda kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verir (CMK m.172/1)⁹.

Ceza Muhakemesi Kanunu m.160/1’de “bir suçun işlendiği izlenimini veren hal”, bir suçun işlendiği konusunda duyulan şüpheyi ifade etmektedir. Olguya dayalı basit bir izlenim (şüphe) dahi soruşturmayı başlatmayı zorunlu kılmaktadır¹⁰. Savcı, suç işlendiği bilgisinin kendisine ulaşmasını müteakip soruşturmaya başlayıp başlamama ya da

⁸ YURTCAN, Erdener, CMK Şerhi, Adalet yayınları, 8. Baskı, Ankara, 2017, s. 5; ÜNVER, Yener/HAKERİ, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, 14. Baskı, Ankara, 2018, s. 8; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 69; CENTEL, Nur/ZAFER, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, 14. Bası, İstanbul, Eylül 2017, s. 6; BİRTEK, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat, s. 9; DONAY, Süheyl/ALTUNKAŞ, Aysun müdafî, Ceza Yargılama Hukukunda Son Gelişmeler Sempozyumu, (Ceza Yargılamasında Şüphe Kavramı-ALTUNKAŞ, Aysun), Seçkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 79. “Soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumunun ceza muhakemesi hukukumuzda kazandırılmasından önce uygulamada bazı Cumhuriyet savcılarının soyut ve genel nitelikteki ihbar ve şikâyetleri işleme almama yolunu tercih ettikleri, söz konusu uygulama nedeniyle ilgililerin bu hareketsizliği ihbar ve şikâyetlerde basit şüphenin yer alması halinde TCK 257/2 kapsamında görevi kullanma suçuna mahal verebileceği, bu nedenle Ceza Muhakemesi Kanunu’nda oluşabilecek aksaklıkları giderebilmesi için soruşturmaya yer olmadığına dair karara yer verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. ALTUNKAŞ, Ceza Yargılamasında Şüphe Kavramı, s. 79.

⁹ ÇİFTÇİOĞLU, Cengiz Topel, Açıklamalı ve Uygulamalı Örnekleriyle Savcılık Kurumunun Hukuki Statüsü Bağlamında Cumhuriyet Savcısının Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararı ve Kararın Denetimi, Seçkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara, Mart 2017, s. 158.

¹⁰ PARLAR, Ali/ÇETİN, Ahmet, Ceza Muhakemesinde Soruşturma Evresi ve Uygulaması, Aristo Yayınevi, İstanbul, 2017, s. 95; GÖKCAN, Hasan Tahsin, Cumhuriyet Savcısının Delilleri Değerlendirme Yetkisi ve Yargıtay Uygulaması, Ankara Barosu Dergisi, Yıl/Sayı 2012/1, s. 195; ALTUNKAŞ, Ceza Yargılamasında Şüphe Kavramı, s. 78.

soruşturma evresi neticesinde fiilin ve failin belli olması, yeterli şüphenin elde edilmiş olması durumunda savcının iddianame düzenleyip düzenlememe noktasında takdir yetkisinin bulunmasına “maslahata uygunluk” ilkesi denir¹¹. Bu ilkeye göre dava açılabilmesi için kanuni şartlara ilave olarak maslahata uygunluk olarak ifade edilen “takdirilik ilkesinin” sağlanması gerekmektedir¹².

“Soruşturmaya yer olmadığı dair karar” kurumundan önce uygulamada başlangıç şüphesinin elde edilememesi durumunda dahi kişiye şüpheli sıfatı verilmekte ve hakkında ceza soruşturması açılmaktaydı. Bu durum adil yargılanma hakkı ve bu kapsamda kişilerin lekelenmeme hakkı, masumiyet karinesi gibi temel evrensel ilkelerin tam da ceza muhakemesinin en başında göz ardı edilmesine neden olmaktaydı¹³. Ceza muhakemesi sistemindeki doğrudan soruşturma mecburiyeti ilkesi nedeniyle bir ön muhakeme evresine yer verilmemesi veya bir ayıklama yapılmaması ciddi bir eksiklik teşkil ederken CMK m.158/6 da getirilen düzenleme ile bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır¹⁴.

Yetkili mercilerce “suç şüphesinin öğrenilmesi” olarak tanımlanan ve soruşturma evresi olarak ifade edilen bu süreç (CMK m.2/1-e), birçok ceza muhakemesi işlemini başlatır. Savcının, suç işlendiği yönünde edindiği izlenimi sonrası başlayan soruşturmada, “suç şüphesi altındaki kişiye” şüpheli sıfatı verilir (CMK m.2/1-a), kişi şüpheli sıfatı alarak ceza muhakemesi hukukunda Devletin “emredici otoritesi” ve “boyun eğme mecburiyeti”

¹¹ ÖZTÜRK, Bahri, Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturma Mecburiyeti, DEÜ Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi, No:17, Ankara, 1991, s. 14; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara, 2017, s. 497; KAYNAK, Ali Osman, Hazırlık Soruşturmasında Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi, Ankara Barosu Dergisi, S. 2, Y. 1998, s. 59.

¹² ÖZTÜRK, Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturma Mecburiyeti, s. 30; UĞUR, Hüsamettin, Ceza Muhakemesinde Kovuşturma Mecburiyeti İlkesinden Maslahata Uygunluk İlkesine, TBB Dergisi, Sayı 73, Yıl 2007, s. 258-259.

¹³ GÖKCEN, Ahmet/ BALCI, Murat/ALŞAHİN, M. Emin/ÇAKIR, Kerim, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, 2. Baskı Ankara 2018, s. 263; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 66, ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 71; BIÇAK, s. 123; GÖKCEN, s. 197; KAHRAMAN, Erkut Güçlü, Yeterli Şüphe Kavramının İddianamenin İadesi Kurumu Bakımından Değerlendirilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C.16, S.1, Y.2014, s. 130. GÜLSÜN, Ramazan, İnsan Onuru ve Lekelenmeme Hakkı, International Journal of Legal Progress, Cilt:1, Yıl:2015, Sayı:2 s. 19.

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/legalprogress/article/view/5000164083/5000170034> (e.t. 26.03.2018)

¹⁴ YURTCAN, Erdener, Ceza Yargılaması hukuku, Adalet yayınları, 14. Baskı, Ankara, 2017, s. 446; ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 803.

ile “zor kullanma yetkilerinin objesi” olarak ceza soruşturmasıyla karşı karşıya bırakılır¹⁵. Müteakiben yargı makamları, kişiye verilen bu sıfatı nedeniyle birçok koruma tedbirini uygulama imkânını elde eder. Birey hakkında başlayan soruşturma nedeniyle yargı makamlarınca gözaltı, yakalama, tutuklama, adli kontrol, arama, el koyma, kayyım tayini, teknik araçlarla izleme, iletişimin dinlenmesi gibi koruma tedbirleri nedeniyle özgürlüğü kısıtlayıcı, kamuoyunda ve toplum nazarında onur ve şerefini kırıcı bir konuma gelebilmektedir¹⁶.

Ceza muhakemesi hukukumuzda yeni kazandırılan “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” ile savcıya filtreleme görevi verilmiştir. Savcı, eleme fonksiyonunu icra ederken ihbar ve şikâyet sonrası önüne gelen bir olay nedeniyle doğrudan soruşturma başlatıp başlatmama ve aleyhine ihbar ve şikâyetle bulunulan kişiye şüpheli sıfatı verip vermeme noktasında takdir hakkına sahip olması açısından ceza muhakemesinde önemli bir konuma getirildiği görülmektedir. Bu durum beraberinde de savcayı ciddi sorumluluk altında bırakmaktadır. Adeta savcıya tüm muhakeme işlemlerini başlatacak anahtarlar teslim edilmiştir. Savcı ya bu anahtarla soruşturmayı başlatacak ya da soruşturmaya yer olmadığına dair karar ya da soruşturmaya devam etmeme şeklinde ifade edilebilecek CMK m.158/6 gereği getirilen kararı verecektir.

“Soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu ile birlikte savcı; kendisine ulaşan ihbar ve şikâyet hakkında daha önceki muhakeme işlemlerinden farklı olarak soruşturma açıp açmama konusunda bir tasarruf yetkisi elde etmiş olmaktadır¹⁷. Soruşturmaya yer olmadığı kurumu gelişinden önce şartların oluşması durumunda kişi doğrudan şüpheli sıfatını almakta ve hakkında soruşturma açılmaktaydı. Getirilen düzenleme ile birlikte savcının şüpheli gördüğü ve hakkında soruşturma açılmasına müsaade ettiği kişi hakkında soruşturma açılacak ve yine bu kişiye şüpheli sıfatı

¹⁵ KUNTER, Nurullah/YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, 17. Bası, İstanbul, 2009, s. 360-373.

¹⁶ CENTEL/ZAFER, s. 347; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 18; ÜNVER/HAKERİ, s. 310; ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE, s. 250.

¹⁷ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 559; YURTCAN, s. 446.

verilecektir. Kurumun uygulanması ile birlikte birey ceza muhakemesinde bir süje teşkil edecek ve hakkında soruşturma açılması söz konusu olacaktır.

Buna karşın savcı CMK m.158/6 gereği ihbar ve şikâyet konusu müracaatta başlangıç şüphesini tespit edememişse, soruşturmaya yer olmadığına dair karar verecektir. Böylece hakkında soruşturma açılmayan kişinin artık şüpheli sıfatı olmadığından kişinin lekelenmesi de engellenmiş olacaktır. Böyle bir muhakeme işleminde adil yargılama ilkesi ve lekelenmeme hakkının gözetildiğini söylemek mümkündür. Zira şantaj yapmak, rakibini bertaraf etmek, intikam almak, çıkar sağlamak gibi amaçlarla ihbar ve şikâyet yapıldığı da görülmektedir. Suçları soruşturmak ve kovuşturmakla görevli makamlar ihbar ve şikâyetleri değerlendirmek mecburiyetinde olup CMK m.158/6 işletilerek bir n ayıklayıcılığa gideceklerdir¹⁸.

Soruşturma evresinde suçu işlediğinden şüphelenilen kişiye ve suça konu fiile yönelik CMK m.160 uyarınca araştırma ve soruşturma faaliyetleri yapılır. Somut olayda şüphelinin ya da başlangıç şüphesinin mevcut olmaması durumunda soruşturma faaliyeti de başlamaz. Cumhuriyet savcısı soruşturma evresini başlangıç şüphesine ulaştıktan sonra başlatmalı, önce soruşturmayı başlatıp sonra başlangıç şüphesine götürecek delili aramamalıdır¹⁹. Ihbar ve şikâyet edilen, soruşturmaya yer olmadığına dair kararın ceza muhakemesi hukukumuzda gelişi ile birlikte önceki uygulamanın aksine doğrudan şüpheli sıfatı alması yerine savcının bir n incelemesine tabi tutulmaktadır. Bireyin böylece lekelenmeme hakkı korunmakta, masumiyeti güvence altına alınmakta ve yargılamaya adil bir başlangıç yapıldığı söylenebilmektedir. Getirilen bu kurum ile kişinin lekelenmeme hakkı güvence altına alınmış olacağından, birey suçlu yaftası ile muhatap edilmemektedir. Dolayısıyla CMK m.158/6 ile getirilen kurumun bireyin lekelenmeme hakkının korunması esas alınmış olup, adil yargılanma hakkı ve masumiyet karinesi ile temas iindedir²⁰. Lekelenmeme hakkının tarafları birey ve devlet olup bu hak sadece devlete karşı ileri

¹⁸ BIÇAK, s. 362; şIK, Hüseyin, Türk Adli Yargı Sisteminde Savcılık Kurumu, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 2018, s. 475; ASLANTÜRK, s. 384.

¹⁹ ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 803; YENİSEY/NUHOğLU, s. 546.

²⁰ GÖKCEN/BALCI/ALşAHİN/ÇAKIR, s.263.

sürülebilien hak olduğundan resmi sifata sahip olmayan kişilere karşı bu hakka dayanarak bir hak iddia edilemez²¹.

Herkes bir gün “şüpheli” sıfatını alabileceğinden, bu bağlamda herkese potansiyel bir şüpheli nazarıyla bakmak mümkündür. Bireylerin bu durumla karşılaşmaları halinde etkin bir soruşturmanın yapılması, makul sürede sonuçlandırılması, dürüstlük içinde ve maddi gerçeğe ulaşma gayesiyle adil bir yargılamanın yapılması gerekmektedir. Lekelenmeme hakkı bireyin yapılacak yargı faaliyeti sonucu toplum ve kamu önünde aklanarak lekelenmeme hakkının muhafaza edilmesi yönüyle birlikte bu hakkın bizzat kamu tarafından ve yargı mercileri aracılığıyla güvence altına alınmış olması yönü bulunmaktadır²².

Masumiyet karinesi evrensel bir hukuk ilkesi olup, ilkeye uluslararası hukuk metinlerinde yer verilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde (AİHS m.6/2); “Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır”, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde (İHEB m.11/1); “Bir suç işlemekten sanık herkes, savunması için kendisine gerekli bütün tertibatın sağlanmış bulunduğu açık bir yargılama ile kanunen suçlu olduğu tespit edilmedikçe masum sayılır”, Anayasada ise (m.38/4); “Suçluluğu hükmen sabit sayılıncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz”, şeklinde ifade edilmiştir²³. Adil yargılanma hakkının temel ilkelerinden olan masumiyet karinesi aynı zamanda lekelenmeme hakkına da kaynak oluşturmakta ve masumiyet karinesinin özel bir görünümü ya da unsuru olduğu söylenebilir. Lekelenmeme hakkı masumiyet karinesi ile bağlantılı ancak ayrı ve özel bir haktır. Dolayısıyla CMK

²¹ CENTEL/ZAFER, s. 176, BIÇAK, s. 123; ÜNVER/HAKERİ, s. 206.

²² KARA, Eyüp, Lekelenmeme Hakkı, Adalet Dergisi, Sayı 43, Yıl 2012, s. 193; ÜNVER/HAKERİ, s. 206; CENTEL/ZAFER, s. 176, BIÇAK, s. 123.

²³ ÖZTÜRK, Bahri/TEZCAN, Durmuş/ ERDEM, Mustafa Ruhan/ GEZER, Özge Sırma/ SAYGILAR KIRIT Yasemin F./ ALAN AKCAN, Esra/ERDEN TÜTÜNCÜ, Efser/ ÖZAYDIN, Özdem/ ERDEN TÜTÜNCÜ, Efser, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 122; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 50.

m.158/6 ile getirilen “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu lekelenmeme hakkı ile ilgilidir²⁴.

Masumiyet karinesinin öngördüğü durum hakkında suç isnadı bulunan kişinin masum olmasını değil, adil bir yargılama sonunda verilen mahkûmiyet kararının kesinleşinceye kadar kişinin masum sayılması gerektiğini ifade etmektedir²⁵. Ülkemizde açılan davaların birçoğunun beraat ile sonuçlandığı göz önünde bulundurulduğunda suç isnadı altında bulunan kişi hakkında “suçlu” olduğuna yönelik bir ön kabulün ciddi bir haksızlık oluşturacağı anlaşılabilmektedir²⁶. Ayrıca ceza muhakemesi hukukumuzda kazandırılan “soruşturmaya yer olmadığı” kurumu işletilerek kişilerin usulsüz ihbar ve şikâyetler ile şüpheli olma durumundan da kurtarılmış olacağından lekelenmeme hakkı en başından güvence altına alınmış olacaktır²⁷.

1.2. Niteliği

Lekelenmeme hakkının korunmasına yönelik CMK m.158/6 ile getirilen düzenleme usulsüz ihbar ve şikâyetler nedeniyle kişileri “soruşturmadan kurtarmak” veya “haksız iftiralara karşı korumak” için getirilmiş bir hukuk teminatıdır²⁸. Yeterli niteliğe sahip olmayan ihbar ve şikâyetler CMK m.158/6’nın uygulanması sonrası hukuk eleğinden geçirilmiş ve ayıklanmış olacağından yargılamanın başından itibaren lekelenmeme hakkına yönelik müdahale önlenmiş olacaktır²⁹.

²⁴ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 263.

²⁵ MEMİŞ, Pınar, Adil Yargılama Hakkının Unsuru Olarak Masumiyet Karinesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2003, s. 4.

²⁶ 2017 yılında Ceza Mahkemelerinde görülen toplam sanık sayısı 3.320.765 iken 566.306 sanık bu yargılamalar sonucu beraat etmiş (% 17,1’ i), 1.452.445 sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilmiş (%43,7), diğer sanıklar hakkında başkaca kararlar verilmiştir (1.302.014 sanık %39,2). 2016 yılında toplam sanık sayısı 3.303.379 iken 652.821 sanık bu yargılamalar sonucu beraat etmiş (% 19,8’ i), 1.429.851 sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilmiş (%43,7); 2015 yılında toplam sanık sayısı 3.828.481 iken 788.018 sanık bu yargılamalar sonucu beraat etmiş (% 20,6’sı), 1.531.696 sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilmiş (%40) Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2017, Ankara 2018, s. 32.

²⁷ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s.263.

²⁸ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 263.

²⁹ YURTCAN, s. 446.

Soruşturmaya yer olmadığına dair karar adli yönü olan bir karar olmakla beraber Ceza Muhakemesi Kanunu'na göre hüküm niteliği taşıdığı söylenebilir³⁰. Hakkında ihbar ve şikâyet edilen kişiye söz konusu ihbar ve şikâyet nedeniyle soruşturma açılmaması, şüpheli sıfatı verilmemesi ve sürecin ceza soruşturması başlatılmaksızın soruşturmaya yer olmadığı kararı ile sonlandırılması kararın en belirgin yönleridir.

Ceza Muhakemesi Kanunu m.160/1'de yer alan “bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâl” ifadesinden de anlaşılacağı üzere belli bir suç şüphesine karşı soruşturmaya başlanılablmesinin maddi koşulu, o suça ilişkin başlangıç şüphesinin var olmasıdır. Başlangıç şüphesi, soyut bir izlenimle değil; suçun işlendiği izlenimini uyandıran somut vakıalar ile oluşur. Cumhuriyet savcısı, başlangıç şüphesinin olup olmadığını yani, suçun işlendiği izlenimini uyandıran somut vakıaların bulunup bulunmadığını değerlendirerek soruşturmaya başlayacaktır. Şayet ortada şüphe sebebi yoksa yersiz ihbar ve şikâyet nedeniyle soruşturma başlatılmayacaktır.

Ceza muhakemesinde hukuka uygun biçimde aranan maddi gerçek insan onuru, lekelenmeme hakkı gibi ceza muhakemesi hukukunun temel ilkeleri daima göz önünde bulundurulacaktır. “Maddi gerçek, her ne pahasına olursa olsun araştırılıp bulunmalıdır” şeklindeki görüş hiçbir hukuk devletinde mevcut değildir. Bu nedenle, ceza muhakemesinin amacı insan hakları ihlallerine yol açmadan maddi gerçeğin araştırılıp bulunması, adaletin gerçekleştirilmesi ve hukuki barışın sağlanmasıdır³¹.

“Soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu olarak anılan bu yeni karar türü, bireyin lekelenmeme hakkını yargı aracılığıyla muhafaza etmektedir. Bu karar,

³⁰ ŞAHİN, Cumhur/GÖKTÜRK, Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, Ekim 2018, s. 245. Yine adli yargı merciine yönelik görevsizlik kararı da kanun yolu bakımından bir hüküm sayılmaktadır (CMKm.223/10). ATAÇ, Asiye Selcen, Türk Ceza Hukukunda Kesin Hükümün Önleme Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 22.

³¹ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 70; CENTEL/ZAFER, s. 7; BIÇAK, s. 8, ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 2. Benzer yöndeki karar için Bknz. Yargıtay 16. CD. 2017/1804-2018/399 E.K. sayılı kararı <https://emsal.yargitay.gov.tr/BilgikasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet> (e.t. 22.06.2018).

lekelenmeme hakkının teminatı ve bir himaye aracı olması gayesiyle getirilmiş bir müessesedir. Doktrinde “eşik teorisi” olarak ifade edilen hukuk devleti himayesi yaratılmıştır³². Şayet savcı ihbar ve şikâyet konusu müracaatta başlangıç şüphesini tespit edememişse, “soruşturmaya yer olmadığına” karar verecektir.

Cumhuriyet savcıları konusu suç teşkil etmediği herhangi bir araştırma yapılmadan dahi açıkça anlaşılır olan veya soyut ve genel nitelikteki kalan ihbar ve şikâyetler nedeniyle verecekleri soruşturmaya yer olmadığı kararı ile yersiz ve dayanaktan yoksun suç isnatlarını önlemiş olacaktır. Lekelenmeme hakkının bu yönüyle masumiyet karinesinin uygulamadaki bir görünümü olduğu söylenebilir³³. Savcının bu eleyici fonksiyonu gerçek suç şüphelileri ile dayanaksız suç isnatlarına muhatap olan kişiler arasında bir hukuk kalkanı yaratarak dayanaksız suç isnatlarına muhatap kişilerin lekelenmeme hakkının muhafazası sağlanmış olacaktır. Kurumun amacına uygun uygulanması durumunda kişiler haksız isnatlar karşısında lekelenmemiş olacak ve yersiz isnatlar nedeniyle haklarında ceza soruşturmaları başlatılmamış olacaktır. Ayrıca yargının var olan iş yükü azaltılarak makul sürede, hızlı ve adil bir yargılama icra edilecektir³⁴.

Buna karşın Cumhuriyet savcıları daha baştan bu filtre görevini icra etmemesi ve “itham kolaycılığına” kaçması durumunda bireyin masumiyet karinesinden kaynaklanan lekelenmeme hakkının yıllarca süren davalarca örselenmesine yol açacaktır³⁵.

Soruşturmaya yer olmadığı kararı, soruşturma evresinin sonunda verilebilen kovuşturmaya yer olmadığı kararı benzeri özellikleri olan bir karar türü olup, bu kararı

³² YENİSEY/NUHOĞLU, s. 558.

³³ BALIK, Mustafa, İddianamenin Kabulü ve İadesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2014, s. 130.

³⁴ ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 803.

³⁵ ŞAHİNKAYA, Yalçın, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında ve Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara, İstanbul, 2006, s. 349.

kovuşturmaya yer olmadığı kararından ayıran en belirgin yönü soruşturma evresi öncesinde veriliyor olmasıdır³⁶.

Getirilen bu düzenlemeye göre; Cumhuriyet savcısının önüne gelen ihbar ve şikâyetin mahiyeti CMK m.158/6 kapsamında kalması durumunda savcı bir taraftan soruşturmaya yer olmadığı kararı verilirken diğer taraftan ortada henüz başlatılmış bir soruşturma olmadığı gibi hakkında şikâyet veya ihbar yapılan kişiye de şüpheli sıfatı verilmesini de önlemiş olacaktır³⁷.

1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda soruşturmanın ön soruşturma ve son soruşturma olarak ifade edildiği görülmektedir. Ön soruşturma sırasında suç şüphesinin kuvvet kazanmaması durumunda soruşturmanın gizliliği nedeniyle şüpheli toplum içinde lekelenmekten korunmaktaydı³⁸. Yine isnat konusunun suç teşkil etmemesi, tamamen hukuki ihtilaf konusu olan bir olayın ihbar ve şikâyetle konu edilmesi nedeniyle kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilecekti³⁹. CMK m.158/6 ile getirilen kurumda, yersiz ihbar ve şikâyetler nedeniyle soruşturma açılmasını ve hakkında ihbar ve şikâyet yapılan kişiye şüpheli sıfatı verilmesini engelleyen düzenlemeler bulunmaktadır. Kurum ile kişilerin lekelenmeme hakkının muhafazası sağlanırken, bireylerin adli merciler önünde yıpratılması getirilen hukuki himaye ile engellenmiş olacaktır.

Eski ve yeni Ceza Muhakemesi Kanunları kıyaslandığında 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'na eklenen 158'inci maddesine eklenen 6'ncı fıkra ile lekelenmeme hakkının korunduğunu söylemek mümkündür. Çünkü bu düzenlemeyle savcılıkça yapılacak bir ön değerlendirme sonucu soruşturma dahi açılmadan sonlandırılacaktır. Hakkında şikâyet ve ihbarda bulunan kişiye şüpheli sıfatı verilmemesi, bu kapsamda

³⁶ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 557.

³⁷ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR s. 263.

³⁸ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 273; YENİSEY, Feridun, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Hazırlık Soruşturması ve Polis, Beta Yayın Dağıtım, İstanbul, Mayıs 1987, s. 19; YURTCAN, s. 446.

³⁹ YURTCAN, s. 446; BARDAK, s. 489; ÖZTÜRK vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 610.

yapılan tüm işlemlerin ayrı ve özgü bir sisteme kaydedilmesi, şikâyetle konu kişiye ait bilgilerin üçüncü kişilerce öğrenilmesinin engellenmesi gibi sayılabilecek tüm uygulamalar ile lekelenmeme hakkının daha çok gözetildiğini ve güvence altına alındığını söylemek mümkündür.

Ülkemizdeki yargıya yönelik veriler incelendiğinde adaletin geç geldiği ve beraatla sonuçlanacak birçok olayın mahkemeler önüne taşındığı görülmektedir⁴⁰. Bu eksiklik CMK m.158/6 ile getirilen düzenleme ile önemli oranda giderileceği değerlendirilmektedir. Çünkü “filin suç oluşturmadığının herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması” ve “ihbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması” şeklindeki ihbar ve şikâyetler, getirilen düzenleme ile adli makamların ve kolluğun iş yükünü arttırmayacağından, yargı daha hızlı hareket etme imkânına kavuşacak ve yargıya olan güven de artacaktır.

Savcı, soruşturmaya yer olmadığına dair kararı yapacağı bir ön değerlendirme sonucu verecektir. Dolayısıyla savcı, tarafına ulaşan ihbar ve şikâyet ile yapacağı bu ön değerlendirmeyi takip edecek karar aşaması arasında uzunca bir sürenin geçmesi de uygun görülmemektedir. Bu sürenin makul bir süre olması gerekmektedir. Savcının bu makul süre sonunda soruşturma açıp açmama konusunda bir karar vermesi gerekmektedir⁴¹.

Buna karşın mevcut olayda ihbar ve şikâyetin CMK m.158/6 kapsamında kalması gerekirken Cumhuriyet savcısınca takdiri olarak soruşturmanın açılması gibi ihbar ve şikâyet edilen hakkında araştırma faaliyetine girişmesi, onun hakkında bilgi toplaması,

⁴⁰ Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünün 2018 yılında yayınlanan 2017 yılına ait Faaliyet Raporu İncelendiğinde 2017 yılında Cumhuriyet Başsavcılıklarındaki toplam soruşturma sayısı 8.479.555 olup, bunun 3.647.276’sının nihayetlendirildiği, bu da %43’lük bir orana tekabül ettiği, toplam soruşturmaların 3.581.449’u kovuşturmayaya yer olmadığı kararı ile sonuçlandırıldığı, 2.412.249’u hakkında ise kamu davası açıldığı, ülke genelinde toplam 4.837 adet savcı bulunduğu, bir savcıya düşen ortalama soruşturma sayısı 1.963 olup savcıların soruşturma evresi dışında kovuşturma evresi, infaz ve diğer görevleri göz önünde bulundurulduğunda iş yükünün fazlalığı görülecektir. Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2017, s. 2-9.

http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2017/istatistik2017.pdf (E.t. 4.12.2018).

⁴¹ KAŞIKARA, M. Serhat, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesi Çerçevesinde Makul Süre İçerisinde Yargılanma Hakkı, Türkiye Barolar Birliği yayınları Sayı 84, Yıl 2009, s. 243.

kurumlarla yazışması, ifadesine başvurusu son tahlilde lekelenmeme hakkının ihlal edilmesine neden olacaktır. Bir başka deyişle düzenlemeye rağmen halen ihbar ve şikâyet konusu kimi vakalar CMK m.158/6 kapsamında değerlendirilmelerine rağmen aynı zamanda bu vakalara ilişkin olarak soruşturma açılıyor ve şüpheli sıfatı veriliyor ise inceleme konusu kurumun hatalı uygulandığını anlamına gelecektir. Keza ilgili savcılığın ihbar veya şikâyet konusu vakayı CMK m.158/6 kapsamında değerlendirmesine rağmen araştırma faaliyetine girişmesi, bu kapsamda örneğin ilgili kurumlarla yazışması ve neticesinde soruşturmaya yer olmadığına dair karar vermesi gibi uygulamalar da CMK m.158/6'nın düzenleme amacı doğrultusunda uygulanmadığını göstermektedir. Bu şekilde ikili bir uygulama söz konusu düzenlemenin ne maksatla yapıldığı ve amacına hizmet edip etmediği sorularını akla getirmektedir. Bu düzenlemenin asıl gayesi lekelenmeme hakkının korunmasına yönelik olduğundan uygulamada da bu hususa özen gösterilmesi gerekmektedir⁴².

Ceza Muhakemesi Kanunu m.158/6'nın lafzından anlaşılacağı üzere “filin suç oluşturmadığının herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması” durumunda savcılığın ve dolayısıyla emrindeki kolluğun araştırmasını gerektirecek bir durum olmayacaktır.

Suç ihbarının asılsız olduğu ya da suç şüphesinin yeterli olmadığı durumlarda, bu gerçeği ortaya çıkarmak savcının başta gelen görevidir. Bunun en önemli faydası, usulsüz ihbar ve şikâyetler ya da konusu suç teşkil edecek niteliğe sahip olmayan olaylarla adli makamların meşgul edilmesi önlenmiş olacaktır. Ayrıca soruşturmaya yer olmadığına dair karar ile bir ayıklama yapılacağından sadece başlangıç şüphesi taşıyan ihbar ve şikâyetlerin ceza muhakemesinde yürüyüşüne müsaade edilecektir⁴³.

Soruşturma evresinde yapılan ayıklama CMK m.158/6 ile ceza muhakememize kazandırılan “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu işletilerek daha önce

⁴² GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 263.

⁴³ YURTCAN, s. 446.

çekilmiş olacaktır. Her gün savcılığa ve kolluğa gelen birçok suç ihbarının olduğu, yapılan bu ihbarların büyük bir kısmının konusu suç teşkil etmeyen olaylardan ibaret olduğu göz önünde bulundurulduğunda “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumunun bir filtre görevi göreceği izahtan varestedir. Buna karşın suç şüphesi taşıyan olaylarda yargı organlarının harekete geçme, araştırma ve soruşturma faaliyetlerini icra etmesi beklendiğinden bu durumda artık söz konusu olan CMK m.158/6 ile düzenlenen “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu değil CMK m.160/1 gereği açılmış bir soruşturmanın mevcudiyetinden bahsetmek gerekecektir. Bu aşama itibariyle savcı CMK m.160/1 gereği yapacağı soruşturma faaliyeti ile işin gereğini araştırmak ve soruşturma neticesinde iddianame düzenleyip düzenlememe konusunda bir değerlendirme yapmak zorundadır⁴⁴.

1.3. İnsan Onuruyla İlişkisi

İnsan onurunda yer alan “onur” kavramı sözlük anlamı itibariyle, insanın kendine karşı duyduğu saygı, şeref, öz saygı, haysiyet, izzeti nefis anlamlarında kullanılmaktadır⁴⁵. İnsan onuru ise; politikada, sosyolojide, psikolojide, dinsel görüşlerde, felsefede farklı anlamlar için kullanılmakla beraber hukuk biliminde, hukuk felsefesinde ve hukuk tarihinde çeşitli kavramları ifade etmek için kullanılmaktadır⁴⁶. İnsan onuru kavramı kısaca ifade edilecek olursa; insanın sırf insan olması nedeniyle değerli ve saygıya layık bir varlık olması şeklinde tanımlanabilir⁴⁷.

İnsan onuru ile insan hakları arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. İnsanın, sadece insan olması nedeniyle değerli bir varlık oluşu devletin insan onuruna saygı göstermesinin ve korumasının en önemli dayanağını oluşturmaktadır. Bu durum

⁴⁴ BIÇAK, s. 354; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 250.

⁴⁵ <http://www.tdk.gov.tr/> (E.t. 29.03.2019).

⁴⁶ ÜNVER, Yener, Ceza Hukuku Felsefesi Açısından İnsan Onuru ve Mevzuatımız, Ceza Hukuku Dergisi, Seçkin Yayıncılık, C.3, S.7, Y.2008, s. 41.

⁴⁷ GÜLSÜN, s. 21.

Anayasanın 2. maddesinde “insan haklarına saygılı devlet” ifadesinden açıkça görülmektedir⁴⁸.

İnsan onurunun sınırlarının kesin olarak çizilmesi, kapsamının kesin olarak belirlenmesi veya dar bir kalıba sokulması mümkün olmadığı gibi söz konusu bu durumlarda insan onurunu gelecekte zarar görme tehlikelerine açık hale getirebilecek, belli bir din felsefe ya da ideolojinin hizmetinde kötüye kullanılmasına da neden olabilecektir. İnsan onuru, bireye rağmen korunması gereken en önemli insan değerlerindendir. Bunun maddi ceza hukuku ve ceza muhakemesi hukukunda, gerek kanun koyucu gerek soruşturma ve kovuşturma makamları nezdinde uyulması zorunlu sonuçları vardır⁴⁹. Bu bağlamda onur kavramını ceza hukuku açısından sadece şüpheli ve/veya sanığın onuru olacak şekilde yorumlamak ya da bu ilkeyi ceza muhakemesinin belli bir evresi ile sınırlamak mümkün değildir. Gerek mağdur ve suçtan zarar gören kimseler gerekse de ceza muhakemesinin tüm evreleri insan onuru ile etkileşim halindedir⁵⁰.

İnsan onuru; modern anlamda her hukuk düzeninin, devlete ilişkin resmi her davranışın ve cezalandırma gücüne sahip oluşun merkezi asli noktasında bulunmaktadır⁵¹. Ceza muhakemesi süreci, ceza uyuşmazlığının taraflarının hak ve yükümlülüklerini yerine getirirken insan haysiyeti, onuru ve şerefine aykırı bir muameleye tabi tutulmamayı gerektirir. Örneğin; soruşturma aşamasında lekelenmeme hakkını ihlal edecek hareket ve işlemler bu ilkeye aykırılık teşkil edecektir. Bu kapsamda bireyin ceza muhakemesine muhatap olması insan onuru gibi her an ve koşulda dokunulamayacak olan alanına müdahale etmesine imkân vermemektedir⁵². Anayasanın 17. maddesi 3. fıkrasında; kimseye işkence ve eziyet yapılamayacağı, kimsenin insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamayacağı düzenlenmiştir.

⁴⁸ GÜLSÜN, s. 20.

⁴⁹ ÜNVER, s. 81.

⁵⁰ ÜNVER s. 82; ÖZTÜRK vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 680.

⁵¹ ÜNVER/HAKERİ, s. 17.

⁵² ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 69-70.

1.4. Adil Yargılanma Hakkıyla İlişkisi

“Adil yargılanma” ilkesi olarak anılan ilke ceza muhakemesi süresince yapılan faaliyetlerde kandırma, yanıltma, zorlama gibi iradeyi fesata uğratan, savunmayı kısıtlayan yollara sapılmaksızın ve kanuni sınırlar içerisinde şeffaf bir yargılama olarak ifade edilmektedir⁵³. Adil yargılanma ilkesinin AIHS’deki ifadesi olan “Fair trial” çevirisinde “adil yargılama” olarak ifade edilmiştir⁵⁴. Bu ilke yargılama güvencelerinin çekirdeğini oluşturmaktadır. Eşit koşullar altına yargılamanın yapılabilmesi için birçok güvenceyi içinde barındırmaktadır⁵⁵. Adil yargılanma ilkesi hukuk devletinin oluşmasını ve demokratik bir toplumda hukukun üstünlüğü kavramının yerleşmesini sağlamaktadır⁵⁶.

Bireylerin haksız yere soruşturma ve kovuşturmaya maruz bırakılmaması adil yargılanma ilkesi kapsamında değerlendirilmektedir⁵⁷. Özellikle de yersiz ve hukuki olmayan müracaatlar nedeniyle Cumhuriyet savcılarının filtreleme fonksiyonunu icra etmeden doğrudan soruşturma başlatması adil yargılama ilkesi aleyhine gelişen bir durumdur.

Cumhuriyet savcılarına bu yönüyle büyük bir görev düşmektedir. Soruşturmayı bizzat başlatan ve iddianameyi düzenleyen makam olarak savcılar yapacakları isabetli değerlendirmeler ile adil yargılama ilkesinin güvencesi olmaktadır. “Geç gelen adalet adalet değildir” şeklinde anonim olan söz yerinde bir tespiti göstermektedir. Dolayısıyla

⁵³ İNCEOĞLU, Sibel, Adil Yargılanma Hakkı-Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi - 4, Ankara, Nisan 2018, s. 12; FEYZİOĞLU, s. 141; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 529; ÖZTÜRK Bahri/TEZCAN, Durmuş/ ERDEM, Ruhan/ GEZER, Özge Sırma/ SAYGILAR KIRIT Yasemin F./ ALAN AKCAN, Esra/ERDEN TÜTÜNCÜ, Efser/ ÖZAYDIN, Özdem, Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Baskı, Seçkin Yayınları, Eylül, Ankara, 2017, s. 92.

⁵⁴ İNCEOĞLU, Sibel, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, Beta Yayınları, İstanbul, 2013, s. 2; ÇELİK, Adem, Adil Yargılanma Hakkı (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku), Adalet Yayınevi, Ankara, 2007, s. 27.

⁵⁵ GRABENWARTER, Christoph, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku Serisi 3, Adil Yargılanma Hakkı, (Çev. CAN, Osman), Seçkin Yayınları, Ankara, 2004, s. 214.

⁵⁶ KAYNAK, Uluslararası Sözleşmeler Işığında Adil Yargılanma Hakkı ve İç Hukukumuzla Karşılaştırması, Ankara Barosu Dergisi, Y.65, S.1 Kış 2007, s. 120.

⁵⁷ GÖKCAN, s. 197.

adil bir yargılama faaliyetinin icrasını sağlamak için gerekli enstrümanları sadece kovuşturma evresinde kullanmak adil yargılama ilkesinin daha baştan akim kalmasına neden olacaktır. İlkenin tesisine yönelik gerekli işlemler ne kadar erken işletilmeye başlanırsa o kadar adil bir yargılamadan söz edilebilir. Ceza muhakemesinde kullanılan tüm enstrümanlar adaletin tesisine ve adil yargılamanın yapılmasına hizmet etmektedir. Söz konusu bu temel ideale bizi daha erken götürecek yollar ve bu yol sırasında adaletin tesisine hizmet eden vasıtalarla sadece soruşturma veya kovuşturma evrelerinde müracaat etmek adil yargılama ilkesinin ihlaline neden olacaktır. Bu da geriye dönük adil yargılamanın aldığı hasarı gideremeyecektir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi cezai adalet sisteminde savcılığın rolü ile ilgili üye devletlere sunduğu tavsiye kararında; savcıların tarafsız bir araştırma neticesinde suç isnadının mesnetsiz olduğunu gösterdiği durumlarda soruşturmayı başlatmaması ya da devam ettirmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Yine Komite tarafından savcılar ile kolluk arasındaki ilişkiler incelenirken alınan diğer bir tavsiye kararında; savcıların, kolluk tarafından hazırlanarak önlerine getirilen fezlekeleri en geç soruşturmayı başlatma ve/veya devam ettirme kararı verecekleri aşamalarda “hukuka uygunluk” ve “insan haklarının gözetilmesi” yönünden denetlemesi gerektiği ifade edilmektedir⁵⁸.

Bu kapsamda Cumhuriyet savcısının önüne gelen her ihbar ve şikâyet nedeniyle bir eleme yapmadan doğrudan soruşturmayı başlatması, hakkında ihbar ve şikâyetle bulunulana şüpheli sıfatı vermesi adil yargılanma ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Savcı önüne gelen ihbar ve şikâyet konusu müracaatı öncelikle CMK m.158/6’da yer alan koşulları sağlayıp sağlamadığı yönüyle bir ön değerlendirme ve filtreleme yaptıktan sonra soruşturma açılmasına ya da açılmamasına karar verecektir.

⁵⁸ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi cezai adalet sisteminde savcılığın rolü ile ilgili üye devletlere sunduğu tavsiye kararı. 6.10.2010 tarihli Bakan Yardımcılarının 724. toplantısında kabul edilmiştir. <https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykkunuteklifi/COE%20Bak.%20Kons.%20Rec%202000-19.pdf> (E.t.28.06.2018).

Adil yargılanma ilkesi hukuk devleti olmanın bir gereğidir. Nitekim hukuk devleti olmayı kabul eden tüm uluslar adil yargılanma ilkesini ve gereklerini yerine getirmektedir. Devletler bu ilkenin gereği olan asgari koşulları sağlamakla yükümlüdür.

AİHM’de şimdiye kadar uygulamada taraf devletlerce en çok ihlal edilen ilkenin adil yargılanma ilkesi olduğu verilen kararlardan anlaşılmaktadır. Adil yargılama ilkesinin taraf devletlerce en çok ihlal edilen ilke olmasında ilkenin birçok münferit yargılama güvencesini kapsamaması olduğu kadar AİHM’in yargılama sürecini dar yorumlamayarak tüm yargılama safahatını ele alması önemli bir yer tutmaktadır⁵⁹.

Anayasa'nın “Cumhuriyetin nitelikleri” başlıklı 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyetinin demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu, 4. maddesinde bu hükmün değiştirilmesinin teklif dahi edilemeyeceği, "Hak arama hürriyeti" başlıklı 36. maddesinde herkesin, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahip olduğu hükümleri yer almaktadır. Anayasa metninde yer alan bu düzenleme ile Türkiye Cumhuriyetinin bir hukuk devleti olduğu ve yargılama faaliyeti sırasında “adil yargılama” ilkesinin anayasal düzeninin temel bir değeri olarak benimsendiği görülmektedir.

Adil yargılanma hakkı ve unsurları AİHS m.6’da düzenlenmiştir; “Bağımsız, tarafsız ve kanunla kurulmuş mahkemede yargılanma”, “masumiyet karinesi”, “susma hakkı”, “makul sürede yargılanma”, “aleni surette yargılanma”, “şüpheden sanık yararlanır ilkesi”, “suçlamadan haberdar olma hakkı”, “tercüman hizmetinden faydalanma hakkı”, “müdafi yardımından yararlanma hakkı” gibi birçok hak ve ilke adil yargılanma hakkı bünyesinde toplanmıştır⁶⁰. Adil yargılanma hakkını içeren hak ve ilkeler kuşkusuz bu sayılanlarla sınırlı olacak şekilde “numerus clausus” yani sınırlı sayıda değildir.

⁵⁹ PACHE, Eckhard, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku Serisi 3, Adil Bir Yargılanmaya İlişkin Avrupa Temel Hakkı, (Çev. ÜNVER, Yener), Seçkin Yayınları, Ankara, 2004, s. 66.

⁶⁰ İNCEOĞLU, s. 3; FEYZİOĞLU, s. 154; İÇEL/ÜNVER, s. 61; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 584; BİRTEK, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat, s. 586; KAYNAK, Uluslararası Sözleşmeler Işığında Adil Yargılanma Hakkı ve İç Hukukumuzla Karşılaştırması, s. 141.

Mahkemece, adil yargılanma hakkının kapsamına ilişkin olarak, içtihatlarla sonradan eklemelerde bulunulmuştur⁶¹.

AIHM Salduz/Türkiye kararında adil yargılama ilkesinin sadece kovuşturma evresiyle sınırlandırılmayacağını, ilkenin soruşturma evresinde uygulanamayacağı yönünde bir engel bulunmadığı, ilkenin sağladığı güvencenin kovuşturma evresi öncesinden başladığını kabul etmek gerektiğini ifade etmiştir. Kararda soruşturma evresinde elde edilen delillerin yargılamayı şekillendirdiği, sonuç olarak mevcut olayın hangi suça vücut vereceği yönüyle tüm belirlemelerin büyük oranda soruşturma evresinde yapılan faaliyetler ve elde edilen delillere göre şekillenmekte olduğuna işaret edilmiştir. Bu kapsamda adil yargılama ilkesi sadece kovuşturma evresini faydalandırmak kovuşturma öncesinde gri alanın oluşmasına neden olacaktır⁶².

AIHM içtihatlarına bakıldığında “soruşturmanın” iç hukuktaki “soruşturma evresinden” farklı olarak değerlendirildiği ve daha geniş ele alındığı görülmektedir⁶³. Özetle ifade edilecek olursa adil yargılanma ilkesinin sürecin her anına hâkim olması gerekmektedir. Aksi takdirde adil yargılanma ilkesini belli bir alanla sınırlamak sınırlar ilkenin varlık gayesine ters düşecektir.

AIHM’in Salduz/Türkiye içtihadı sadece Türkiye’de değil tüm Avrupa’da ceza adaleti sürecini değiştiren önemli bir içtihat dönüşümünün ilk adımıdır. Kararla birlikte aynı gerekçelerle Türkiye aleyhine elliye aşkın karar daha verilmiştir. Ancak Türkiye kararları dışında aynı ilkelerden yola çıkarak diğer üye devletler hakkında da çok sayıda

⁶¹ KAŞIKARA, s. 241; İNCEOĞLU, s. 120. Adil yargılama ilkesinin kovuşturma evresi ile sınırlı olarak uygulanamayacağı yönüyle Bknz. Salduz/Türkiye Başvuru No: 36391/02. Bu ilkelerin en önemlilerinden biri taraflar arası adil dengeyi gerektiren silahların eşitliğidir. Olayların değerlendirilmesi ilke olarak ulusal mahkemenin yetki alanındadır; delillerin dava konusu ile ilgisini en iyi değerlendirecek olanın yerel mahkeme olduğundan kuşku yoktur; AIHM, ulusal mahkemenin hukuk veya olayların hatalı değerlendirip değerlendirmedini belirleme yetkisine sahip değilse de, AIHS’te korunan hak ve özgürlüklerin ihlal edilip edilmediğini denetlemektedir. Bknz. Gillisen/Hollanda Başvuru No: 39966/09 kararı.

⁶² Salduz/Türkiye, Başvuru No: 36391/02.

[https://www.echr.coe.int/sites/search_eng/pages/search.aspx#{%22fulltext%22:\[%22salduz%20t%C3%BCrkiye%22\]}](https://www.echr.coe.int/sites/search_eng/pages/search.aspx#{%22fulltext%22:[%22salduz%20t%C3%BCrkiye%22]}) (E.t. 1.12.2018).

⁶³ ŞENOL, Cem, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Etkin Soruşturma Yükümlülüğü, (CMK m. 172/3), XII Levha yayıncılık, İstanbul, Kasım 2013, s. 147.

karar verilmesi Strazburg'da bir "Salduz içtihadı" oluşmasına neden olmuştur. Salduz ilkeleri sadece kovuşturma aşamasında değil soruşturma evresinde, şüphelinin savunma hakkını etkileyebilecek işlemler sırasında da geçerlidir⁶⁴.

AİHM silahların eşitliği ilkesini de adil yargılanma ilkesi kapsamında görmektedir. Modern anlayışa göre silahların eşitliği ilkesi bir tarafın kendisini olumsuz pozisyona sokmayacak koşullar altında açıklayabilmesini gerektirmektedir. AİHM bir kararında bu ilkenin dar yorumlanmaması gerektiğini ve ilkenin yargılamanın her evresinde gözetilmesi gerektiğine işaret etmiştir⁶⁵. Devletlere verilen suç ve suçluları soruşturma yetkisi, sınırlı bir yetki olup, ortada suç ve suçlunun olmadığı durumda kamu otoritesinin kullanacağı yetki silahların eşitliği ilkesine aykırılık teşkil edecektir. Dolayısıyla kamu makamlarına tanınan bu yetki yerinde ve ölçülü olarak kullanılması durumunda hukuki güvenceden faydalanacaktır. Aksi takdirde suç ve suçlunun olmaması nedeniyle kamu makamlarınca başlatılacak soruşturma, silahların eşitliği prensibini ve adil yargılanma ilkesini ihlal etmiş olacaktır⁶⁶.

Yargıtay bir kararında AİHS m.6 kapsamındaki teminatların, sadece kovuşturma evresi ile sınırlamanın uygun olamayacağına, adil yargılama ilkesi kapsamında kalan hak ve ilkelerin bu süreçten önceki ve sonraki aşamalarda da uygulanacağına karar vermiştir. Yani kolluk ve Cumhuriyet savcılığı tarafından gerçekleştirilen kovuşturma evresi öncesi soruşturmaları kapsadığı gibi bir kararın infazı ile ilgili duruşma sonrası uygulamaları da kapsar. AİHS m.13'de etkili başvurma hakkına yer verilmiştir. Yargıtay mevcut olayda; kovuşturmayla yer olmadığına karar verilmesi ve ilgileri olmadığı halde kendilerine şüpheli sıfatı verilmesinden sonra, itiraz edenlerin, şüpheli sıfatları olmadığı yönündeki

⁶⁴ Kararı aktaran ALTIPARMAK, Kerem, Salduz/Türkiye Kararının Uygulanması İzleme Raporu No:6, Başvuru No: 36391.

www.aihmiz.org.tr/files/06_Salduz_Rapor_TR.pdf s. 14 (E.t. 28.06.2018).

⁶⁵ Murray-Birleşik Krallık, Başvuru No: 14310/88.

⁶⁶ AMBOS, Kai, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılama Hakları- Silahların Eşitliği, Çekişmeli Önsoruşturma ve AİHS m.6, (Çev. ÜNVER, Yener), Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 3, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku, Ankara 2004, s. 23.

başvurularında, taleplerinin reddedilmesinin Anayasanın m.40/1 ve AİHS m.13'e aykırılık oluşturduğuna karar vermiştir⁶⁷.

Adil yargılanma hakkı tüm hukuk yargılamalarında gerekli olmakla beraber, ceza yargılamasında evleviyetle gerekmektedir. AİHM, disiplin soruşturması sonucunda kişi için özgürlüğü bağlayıcı nitelikte bir ceza verilmesi nedeniyle önüne gelen davada, iç hukukta bu faaliyetin idari bir soruşturma olarak değerlendirmesini yeterli bulmayarak, adil yargılanma hakkına yönelik asgari şartların bireye tanınması gerektiği kanaatindedir. Taraf devletlerden biri AİHS'in adil yargılanma ilkesi kapsamında kalan güvenceleri aşmak için ceza hukuku alanına giren bir konuyu disiplin suçu olarak düzenlenmesi durumunda mahkeme bunu sözleşmenin ihlali olarak görmektedir⁶⁸. AİHM'in ilgili kararında görüleceği üzere idari alanı dahi kapsama alanına alarak adil yargılamayı tesis etmeye çalışırken ceza soruşturmasının başlayıp başlamayacağına karar verildiği kritik eşiği adil yargılanma ilkesi kapsamı dışında tutması beklenemez.

Bu gerekçelerle AİHM yargılama öncesi idari soruşturmanın olduğu evrenin de adil yargılamaya dâhil olduğu, ilkeye ilişkin güvencelerin idari soruşturma kısmında ve hatta kabahat isnadı hakkında da geçerli olduğuna karar vermiştir⁶⁹. Bu kapsamda örneğin 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun'a göre yapılacak inceleme ya da 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'na göre yapılacak "ön" soruşturmalar AİHM'in ilgili kararı gereği adil yargılanma ilkesinin sağladığı güvenceden

⁶⁷ Yargıtay 4. CD. 2017/ 22730 - 2018/469 E.K. sayılı kararında; "İzmir Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından yapılan ön soruşturmada bilgilerine başvuru ve haklarında her hangi bir suç isnadı bulunmayıp suç duyurusunda isimleri de yer almayan ..., ..., ..., ..., ..., ..., ..., ..., ... ve ...'un Cumhuriyet savcılığınca adlarının şüpheli olarak gösterilmesine dair karara yaptıkları itirazların, mercii tarafından bu kişilerin talebi yönünden değerlendirilmesi, şikayetçi İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü vekilinin itirazının ise, adı geçen kişiler yönünden reddedilmesi gerektiği gözetilmeden, şüphelilerin itirazlarının suçtan zarar gören olmadıkları gerekçesiyle reddine, şikayetçi İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü vekilinin itirazının ise, adı geçen şüpheliler yönünden kabulüne karar verilmesinde isabet bulunmamaktadır."

<https://emsal.yargitay.gov.tr/BilgikasilstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet> (E.t. 28.06.2018).

⁶⁸ KARAKEHYA, Hakan, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Adil Yargılanma Hakkı) Bağlamında Ceza Muhakemesinde Duruşma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2014, s. 34.

⁶⁹ Johansen/Norveç Kararı, Başvuru No: 17383/90, 07.08.1996,

[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{"fulltext":\["17383/90"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER"\],"CHAMBER":\[""\],"itemid":\["001-62618"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{) (E.t. 29.06.2018).

faaydalanacaktır⁷⁰. Bu bağlamda ihbar ve Şikâyetin yapılmasını müteakip soruŐırtmaya yer olmadığına dair karar verilinceye kadar ki süreçte adil yargılanma ilkesinden faydalanacaktır.

SoruŐırtma evresine hâkim olan ilkeler; soruŐırtmanın gizliliğı, yazılılığı, dağınlıklığı, kamusalılığı ve mecburılığı olarak sıralanmaktadır⁷¹. SoruŐırtmanın gizliliğı, soruŐırtma evresine hâkim olan ilkelerden en önemlileri arasında yer almaktadır. Etkin bir soruŐırtmanın yapılabilmesi için soruŐırtmanın gizlilik içerisinde başlatılıp sürdürölmesi olmazsa olmaz bir unsur olarak yer almakla beraber, lekelenmeme hakkının korunması, masumiyet karinesinin ve adil yargılamanın ihlal edilmemesi için soruŐırtmanın gizliliğıne riayet edilmesi gerekmektedir. Ayrıca kanun koyucu tarafından CMK m.157’de soruŐırtmanın gizliliğı hususunda, “soruŐırtma evresinde usul işlemleri gizlidir” şeklinde ifade edilmiştir⁷².

Bireyin, teknik anlamda Şüpheli ve sanık sıfatını almamış olsa da, kendisi hakkında kamu otoritesinin kullanılmasından doğan işlemlerin fiilen yapılması anından itibaren AHİS m.6 kapsamında adil yargılanma ilkesinin himayesinden yararlanacağı kabul edilir⁷³. Dolayısıyla CMK m.158/6 kapsamında kalan bir ihbar ve Şikâyet nedeniyle her ne kadar birey hakkında soruŐırtma açılmamış, Şüpheli sıfatı verilmemiş de olsa ilgililerin işlem ve kararlarında adil yargılama ilkesini gözetmeleri gerekmektedir. Özetle; konusu suç teşkil etmediğı açıkça anlaşılan veya soyut ve genel nitelikte kalan ihbar ve Şikâyetler nedeniyle kişiler hakkında soruŐırtma açılmamış olması ve Şüpheli sıfatı verilmemesi adil yargılama ilkesinin gözetilmesine hizmet etmekle beraber tek başına yeterli olmayacaktır. İlgililer tarafından bu evrede gerçekleştirilecek tüm faaliyetlerde bireyin adil yargılanma hakkının gözetilmesine hizmet edecek diğör özenli davranışların da sergilenmesi gerekmektedir.

⁷⁰ BİRTEK, Fatih, Cumhuriyet Savcısının Delilleri ve Filleri Takdir Yetkisi, Marmara Üniversitesi Hukuk Faköltesi Hukuk AraŐırtmaları Dergisi, Prof. Dr. Nur CENTEL’ e Armağan, C:19, S:2, Y:2013, s. 959.

⁷¹ CENTEL/ZAHER, s. 103; YENİSEY/NUHOĞLU, s.550; ÜNVER/HAKERİ, s. 490-491; BİÇAK, s. 367-371; ÖZTÜRK vd, s. 115; PARLAR/ÇETİN, s. 70-72.

⁷² GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 257-258; ÖZTÜRK vd. s. 409; CENTEL/ZAHER, s. 103; YURTCAN, s.78.

⁷³ VİTKAUSKAS, Dovydas/ GROPP, Grigoriy, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılama Hakkının Korunması, Çev. CENGİZ, Serkan, Avrupa Konseyi, Strazburg, 2012, s. 22.

Bangalor Yargı Etiği İlkelerine göre adil yargılamanın yapılabilmesi için “yargının bağımsızlığı” ve “hukukun üstünlüğü” şartlarının birlikte gerçekleşmesi gerekmekte olup, karar verici makamda olan kişilerin kamuya açık veya kapalı olması fark etmeksizin yargılama faaliyetine ilişkin konular hakkında üçüncü kişilerle adil yargılamaya gölge düşürebilecek paylaşımlardan kaçınması gerekmektedir⁷⁴. Savcıların ya da müracaat konusu hakkında bilgi sahibi olan ilgililerin CMK m.158/6 kapsamında kalan ihbar ve şikâyet konusu olaylar hakkında CMK m.153/2 kapsamında gizlilik prensibine aykırı olacak şekilde ilgilileri dışında üçüncü kişilerle müracaat konusunun içeriğini paylaşması, açıklama yapması, gereksiz detaylar vererek dosyadan haberdar etmesi, bilgi toplaması, kurumlarla yazışması da adil yargılama ilkesine aykırılık teşkil edeceğinden bu kapsamda değerlendirilebilecektir.

1.4.1. Lekelenmeme Hakkı ve Masumiyet Karinesi

Kanun koyucu tarafından CMK m.158/6 ile “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumunun getirilmesindeki temel gaye kişilerin haksız ve yersiz ihbar ve şikâyetler ile kamu ve toplum nezdinde suçlu muamelesi görmesini ve ceza soruşturmalarına muhatap olmalarını engellemektir⁷⁵. “Soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumunun en çok ve doğrudan ilişki içerisinde olduğu hakların başında lekelenmeme hakkı gelmektedir. Çünkü lekelenmeme hakkı soruşturma evresindeki işlemlerin gizli tutulmasını, hakkındaki iddialar araştırılmakta olan kişilerin saygınlığının ve manevi haklarının korunmasını esas almaktadır⁷⁶.

Ceza Muhakemesi Kanunu m.158/6’da ihbar ve şikâyet konusu fiilin suç oluşturmadığının adli makamlarca herhangi bir araştırma yapılmaksızın açıkça anlaşılır olması ve yine ihbar ve şikâyet konusunun soyut ve genel nitelikte olması nedeniyle ortada ceza hukuku açısından araştırmayı ve soruşturmayı gerektirir bir durum mevcut değildir.

⁷⁴ Bangalor Yargı Etiği İlkeleri

www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/4a92e0cc-e94b-4912-aaf9-5dfc5b885e98.pdf (E.t. 28.06.2018).

⁷⁵ CENTEL/ZAFER, s. 91; ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 803.

⁷⁶ KARA, s. 190; ÖZBEK/DOĞAN/BACAŞIZ/TEPE, s. 216.

Bundan dolayı ortada ceza hukuku açısından suç teşkil etmeyen olaylar ve olgular nedeniyle kişileri ceza soruşturmasına konu etmek kişilerin lekelenmesine neden olacaktır. Yargıtay 13. CD. 2017/4080-10989 E.K. sayılı kararında yer aldığı üzere; Cumhuriyet savcılarının yapacakları soruşturmalar sırasında “lekelenmeme hakkı”, “eksiksiz soruşturma” ve “tek celsede duruşmayı bitirme” ilkelerini dikkate alarak iddianame düzenlemesi gerekmektedir, savcılar bu fonksiyonlarını icra ederken aynı zamanda filtre görevi ifa edeceklerdir⁷⁷. Buna karşın Cumhuriyet savcılarının itham kolaycılığına kaçarak bir filtreleme yapmaksızın iddianame düzenlemeleri lekelenmeme hakkını zedelemektedir. Bu durum yargının asıl dosyalara yoğunlaşmasını engellemekte ve yargılama sürelerini uzatmaktadır⁷⁸.

Ceza Muhakemesi Kanunu m.158/6 ile getirilen düzenlemeden önce bireyler ihbar ve şikâyet konusu fiilin suç oluşturmadığı açıkça anlaşılır olmasına rağmen ya da soyut ve genel nitelikteki ihbar ve şikâyetler nedeniyle CMK m.160 hükmü gereği ceza soruşturması ile karşı karşıya kalmakta olduğundan mevzuatta bu yönü ile bir boşluk olduğu belirtilmekteydi⁷⁹. Düzenlemeden önce Cumhuriyet savcısının önüne gelen bu nitelikteki ihbar ve şikâyetler herhangi bir engelle karşılaşmaksızın doğrudan ceza soruşturmasına konu olmakta, hakkında ihbar ve şikâyetle bulunulan kişi de buna bağlı olarak şüpheli sıfatı alması nedeniyle savcılığın herhangi bir ayıklayıcılık ya da filtre fonksiyonu icra ettiği söylenememekteydi. Dolayısıyla bu durum dahi başka koşulun varlığını aramaksızın tek başına kişilerin lekelenmeme hakkının ihlal edildiğini göstermekteydi. Bir başka deyişle kişi hakkında konusu suç teşkil etmeyen ihbar ve şikâyetler nedeniyle hakkında ceza soruşturmasının başlatılması ve şüpheli sıfatı alması lekelenmeme hakkının güvence altında olmadığını ortaya koymaktaydı.

⁷⁷ Yargıtay 13. CD. 2017/4080-10989 E.K.

<https://emsal.yargitay.gov.tr/BilgikasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet> (E.t. 21.06.2018).

⁷⁸ ÇEKER, Kadri, Soruşturma Aşamasının Sona Ermesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2014, s. 92.

⁷⁹ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 264.

Ceza Muhakemesi Kanunu m.158/6 ile getirilen kurum savcının önüne gelen ihbar ve şikâyetler nedeniyle filtre görevi icra ederek gelen ihbar ve şikâyet içerisinde bir ön eleme yapılmasına imkân sağlamaktadır. Savcı burada icra edeceği fonksiyonu nedeniyle konusu suç teşkil etmediği herhangi bir araştırma yapmadan dahi açıkça anlaşılan ihbar ve şikâyetler ile soyut ve genel nitelikte kalan ihbar ve şikâyetleri yapacağı bir ön değerlendirme neticesinde eleyerek bunlar hakkında soruşturma açılmamasını sağlayacaktır. Bu bağlamda aynı mahiyetteki ihbar ve şikâyetler nedeniyle hakkında ihbar ve şikâyetle bulunulan kişiye de şüpheli sıfatı verilmemiş olacaktır. Bu da ancak CMK m.158/6'daki kurum işletilerek sağlanabilecektir.

Masumiyet karinesi; sanığın mahkûmiyet hükmü kesinleşinceye kadar suçlu sayılmamasını, suçlu muamelesi görmemesini, lekelenmemesini ifade eder⁸⁰. Lekelenmeme hakkının, masumiyet karinesinin içerisinde yer alması nedeniyle lekelenmeme hakkı ele alınırken masumiyet karinesi ile birlikte ele alınması gerekmektedir. Tarihsel açıdan bakıldığında uzun zamandan bu yana hukukumuzda yer bulan masumiyet karinesinin⁸¹ bir sonucu olarak şüpheli ve sanığın lekelenmemesi gerekmektedir. Anayasanın, en üst ulusal norm olarak kişilerin lekelenmeme hakkını güvence altına aldığı 38. madde 4. fıkrası uyarınca “Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz”⁸². Bu ifade özünde masumiyet karinesinin bir gereği olarak kabul edilen lekelenmeme hakkını da kapsamaktadır⁸³.

Ceza Muhakemesi Kanunu m.157'de soruşturma evresinde yapılacak işlemlerin kural olarak gizli olduğu ifade edilmiştir. Bu gizlilik kişinin kamuoyu tarafından

⁸⁰ CENTEL/ZAFER, s. 174; ÖZTÜRK vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 156.

⁸¹ Mecelle m.8'de de “Beraat-i zimmet asıldır” ifadesiyle masumiyet karinesine vurgu yapılmıştır. ŞİMŞİRGİL, Ahmet, EKİNCİ, Ahmet Buğra, Ahmet Cevdet Paşa ve Mecelle, KTB yayınları, İstanbul, 2008, s. 77.

⁸² Yargıtay 12. CD. 2017/5328-2018/2245 E.K., Yargıtay 16. CD. 2017/1804-399 E.K., Yargıtay 16. CD. 2015/4961- 4656 E.K., Yargıtay 13. CD. 2013/11656-2014/6127 E.K sayılı kararı. <https://emsal.yargitay.gov.tr/BilgikasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet> (E.t. 30.11.2018).

⁸³ ÜNVER/HAKERİ, s. 206; KAYA, Mehmet, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bağlamında Soruşturma Evresinde Adil Yargılanma Hakkı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2014, s. 8.

suçlandığının öğrenilmemesini de kapsamaktadır⁸⁴. Fakat bu gizlilik CMK m.153 uyarınca savunma hakkının kısıtlanmaması için müdafî ve vekilinin soruşturma dosyasını inceleme yetkisini kapsamamaktır. CMK m.234 uyarınca müdafîin soruşturma dosyasını inceleme yetkisi; emanet alınan belgeleri kapsamaz, mağdur vekili soruşturma belgelerini ve el konulan ve muhafaza altına alınan eşyayı da inceleyebilmektedir⁸⁵. CMK m.153/1 uyarınca soruşturma evresinde müdafînin dosyayı inceleme ve belge alma yetkisi kurarken, kanun koyucu CMK m.153/2 ile bu kurala istisna getirmiştir. Şayet müdafînin dosyanın içeriğini incelemesi ve belgelerden örnek alması yetkisi soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise savcının istemiyle sulh ceza hâkiminin kararıyla kısıtlanabilecektir⁸⁶. Fakat bu kısıtlama kararının azami ne kadar süreceğine ilişkin CMK m.153/2’de herhangi bir süre öngörülmemişse de bu sürenin iddianamenin mahkeme tarafından kabulüyle başlayan kovuşturma evresinde sona erdiğini kabul etmek gerekmektedir. Aksi takdirde Anayasanın 13. maddesinde yer alan ölçülülük ilkesinin ihlali anlamına gelecektir⁸⁷.

Gizlilik ilkesine riayet edilmemesi aynı zamanda lekelenmeme hakkının da ihlaline neden olabilecektir⁸⁸. CMK m.153 uyarınca soruşturma evresinde işlemlerin aleni olmaması bu evrede yapılan işlemler sonucu elde edilen bilgi veya belgelerin kamuya açık olmamasını ifade eder. Soruşturma evrakının yer aldığı soruşturma dosyası şüphelinin kendisi, müdafî, mağdur veya suçtan zarar gören tarafından incelenebilir, dosyadan harçsız olarak istenilen evrakın bir örneği alınabilir⁸⁹.

⁸⁴ Yargıtay 12. CD. 2018/4824-9462 E.K. sayılı kararında; “... soruşturma açılıp şüpheli haline gelip gelmediği dahi belli olmayan katılan ... hakkında kamuoyu nezdinde, yolsuzluk yapan kişi izlenimini oluşturacak biçimde suçlayıcı bir üslup kullanılmasını lekelenmeme hakkının ihlal edildiği görülmektedir.” Denilerek soruşturmanın gizliliği ile lekelenmeme hakkı arasındaki ilişkiye işaret etmiştir.

<https://emsal.yargitay.gov.tr/BilgikasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet> (E.t. 30.11.2018).

⁸⁵ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 202.

⁸⁶ YURTCAN, CMK Şerhi, s. 693; KAYNAK, Ali Osman, Uluslararası Sözleşmeler Işığında Adil Yargılanma Hakkı ve İç Hukukumuzla Karşılaştırması, s. 140.

⁸⁷ ATAÇ, Asiye Selcen, Müdafîin Soruşturma Dosyasını İnceleme Yetkisi CMK m.153, (DONAY, Süheyl/ALTUNKAŞ, Aysun, Ceza Yargılama Hukukunda Son Gelişmeler Sempozyumu), Seçkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 104-105.

⁸⁸ ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞIZ/TEPE, s. 216; CENTEL/ZAFER, s. 103.

⁸⁹ BIÇAK, s. 369. CENTEL/ZAFER, s. 104. Benzer yöndeki karar için Bknz. Yargıtay 12. CD. 2018/2863-2018/9131 E.K.

<https://emsal.yargitay.gov.tr/BilgikasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet> (E.t. 30.11.2018).

Soruşturmanın gizliliği ilkesinin masumiyet karinesine bakan bir yönü olması nedeniyle AİHS m.6/2 ve Anayasa m.38/4'te düzenlemeler ile de soruşturmanın gizliliği güvence altına alınmıştır. AİHM içtihatlarında önceleri masumiyet karinesinin hükmü veren mahkemeyi bağladığı görüşü varken, daha sonra söz konusu ilkenin ceza muhakemesinin tüm evre ve aşamalarını kapsadığı, bu bağlamda tüm resmi makamların da bu ilkeye riayet etmesi ve dolayısıyla soruşturmanın gizliliğini gözetmesi gerektiği kanaatindedir⁹⁰.

Soruşturmanın gizliliğinin ihlali aynı zamanda Türk Ceza Kanunu'nda suç olarak da düzenlenmiştir (TCK m.285). Gizliliği ihlal etmek suretiyle bu suçun şüphelisi herkes olabileceği gibi, söz konusu suçun basın yayın yoluyla işlenmesi durumunda “gizliliğinin ihlali” daha büyük kitleler yoluyla öğrenilmesi suretiyle lekelenmeme hakkı ve masumiyet karinesinde ihlal sonucunu doğurduğundan, kanun koyucu tarafından cezada arttırıcı bir unsur olarak görülmüştür.

Soruşturmanın gizliliği sadece şüpheliye karşı değil gerek suçtan zarar gören kişiye gerekse de üçüncü kişilere karşı gizliliği içermektedir. Ancak asıl gizlilik şüpheliye karşıdır⁹¹. Soruşturmanın şayet gizlilik içerisinde yürütülmemesi ve yapılacak tüm işlemler kamuoyu ile birlikte ve önceden paylaşılarak yapılması bir taraftan hakkında soruşturma yürütülen kişinin suç şüphesinden kurtulmak için delilleri karartmasına ve hatta kaçmasına sebep olmakta, bir diğer taraftan da suçsuz olan kişilerin adlarının medyada kullanılması nedeniyle yıpratılmasına, adlarının lekelenmelerine, masumiyet karinesinin ihlaline ve telafisi mümkün olmayan mağduriyetlere neden olmaktadır⁹².

Bu yönüyle soruşturmanın gizlilik içerisinde yürütülmesi, lekelenmeme hakkının ve masumiyet karinesinin güvence altına alınmaya çalışıldığını ortaya koymaktadır. İşbu halde

⁹⁰ AYGÜN, Cansu Ülkem, Türk Ceza Kanunu Madde 285 Hükmünde Düzenlenen Gizliliği İhlal Suçları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s. 33.

⁹¹ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 552.

⁹² GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 257; ERGÜN, Güneş OKUYUCU, Soruşturmanın Gizliliği, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 59 (2), Y. 2010, s. 249; ŞAFAK, Ali, Suç (Ceza) Muhakemesi Hukuku, Ankara, Şubat 2015, s.38; BIÇAK, s. 368-369.

şüphelinin, lekelenmeme hakkı ve masumiyet karanesi çerçevesinde soruşturmanın gizliliğine riayet edilmesini talep edilebileceği, zira gizliliğe riayet edilmemesi halinde savcılıkça re'sen harekete geçilebileceği göz ardı edilmemelidir.

Keza TCK m.285'de düzenlenen gizliliğin ihlal suçu ile korunan hukuki yarar adil yargılanma hakkıdır. Adil yargılanma hakkı ile gizliliğin ihlal suçu arasında kuvvetli bir ilişki vardır. Kişinin suç ithamı altına girdiği anda başlayan bu gizliliğe riayet edilmesiyle adil bir yargılama yapıldığından söz edilebilir⁹³. CMK m.158/6 kapsamında kalan ihbar ve şikâyet konusu müracaat nedeniyle şikâyet edilenin, bir suç ithamı altına girdiği göz önünde bulundurulduğunda, savcı tarafından müracaat konusu hakkında değerlendirme yapılınca kadar bu gizlilik prensibine uyulması gerekmektedir. Bu evre kritik bir evredir. Savcının önüne gelen müracaat nedeniyle yapacağı değerlendirme sonrası soruşturma açılmasına karar verebileceği gibi, soruşturmayı başlatmayabilir de. Savcının vereceği soruşturmaya yer olmadığı kararı üzerine ihbar ve/veya şikâyet eden tarafından sulh ceza hâkimliğine itiraz edilmesiyle beraber sürecin devam ettiği göz önünde bulundurulduğunda tüm müteakip süreçte de bu gizlilik prensibine riayet edilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde ilgililerin özensizliği nedeniyle sulh ceza hâkimliğince soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karara yapılan itirazın kabulü sonrası başlayacak soruşturma evresinin gizliliği arkada bırakılan hatalar nedeniyle ihlal edilmiş olacaktır.

Soruşturma evresi öncesinde lekelenmeme hakkının ve masumiyet karanesinin başladığını kabul etmemek kişiyi soruşturma evresi öncesinde güvencesiz bırakmak anlamına gelecektir ki bu da sonraki süreç içinde bir anlam ifade etmeyecektir⁹⁴. Masumiyet karanesini dar yorumlamamak gerekmektedir. Kişi onuru ve saygınlığının ceza soruşturması nedeniyle uğrayacağı baskı ve toplum önündeki lekelenme dikkate alındığında ilkenin, hakkında suç şüphesi oluşma ihtimali olan herkes açısından ve ceza muhakemesinin tüm evrelerinde, adli işlemlerin yapılmaya başlandığı andan itibaren aktive

⁹³ AYGÜN, s. 35.

⁹⁴ ŞAHİNKAYA, s. 23.

edilmesi gerekmektedir. Kişi hakkında ceza soruşturmasının başlatılmamış olması buna mani değildir⁹⁵.

Bireyler için her ne kadar CMK m.158/6 kapsamında kalan mesnetsiz ve konusu suç teşkil etmeyen bir ihbar ve şikâyetle de olsa son tahlilde müracaat nedeniyle başlamış bir adli süreç ve aleyhine suç şüphesi oluşma ihtimali söz konusu olabileceğinden ceza soruşturması başlatılmadan dahi Cumhuriyet savcısının gelen ihbar ve şikâyet nedeniyle kanaatini açıklayıncaya kadar geçen süreçte de kişiyi masumiyet karinesinden faydalandırmak gerekmektedir. Aksi halde ortaya çıkacak hak ihlallerinin telafisi mümkün olamayacaktır. Hakkında ihbar ve şikâyetle bulunulanan, ilk andan itibaren lekelenmemesi ve nezahetinin korunması için hassas davranılması gerekmekte olup bu bağlamda ilgililerce de kişinin masum olduğu dikkate alınarak hareket edilmesi beklenmektedir.

Lekelenmeme hakkı da diğer hak ve ilkeler gibi muhakeme sürecindeki belli işlemler ve belli bir evre ile sınırlandırılmaz, muhakemenin tüm evrelerinde dikkate alınması gerekmektedir. Bu bağlamda “suçlu” algısı oluşturacak davranışlardan kaçınmaya özen gösterilmesi gerekmektedir. Uygulamada birey hakkında konusu suç teşkil etmediği açıkça anlaşılan ya da soyut ve genel nitelikte kalan bir ihbar ve şikâyet nedeniyle bir kere ceza soruşturması başlatılması durumunda soruşturmanın detaylarının teşir edildiği, kişilerin doğrudan ismine yer verildiği, yıpratıldığı görülmektedir. Bu uygulamalar son tahlilde lekelenmeme hakkını ihlal etmektedir⁹⁶.

Basın özgürlüğü temel bir özgürlük olarak Anayasa’nın m.28’de “Basın hürdür ve sansür edilemez” ifadesiyle korunmuştur. Aynı maddenin üçüncü fıkrasında ise basın özgürlüğünün sınırları çizilirken sayılan diğer nedenlerin yanı sıra; “başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının

⁹⁵ MEMİŞ, s. 44. Benzer yöndeki karar için Bknz. YCGK 2014/552-2018/190 E.K. sayılı kararı <https://emsal.yargitay.gov.tr/BilgikasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet> (E.t. 30.11.2018).

⁹⁶ ÜNVER/HAKERİ, s. 206-207.

korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi” amaçlarıyla sınırlanabileceği belirtilmiştir. Suç ve cezalara ilişkin temel bir hak olarak suçsuzluk karinesi ise 38. maddenin dördüncü fıkrasında; “Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.” ifadesiyle korunmuştur⁹⁷. Şüpheli olmayan kişilerle kıyaslandığında masumiyet karinesi şüpheliye, sadece şüphenin kendisine yönelmiş olmasından dolayı daha kötü muamele edilmesini yasaklar⁹⁸.

Kamu otoritelerinin toplumu bilgilendirme görevi kapsamında verdikleri bilgilerin kişilerin lekelenmeme hakkını ihlal etmemesi gerekmektedir. Kamu otoritelerine duyulan güven ve kamu otoritelerinin inandırıcılığı da dikkate alındığında, adli olaylara ilişkin verilen bilgilere toplumun inanma ve toplumu yönlendirme olasılığı çok yüksektir. Bu nedenle adli olaylara ilişkin bilgi veren kamu görevlileri, toplumun bilgilendirilmesi, suçla mücadele amacı ve kişilerin lekelenmeme hakkı arasındaki hassas dengeyi gözetmek zorundadırlar⁹⁹.

AIHM Karakaş-Yeşilirmak/Türkiye kararında yetkili makamların kamuya, devam etmekte olan soruşturmalarla ilgili bilgi vermesini engellemediği ancak suçsuz sayılma hakkına saygı duyulması için bunun, dikkatli ve uygun bir biçimde yapılması gerektiğine karar vermiştir¹⁰⁰. AIHM’nin soruşturma evresinde masumiyet karinesinin geçerli olduğunu

⁹⁷ YÜZER, Dilara, Basın Yoluyla Adli Haberlerin Verilişi ve Suçsuzluk Karinesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C:15 Özel Sayı, 2013, s. 1653.

⁹⁸ GROPP, Walter, Masumiyet Karinesinin Ceza Muhakemesini Sınırlayıcı Etkisi, (Çev. İSFEN, Osman), Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku 3, Seçkin Yayınları, Ankara, 2004, s.324. Basın Kanunu mülga m.19’a da yer alan “Yargıyı Etkileme” madde başlıklı düzenlemede; Hazırlık soruşturmasının başlamasından kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesine veya iddianame düzenlenmesine kadar geçen süre içerisinde, Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme işlemlerinin ve soruşturma ile ilgili diğer belgelerin içeriğini yayımlamanın cezalandırılacağı yer almaktaydı.

⁹⁹ KARA, s. 192.

¹⁰⁰ AIHM 28.06.2005 tarihli Karakaş-Yeşilirmak/Türkiye Kararı Başvuru No: 43925/98.

<http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001121628&filename=CASE%20OF%20KARAKA%20AND%20YE%20v.%20LIRMAK%20v.%20TURKEY%20%20%5BTurkish%20Translation%5D%20by%20the%20Turkish%20Ministry%20of%20Foreign%20Affairs.pdf> (E.t.29.06.2018).

[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{\"fulltext\":\[\"Ribemont/Fransa\"\],\"documentcollectionid2\":\[\"GRANDCHAMBER\"\],\"CHAMBER\"}\]](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{\)

kabul ettiği diğer bir karar Allenet de Ribemont/Fransa kararıdır. Mahkeme kararında soruştırma evresinde masumiyet karinesi ve medya karşısında masum sayılma ilkelerini içermektedir¹⁰¹. AİHM Butkevičius/Litvanya kararında, resmi yetkililer tarafından düzenlenen basın toplantıları sırasında suçsuz sayılma hakkına saygı duyulmasının önemini üzerinde durmuřtur¹⁰².

Ülkemizde son dönemde yapılan idari düzenlemelerle bu konudaki eksiklikler giderilmeye çalışılmış, belirtilen hakların etkin biçimde korunması ve kullanılmasına imkân sağlanması, kamuoyunun doğru bilgilendirilmesi, yargıya ilişkin yanlış, yanlış, eksik ve çarpıtma haber ve bilgilendirmenin önüne geçilmesi amacıyla, yargı basın ilişkileri yeniden düzenlenerek basın sözcülüğünün daha etkin çalıştırılması için basın sözcülerinin belirlenme usulü ve uyacakları temel ilkelerin tespiti ile basın sözcülerine bağlı olarak çalışacak medya iletişim bürolarının kurulması şeklinde yapılan düzenlemeler mevcuttur¹⁰³.

Türk Ceza Kanunu m.285’de düzenlenen “gizliliğin ihlali” suçu ile CMK m.157’de yer verilen “soruşturmanın gizliliği” ilkesinde yer verilen metinlerin mahiyetine bakılacak olursa amacın aynı olduğu, kişilerin lekelenmeme hakkının korunduğu, buna riayet edilmemesi durumunda kanun koyucu tarafından cezalandırılmasına ilişkin düzenlemelerin yapıldığı görülecektir. Başta adli makamlar olmak üzere tüm kişi ve kurumların faaliyetlerini bu hususları gözeterek yürütmesi gerekmektedir¹⁰⁴.

¹⁰¹ AİHM/Alletet de Ribemont/Fransa kararı Başvuru No: 15175/89.

[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%22Alletet%20de%20Ribemont%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}_\(E.t. 30.11.2018\).](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22Alletet%20de%20Ribemont%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}_(E.t. 30.11.2018).)

¹⁰² AİHM Butkevičius/Litvanya, Bařvuru No. 48297/99, Lavents/Letonya, Bařvuru No. 58442/00, Y.B. ve Diđerleri/Türkiye, Bařvuru No: 48173/99.

[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%2248297/99%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}_\(E.t. 26.06.2018\).](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%2248297/99%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}_(E.t. 26.06.2018).)

¹⁰³ Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğünün 22.12.2015 tarihli, Genelge No:153/1 Konu: Basın Sözcülüğü ile Medya İletilim Büroları konulu genelgesi ve yine 1.1.2006 tarihli, Genelge No:26 Konu: Cumhuriyet Savcılarları tarafından soruştırmalar sırasında basın ve yayın organlarına bilgi verilmemesi konulu genelgesi (e.t. 05.07.2018).

www.yayin.adalet.gov.tr/dosyalar/pdf/genelgeler/02_cezaisleri/cigm_153_1.pdf

¹⁰⁴ ERGÜN, s. 262.

Suçsuzluk karinesine göre; bir kişinin suçlu olarak nitelendirilebilmesi ve hakkında ceza hukukunun alanına giren müeyyidelerin uygulanabilmesi, kesin hükümle mahkûm olmasına bağlanmıştır¹⁰⁵. Sanık, ne masum ne de suçludur. Sanığın suçsuz olduğu tahmin edilmektedir¹⁰⁶.

Lekelenmeme hakkı ile kişinin nezahetinin ve temizliğinin lekelenmemesi esas alındığı, kişinin toplum önünde itibarının korunmaya çalışıldığı görülecektir. CMK m.158/6'daki kurumun yerinde işletilmesi durumunda kişilerin “soruşturulurum korkusu” ile yaşamaları engellenmiş, lekelenmeleri önlenmiş, masumiyetleri korunmuş olacaktır. Cumhuriyet savcılarınca ihbar ve şikâyetin konusunun suç oluşturmadığı açıkça anlaşılıyorsa, hukuki ihtilaftan kaynaklı bir müracaat söz konusu ise ya da mahiyeti soyut ve genel nitelikte ise şikâyet edilen kişi hakkında şüpheli sıfatı verilerek ifadeye çağırılması lekelenmesine sebep olacaktır. Cumhuriyet savcılarınca müracaatın CMK m.158/6 kapsamında kaldığını değerlendirilmesi nedeniyle şikâyet edilen kişiye şüpheli sıfatı verilmeyeceği gibi ifadeye dahi çağırılmayacaktır. Yine soruşturma ve kovuşturma evresinde olduğu gibi soruşturma evresi öncesi dönemde de adli makamlar çeşitli kişi ve kurumlarla yazışmalar sırasında da şikâyet edilen kişinin küçük düşürülmemesine dikkat etmelidirler. Hatta Cumhuriyet savcısı ve diğer ilgililer CMK m.158/6 kapsamında kalan ihbar ve şikâyet nedeniyle herhangi bir kurum ve kişi ile yazışması da kurumun ruhuna aykırı olduğundan salt bu yazışmalar yönüyle de hakkında ihbar ve şikâyetle bulunulmanın başlı başına lekelenmesine neden olacaktır. Savcılığa yapılan müracaatın bir suç oluşturmadığı her hangi bir araştırma yapılmaksızın dahi anlaşılmakta ise ya da hukuki bir ihtilaftan dolayı müracaat yapılmışsa savcı ihbar ve şikâyet edilen kişi hakkında ifadesini alması ve hatta bunun için çağrı yapması lekelenmeme hakkının başka bir ihlali olacaktır.

¹⁰⁵ FEYZİOĞLU, Metin, Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.48, S.1-4, s.139.

¹⁰⁶ CENTEL/ZAFER, s.174; FEYZİOĞLU, s. 139 BİRTEK, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat, s. 36; İÇEL, Kayıhan/ÜNVER, Yener, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 15, Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil ve İspat, Veli Özer ÖZBEK' e Armağan, Seçkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 239.

Çünkü bir kişinin suç şüphesi altında ifadesinin alınması, bireyin toplum nezdinde suçlu gibi algılanmasına neden olabilmektedir¹⁰⁷.

AIHM Dakaras/Litvanya kararında, bir kişiyi yargılanmadan ve ceza gerektirecek bir suçla itham edilmeden önce savcıların ifadelerinde kullandıkları kelime seçiminin ne denli önemli olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla masumiyet karinesi sadece mahkemeler ve hâkimler tarafından değil Cumhuriyet savcıları ile birlikte diğer kişi ve kurumlar tarafından da bağlayıcılık ifade etmektedir¹⁰⁸. Masumiyet karinesinin ihlal edilip edilmediği her somut olaya göre ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle de ceza yargılamasının mevcudiyeti halinde yapılacak resmi açıklamalar ve basın açıklaması gibi platformlarda kullanılan tabirlerin farklı değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Resmî belgelerde tercih edilen kelimeler ve ibareler suçsuzluk karinesini ihlal etmese de Dakaras/Litvanya kararında olduğu üzere “şüphelinin suçu ispatlanmıştır” şeklindeki bir ifade, basın açıklamasında kullanıldığı takdirde dahi, suçsuzluk karinesi ihlal edilmiş olacaktır¹⁰⁹.

Basın ve yayın organlarının haber yapma özgürlüğü ile kişilerin lekelenmeme hakkı arasındaki dengenin iyi gözetilmesi gerekmektedir. Basın ve yayın organları tabi ki haber ve yorum hak ve özgürlüğüne sahiptir ancak bu özgürlüğün kullanılmasında, kişilerin suçsuzluk karinesinden kaynaklanan lekelenmeme hakkına özen göstermek ve bu hakka uygun davranmak zorundadırlar. TCK’da suçsuzluk karinesinden kaynaklanan kişisel hakkın korunması amacıyla, bu hakkın ihlaline yol açan eylemler suç olarak düzenlenmek suretiyle karineden kaynaklanan hak koruma altına alınmıştır¹¹⁰.

Ülkemizde kimi siyasal yönlü soruşturmalarda medya, basın yayında iddia ve soruşturma sonuçları en ince detayına kadar anlatılmakta, yargılama neticesinde kişi beraat

¹⁰⁷ ŞAHİNKAYA, s. 313; ASLANTÜRK, s. 384.

¹⁰⁸ AIHM Dakaras/Litvanya Başvuru No: 42095/98.

en.efhr.eu/2010/02/11/case-daktaras-v-lithuania-application-no-4209598/(E.t. 26.06.2018).

¹⁰⁹ Kararı aktaran ŞIK, Hüseyin, Suçsuzluk Karinesi ve Savcı, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Y. 5, S. 9, Haziran 2017, s. 440.

¹¹⁰ HANÇERKIRAN, s. 173.

etse dahi kamuoyunda aklanamayacak şekilde baştan hüküm giymesine neden olmaktadır. Yapılan tarafgir yayınlarla ve algı operasyonları ile önyargılı bir kamuoyu oluşturarak özellikle, dürüst yargılama kavramına etkin rol oynayan kamu makamlarının baskı altına alınması, kesin hükme kadar masum sayılma karinesini, suçluluk karinesine dönüştürmesi söz konusu olabilmektedir¹¹¹.

Bu konuda Cumhuriyet savcıları lekelenmeme hakkıyla kamu düzeni arasındaki dengeyi gözetmelidir. Cumhuriyet savcıları soruşturmalara henüz başlamadan bu hususları gözetmeli, şayet kendilerine ulaşan ihbar ve şikâyet nedeniyle bir soruşturma başlatacaklarsa ve bir kişi hakkında şüpheli değerlendirmesi yapacaklarsa son tahlilde tüm bu hususları göz önünde bulundurmalıdırlar¹¹².

Yargıtay 13. CD. 2018/1057-2532 E.K. sayılı kararında; “Kişilerin Lekelenmeme Hakkı” ile “Eksiksiz soruşturma ve Tek Celsede Duruşma” prensipleri uyarınca, soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcılarının makul sürede bütün delilleri toplamaları, mahkûmiyetle sonuçlanma ihtimalinin beraatla sonuçlanma ihtimaline nazaran daha fazla olan soruşturmaları dava konusu yapmaları, buna karşın beraatla sonuçlanacağı açık ortada olan eylemleri dava konusu yapmamaları, yani bir nevi filtre görevi yapmaları gerektiğini ifade etmiştir¹¹³.

“Soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu işletilerek asılsız ve mesnetsiz ihbar ve şikâyetler nedeniyle Cumhuriyet savcılarınca ceza soruşturması başlatılmayacak, kişilerin hukuk güvenliği ve lekelenmeme hakkı daha ön alıcı bir şekilde korunmuş olacaktır. Yargıtay bir başka kararında savcının faaliyetlerini yürütürken amaçlanan; kanuni şartları taşımayan, yeterli bilgileri içermeyen ve hatalı düzenlenen iddianamelerin bir nevi

¹¹¹ CENTEL, Nur, Dürüst Yargılama ve Medya Bakımından Demokrasi Kültürü, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. XLIX, S. 3, 1994, s. 59; FEYZİOĞLU, s. 143-144; YÜZER, s. ; 1678-1679; ERGÜN, s. 244.

¹¹² ÖZOK, Özdemir, Bir Adli Organ Olarak Savcılık, Türkiye Barolar Birliği Sempozyum, Ankara, 2006, s. 21; ERGÜN, s. 244; KARA, s. 190.

¹¹³ Benzer yöndeki kararlar: Yargıtay 13. CD. 2017/3576- 9689 E.K., 2017/3454-9346 E.K., Yargıtay 11. CD. 2017/2539- 2581 E.K sayılı kararı.

süzgeçten geçirilip filtrelenerek yargının faaliyetinin hızlandırılması, makul sürede yargılamanın gerçekleştirilmesi, gereksiz davaların önüne geçilmesi, lekelenmeme hakkının korunması olduğu ifade etmiştir¹¹⁴. Şüpheli altındaki kişiyi suçlu ile aynı muameleye tutma yasağı ve bu kişiler arasında keyfi olarak eşitsiz muamelede bulunma yasağı masumiyet karinesinin sınırlayıcı etkisi olup, adli makamların faaliyetlerini bu hususları gözeterek yürütmeleri lekelenmeme hakkının korunmasını da doğrudan sağlayacaktır¹¹⁵.

Savcı önüne gelen ihbar ve şikâyet konusu müracaat üzerinde yapacağı değerlendirme neticesinde müracaat konusunun suç teşkil etmediği açıkça anlaşılır olması nedeniyle ya da soyut ve genel nitelikte kaldığı gerekçesi ile CMK m.158/6 gereği soruşturma açmadan soruşturmaya yer olmadığına dair karar vererek maddi olayı neticelendirecektir. Buna karşın şüpheli oluşturacak olay ve olguların varlığını tespit eder ve bu yönde bir izlenim edinirse CMK m.160/1 gereği başlatacağı soruşturmasında CMK m.160/2 gereği maddi gerçeğin araştırırken şüphelinin aleyhine olan delillerin yanı sıra lehine olan delilleri toplaması ve muhafaza etmesi gerekmektedir. Cumhuriyet savcısı yapacağı soruşturma sonucu topladığı mevcut delillere göre beraat etmesi kuvvetle muhtemel kişiler hakkında iddianame düzenlememesi lekelenmeme hakkının bir gereğidir¹¹⁶.

Nitekim Yargıtay 4.CD. 2010/21275-2012/13997 E.K. sayılı kararında; iddianamede suç yükleme niteliğine sahip olmayan bir belge ile yargılama yapılması ve hüküm kurulmasının adil yargılama ilkesine aykırı olacağını, kişilerin lekelenmeme hakkını zedeleyeceğini, bu kapsamda tüm sürecin ve soruşturmanın başlatılmasına neden olan şikâyet dilekçesinin de Anayasal bir hak olan şikâyet hakkı kapsamında değerlendirilmesinin de tartışmalı olacağını ifade etmiştir. Hal böyleyken ihbar ve şikâyet konusu üzerinde savcının öncelikle CMK m.158/6 kapsamında bir değerlendirme ve

¹¹⁴ Yargıtay 18. CD. 2017/4069-14664 E.K. sayılı kararı

<https://emsal.yargitay.gov.tr/BilgikasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet> (e.t. 22.06.2018).

¹¹⁵ GROPP, s. 324; BİÇAK, s. 368; ÖZTÜRK vd., s. 408, GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 258.

¹¹⁶ KAYNAK, Uluslararası Sözleşmeler Işığında Adil Yargılama Hakkı ve İç Hukukumuzla Karşılaştırması, s. 59; ALTUNKAŞ, s. 80.

filtreleme yaptıktan sonra gerekli niteliklere sahip olması durumunda soruşturmayı başlatması, aksi takdirde soruşturmaya yer olmadığına dair karar vermesi gerekmektedir.

Bireyin lekelenmemesi için toplumda en büyük pay diğer kişi ve kurumlar arasında kamuya ve onun içerisinde hususiyetle adli makamlara düşmektedir. Gizlilik esaslı bir yargılama faaliyeti lekelenmeme hakkının teminatıdır. Gizlilik ile lekelenmeme hakkı arasında doğrudan bir bağ vardır. Gizlilik prensibine riayet edilmesi halinde yapılan işlemlerin ortalığa saçılması önlenecek, bireylerin toplumsal saygınlığı, şeref ve onuru zarar görmeden üzerindeki “leke”nin kalkması sağlanacaktır¹¹⁷.

Çağdaş hukuk sistemlerinde devlete ilişkin resmi her davranışın ve cezalandırma gücüne sahip oluşun merkezinde insan onuru bulunmaktadır. İnsan kendi varlığını, kişiliğini geliştirmek ve her devlet otoritesinde korunmak ister. Bu zorunluluk devletleri kendi iç mevzuatlarında bazı düzenlemeler yapma konusunda pozitif yükümlülük altında bırakmaktadır. İnsan onuru kavramı yalnızca toplumsal bir kavram olmakla kalmayıp, aynı zamanda da hukuki bir kavramdır. Zira toplumsal düzenin sağlanması için insan onurunun korunması gerekir¹¹⁸.

Yine burada kamuyu pozitif yükümlülük altında bırakan diğer bir başlık insan onuru ve lekelenmeme arasındaki ilişkinin varlığıdır. Bu kavramlar sadece felsefik değerler olarak kalmanın ötesinde başta Anayasa hukuku olmak üzere ve özellikle de ceza muhakemesi hukuku alanında ayrı ve hususi bir öneme sahiptir. Bu açıdan mevcut hukuk sistemimizde karşımıza çıkmaktadır¹¹⁹. Hatta insan onurunun korunması, devlete, bizzat anayasa ile yüklenmiş bir edimdir¹²⁰. Soruşturmanın gizliliği, adil yargılanma ve suçsuzluk karinesi

¹¹⁷ KARA, s. 195; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 258.

¹¹⁸ ÜNVER/HAKERİ, s. 17; ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞIZ/TEPE, s. 58.

¹¹⁹ Örneğin; Anayasanın başlangıç kısmında bu kısma vurgu yapılmış olup “Her Türk vatandaşının bu anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu...” ifadeleri yer almaktadır. Yine 10. maddesinde temel hak ve hürriyetlerin niteliği belirtilirken, 15. maddesinde kişi hürriyeti ve güvenliği düzenlemeleri şeklinde sayılabilecek birçok maddesinde bu hususun gözetildiği görülmektedir.

¹²⁰ ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞIZ/TEPE, s. 58.

gibi kavramların lekelenmeme hakkına bakan yönleri olduğu görülmektedir. Suçsuzluk karinesi lekelenmeme hakkını koruyucu bir düzenleme olması nedeniyle adil bir yargılama neticesinde kesinleşmiş bir mahkeme hükmü ile kişinin suçlu sayılınca kadar lekelenmemesini ve masumiyetini esas alır¹²¹.

Suçsuzluk karinesinin oluşturduğu atmosfer, diğer haklarının işleyebilmesi için tercih edilecek bir durum değil zarurettir. Haklar içerisinde bir sıralama yapılması, işin doğası gereği pek uygun olmamakla birlikte suçsuzluk karinesinin, eşitler arası birinci olduğunu kabul etmekte gerekmektedir. Bu kabul aynı zamanda devlet-birey ilişkisinde devletin bireye olan bakış açısının resmidir. Şüphe yenilinceye kadar kişinin suçsuz olduğu varsayılır. İspat külfeti bireyde değil iddia edene aittir. Bu kural, suçsuzluk karinesinin en önemli sonuçlarından birisidir¹²².

Ceza adaletinin sağlanması sürecinde kişiler hakkında özellikle de yanlış, eksik ve asılsız bilgilerin haber yapılması, ilgisiz kişilerle paylaşılması kişilerin suçlu olduğu önyargısını oluşturmakta ve suç şüphesi altındaki kişinin toplum içindeki statüsünü, onurunu olumsuz etkilemektedir¹²³.

Anayasa m.74’de her vatandaşın ve karşılıklı olmak kaydıyla kendilerini ilgilendiren ya da kamuyu kapsayan nedenlerden dolayı yetkili makamlara karşı dilekçe ve şikâyet hakkına sahip olduğu düzenlenmiştir. Ancak bu hak kullanılırken ihbar ve şikâyet hakkını kullanmasına gerekçe olarak gösterilen nedenlerin yetersiz ve dayanaksız olmaması, ihbar ve şikâyet anayasal hakkının kullanılması niteliğinde olması gerekmektedir.

¹²¹ GÜLSÜN, s. 39.

¹²² ŞİK, s. 446; ŞAHİNKAYA, s. 7; HANÇERKIRAN, s. 22.

¹²³ GÜLSÜN, s. 18; ŞAHİNKAYA, s. 307.

Yargıtay 13. CD. 2018/1057-2532 E.K. sayılı kararında; savcı ihbar veya şikâyet yoluyla önüne gelen vakayı soruştururken soruşturma neticesinde iddianame düzenlemeyi gerektirir nitelikte yeterli şüphe olup olmadığını takdir edecektir. Diğer bir deyişle Cumhuriyet savcısı elde edilen delillerin başlangıç şüphesini taşıdığını tespit ederse soruşturmayı başlatacak, soruşturma sonucu yeterli şüphe oluştuğunu tespit ederse ise iddianame düzenleyecek, yeterli şüphenin tespit edilememesi halinde kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verecektir¹²⁴. Aksi durumun kabulü her ihbar veya şikâyet üzerine Cumhuriyet savcısının soruşturma başlatması ve müteakiben de iddianame düzenlemesini gerektirir ki bu kabul, lekelenmeme hakkıyla bağdaşmayacak ve kanunun ruhuna uygun düşmeyecektir. Somut bir olayda şikâyetçi vekili, müvekkili hakkında ilgili makamlara sunulan şikâyet dilekçeleri ve ifadelerde, müvekkiline isnat edilen gerçeğe aykırı eylemlerin müvekkilinin onur, şeref ve saygınlığına saldırı oluşturduğunu, bu halin iftira niteliğinde bulunduğu gerekçeleri ile şikâyetçi olmuş; ancak Yüksek Mahkeme ilgili makamlara sunulan dilekçe ve beyanların Anayasa m.74’te güvence altına alınan şikâyet ve başvuru hakkı kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine karar vermiştir¹²⁵.

AIHS m.6/1’de düzenlenen “adil yargılanma hakkının” alt başlıklarından olan ve AIHM tarafından adil yargılanma hakkının bir unsuru olan lekelenmeme hakkının gözetilmesi gerekmekte olup, yersiz, dayanaksız, soyut, yeterli şüphe barındırmayan iddialarla şüpheli sıfatından çıkıp daha ağır bir sıfat olan sanık sıfatına geçmekle aynı zamanda gizli olan soruşturma işlemleri de aleniyete bürüneceğinden, kişinin lekelenmeme hakkını da zedeleyecektir. Hatta “resmi” muamelesi yapılması da bu ilkenin ihlali anlamına gelecektir¹²⁶.

Ceza Muhakemesi Kanunu m.171’de yapılan ekleme gerekçesinde; Ceza Muhakemesi Kanunu’nun temel amacı yargılamanın, adil yargılama ilkesine tam sadık

¹²⁴ GÖKCAN, s. 197.

¹²⁵ Yargıtay 13. CD. 2018/1057-2532 E.K. sayılı kararı

<https://emsal.yargitay.gov.tr/BilgikasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet> (E.t. 1.12.2018).

¹²⁶ FEYZİOĞLU, s. 142; KAHRAMAN, s. 130.

kalınarak süratlendirilmesi ve kovuşturmanın duruşmadan duruşmaya sürüklenmesini ve böylece parçalı adaleti önlemek olduğundan ve bu amaca ulaşmanın bir çaresi de ceza adalet sistemini, olanak ölçüsünde boşaltmak, soruşturma evresi ve soruşturma öncesi filtreyi etkinleştirmek olduğundan değişik hükümler getirilmiş ve bunlardan önemli birisini de bu madde oluşturmaktadır. Söz konusu madde gerekçesi soruşturmaya yer olmadığına dair karar kurumuna da gerekçe teşkil etmekte olup gerekçe ile kurumun gerekliliğine işaret edilmiştir. Uygulayıcılar esaslı ihbar ve şikâyet nedeniyle ceza soruşturmasını başlatırken, ihbarın daha başlangıçtan yeterli niteliklere sahip olmadığı anlaşıyorsa kurumun filtreleyici ve önleyici yönü sayesinde CMK m.158/6 gereği soruşturmaya yer olmadığı kararı verilecek olup her hangi bir araştırma ve soruşturma faaliyetine girişilmeyecektir¹²⁷.

Anayasa Mahkemesi özel hayata ilişkin bilgilerin yer aldığı istihbari bilgilerin delil olarak kullanılamayacağını belirten raporun soruşturma açılırken davada delil olarak kullanılması ve bu raporla ilgili kamu görevlileri hakkında kovuşturma yapılması nedeniyle özel yaşama saygı hakkının ihlal edildiğine yönelik bireysel başvuru üzerine verdiği bir kararında, özel hayata saygı hakkının ihlal edildiğine ilişkin şikâyetlerinin kabul edilebilir olduğuna ve lekelenmeme hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir¹²⁸;

“Bununla birlikte duruşmaların kural olarak kamuya açık yürütüldüğü dikkate alındığında, yasa dışı örgüt mensuplarıyla cezaevinde görüşen şahısların, örgüt üst yönetimi ile cezaevinde bulunanlar arasında aracılık-kuryelik yapabileceği ve başvurusunun bu örgütün mensuplarının davalarını genellikle takip eden bir avukat olarak önem arz eden şahıslar arasında olduğu yönündeki değerlendirme, sadece bir olgu ve durum tespiti olarak kabul edilemez. Bu değerlendirme başvurusunun kişiliğiyle ilgili bir kanaat oluşmasına neden olabilecek niteliktedir. Bu kanaatin oluşmasına neden olabilecek değerlendirme, raporun dava dosyasında bulundurulmasıyla alenileşmiştir.

...

¹²⁷ Yargıtay 18. CD. 2017/4819-1505 E.K. sayılı kararı.

¹²⁸ Anayasa Mahkemesi Başvuru Numarası: 2013/533.

Bu belirlemeler karşısında başvurunun icra ettiği avukatlık mesleği nedeniyle oluşan ilişkileri çerçevesinde, olumsuz sayılabilecek bir değerlendirme içeren raporun kamuya duyurulması sonucunu doğuran uygulama nedeniyle özel yaşama saygı hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.”

Anayasa Mahkemesi lekelenmeme hakkının ihlal edildiğine yönelik hususları içeren bireysel başvuru üzerine verdiği kararında netice olarak; "kişi yönünden yetkisizlik" nedeniyle başvurunun kabul edilemez olduğuna oy çokluğuyla karar vermiştir¹²⁹.

Bireyin bir ceza soruşturmasına muhatap olması ve dolayısıyla suç isnadı altına girmesi kişilerin hayatını olumsuz etkilediğinden ilgililerin bu konuda dikkat ve özenli olması beklenmektedir. Çoğu zaman soruşturma geçiren bir kişi sonradan suçsuzluğu anlaşılrsa bile, toplumda oluşan suçlu algısı çoğu zaman ortadan kaldırılamamaktadır¹³⁰.

İspat yükü günümüzde azımsanamayacak şekilde kişiler aleyhine genişletilmiştir. Oysa kanıtlanamamış bir eylemden dolayı kişinin lekelenmeme hakkının ihlali, o kişiyi masumiyet karinesine, ceza muhakemesinin gerçeği araştırma ve muhakemeyi yapılandırma ilkelerine ters düşer. AİHM bir kararında ceza soruşturması ile ilgili bilgilerin kamu görevlileri tarafından kamuya duyurulabileceğini, ancak kamu görevlilerinin

¹²⁹ Anayasa Mahkemesi Başvuru Numarası: 2014/18803.

Türkiye Büyük Millet Meclisinde eski bakanlar hakkında yapılan meclis soruşturmanın yürütülmesi sırasında kurulan komisyon başkanı tarafından yapılan başvuruda basın, yayın organlarında soruşturmanın gizliliğini ihlal edecek mahiyette ve masumiyet karinesini ihlal edecek şekilde yapılan yayınlar nedeniyle soruşturmanın sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi ve ilgililerin lekelenmeme hakkının korunması için Komisyon Başkanı tarafından soruşturmanın bitim tarihi olan 27/12/2014 tarihine kadar yazılı ve görsel medya ile internet ortamında yayın yasağı verilmesi talebi üzerine Ankara 7. Sulh Ceza Hâkimliği 25/11/2014 tarihinde 27/12/2014 tarihi mesai bitimine kadar tüm yazılı, görsel medya ve internet ortamında yapılan yayınlar hakkında yayın yasağı konulmasına karar vermiştir.

Müteakiben bu karara karşı Ankara 8. Sulh Ceza Hâkimliğinde itiraz yolu tüketilmesi sonrası başvuru Anayasa Mahkemesine yaptıkları müracaatlarında yayın yasağının halkın haber alma ve bilgilendirme hakkını kısıtlayıcı nitelikte olduğunu ifade ederek Anayasa'nın 26. maddesinde düzenlenen düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'nin 10. maddesinde düzenlenen ifade özgürlüğünü ihlal ettiğini ileri sürmüş, bir başka başvuru, yolsuzluk suçlarından toplumun her bireyi gibi zarar gördüğünü, bu açıdan taraf sıfatı bulunmasına rağmen Ankara 8. Sulh Ceza Hâkimliğinin itiraz üzerine verdiği gerekçeden yoksun kararla Anayasa'nın 36. ve 141. maddeleri ile Sözleşme'nin 6. maddesinde tanımlanan adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini de iddia etmiş,

¹³⁰ KAYA, s. 8; FEYZİOĞLU, s. 149.

yaptıkları açıklamalarda kişinin yargılanmaksızın önceden suçlu gösterilmesinden kaçınması gerektiğini ifade etmiştir¹³¹.

Devletin bu konuda pozitif bir yükümlülük altında olduğu söylenebilir: Devlet, kamu gücünü kullanarak bireyin hakkındaki isnadı öğrenme ve buna karşı susma hakkını, yine savunma ve müdafî yardımından faydalanma, tercümandan yararlanma, delil toplanmasını talep haklarının yanı sıra lekelenmeme hakkının korunmasına yönelik gerekli düzenlemeleri yapmak zorunda olup, CMK m.158/6 ile getirilen kurum da bu kapsamda eksikliği giderici bir düzenlemedir.

Adalet Bakanlığı'nın 2016 yılı Bakanlık Faaliyet raporu içerisinde soruşturmalarda etkinliğin artırılması için planlanan hedefler arasında lekelenmeme hakkının korunması kapsamında soruşturma ve/veya şartları gözden geçirileceği görülmekte olup, söz konusu plan kapsamında “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu CMK m.158/6 ile getirilmiştir¹³². Lekelenmeme hakkı ve masumiyet karinesi başta adli makamlar, hususiyetle de Cumhuriyet savcılarınca tüm faaliyet ve işlemlerinde gözetilmesi gereken kavramlardır. Şayet kişi ve kurumların bu kavramlarla yolunun kesişmesi “şüphenin” dahi tartışılmadığı soruşturma öncesi bir evreye rastlaması durumunda herkesin daha dikkatli, özenli ve hassas olması gerekir, aksi durumda telafisi mümkün olmayan “lekelenmelere” sebep olabilir. Ancak bu kavramlara riayet edilen bir toplumda hukuki yaşam alanından ve olanağından söz edilebilir. Bu yalıtılmışlık sayesinde maddi gerçeğe ulaşma ihtimali artmakta olup netice olarak da “leke” almaksızın masumiyet korunabilecektir¹³³.

¹³¹ CENTEL/ZAFER, s.177; Butkevičius/Litvanya, Başvuru No: 48297/99; Karakaş-Yeşilirmak/Türkiye, Başvuru No: 43925/98.

¹³² www.adalet.gov.tr/bakanlik/faaliyetraporu/pdf/rapor2016.pdf (E.t.25.06.2018).

¹³³ İNCEOĞLU, s. 12; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 528; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 51; ŞIK, Hüseyin, Suçsuzluk Karinesi, s. 107. www.uyusmazlik.gov.tr/Resimler/Pdfler/Makaleler/30-11-2017huseyinisik.pdf (E.t. 3.7.2017).

1.4.2. Makul Sürede Yargılanma Hakkı

“Soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu birlikte konusu suç teşkil etmeyen ihbar ve şikâyetler CMK m.158/6 gereği soruşturulmaksızın neticelendirilecektir. Yersiz ihbar ve şikâyetler savcı tarafından yargının sırtına kambur edilmediği gibi taraflar adaleti en makul olan süre içerisinde elde etmiş olacaktır. Bu süreç usul ekonomisine de uygundur. Makul süre içerisinde yargılamanın neticelendirilmesinin kişilere bakan yönü ile birlikte kamuya bakan ve kamu ile etkileşim içerisinde olduğu bir yönü de bulunmaktadır. Yargı gereksiz işlem yapmaksızın en kısa yoldan “konusu suç teşkil etmediği açıkça anlaşılan”, “soyut ve genel nitelikteki” iş yükünü kurum ile savacaktır. Bu durum yargının karmaşık işlere daha çok zaman ayırma imkânı elde etmesi yönüyle de dolaylı olarak diğer adli işlemlere domino etkisi yaparak bu işlemlerin makul süre içerisinde bitirilmesini sağlayacaktır¹³⁴.

Yargı “konusu suç teşkil etmediği açıkça anlaşılan” veya “soyut ve genel nitelikteki” ihbar ve şikâyetleri ağırdan alma, savsaklama yoluna gitme ya da sürüncemede bırakma hakkına sahip değildir. Bu ihbar ve şikâyetler de makul sürede yargılanma hakkından faydalanacaktır. Bu bağlamda ihbar veya şikâyet sonuç olarak soruşturmaya yer olmadığı kararı ile neticelendirilmiş de olsa başvuru tarihi ile karar tarihine kadar ki aşama “makul sürede yargılanma” hakkının sağladığı hukuki himayeden faydalanacağından bu aşama “makul sürede yargılanma” hakkından bağışık tutulamaz. Her ne kadar bu nitelikteki ihbar ve şikâyetler en nihayet soruşturmaya yer olmadığına dair karar ile neticelendirilecek de olsa ortada bir isnat olması nedeniyle makul sürede neticelendirilmeyi gerektiren adli bir iş bulunmaktadır. Dolayısıyla soruşturmaya yer olmadığına dair kararda makul sürede yargılanama hakkının ihlaline ilişkin olarak “makul süre” belirlenirken savcının ihbar ve şikâyetin gelişi ile karar aşamasında geçen süre hesaba katılacaktır. Bu nedenle ihbar ve şikâyetin savcılığa ulaşmasını müteakip soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilinceye

¹³⁴ Yargının iş yükü her geçen gün artmaktadır. Soruşturma evresi ortalama görülme süresi 2010 yılında 311 gün iken, bu rakam 2011’de 340, 2012’de 364, 2013’de 373, 2014’te 378, 2015’te 381, 2016’da 425, 2017’de 417 olarak tespit edilmiştir. Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2017, s. 10. Benzer yöndeki görüş için bkz. ASLANTÜRK, s. 384.

kadar geçen süre de makul sürede de göz önünde bulundurulacaktır. AİHM ECKLE-Almanya davasında AİHS m. 6 kapsamında düzenlenen makul sürede yargılanma hakkının sağladığı güvencelerin kişiye suç şüphesi altına girdiği anda başladığı, dolayısıyla burada mahkeme önüne çıkarılmak ya da soruşturmanın başladığı tarih şeklinde bir sınır çizilemeyeceği belirtilmiştir¹³⁵.

Bu bağlamda savcının ihbar ve şikâyet yoluyla önüne gelen müracaat üzerinde yapacağı değerlendirme neticesinde CMK m.158/6'daki koşulları sağlaması durumunda derhal soruşturmaya yer olmadığına dair karar vermesi makul sürede yargılanma ilkesinin bir gereği olduğu gibi şikâyet edenin/ihbar edenin şikâyeti/ihbarı nedeniyle şikâyet/ihbar edilen hakkındaki isnadından kaynaklı lekeyi kaldırması da adil yargılanma ilkesinin bir gereğidir.

AİHS m.6/1 kapsamına göre herkes “makul süre” içerisinde yargılanma hakkına sahiptir. Makul sürede yargılanma hakkı gerek medeni hak ve yükümlülüklerle ilişkin uyuşmazlıklar olsun gerekse de ceza yargılamasına ilişkin uyuşmazlıklar olsun bütün yargılama hukukunu ilgilendirmektedir. AİHM’in Stogmüller/Avusturya kararında ilkenin amacının; her türlü uyuşmazlığın makul süre içerisinde nihayetlendirilmesini amaçladığı ve yargılamanın sürüncemede kalmasına karşın tarafları güvence altına almak olup, hususi olarak da ceza yargılamasına taraf olan kişilerin uzun süren yargılama sürecinde uyuşmazlığın nasıl sonuçlanacağı endişesi ile yaşamasına mani olmak olduğu ifade edilmiştir¹³⁶. Mahkeme Diaz Aparicio/İspanya kararında “makul süreye” Anayasa Mahkemesi önünde yapılan incelemelerin de dâhil olmak üzere tüm süreci kapsadığını ifade etmiştir¹³⁷. Çekişmenin yüksek mahkeme tarafından karara bağlandığı nihai ulusal kararın başvurucuya bildirilme tarihidir. Kararın icra aşaması kapsamın dışındadır

¹³⁵ Kararı aktaran DUTERTRE, Gilles, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler, Avrupa Konseyi Yayınları, Almanya, Kasım 2003, s. 174 (Eckle-Almanya, Başvuru No: 8130/78).

¹³⁶ Stogmüller/Avusturya, Başvuru No: 1602/62
[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{"fulltext":\["Stogmüller/Austria"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER"\],"CHAMBER"}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{) (E.t. 30.06.2018).

¹³⁷ Kararı aktaran DUTERTRE, s. 174 (Diaz Aparicio/İspanya, Başvuru No: 9468/99).

(Burdov/Rusya kararı)¹³⁸. Buna karşın çekişmenin sonucunu doğrudan etkilemesi durumunda Anayasa Mahkemesi tarafından yürütülecek somut norm denetimi süresi de kapsam dâhilinde olacaktır (Buchholz/Almanya)¹³⁹. AİHM Baraona-Portekiz davasında; yargılama süresince sanığın makul olmayan manevraları nedeniyle yargılamanın uzamasına dikkat etmekte¹⁴⁰, Union Alimentaria Sanders-İspanya davasında; başvuranın yargılama süresince özenli davranması, geciktirme amaçlı taktikler kullanmaktan kaçınması ve iç hukukta bulunan yargılamanın kısaltılmasını sağlayacak imkânlardan yararlanmasına vurgu yapmıştır¹⁴¹.

Makul sürede yargılanma insanlık tarihi boyunca yerini korumuş bir ilkedir. 1215 tarihli Magna Carta Libertatum m.40'da; 'Kimseye hakkı ya da adaleti satmayacağız, menetmeyeceğiz ya da geciktirmeyeceğiz'¹⁴² denilerek adaletin gecikmeksizin ve makul süre içerisinde sonuçlandırılması gerektiğinin yüzyıllar önce önemine vurgu yapılan bir ilke olduğu görülmektedir.

Uluslararası Savcılar Birliği tarafından kabul edilen Savcıların Mesleki Sorumluluklarına ilişkin Standartlar ile Savcıların Temel Hak ve Görevleri Bildirgesine göre savcılar kanuna veya adil yargılamanın gereklerine uygun olarak sanığın lehine olan bilgileri mümkün olduğunca çabuk açıklamalıdır¹⁴³. Savcının önüne gelen mesnetsiz ve suç teşkil etmeyen ihbar ve şikâyet konusu müracaatla ilgili "makul sürede" vereceği soruşturmaya yer olmadığına dair karar ile masumiyet de o hızda kamuoyuna duyurulacağından lekelenmeme ve adil yargılanma o hızda gerçekleşecektir. Gereksiz yere başlatılan ve yıllar süren soruşturmalar sonrasında açılan kamu davaları ile adaletin tesis edilemediği görülmektedir. Savcı konusu suç teşkil etmeyen veya soyut ve genel nitelikteki

¹³⁸ Burdov/Rusya, Başvuru: No: 59498/00.

¹³⁹ Kararı aktaran VITKAUSKAS/ DİKOV, s. 84.

¹⁴⁰ Baraona/Portekiz (08.07.1987-122).

¹⁴¹ Kararı aktaran KAYNAK, Uluslararası Sözleşmeler Işığında Adil Yargılanma Hakkı ve İç Hukukumuzla Karşılaştırması, s. 124; Union Alimentaria Sanders-İspanya (7.7.1989-157).

¹⁴² URACİN, A. Metin, Magna Carta Libertatum-Büyük Özgürlükler Sözleşmesi www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/Magna2017-2.pdf (Et. 30.06.2018).

¹⁴³ MYJER, Egbert/HANCOC, Barry/COWDERY, Nicholas, Uluslararası Savcılar Birliği: Savcılar İçin İnsan Hakları El Kitabı, Ankara Barosu Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2007, s. 120 Savcıların Mesleki Sorumluluklarına İlişkin Standartlar s.63-64.

müracaatlarla ilgili gecikmeksizin vereceği soruşturmaya yer olmadığına dair karar ile adaleti hızlandırmış olacaktır¹⁴⁴.

1990 tarihli Birleşmiş Milletler Savcılarının Rolüne İlişkin Rehber İlkeler’inde de m.12; “Savcılar, görevlerini hukuka uygun olarak adil, çabuk ve sürekli bir şekilde yerine getirmek suretiyle ceza adaleti sisteminin usulüne uygun olarak ve düzgün bir şekilde işlemesine katkıda bulunurlar, yanı sıra insan onuruna saygı duyarlar, onu korurlar ve insan haklarını desteklerler.” Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi cezai adalet sisteminde savcılığın rolü ile ilgili üye devletlere sunduğu tavsiye kararında; ceza adalet sisteminin mümkün olduğunca hızlı bir şekilde işlemesi gerektiğini ifade etmiştir¹⁴⁵.

Ceza muhakemesi hukukunda genel ilke; davaya kesintisiz ve ara vermeksizin devam edilerek hüküm verileceği olmakla birlikte gerek dünyada gerekse de ülkemizde artan nüfusla birlikte işlenen suçların nitelik ve nicelik itibarıyla değişmesi de eklenince davaların sonuçlandırılması “makul süreleri” aşmaktadır. Zorunlu hâllerde davanın makul sürede sonuçlandırılmasını mümkün kılacak surette duruşmaya ara verilebilir. Fakat verilen aralar ve davanın neticelendirilmesi hiçbir zaman makul süreyi aşmamalıdır. Bu adil ve makul sürede yargılanma ilkesinin bir gereğidir¹⁴⁶.

“Makul süre” en kısa süre içerisinde davanın bitirilmesi değil mevcut davaya göre en makul olan süre içerisinde tamamlanmasını ifade etmektedir. Yargılama sırasında araştırılması gereken hususlar ortaya konulmadan alelacele karar verilecek diye de bir zorunluluk yoktur. Şayet yargılamanın vaktinden önce neticelendirilmesi söz konusu ise verilen kararın noksan soruşturma nedeniyle bozulabileceği hallerde makul süre kavramı tekrardan ihlal edilecektir. Yargılamanın gereğinden uzun sürmesi makul süreyi ihlal ettiği gibi gereğinden kısa sürmesi de makul süre ilkesinin ihlaline neden olmaktadır¹⁴⁷.

¹⁴⁴YENİSEY/NUHOĞLU, s. 76.

¹⁴⁵<https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykanunteklifi/COE%20Bak.%20Kons.%20Rec%202000-19.pdf> (e.t.28.06.2018).

¹⁴⁶ŞAFAK, s. 46.

¹⁴⁷AKSOY, Mahmut, Adil Yargılanma Hakkı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2013, s. 50.

Makul süre içerisinde yargılamanın bitirilmesi vatandaşlar tarafından yargıya olan güveni arttırırken, seneler süren ve makul süreyi aşan yargılamalar yargının kan kaybetmesine ve yargıya olan güvenin azalmasına neden olmaktadır. Yargının insanlar tarafından kabul görmediği bir durumda taraflar hukuki uyuşmazlıklarını yargı yolu ile çözemediğinden hukuk dışı başka yollar arama yoluna gidebilecektir. Devletin bu konuda yargıya olan güveni sağlamak ve bu güveni devam ettirmek şeklindeki pozitif yükümlülüğü vardır. Bu da bir yönüyle yargılamaların makul süre içerisinde neticelenmesi ile sağlanacaktır. Fakat makul sürede yargılama ilkesi yargılamanın her ne pahasına olursa olsun bitirilmesini amaçlayan bir ilke değildir¹⁴⁸. Bu kapsamda konusu suç teşkil etmediği açıkça anlaşılan veya soyut ve genel nitelikte olup araştırılabilirliği, soruşturulabilirliği gereksiz ya da mümkün olmayan ihbar ve şikâyet konusu müracaatların da derhal ve soruşturmaya konu etmeden neticelendirilmesi gerekmektedir. Aksi durumda bu iş ve işlemler hakkında soruşturma başlatmak, hakkında şikâyetle bulunana şüpheli sıfatı vermek hem lekelenmeme hakkına hem masumiyet karinesine hem de makul sürede yargılanma hakkına aykırılık teşkil edecektir.

Bu kapsamda konusu suç teşkil etmeyen ihbar ve şikâyetlerin CMK m.158/6’de düzenlendiği üzere soruşturmaya yer olmadığına dair karar vermemesi, savcı tarafından soruşturma açılması ve şikâyet edilene şüpheli sıfatı verilmesi yahut soruşturmaya yer olmadığı kararı verinceye kadar geçen sürenin makul süreyi aşması hallerinde ilgililerin iç hukuk yollarını tükettikten sonra yapacakları müracaatlar AİHM tarafından “makul sürede yargılama” ilkesinin ihlali ile neticelendirilecektir. AİHM Zana/Türkiye davasında (Başvuru No: 18954/91, 25.11.1997); şayet dava maddi ve hukuki bakımdan basit ise ulusal mahkemelerdeki konu ve yer bakımından yetki sorunları nedeniyle davanın uzaması haklı görülmemektedir¹⁴⁹.

Ayrıca gerek olayın taraflarının gerekse de tanıklarının uzun süren yargılamalar nedeniyle yargılama faaliyetinde hazır bulundurulmalarında birçok güçlükler yaşanmakta

¹⁴⁸ PEKCANITEZ, Hakan, Adil Yargılanma Hakkı, İzmir Barosu Dergisi, 1997, s. 41.

¹⁴⁹ Kararı aktaran İNCEOĞLU, s. 271.

olup, söz konusu kimseler olayın ayrıntılarını da unutabilmekte ve özellikle suçun mağdurları yaşanan gecikmelerden ötürü çoğu zaman ümitsizliğe kapılarak davaları takipten vazgeçmektedirler. Böyle bir yargılamanın adilane olduğu ve yargılamanın makul sürede bitirildiği söylenemez¹⁵⁰. Makul sürede yargılama diğer çağdaş ilkeler gibi adil yargılamanın da bir gereğidir¹⁵¹. Adaletin geç gelmesi bazen hiç gelmemesi anlamına da gelebilmektedir. Adaletin tesis edildiği süreç olarak yargılama faaliyeti ne geç ne de erken, en makul olan süre içerisinde yerine getirilmesi adaleti zamanında ve tam olarak tesis edecektir¹⁵².

Her olayın kendine özgü farklılıkları olması nedeniyle makul sürenin aşılıp aşılmadığı olay bazında bağımsız olarak değerlendirilecektir. Makul sürenin ne olduğuna ilişkin belirlenmiş mutlak bir süre yoktur. AİHM Pretto/İtalya kararında (Başvuru No:7984/77), makul sürede yargılanma hakkı bakımından değerlendirmeyi yaparken, davanın kapsamı ve karmaşıklığı, başvurucunun davayı yürütme şekli, yetkili mercilerin tutumu gibi kriterlerin belirleyici olduğunu ifade etmiştir¹⁵³.

Ülkeler ulusal mevzuatlarında gerekli düzenlemeleri yaparak makul sürede yargılanmanın alt yapısını oluşturma konusunda kusursuz sorumlu olup, bu konuda üzerlerine düşen pozitif yükümlülükleri yerine getirme mecburiyetindedirler. AİHM'in König/Almanya ve Büker/Türkiye kararlarında ülkelerin ulusal mevzuatlarında öngörülen çok sayıda hukuk yolunun, yargılama sürecinin uzamasına neden olarak makul sürede yargılanma hakkına engel oluşturmaktadır. Ülkeler bu konuda yargı sistemlerini basitleştirme sorumluluğu altındadır¹⁵⁴.

Yasa koyucunun maslahata uygunluk ve kovuşturma mecburiyeti ilkesini birbirine karşı denge-fren sistemi olarak getirmesindeki amaçlardan biri de iş yükündeki büyük artış

¹⁵⁰ ÇELİK, Adem, Makul Sürede Yargılanma Hakkı, Adalet Dergisi, Sayı 30, s. 130.

¹⁵¹ CENTEL, s. 59.

¹⁵² KARAKEHYA, s. 225.

¹⁵³ Kararı aktaran VİTKAUSKAS/DİKOV, s. 84.

¹⁵⁴ König/Almanya, Başvuru No: 6232/73, Büker/Türkiye Başvuru No: 29921/96.

nedeniyle yargının makul sürede karar vermesini sağlamaktır. Keza soruşturulması ve kovuşturulması her hangi bir kamu menfaati olmayan ihbar ve şikâyetler ceza muhakemesi sistemi dışına çıkarılarak azami olarak yargılamada makul süreye ulaşma amaçlanmaktadır¹⁵⁵. Mecburilik prensibinin katı olarak uygulanması ödetici adalet görüşünün bir yansımasıdır ve günümüzde terk edilmişti. Aynı zamanda modern suç siyaseti açısından zararlıdır¹⁵⁶.

Anayasada yargılamanın maddi olarak en az giderle ve mümkün olduğunca hızlı bir şekilde sonuçlandırılması gerektiği düzenlenmektedir (m.141). Yargılama süresinde geçirilen zaman çok kritiktir, bu nedenle yargılamalarda makul süre içerisinde neticelendirilmesi gerekmektedir.

Anayasa Mahkemesi'nin, Serap ÇELİK ve Aktuğ ÇELİK kararında; makul sürede yargılanma hakkının adil yargılanma hakkının kapsamına dâhil olduğu, ayrıca davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılmasının yargının görevi olduğu belirtmiştir. Söz konusu kararda Anayasa'nın 141. maddesinin de, Anayasa'nın bütünselliği ilkesi gereği, makul sürede yargılanma hakkının göz önünde bulundurulması gerektiğini belirterek makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verdiği görülmüştür¹⁵⁷. Yargılamanın asgari giderle ve gereksiz maliyetten arındırılarak makul maliyetle yapılması da adil yargılamanın bir unsurudur. Bu ihlâl durumuna yönelik kanunda özel bir düzenlenme mevcut bulunmamaktadır¹⁵⁸.

¹⁵⁵ CÖHCE, Melih, Maslahata Uygunluk İlkesi Çerçevesinde Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi Başkanlığı, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2013, s. 90.

¹⁵⁶ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 672; POLATER, s. 291.

¹⁵⁷ Serap ÇELİK ve Aktuğ ÇELİK (Başvuru No:2013/2168-Karar Tarihi:23.01.2014).

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/2168>

¹⁵⁸ Usûl ekonomisi ilkesi, verilecek kararın hakkaniyete uygun olması ile doğrudan ilgilenmez. Bu ilke daha çok yargılamanın ekonomik ve kaliteli hizmet boyutunu irdeler. Fakat hakkaniyete uygun olarak yapılmayan bir yargılama sonucunda verilecek bir karar, kanun yolları aşamasında bozulacağından, yapılacak yeni yargılama, makûl sürenin aşılmasına sebep olacak ve usûl ekonomisi ilkesi zarar görecektir. RÜZGARESEN, Cumhuriyet, Usul Ekonomisi İlkesinin İhlaline Karşı Başvuru Yolları SDÜHFD, C.4, S.2, Y.2014, s. 174.

Anayasa Mahkemesi'nin, "ders notunun hatalı verilmesi" nedeniyle açılan tazminat davasının uzun sürmesinin makul sürede yargılanma hakkını ihlal edildiği iddialarına ilişkin Halil BULUT kararında; mahkemenin benzer başvurularda verdiği kararlar dikkate alındığında makul sürede yargılanma ilkesi ve başvurucunun yaklaşık 11 yıllık yargılama süresinin makul olmadığı sonucuna vardığı ve netice olarak makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verdiği görülmüştür¹⁵⁹.

Anayasa Mahkemesi'nin, yargılamanın makul sürede sonuçlandırılmaması nedenleriyle hak ihlali olduğu iddiasına ilişkin Fahri ÇALIŞKAN kararında; ceza yargılamasında sürenin makul olup olmadığı değerlendirilirken yargılamanın kaç dereceli olduğu, karmaşıklığı, tarafların ve ilgili makamların yargılama sürecindeki tutumu, başvurucunun yargılamanın süratle sonuçlandırılmasındaki menfaatinin niteliği gibi hususlar dikkate alınacağını ifade etmiş olup, anılan ilkeler ve somut olay yaklaşık 7 yıl sürdüğü anlaşılan yargılama süresinin makul olmadığı sonucuna varmıştır¹⁶⁰.

Anayasa Mahkemesi'nin, yargılamanın makul sürede sonuçlandırılmaması nedenleriyle hak ihlali olduğu iddiasına ilişkin Hazni DOĞAN VE Yunus TARIN kararında; ceza yargılaması süresinin tespitinde, kişiye suç işlediği iddiasının yetkili makamlar tarafından bildirildiği veya isnattan ilk olarak etkilendiği arama ve gözaltı gibi tedbirlerin uygulandığı tarih ile suç isnadına ilişkin nihai karar tarihi (bireysel başvuruya konu devam eden yargılamalar yönünden Anayasa Mahkemesi'nin inceleme tarihi) arasında geçen sürenin esas alınacağını ifade etmiştir. Anayasa Mahkemesi somut olayda

¹⁵⁹ Halil BULUT (Başvuru No:2015/2575-Karar Tarihi:23.05.2018)

<https://kararlarbilgikasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/2575> (E.t. 2.7.2018)

Anayasa Mahkemesi'nin yargılamanın makul sürede sonuçlandırılmaması nedenleriyle hak ihlali olduğu iddiasına ilişkin Özlem KORKUT ve diğerleri kararında; başvurucular uğradıkları zararların tazmini için açtıkları davanın bireysel başvuru tarihi itibarıyla 11 yılı aşkın bir süredir devam ettiğini belirterek adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüşlerse de mahkeme, uzun yargılanma nedeniyle ortaya çıkan ihlalin tespit edilerek uygun giderimin sağlanması karşısında başvuruçuların bu konuya ilişkin iddialarının açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir¹⁵⁹

Özlem KORKUT ve diğerleri (Başvuru Numarası: 2014/14571-Karar Tarihi:4.4.2018),

<https://kararlarbilgikasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/14571> (E.t. 2.7.2018).

¹⁶⁰ Fahri ÇALIŞKAN (Başvuru Numarası: 2015/2119-Karar Tarihi:10.05.2018)

<https://kararlarbilgikasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/2119> (E.t. 2.7.2018).

yaklaşık 6 yıl 1 ay süren yargılama süresinin makul olmadığı ve makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir¹⁶¹.

YCGK'nın 2017/1113-530 E.K. sayılı kararında ise davalar birleştirilirken makul sürede yargılanma ilkesinin ihlal edilmemesi gerektiğini ifade etmiştir¹⁶². Yargıtay 16. CD. 2017/3999-2018/324 E.K. sayılı kararında ise özetle; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin adil yargılamanın düzenlendiği 6. maddesi uyarınca yargılamanın makul süre içerisinde bitirilmesi gerektiğini ifade etmiştir¹⁶³.

AİHS m.6'da düzenlenen makul sürede yargılanma hakkına ilişkin genel geçer bir prensip olmamakla birlikte süre değerlendirmesinde esas olarak yargılamanın kaç aşamalı olduğu bir değer ifade etmektedir. AİHM, davaya bakan mahkemenin kaç dereceli

¹⁶¹ Hazni DOĞAN VE Yunus TARIN (Başvuru Numarası: 2014/19839-Karar Tarihi:8.3.2018) <https://kararlarbilgikasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/19839> (E.t. 2.7.2018).

¹⁶² Karar özetle; Anayasa m.141'de yer alan, "davaların en az giderle" ve "mümkün olan süratle" sonuçlandırılması düzenlemesi ile AİHS m.6 maddesinde belirtilen davaların makul sürede görülmesi ilkeleri gözetildiğinde, davaların uzatılması için bir sebep olmaması gerektiği, öte yandan, AİHM 'in Hentrich v Fransa A 296-A (1994) ve Rezette v Lüksemburg (2004) vb. kararlarında, iki ya da daha fazla sanığın davasının birleştirilmesinin makul olabileceği, ancak bu durumun sanıklardan herhangi birinin davasındaki gecikmeyi meşru kılmayacağını gözden ırak tutulmaması gerektiği, hem cezai hem cezai olmayan davalarda yargılama süresinin makul olup olmadığının davanın özel koşullarına göre değerlendirilmesini, mutlak bir süre sınırının bulunmadığını, makul sürede yargılanma hakkının değerlendirilmesinde her zaman gözetilen etkenlerin davanın karmaşıklığı, başvurunun tutumu ve yetkili idari ve yargısal makamların tutumları olduğunu vurguladığı görülmüştür. Anayasa Mahkemesi'nin 2014/679 sayılı başvurusunda; davada yer alan kişi sayısı, davanın örgütlü suçlara ilişkin olması, birçok olayın dava konusu edilmesi, başvurucuya yönelik çok sayıda suçlama bulunması, dosyada birleştirme kararı verilmesi olgularının, başvuruya konu yargılamanın karmaşık olduğunu ortaya koyduğu dikkate alındığında ve davaya bir bütün olarak bakıldığında, yargılama sürecinde makul olmayan bir gecikme olduğu sonucuna varıldığı ve başvurunun Anayasanın 36. maddesinde güvence altına alınan makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar verildiği anlaşılmaktadır. Gerek yargılanan sanık sayısı, gerek yargılamaya konu edilen eylemlerin karmaşıklığı gerekse kapsamı, davaların ayrı ayrı görülmesinin makul sürede yargılanma hakkına sağlayacağı yarar, birleştirilerek görülmesi halinde ise bu hakkın ihlaline neden olabilecek zarar dikkate alındığında ve açıklanan sebeplerle; Yargıtay 16. CD.'nin davaların ayrı ayrı görülmesine ilişkin kararının usul ve yasaya uygun olduğu kabul edilmelidir.

Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 2017/1113-530 E.K. sayılı kararı

<https://emsal.yargitay.gov.tr/BilgikasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet> (E.t.2.7.2018).

¹⁶³ Yargıtay 16. CD. 2017/ 3999 - 2018/ 324 E.K. sayılı

<https://emsal.yargitay.gov.tr/BilgikasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet?dokumanTurleriString=YARGITAYKARARI,&aranan=makulsüredeyargılama&aramaG=sdsorRxP&baslangic=0&son=20&dokumanTurAdi=YARGITAYKARARI&fromSonucSayfasından=TRUE&sonucSayfasi=yeniTasarim/yargitayAramaSonuc.jsp&sirala=1&mevzuatAdi=null&mevzuatNo=null&mevzuatMadde=null> kararı (E.t. 30.06.2018).

olduğuna göre kendine içtihatlarıyla bir eşik değer belirlediği görülmektedir. Kural olarak, üç yıldan fazla süren tek dereceli yargılamalar, beş yıldan fazla süren iki dereceli yargılamalar ve altı yıldan fazla süren üç dereceli yargılamalar ihlal iddiasına ilişkin incelemeler sırasında daha bir dikkatli incelemeye tabi tutulmaktadır¹⁶⁴. Olayın zel şartları nedeniyle altı veya yedi yıllık sreler madde 6/1’e uygun bulunurken, üç ile beş yıl arasındaki srelerin makul olmadığına karar verilebilmektedir. Hızlı bir yargılama gerektiren özel olayların mevcut olduğu davalarda, iki yıllık bir süre dahi makul süreye aykırı bulunabilmektedir, çünkü Mahkeme yukarıda belirtilen ilk üç ltn yanı sıra başvurucu için ne tür bir menfaatin tehlikede olduğunu da dikkate almaktadır¹⁶⁵.

1.5. Dava İkamesi-Dava Açmada Muhtariyet-Faydacılık

Herkes Anayasal bir hak olan ihbar ve şikâyet hakkına sahiptir. Yapılacak müracaat sonrası savcı koşulların mevcut olduğuna kanaat edinmesi durumunda soruşturma başlatacakken, aksi durumda soruşturmayı başlatmayacaktır. Koşulların varlığı halinde savcının soruşturmayı başlatması hukuk devleti olmanın bir gereğidir. Hukuk devleti olma aynı zamanda suç oluşturan fiillerin işlenmesinin önlenmesini ve cezalandırılmasını isteme hakkına da ev sahipliği yapar¹⁶⁶. Muhakemeyi engelleyen nedenler; “şikâyet şartı”, “fiilin suç teşkil etmemesi”, “zamanaşımı veya genel af bulunması”, “izin şartının gerçekleşmemesi”, “yeni delil veya yeni olay meydana çıkması şartı”, şeklinde saymak mümkündür. Bunlara ilave olarak “maslahata uygunluk ilkesi” olarak da anılan “kamu yararı şartı” da sayılabilir. Savcı önüne gelen somut olayda “kamu yararı şartının” sağlanıp sağlanmadığını takdir edecektir. Bu durum aynı zamanda mecburilik sistemine bir istisna teşkil etmektedir¹⁶⁷.

¹⁶⁴ VİTKAUSKAS/DİKOV, s. 84.

¹⁶⁵ Kararı aktaran İNCEOğLU, s. 267. Vernillo/Fransa, Başvuru No: 11889/85, (tarafaların hatası nedeniyle yedi yıllık süre makul bulunmuştur); Boddaert/Belçika, Başvuru: No: 12919/87, (altı yıllık süre makul bulunmuştur, iki dava arasındaki bağlantı davayı uzatmıştır). Foti/İtalya, Başvuru No: 9580/81.

¹⁶⁶ ÖZGENÇ, İzzet/şAHİN, Cumhuriyet, İddia ve Savunma Hakkı, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.5, S. 1-2, Y.2001, s. 85.

¹⁶⁷ YENİSEY/NUHOğLU, s. 38, s. 577; KANTAR, Baha, Ceza Muhakemeleri Hukuku Cilt 2, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1946, s.18.

Faydacılık (utilitarianism), on yedinci ve on sekizinci yüzyıllar İngiliz ampirist düşüncesinden ilham alarak ortaya çıkan bir düşüncedir. Faydacılık teorisi, usul hukuku bakımından zaruri neticeleri olmak üzere sürat, ekonomi ve basitlik esasları Bentham tarafından savunulmuştur. Bir görüşe göre, suçlunun ibreti âlem olarak cezalandırılması adalete aykırıdır. Ceza ancak suçluyu ıslah gayesini taşıdığı zaman adalete uygundur. Aksi görüşü savunanlara göre, maksat suçlunun ıslahı ise, ona ceza uygulaması onayı alınmadıkça âdil değildir. Üçüncü görüş, insanı suç işlemeye yönlendiren sosyal şartlar olması yönüyle cezayı tamamen gayri âdil saymaktadır¹⁶⁸.

Faydacı hukuk görüşü, olaylara ve deneylere bağlı olarak doğarken doğal hukuk görüşüne karşı çıkmıştır. Hukukun toplumda eşitliği, refahı güveni ve insanların geçimini sağlayabilmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını savunmuştur.¹⁶⁹

Faydacı görüşe göre adaletin fayda unsurundan soyutlanması mümkün değildir. Adalet duygusu, adalet ve fayda kavramları arasında neden sonuç ilişkisinin bir tezahürüdür. Adalet duygusu, insanları doğru bulmadığı hareketlere karşı çıkmaya yönelten bir duygudur. İnsanların saldırılara karşı koymaları doğal yapıları gereğidir. Bir zararın varlığı zarar verilen kişiler hakkında bilgiye sahip olunması gibi iki ana unsur adalet duygusunun varlığından söz edebilmek için gereklidir. Zarar veren kimseyi cezalandırma arzusu aslında kendini koruma ve duygusal nedenlere dayanır. Bu duygular insanı toplum çıkarlarına uygun düşen kuralları benimsemeğe yöneltmektedir. Çatışan adalet görüşleri arasında adalet duygusu seçim yapılmasını sağlar¹⁷⁰.

¹⁶⁸ GÜRİZ, Adnan, Faydacı Teoriye Göre Ahlak ve Hukuk, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1963, s. 140.

¹⁶⁹ ÇEÇEN, Anıl, Hukukta Norm ve Adalet, AÜHFD, C. 32, S. 1, Y. 1975, s. 108.

¹⁷⁰ ÇEÇEN, s. 109.

Hukukî pozitivizm ise hukuk felsefesi geleneğinde tabii hukuka karşı bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir¹⁷¹. Hukukî pozitivizm, değerlerin göreceliliği prensibini kabul eder. Buna göre adalet değeri konusunda herhangi bir şeyi kanıtlama imkânı yoktur. Pozitivizme göre, adalet kavramı, metafizik bir kavramdır, metafizik kavram ve ilkeler ise bilme konusu olamaz¹⁷². Öyle ise hukuk biliminin konusu, bilinçli insan fiili ile konulmuş bulunan hukuktan ibarettir. Gerçekliğe sahip tek hukuk, belli bir anda konulmuş hukuk olduğundan, hukuki gerçekliğe bağlı kalabilecek tek yöntem de hukuki pozitivizmdir¹⁷³.

Hukuki pozitivizmin adalet anlayışında; yürürlükteki kanunları, sırf egemen iradenin ürünü olmaları nedeni ile adil saymakta olup, adalet ve kanunları eş anlamlı iki kavram haline getirmektedir. Evvelden belirlenmiş usullere göre konulmuş bulunan hukuk kuralı geçerli, geçerli olduğu için de adildir. Düzen, barış, hukuki kesinlik gibi değerleri gerçekleştirmek için, adaletle hukukun geçerliliğini eş anlamlı kabul etme eğilimi gösteren hukuki pozitivizm, yürürlükteki hukukun sayılan değerleri hangi ölçülere göre gerçekleştirdiği sorununa ilgisiz kalmakta; yani mevcut hukukun ahlâki içeriğine karşı tarafsız bir tavır takınmaktadır¹⁷⁴.

Dava açmada muhtariyet, kişilere dava açma konusunda verilen özerkliktir. Mevzuatın kamuyu suç soruşturma-kovuşturması için mükellefiyet yüklediği ve bu konuda her hangi bir amir hükmün bulunmadığı, ilgililerine irade serbestisi ve dava açma özerkliği tanıdığı durumlar için kullanılmaktadır¹⁷⁵. Burada, özellikle ferdin manevi kararlarında ve doğrudan doğruya kendisinin verdiği hükümler söz konusudur¹⁷⁶.

¹⁷¹ UYGUR, Gülriz, “Hukuki Pozitivizmin Değişen Yüzü mü?”, AÜHFD, C. 52, S. 3, Y. 2003, s. 1.

¹⁷² GÖZLER, Kemal, Tabii Hukuk ve Hukukî Pozitivizme Göre Adalet Kavramı, Yıl 4, Sayı 15, 2008, s.77-90.

¹⁷³ KEYMAN, Selahattin, Hukuki Pozitivizm, AÜHFD, C. 35, S. 1, Y. 1978, s. 23.

¹⁷⁴ KEYMAN, Hukuki Pozitivizm, s. 30.

¹⁷⁵ ESENER, Turhan, İradenin Muhtariyeti Prensibi, AÜHFD, C. 11, S.1, Y. 1954, Ankara, s. 484.

¹⁷⁶ VOIRIN, M. Pierre, Hasılat Kirasının Ölçüsü ve Muhtariyetinin Esası Olarak Kabul Edilen Bir İşletmeden İstifade, (Çev. EROL, Cansel), AÜHFD C. 11, S. 3, Y.1954, s. 225.

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, mağdura ihbar veya şikâyet yoluyla ceza muhakemesini harekete geçirme (m.151), savcının kovuşturmayaya yer olmadığına ilişkin kararına karşı idari başvuruda bulunma (m.148), kovuşturma davası açma (m.165), kanunda belirtilen suçlar hakkında şahsi dava açma hakkı (m.344), kamu davasına katılma (m.365), şahsi haklarını ceza muhakemesinde talep etme (m.350/2, m.365/2) ve kanun yoluna başvurma (m.360, m.371) haklarına yer vermiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu’nda ise şahsi dava, şahsi hak davası, savcının kovuşturmama kararına karşı idari başvuru haklarına Ceza Muhakemesi Kanunu’nda yer verilmemiştir¹⁷⁷. Ceza Muhakemesi Kanunu bazı suçları kamu tarafından re’sen soruşturma ve kovuşturma ilkesi yerine suçtan zarar gören ilgililerine şikâyet hakkı tanımış olmakla birlikte şikâyet etme hakkı bulunan bu kişilerin “konusu suç teşkil etmeyen” veya “soyut ve genel nitelikte kalan” ihbar ve şikâyetleri ceza muhakemesi sistemini harekete geçiremeyecektir. Cumhuriyet savcıları bu nitelikteki ihbar ve şikâyetler hakkında CMK m.158/6 gereği “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” verecektir.

1.6.Kararın Adli Sisteme Katkıları

Yargı, hak arayanın, hakkının peşinden koşanın, haksızlığa uğrayanın, uğradığını iddia edenin başvuracağı bir merciidir. Hak aramanın meşru ve en etkili yolu hiç şüphesiz yargıdır. Devletin temelindeki toplumsal sözleşmede, insanların haklarını aramak için bizzat kuvvete başvurmayacakları, başvuramaları gerektiği, yetkili yargı makamları önünde haklarını aramaları şartı vardır¹⁷⁸. Devlet ise, bu imkânı sağlamak durumundayken zamanla genişleme eğilimine girmiştir. Bu genişleme eğilimiyle birlikte kamu hizmetlerini

¹⁷⁷ KAFES, Veli, Ceza Hukukunda Mağdurun Zararını Giderilmesi, AÜHFD, C. 60, S. 1, Y. 2011, s. 98. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda yer verilen “şahsi dava”; kovuşturulması şikâyete bağlı tutulan belli suçların bir kısmı hakkında ceza davası ya şahsi dava ya da biçiminde açılabilirdiğinden, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 344. maddesinde gösterilen bu suçlardan birinden zarar gören kişi doğrudan doğruya ceza davasını açarsa, yani şahsi davayı tercih ederse, yargılama makamına verdiği dilekçenin bir sureti savcılığa gönderilecek ve savcılık böylece eğer suç işlendiği bilgisini daha önce öğrenmemesi durumunda bu yolla da suçu öğrenebilecekti. KUNTER, Nurullah/YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, 16. Bası, İstanbul, 2008, s. 1142.

¹⁷⁸ TURAN, Hüseyin, Yargı Görevi Ve Hizmeti, Adalet Dergisi, S. 21, Ocak 2005, s. 105.

sunan bürokratik yapı olumsuz bir anlam kazanmıştır¹⁷⁹. Bu yapı her geçen gün artan iş yükü sebebiyle yargılamaları zamanında sonuçlandıramadığından başta makul sürede yargılanma hakkı, lekelenmeme hakkı ve adil yargılanma hakkı olmak üzere birçok hak ihlal edilebilmektedir.

AIHM’de ülkemiz aleyhinde açılan davaların büyük bir kısmı Cumhuriyet savcılarının soruşturma evresini uluslararası sözleşmelere yeterince riayet etmemelerinin sonucu olarak ortaya çıkan hak ihlallerinden oluştuğu belirtilmektedir¹⁸⁰. Bu bağlamda adli sistem içerisinde faaliyetleri nedeniyle kendisine en çok dikkat etmesi gereken kurum soruşturma makamı olarak Cumhuriyet savcılıklarıdır. Adil yargılanma hakkı, masumiyet karinesi, lekelenmeme hakkı, makul sürede yargılanma ilkesi, savunma hakkı, tercümandan yararlanma hakkı, hak arama hürriyeti şeklinde sıralayabileceğimiz temel hak ve ilkeler soruşturma evresinde önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda birçok ihlalin yaşandığı evrenin de bu süreç olduğunu söylemek izahtan varestedir. Soruşturma evresinde görülen bu hak ve ilke ihlallerinin çeşitli nedenleri olmakla birlikte en önemli faktör iş yükündeki fazlalıktır. Yargının zaten var olan mevcut iş yüküne ilave olarak konusu suç teşkil etmediği araştırma yoluna gitmeksizin dahi açıkça anlaşılan veya soyut ve genel nitelikteki ihbar ve şikâyetler ile iyice artmasına neden olacakken kurumun uygulanması ile yargı bu ilave yükten kurtarılmış olacaktır¹⁸¹.

Adalet Bakanlığınca 2010-2015 yılları arasını kapsayan bir istatikte Cumhuriyet savcıları, gelen dosya sayısı ve yıl içinde çıkarttıkları dosya sayısı baz alınarak yapılan çalışmada; bir savcıya ortalama 1400-1550 arası dosya düştüğü, bunlar içerisinde %53-47 arası dosyanın işlem yapılarak sonuçlandırıldığı¹⁸², aynı yıllara ait soruşturma evresi dosya

¹⁷⁹ KÜÇÜKYAĞCI, Nazmi, Geçmişten Günümüze Türk Yargı Sistemi ve Yargı Bürokrasisi (Başbakanlık Uzmanlık Tezi, Ankara, Nisan 2012, s. 154.

¹⁸⁰ Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğünün 1.1.2006 tarihli, Genelge No:4 Konu: Soruşturmalarda İnsan Hakları İhlallerine yol açılmaması konulu genelgesi.

¹⁸¹ KAYNAK, Uluslararası Sözleşmeler Işığında Adil Yargılanma Hakkı ve İç Hukukumuzla Karşılaştırması, s. 141.

¹⁸² Adalet Bakanlığı Adli Yargıda Savcı Başına Düşen Dosya Sayıları (2010-2015)

sayıları ile yıl içerisinde nihayete erdirilen dosya sayısı oranlarına yönelik çalışmada; 2005 yılında yaklaşık 4 milyon 300 bin dosyanın soruşturma esasına kaydedildiği, 2009 yılında 6 milyon 100 bin, 2015 yılında 7 milyon 200 bin olduğu görüldüğü bu rakamın her yıl bir önceki yıla göre artış gösterdiği, yıl içerisinde mevcut soruşturma dosyalarının yaklaşık %48-47 arası bir oranda sonuçlandırıldığı, geriye alan oranlardaki iş yükünün bir sonraki sene esasına kaydedilerek ilave iş yükü ortaya çıkardığı¹⁸³, savcılıklar tarafından soruşturma evrelerinde dosyaların ortalama karara bağlanma sürelerine yönelik çalışmada; 2005 yılında süre 308 günken, 2006 yılında 335, 2012 yılında 364, 2015 yılında 381 gün olarak görüldüğü, artan iş yükünün soruşturmanın ortalama sona erdirmeye gün sayısını da arttırdığı¹⁸⁴, soruşturma evresinde mağdur/müşteki sayılarının yıllara göre dağılımına yönelik çalışmada; 2009 yılında yaklaşık 5 milyon 850 bin, 2012 yılında 7 milyon 150 bin, 2015 yılında 8 milyon 400 bin olduğu¹⁸⁵, soruşturma evresindeki şüpheli sayıları yıllara göre dağılımına yönelik çalışmada; 2009 yılında yaklaşık 8 milyon kişi şüpheli olurken, 2015 yılında bu rakam 10 milyon 300 bin seviyesine artış gösterdiği görülmektedir¹⁸⁶.

Yine başka bir araştırmaya göre Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılıklarına son on yılda gelen dosya sayısı %63.7, Ceza Genel Kurulu ve Ceza Dairelerinde %109.3 ve Hukuk Genel Kurulu ve Hukuk Dairelerinde ise %86.1 artmış, Cumhuriyet Başsavcılıklarına son on yılda gelen dosya sayısı %35.2 artmış olup yargının iş yükünün ciddi manada seneler bazında artış gösterdiği görülmektedir¹⁸⁷.

www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2015/ADLI%20YARGI/5.pdf (E.t. 6.7.2018).

¹⁸³ Adalet Bakanlığı 2005-2015 Yılları Arasında Soruşturma Evresi Dosya Sayıları

www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2015/CUMHURİYET%20BAŞSAVCILIKLARI/7.pdf (E.t.6.7.2018)

¹⁸⁴ Adalet Bakanlığı Soruşturma Evresi Ortalama Görülme Süreleri (2010-2015)

www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2015/CUMHURİYET%20BAŞSAVCILIKLARI/9.pdf (E.t. 7.7.2018).

¹⁸⁵ Adalet Bakanlığı Soruşturma Evresindeki Mağdur/Müşteki Sayıları (2010-2015)

www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2015/CUMHURİYET%20BAŞSAVCILIKLARI/13.pdf (E.t. 7.7.2018).

¹⁸⁶ Adalet Bakanlığı Soruşturma Evresindeki Şüpheli Sayıları, TÜRKİYE (2009-2015)

www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2015/CUMHURİYET%20BAŞSAVCILIKLARI/12.pdf (E.t. 7.7.2018).

¹⁸⁷ Adalet İstatistikleri 2016

“Soruşturmaya yer olmadığına dair karar” ile lekelenmeme hakkı güvence altına alınması, bu bağlamda kişilerin yersiz ceza soruşturmalarından korunması, kamuya bakan yönü itibariyle yargıda her geçen gün artan iş yükünün bir nebze de olsa azalma yoluna gidilmesi beklenmektedir¹⁸⁸. Yargı CMK m.158/6 kapsamında kalan ihbar ve şikâyetlerle meşgul olmazken konusu “şüphe” unsuru barındıran olaylar ilgilenecek olup bu da yargının karmaşık olaylara daha fazla zaman ayırmasına, lüzumsuz işlerden artacak süre ile yargının iş ve işlemlerini daha seri bir şekilde sürdürmesine olanak sağlayacaktır. Tüm bu durumlar verilecek soruşturmaya yer olmadığına dair karar ile başta lekelenmeme hakkının gözetilmesinin yanı sıra hakkında soruşturma ve kovuşturma açılan adli işlemlerde makul sürede yargılanma ve adil yargılanma ilkeleri yönünden oluşabilecek hak ihlallerinde azalma ve adaletin eksiksiz tecellisini sağlayacaktır. Ayrıca bir diğer taraftan bireylerin yargıya olan güvenleri artacak, diğer taraftan suç işlememiş olan kişilerin yargıdan gereksiz yere soruşturulma ve şüpheli sıfatı alma şeklindeki korkularının da önüne geçilmiş olacaktır. Yine CMK m.158/6 kapsamında kalan ihbar ve şikâyetler nedeniyle gereksiz soruşturmalar engellenerek adli kolluğun iş yükünün de azalması sağlanacaktır.

1.7.Kararın Benzer Kurumlarla İlişkisi

Çağdaş ceza hukuku sisteminde cezanın genel ve özel önleyici yönü ön plana çıkmaktadır. Günümüzde hukuka aykırı her fiil cezalandırılmamaktadır. Bu bağlamda ceza muhakemesi sistemine de yeni kavramlar girmektedir. “Kovuşturma mecburiyeti” veya “kamu davası açma ilkesinin” alternatifi “maslahata uygunluk” ilkesidir. Dava açmada mecburiyet değil, kamu yararını kabul eden bu sisteme göre iddianame düzenlenmesi için kanuni şartların yanı sıra kamusal fayda ve lüzum belirleyici olacaktır. Her somut olaya göre iddianame düzenlenmesi ile kamusal fayda arasında dengenin gözetilmesi gerekmektedir¹⁸⁹.

<http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/pdf/bulten2016.pdf> (E.t.7.7.2018).

¹⁸⁸ Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2017, s. 2-9.

¹⁸⁹ UĞUR, Ceza Muhakemesinde Kovuşturma Mecburiyeti İlkesinden Maslahata Uygunluk İlkesine, s. 258.

Mutlak bir kovuşturma mecburiyeti, ancak, mutlak bir ceza verme yükümlülüğünün sonucu olabilir ki, modern hukukta devletin böyle bir yükümlülüğü bulunmamaktadır¹⁹⁰. Yine bu ilkenin ceza muhakemesinde işletilmesi makul sürede yargılama ilkesini sağlayacaktır. En hızlı yargılamalar maslahata uygunluk prensibi işletilerek yapılmaktadır¹⁹¹. Cumhuriyet savcısına iddianame düzenleyip düzenlememe konusunda verilen takdir yetkisi maslahata uygunluk prensibinin bir görünümüdür¹⁹².

Ceza muhakemesi sistemine getirilen bu kurumların uygulanmasında çeşitli nedenler bulunmaktadır. Suçların artması, ceza uyumsuzluklarının karmaşıklaşmasıyla beraber mahkemelerdeki iş yükü de yer almaktadır. Bu durum kanun koyucuyu hafif nitelikli suçların ceza muhakemesindeki yürüyüşünü sonlandırmaya yönelik yeni arayışlara itmiş, sorunları çözmek için yargılamaların basitleştirilmesi ve kısaltılması yönünde birtakım düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Ayrıca suç siyaseti gereği ceza uyumsuzluğunun en kısa sürede sonlandırmak esastır.

Bunun yanı sıra ceza muhakemesinde esas olan suçluyu cezalandırma faaliyeti yanında ıslah edici özelliği de önemli bir yere sahiptir. İşlenen suç nedeniyle bozulan toplumsal düzenin tekrar tesisi için de bu ıslah ediciliğe acil ihtiyaç olduğu söylenebilir. Yine cezanın caydırıcı olması kadar suç ve ceza arasında ölçülü ve orantılılık gözetilmesi gerekmektedir. İşlenen suç nedeniyle kişi cezalandırılırken verilen ceza maksadını aşmamalı, ölçülü olmalıdır. Önödeme, uzlaşma, erteleme, hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi kurumlar bu hususlar gözetilerek getirilmiştir¹⁹³. Bu kurumlar ancak yeterli şüphenin varlığı ile gerekli diğer koşulların sağlanması halinde uygulanabilecek olup şayet ortada yeterli suç şüphesinin mevcut olmaması halinde kurumlar uygulanamayacaktır¹⁹⁴.

¹⁹⁰ ÖZTÜRK, Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturma Mecburiyeti, s. 39.

¹⁹¹ ÖZTÜRK, Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturma Mecburiyeti, s. 42.

¹⁹² KAYNAK, s. 60.

¹⁹³ CENTEL/ZAFER, s. 524.

¹⁹⁴ KAYNAK, s. 138.

Bu kurumların “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu ile benzer yönleri bulunmaktadır. Bireyleri bir kere suç işledi diye ceza muhakemesinin tüm aşamaları ile yüz yüze getirmek bazen yarayı tedavi etmekten ziyade kangren haline getirebilmektedir. Keza suç işleyen kişinin topluma kazandırılmaması ve ıslah edilmemesi durumunda bireyin sonraki hayatında sosyal bir konum alabilmesi mümkün olmayan bir hal alabilmektedir. Kişileri işledikleri suçlar nedeniyle toplumdan soyutlamadan, toplumsal barışın bir parçası olarak kendine yer bulabilmesine imkân sağlayan düzenlemelerin getirilmesi bir mecburiyettir. Bu da kişinin bazı suçlar nedeniyle ceza muhakemesinde ilerleyişinin kontrollü olarak engellenmesi ile sağlanabilir. Bu düzenlemeler artan iş yükü nedeniyle hem uygulayıcılara hem de bazı hafif nitelikteki suçlar nedeniyle ceza soruşturmalarına ve kovuşturmalarına muhatap olan diğer sùjelere nefes alma imkânı sağlayacaktır¹⁹⁵.

Bir taraftan toplumda adalete olan güven artacak, bir diğer tarafta yargı yıllar süren uyuşmazlıklardan kurtarılmış olacaktır. Kurumlar işletilerek adaletin tesis edilmesi nedeniyle suçların toplumsal barışa olan olumsuz etkisi de kırılmış olacaktır. Basit nitelikteki suçlar nedeniyle adliye, mağdur, suçlu ve idare şeklinde sayabileceğimiz tüm sùjeler rahatlatılmış olacak, hapis cezasının yol açtığı maddi kayıp ile bireysel ve toplumsal lekelenme katsayısı azaltılmış olacaktır¹⁹⁶.

Aksi takdirde hafif nitelikteki suçlar nedeniyle kişi ile suç işleme düşüncesi arasındaki manevi bariyerler yıkılmış olacak ve kişinin suç işleme yönelimi artacaktır. Kısa süreliğine cezaevine girmek bazen cezanın caydırıcı olma özelliğinin azalmasına ya da kaybolmasına neden olabilecektir. Bu durumdaki kişilere çevrelerinde olumsuz bir bakış açısı sergileneceğinden “suçlu kişiler” sonraki yaşantılarında adaptasyon sorunu yaşayacak,

¹⁹⁵ ÖZBEK, Veli Özer, İnfaz Hukuku, Seçkin Yayınları, 10. Baskı, Şubat 2018, Ankara, s. 51; DEMİRBAŞ, Timur, İnfaz Hukuku, Seçkin Yayınları, 5. Baskı, 2017, Ankara, s. 274, 607; ÖZGENÇ, İzzet, Bir Ceza İnfaz Rejimi Olarak Erteleme, Anayasa Yargısı Dergisi, C. 18, Y. 2001, s. 103; ÖZGENÇ, Nuri Berkay, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 201, s. 385.

¹⁹⁶ ÖZBEK, İnfaz Hukuku, s. 132; 207; DEMİRBAŞ, s. 533; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 216; ÖZEK, Çetin, Suç Mağdurunun Korunması ile İlgili Bazı Sorunlar, İÜHFM, S. 1-4, Y. 1984, s. 20.

cezaevi sonrası yaşantılarında mevcut sosyal çevrelerinden dışlanacak, kendilerine başkaca sosyal ortamlar arama yoluna gidebilecektir. Bu durum da kişileri daha çok ve daha büyük suç işlemelerine neden olabilecek ortamlara ve yaşantılara sürükleyebilecektir¹⁹⁷.

Savcıların hukuka uygun olarak ve tarafların haklarını da gözeterek iddianame düzenlememe veya açılmış kamu davasını sonlandırmadaki rolleri konusunda hassasiyet göstermesi gerekmektedir. Bu nedenle Uluslararası Savcılar Birliği devletlere, mahkemelerin aşırı iş yükünü azaltması, tutuklama, iddianame düzenleme ve mahkûmiyetin olumsuz sonuçlarından kaçınmak için değişik usuller önermiştir¹⁹⁸.

1.7.1. İdari Soruşturma

4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun'unun 4'üncü maddesi 3'üncü fıkrasında memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında yapılacak ihbar ve şikâyetlerin hangi nitelikleri haiz olması gerektiği ve bu nitelikleri taşımayan ihbar ve şikâyetlerin akıbeti belirtilmiştir. Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında yapılacak ihbar ve şikâyetlerin; soyut ve genel nitelikte olmaması, ihbar ve şikâyetle kişi veya olay belirtilmesi, iddiaların ciddi bulgu ve belgelere dayanması, ihbar veya şikâyet dilekçesinde dilekçe sahibinin doğru şekilde yer verilmiş adı, soyadı ve imzası ile iş veya ikametgâh adresinin bulunması zorunlu olduğu belirtilmiş, ancak bu durumda ihbar ve şikâyetin işleme konulacağı ifade edilmiştir¹⁹⁹. Danıştay birçok kararında

¹⁹⁷ DEMİRBAŞ, s. 129; ERDEM, Mustafa Ruhan, Ceza Hukukunda Cezaların Ertelenmesine İlişkin Düzenlemelere Anayasal Bakış (Erteleme), Anayasa Mahkemesi'nin 39. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler (25-26 Nisan 2001), Ankara 2001, s. 18; ÖZGENÇ, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s. 385.

¹⁹⁸ MYJER/HANCO/COWDERY, s. 264.

¹⁹⁹ ASLAN, Zehreddin, ALTINDAĞ, Halil; ÖZTÜRK vd., s. 399; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s.859; YURTCAN, s. 686-690; ÖZTÜRK vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 772-775. Memurların Disiplin ve Ceza Soruşturması, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 134. Danıştay 4.D. 2010/371-494 E.K. sayılı kararı; "4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanunun 4 üncü maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkralarında; bu Kanuna göre memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında yapılacak ihbar ve şikâyetlerin soyut ve genel nitelikte olmamasının, ihbar veya

bu hususa vurgu yapmış, memur ve kamu görevlileri hakkında soyut ve genel nitelikte kalan ihbar ve şikâyetler nedeniyle soruşturma başlatılmamıştır. Ad, soyad, imza ile iş veya ikametgâh adresinin bulunması zorunluluğunun istisnası iddiaların şüpheyne mahal bırakmayacak şekilde belgelerle ortaya konulmuş olması halidir. Şayet iddialar şüpheyne mahal bırakmayacak şekilde belgelerle ortaya konulmuş ise ad, soyad ve imza ile iş veya ikametgâh adresinin doğruluğu şartı aranmaz. Bununla beraber daha önceden benzer konuda ve aynı mahiyette ihbar ve şikâyet yapılması, bunun da ön inceleme ile sonuçlandırılması durumunda yeni müracaatı işleme konulmaz. Yeni müracaatta yeni belge ve deliller olması bu kuralın istisnasıdır²⁰⁰.

Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali genel hükümlere tabi olup, 4483 sayılı Kanundaki usuller işletilmeksizin Cumhuriyet savcısınca doğrudan soruşturma

şikâyetlerde kişi veya olay belirtilmesinin zorunlu olduğu, iddiaların da ciddi bulgu ve belgelere dayanması gerektiği, bu hükme aykırı bulunan ihbar ve şikâyetlerin, Cumhuriyet Başsavcıları ve izin vermeye yetkili merciler tarafından işleme konulmayacağı ve durumun ihbar veya şikâyetle bulunana bildirileceği, 5 inci maddesinin ikinci fıkrasında ise, Cumhuriyet Başsavcılıkları ile izin vermeye yetkili mercilerin ihbar ve şikâyetler konusunda daha önce sonuçlandırılmış bir ön inceleme olması halinde müracaatı işleme koymayacağı, ancak ihbar veya şikâyet eden kişilerin konu ile ilgili olarak daha önceki ön incelemenin neticesini etkileyecek yeni belge sunması halinde müracaatı işleme koyabileceği hükme bağlanmıştır.

Dosyanın incelenmesinden; daha önce ilgililer hakkında "... ilçesi 40590 ada, 9 parsel sayılı taşınmaz üzerinde yapılan imar mevzuatına aykırı yapıya ait yapı kullanma izin belgesi düzenlemek ve söz konusu yapının kaçak 4. katının yıktırılmasına ilişkin Belediye Encümeni kararını uygulamamak, aynı binanın mimari projesinde otopark olarak belirlenen bodrum katında işyeri açma ve çalışma ruhsatı bulunmayan pimapen atölyesinin çalışmasına göz yummak ve aynı binanın 4. katı mühürlendiği halde binanın 2. ve 3. katlarında tekstil atölyesi çalıştırılmasına ilişkin Gayri Sıhhi Müessese Çalışma Ruhsatı vermek" iddialarıyla ilgili olarak ön inceleme yapıldığı, ilgililer hakkında İçişleri Bakanınca soruşturma izni verilmediği, İçişleri Bakanı tarafından verilen bu karara şikâyetçinin yaptığı itirazın Dairemizce reddedildiği, bu dosyadaki iddianın da söz konusu ön inceleme kapsamında irdelendiği, konu ile ilgili olarak daha önceki ön incelemenin neticesini etkileyecek yeni belgenin de sunulmadığı anlaşılmaktadır.

Bu durumda, daha önce yapılan bir ön inceleme kapsamında değerlendirilen şikâyetle konu iddianın, anılan 4 üncü madde kapsamında ciddi bulgu ve belgeye dayanmadığı sonucuna varıldığından ihbar ve şikâyetin işleme konulmamasına ilişkin İçişleri Bakanının 24.11.2009 tarih ve İNS:08.35.3326 sayılı kararına yapılan itirazın reddine, dosyanın İçişleri Bakanlığına kararın bir Örneğinin itiraz edene gönderilmesine 24.3.2010 tarihinde oyçokluğuyla karar verildi."

http://emsal.danistay.uyap.gov.tr/BilgikasiIstemciWeb/DokumanGosterServlet?dokumanId=6dQp1E3JJN2TqHn5HwZgd7pMO1SCD0Le%2BRwsNJGzcYM%2Fa%2B6gU8dOQaq%2FfBdKB2erY2Kkxh52gA1JwTYdqSdDRbID5N5Py%2FMw9Uyfj4EekUTfmub6ktnrjpvRqWt16gNytEpJFp98JrKwEYfRkrhOYQ%3D%3D&aranan=soyut ve genel nitelikte ihbar ve şikâyet&dokumanTuru=DANISTAYKARAR_ (E.t. 11.7.2018).

²⁰⁰ ÖZTÜRK vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 779; YURTCAN, s. 690.

başlatılacaktır. Bu istisna halinin uygulanabilmesi için CMK m.2’de tanımlanan suçüstü şartlarının sağlanmış olması gerekmektedir²⁰¹.

Cumhuriyet savcısı, bir memur veya kamu görevlisinin görevi nedeniyle suç işlediğine ilişkin bir ihbar alır almaz derhal gecikmesinde sakınca olan ve kaybolma ihtimali bulunan delilleri tespit eder ve başkaca bir işlem yapmaz. Hakkında ihbar ve şikâyetle bulunulan görevlinin ifadesine de başvurmaksızın ilgilinin bağlı bulunduğu makamdan soruşturma izni ister²⁰².

Memur hakkında soruşturma açılmasına izin vermeye yetkili merci, ihbar ve şikâyet yoluyla bir suç işlendiği bilgisinin kendisine ulaşmasını müteakip bir ön inceleme başlatır. Bu ön inceleme izin vermeye yetkili merci tarafından bizzat yapılabileceği gibi bir veya birkaç denetim elemanı veya hakkında inceleme yapılanın üstü konumundaki memur ve kamu görevlilerinden biri veya birkaçı eliyle de yaptırılabilir²⁰³.

Soruşturma izni vermeye yetkili makam ön incelemeye geçmeden önce ihbar ve şikâyetin, 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanununun 4’üncü maddesinin 3’üncü fıkrasında yer alan şartları taşıyıp taşımadığı incelemesini yapacak olup, şayet şartların bulunması durumunda ihbar ve şikâyeti işleme koyması ve müracaat hakkında ön inceleme başlatması gerekmektedir. Bu karar da men-i muhakeme veya lüzum-u muhakeme kararları gibi itiraza tabidir. İhbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olup olmadığı üzerine yapılacak değerlendirme CMK m.160’da yer alan esaslara göre yapılacaktır²⁰⁴.

²⁰¹ ASLAN/ALTINDAĞ, s. 130; YURTCAN, s. 683-684.

²⁰² ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞIZ/TEPE, s.859; YURTCAN, s. 687; ÖZTÜRK vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 773.

²⁰³ BIÇAK, s. 427-428; ASLAN/ALTINDAĞ, s. 142; ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞIZ/TEPE, s. 860; PARLAR/ÇETİN, s. 78-79; YURTCAN, s. 690.

²⁰⁴ ASLAN/ALTINDAĞ, s. 142; YURTCAN, s. 687; CENTEL/ZAFER, s. 91; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 577.

İzin vermeye yetkili makamın yapacağı değerlendirme, fiilin işlenip işlenmediği, işlenmişse bunun failinin, memur veya kamu görevlisi olup olmadığı, fiilin görev nedeniyle işlenip işlenmediği, dava şartlarının gerçekleşip gerçekleşmediği ve nihayet şüphenin yeterli olup olmadığı ile sınırlıdır. Başka bir anlatımla burada, iddianamenin düzenlenmesi için Cumhuriyet savcısının yapacağı değerlendirmeden önce, işin izin vermeye yetkili makam tarafından ele alınması söz konusudur²⁰⁵.

Şayet kamu görevlileri ve memurlar hakkında yapılacak ihbar ve şikâyetlerde 4483 sayılı Kanun'un 4. maddesi 3. fıkrasında sayılan bu şartların taşınmaması durumunda kamu görevlilerinin yargılanabilmesi için Cumhuriyet Başsavcıları ve izin vermeye yetkili merciler tarafından ihbar ve şikâyet işleme konulmaz, durum ihbar ve şikâyetinde bulunan kişiye bildirilir. 4483 sayılı Kanun gereği; yetkili merciinin soruşturma izni konusundaki kararını suçun öğrenilmesinden itibaren 30 gün içerisinde vermesi gerekmekte olup, bu süre en fazla 15 güne kadar uzatılabilir (m.7/1). Bu süre içerisinde yetkili merci ihbar ve şikâyetle konu kamu görevlisi hakkında soruşturma izni verilmesi ya da verilmemesi hususunda bir karar vermek zorundadır (m.7/2). Yetkili merci, izin verilmesi veya verilmemesine ilişkin kararını Cumhuriyet Başsavcılığına, hakkında inceleme yapılan memura veya diğer kamu görevlisine ve varsa şikâyetçiye bildirir (m.9/1). Yetkili merci soruşturma izni verilmesine karar vermesi durumunda bu karara memur veya kamu görevlisi, soruşturma izni verilmemesi kararına ise Cumhuriyet Başsavcılığı veya şikâyetçi, işleme koymama kararına ise şikâyetçi, kararın kendilerine tebliğinden itibaren on gün içerisinde itiraz edebilirler. İtiraz makamı ise itiraz eden kişiye göre Danıştay İkinci Dairesi veya yargı çevresinin bulunduğu yer idare mahkemesi olarak belirlenmiştir (m.9/2).

Ceza Muhakemesi Kanunu m.158/6 ile getirilen “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumunda savcının soruşturma açmadan önce yapacağı değerlendirme ve filtreleme fonksiyonu şeklindeki uygulamasına benzer bir durum görüleceği üzere kamu görevlileri

²⁰⁵ ÖZTÜRK vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 773.

hakkında yapılan asılsız ve soyut olan ihbar ve şikâyetler hakkında 4483 sayılı Kanunda da yer almaktadır. CMK m.158/6'da savcı soyut ve genel nitelikte kalan ya da araştırılmaksızın dahi konusu suç teşkil etmediği açıkça anlaşılan ihbar ve şikâyetler nedeniyle soruşturma açılmasına izin vermeyecektir. Bu 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanununun 4. maddesi 3. fıkrası ile CMK m.158/6 bu yönleri ile benzer bir amaç taşımaktadır. CMK m.158/6'da birey konusu suç teşkil etmeyen veya soyut ve genel nitelikte kalan ihbar ve şikâyetlerden korunarak lekelenmesi önlenirken, 4483 sayılı Kanunun 4. Maddesi 3. Fıkrası ile ise memurlar ve diğer kamu görevlileri benzer bir korumadan faydalanmaktadır²⁰⁶.

Soyut ihbar ve şikâyetler ile konusu suç teşkil etmeyen ihbar ve şikâyetler hakkında “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumundan önce ilk kez 4483 sayılı Kanunla ve kamu görevlileri ile sınırlı olacak bir koruyucu düzenleme mevcutken, CMK m.158/6 ile tüm bireyleri kapsayıcı olacak şekilde getirilmiş olması nedeniyle isabetli ve yerinde bir gelişmedir²⁰⁷.

Ceza Muhakemesi Kanunu m.158/6'da yer alan kurumda savcının rolünü 4483 sayılı Kanunda asılsız, soyut ve genel nitelikte kalan ihbar ve şikâyetler nedeniyle kamu görevlileri hakkında yargılama yapılabilmesi için ilgili merciin verdiği “izin” şartına benzetmek mümkündür. Savcı CMK m.158/6 gereği aynen kamu görevlilerinin yargılanabilmesi için aşılması gereken “izin” müessesesinde olduğu gibi önüne gelen ihbar ve şikâyet nedeniyle soruşturma açılıp açılmaması konusunda ve soruşturmaya yer olup olmadığı yönüyle bir değerlendirme yapacak ve yine kamu görevlileri hakkında yapılan ihbar ve şikâyetlerde olduğu üzere, şikâyet edilen kişinin soruşturulması için yapacağı ön değerlendirme ile bir yönü ile izin vereceği söylenebilecektir. Savcının bireyler için vereceği bu “izin” sonrası ancak ceza soruşturması açılabilecekken, CMK m.158/6 kapsamında kalan ihbar ve şikâyetler nedeniyle “izin” vermemesi halinde soruşturma

²⁰⁶ CENTEL/ZAHER, s. 91.

²⁰⁷ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 262.

açılamayacaktır. Bu yönüyle CMK m.158/6 ile kamu görevlilerinin yargılanması usulünde olan “özel yargılama usulü” daha kapsayıcı ve kuşatıcı olacak şekilde soruşturma öncesinde ve tüm bireyler için ceza soruşturmalarına karşı getirilmiş hukuki himaye olduğu söylenebilir.

4483 sayılı Kanun gereği ihbar ve şikâyet suç oluşturmuyorsa dilekçe işleme dahi konulmaz, benzer bir uygulama CMK m.158/6 ile ceza muhakemesi hukukumuzda kazandırılmıştır. Konusu suç teşkil etmediği araştırma dahi yapılmadan anlaşılır olan ihbar ve şikâyetler ile soyut ve genel nitelikte kalan ihbar ve şikâyetler için soruşturma açılmayacaktır. Düzenleme, memur ve kamu görevlilerini asılsız isnat ile suçlanmalarını önleme amacına hizmet etmektedir. Zira iftira ve gereksiz şikâyetlerden korunmaya sadece memurların değil herkesin ihtiyacı vardır. Muhakeme makamları memur olanları 4483 sayılı Kanunla lekelenmelerini önlerken memur olmayanları ise CMK 158/6 ile bunu sağlamaktadır²⁰⁸. Her ihbar ve şikâyet ciddi olmayabilir. Ancak bunun da tespit edilerek hakkında ihbar ve şikâyetle bulunulananın da bu lekeden arındırılması gerekmektedir²⁰⁹.

Kamu görevlileri kendilerine verilen görevi yerine getirirken pek çok kişi ve olayla muhatap olmaktadır. İdarenin tesis ettiği bir işlemde menfaati olumsuz etkilenen bazı kişilerin memurları zan altında bırakmak, rahatsız etmek amacıyla haklarında asılsız iddialarda bulunması kuvvetli muhtemel olup, memurlar hakkında yapılan her ihbar ve şikâyetin genel usullere tabi tutulması bir taraftan memurları görevlerini yapamaz duruma getirirken diğer taraftan kamu hizmetlerinde aksaklıklar yaşanmasına neden olacaktır. Bu yönüyle özel soruşturma usullerine tabi tutulmalarının sayılan nedenlerden dolayı bir imtiyaz olmadığı anlaşılabacaktır²¹⁰.

²⁰⁸ BİÇAK, s. 431; YURTCAN, s. 682.

²⁰⁹ ASLAN/ALTINDAĞ, s. 99.

²¹⁰ YURTCAN, s. 683; ASLAN/ALTINDAĞ, s. 120-121.

1.7.2. Uzlaşma

Onarıcı adalet enstrümanlarından biri olan uzlaşma kurumu soruşturulması ve kovuşturulması şikâyeteye bağlı olan suçlar ile kanunda sayılan bazı suçlarda şüpheli veya sanık ile mağdur ve suçtan zarar görenin belirli hususlar üzerinde anlaşması ile muhakemeye son verilmesini sağlayan bir kurumdur²¹¹. Alternatif bir uyuşmazlık çözüm yolu olan uzlaştırma, hem mağdurun hem failin çözüm sürecine aktif olarak katıldığı ve söz sahibi olduğu bir yöntem olması nedeniyle ceza adalet sistemine hizmet eden bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle uzlaştırma, mahkemelerin iş yükünü azaltan, uyuşmazlığın çözümüne ilişkin süreci hızlandıran ve masrafları da mümkün olan asgariye düzeye indirerek ceza adalet sistemini rahatlatmaktadır²¹². Uzlaştırma kurumu mağdur ile şüpheli arasında bu nedenle onarıcı fonksiyon icra etmektedir. Bu kurum geleneksel ceza muhakemesini tamamlayan esnek ve sorun çözücü bir seçenektir²¹³. Uzlaştırma kurumunun ceza muhakemesine kazandırılmasındaki amaçlardan biri de adliyenin iş yükünü hafifletmektir²¹⁴.

Ceza hukuku sisteminin, faili cezalandırmanın yanı sıra toplumla yeniden barışmasını sağlayacak oluşu kuruma olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Uzlaştırma kurumunun onarıcı bir yönü bulunmaktadır. Mağdurun suç nedeniyle uğradığı zararın giderilmesine, şüpheli veya sanığı da bir araya getirmek suretiyle uyuşmazlığın çözümünü amaçlayan bir süreçtir²¹⁵. Buna karşın kurumu eleştiren görüş kurumun kişinin suçlu

²¹¹ ŞAHİN/GÖKTÜRK, s. 211; BIÇAK, s. 93.

²¹² ERDEM, Mustafa Ruhan/ESER, Ferda/ÖZŞAHİNLİ, Pakize Pelin, 100 Soruda Uzlaştırma, Seçkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2017, s. 21; ÖZTÜRK vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 59.

²¹³ ÖZBEK Mustafa, Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 54, S. 3, Y. 2005, s. 289.

²¹⁴ YURTCAN, CMK Şerhi, s. 1316.

²¹⁵ ERDEM/ÖZŞAHİNLİ, s. 21; ÖZGENÇ, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, s. 35.

olduğu ön kabulüne dayandığı için lekelenmeme hakkını ve masumiyet karinesini ihlal ettiğini, faille devlet arasında yargılama dışı bir “pazarlık” yapıldığını ileri sürmektedir²¹⁶.

Ceza muhakemesi hukukumuzda uzlaşma; soruşturması ve kovuşturması şikâyetle bağlı olan suçlar ile kanunda sayılan belli suçlar yönüyle aranan bir muhakeme şartıdır. Uzlaşmaya tabi olup da uzlaşma usulü uygulanmaksızın iddianame düzenlenemez (CMK m.174/1-c)²¹⁷, uzlaşma koşullarının varlığına rağmen bu usul uygulanmadan düzenlenecek iddianame, mahkeme tarafından iade edilecektir²¹⁸. Uzlaşma kanunda sayılan suçlar için ancak uygulanabilir. Soruşturma sonunda yeterli şüphenin oluşmaması halinde savcı tarafından doğrudan kovuşturmaya yer olmadığı kararı verileceğinden uzlaşma yoluna başvurulamaz²¹⁹. CMK m.253/8 uyarınca; savcılık bir taraftan uzlaşma kurumunu işletirken bir taraftan soruşturmayı sürdürebilir ve delilleri toplayabilir²²⁰.

Soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar, niteliği itibariyle soruşturma evresine geçilmeden verilen bir soruşturamama karardır. Uzlaştırma işlemlerinde ise asgari olarak soruşturma evresi başlamış veya bazen de kovuşturma evresine geçilmiştir. Soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair kararın verildiği durumda ortada yeterli şüphe olmadığı gibi başlangıç şüphesinin varlığı dahi teyit edilmediğinden soruşturma başlamayacaktır. Uzlaştırma işlemleri sırasında başlangıç şüphesinin ötesinde yeterli şüphenin var olduğu söylenebilir. Soruşturma evresinde yapılan uzlaşma müzakereleri sonunda uzlaştırma müzakerelerinin sonucuna göre kovuşturmaya yer olmadığına dair karar, uzlaştırma müzakerelerinin sonuçsuz kalması ya da erteleme şartlarının yerine getirilmemesi durumunda iddianame düzenlenebileceği gibi, kovuşturma evresine geçildikten sonra fiilin uzlaşma kapsamında olduğu anlaşılması halinde mahkeme edimin

²¹⁶ YURTCAN, s. 755; YURTCAN, CMK Şerhi, s. 1316; ŞAHİN, Cumhuriyet, Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 6, S. 1-2, Konya, 1998, s. 250.

²¹⁷ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 675; ÖZBEK/DOĞAN/BACAŞIZ7TEPE, s. 494; ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 46.

²¹⁸ ÜNVER/HAKERİ, s. 516; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 675; ÖZBEK/DOĞAN/BACAŞIZ7TEPE, s. 494-495; CENTEL/ZAHER, s. 568; ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 836; KAHRAMAN, s. 126.

²¹⁹ ERDEM/ÖZŞAHİNLİ, s. 39; ŞAHİN/GÖKTÜRK, s. 215; KAHRAMAN, s. 138.

²²⁰ ŞAHİN/GÖKTÜRK, s. 216; YURTCAN, s. 748.

def'aten yerine getirilmesi ile de düşme kararı vermektedir. Uzlaşma kurumunun şüpheli hakkında iddianame düzenlenmeden, sanık hakkında ise mahkûmiyet kararı verilmeden muhakemeyi sonlandırması nedeniyle lekelenmeme hakkıyla yakından ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda soruşturmaya yer olmadığına dair kararın varlık gayesi olan bireyin lekelenmesini asgari seviyeye indirdiği, bireyi ceza muhakemesinin tüm evreleri ile bireyin karşı karşıya gelmesini engellediğini söylemek mümkün²²¹.

1.7.3. Erteleme

Ceza Muhakemesi Kanunu m.171/2 uyarınca; Cumhuriyet savcısı soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olup, üst sınırı bir yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, yeterli şüphenin varlığına rağmen, iddianamenin düzenlenmesinin beş yıl süreyle ertelenmesine karar verebilir²²². Suçtan zarar gören, bu karara CMK m.173 hükümlerine göre itiraz edebilir, burada ertelemenin hangi koşullarda verileceği ve erteleme halinde kimlerin hangi usule göre itiraz edecekleri düzenlenmiştir²²³.

Kamu davasının mecburiliği ilkesinin istisnalarından ve savcının yetkilerinden biri de ertelemedir. Erteleme kurumu ile savcıların takdir yetkisi alanı genişletilmiştir²²⁴. Erteleme durumunda savcı soruşturma evresinde suçun işlendiği hususunda yeterli delile ulaşmış olmasına rağmen çeşitli nedenlerden dolayı bazı hafif suçlarda iddianamenin düzenlenmesini ertelemektedir. Erteleme süresince şüpheli denlenmekte, kontrol altına alınmış olmaktadır. Bu süreçte suç işlenmeden geçirilmesi durumunda savcı kovuşturmaya

²²¹ ŞAHİN/GÖKTÜRK, s. 215-221; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ7TEPE, s. 836; BIÇAK, s. 391-392; ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 49.

²²² BIÇAK s. 393; ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 827; ÜNVER/HAKERİ, s. 505; YURTCAN, s. 463; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 668.

²²³ ÜNVER/HAKERİ, s. 513; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 669-670.

²²⁴ CENTEL/ZAFER, s. 548; BIÇAK, s.393; YURTCAN, s. 463; BALIK, s. 165; KAYNAK, s. 60.

yer olmadığına karar verebilir²²⁵. İddianamenin düzenlenmesinde savcı kamu yararı görmemesi durumunda iddianamenin düzenlenmesini erteleyecektir²²⁶.

Erteleme kurumunun amacı; geçmiş dönemlerinde suça karışmamış kişilerin cezaevinin olumsuz koşulları ile karşılaşmalarını önlemek ve yargının alternatif çözüm yolları ile iş yükünü azaltmaktır. YCGK 2006/4-2007/52 E.K sayılı kararında erteleme kurumunu tanımlarken; sanığın kişiliğine uydurulmasını sağlayan yargısal bir kişileştirme kurumu ifadelerini kullanmıştır²²⁷. Bu kurum salt kovuşturma mecburiyeti ilkesinin katı uygulaması sonucu ortaya çıkan sakıncalı durumları ve hakkaniyetsiz yargılamaların olumsuzluklarını onarıcı bir fonksiyon icra etmesi yönüyle ve çağdaş ceza adaleti sistemlerinde kabul görmesi nedeniyle ceza muhakemesi sistemimize girmiştir²²⁸.

Erteleme kurumu CMK m.171/2’de düzenlenen koşulların sağlanması durumunda uygulanacaktır²²⁹. Cumhuriyet savcısı erteleme kurumunu uygulayıp uygulamama konusunda takdir hakkına sahip olup son söz savcındır. Erteleme süresince kasten bir suç işlenmemesi halinde Cumhuriyet savcısı tarafından kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilecektir. Cumhuriyet savcısının iddianame düzenleme konusunda takdir yetkisinin bulunmasına maslahata uygunluk (takdirilik) ilkesi denmektedir²³⁰. Takdirilik ilkesinin uygulanması hiçbir zaman kamu davası açılmasından daha ağır sonuçlar doğurmamalıdır²³¹.

²²⁵ ÜNVER/HAKERİ, s. 506; SOYASLAN, s. 359; YURTCAN, s. 464-465; ÇOLAK, Haluk/ALTUN, Uğurtan, Yeni Türk Ceza Kanununda Cezaların Ertenilmesi, Adalet Yayınevi, S. 26, Eylül 2006, s.8; YILMAZ, Davut, Kamu Davasının Açılmasının Ertenilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara, Kasım 2014, s. 63.

²²⁶ CENTEL/ZAFER, s.549; BIÇAK, s. 393; YURTCAN, s. 464-465; ERDEM, Erteleme, s. 21.

²²⁷ www.kazanci.com.tr (E.t.12.04.2018).

²²⁸ CÖHCE, Maslahata Uygunluk İlkesi Çerçevesinde Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi, s. 59

²²⁹ BALIK, s. 19.

²³⁰ TÖNGÜR, Ali Rıza Ceza Hukukunda Yeni Boyutlarıyla Erteleme, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009, s.160.

²³¹ ÖZEN, s. 20.

Erteleme, iyi bir suç politikası (ceza siyaseti) aracıdır. Erteleme süresince içinde kişi iyi hâl göstermek suretiyle, hakkında yapılmakta olan soruşturmanın gidişini durdurabilme, hiç cezalandırılmamaya olanak sağlamaktadır²³². Erteleme cezanın bireyselleştirilmesini ve kısa süreli özgürlüğü bağlayıcı cezaların yarattığı olumsuz iklimi ortadan kaldırmayı sağlayan bir suç politikası aracıdır²³³. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğünce yapılan incelemelerde CMK m.171/1 kapsamında verilen kovuşturmayaya yer olmadığı kararlarının yeterli oranda olmadığı, dolayısıyla erteleme kurumuna yeterince müracaat edilmemesi nedeniyle amacına hizmet etmediği, takdirilik sisteminden ziyade mecburilik sisteminin daha çok tercih edildiği yönüyle eleştirilmektedir²³⁴. Benzer bir uygulamanın “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu için söz konusu olması halinde, Cumhuriyet savcılarının önlerine gelen her ihbar ve şikâyeti CMK m.158/6’da yer alan şartları taşıyıp taşımadığını incelemeden soruşturma başlatması hukuk güvenliği ihlaline neden olacaktır.

Erteleme kurumunun lehinde ve aleyhinde görüşler bulunmaktadır. Suçluya iyi hali teşvik etmesi, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların ortaya çıkardığı olumsuzlukları bertaraf etmesi ve maslahata uygunluk ilkesine hizmet etmesi yönüyle erteleme kurumu lehindeki görüşler bulunurken, aleyhindeki görüşler kurumun ıslah edici niteliğinin olmadığından ceza hukukunun önleyici hüviyetini kaldırdığı, ceza infazının ertelenmesi yönüyle ceza tatbikatının ciddiyeti bağdaşmadığı, belli suçlara arasında uygulanması yönüyle eşitlik ilkesine aykırı olduğu yönüyle kurum eleştirilmektedir²³⁵.

Erteleme kararı, soruşturmayaya yer olmadığına dair kararda olduğu gibi bunlara özgü bir sisteme kaydedilir. Bu kayıtlar ancak bir soruşturma veya kovuşturmayla bağlantılı

²³² ERDEM, Erteleme, s. 21.

²³³ ÇOLAK/ALTUN, s. 6.

²³⁴ AYHAN, Hüseyin Tanfer, Ceza Muhakemesi Kanunu 171/1’inci maddesi kapsamında Cumhuriyet Savcısının Kamu Davası Açmada Takdir Yetkisi, Askeri Adalet Dergisi, Sayı 133, Yıl 39, 2011 Ocak 2011, s. 57.

²³⁵ GEDİK, Doğan, Karşılaştırmalı Hukukta ve 1999 Tarihli Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısında Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kurumu Adalet Dergisi, Sayı 10, Yıl 2002, s. 4; ÖZGENÇ, Bir Ceza İnfaz Rejimi Olarak Erteleme, s.145.

olarak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından istenmesi halinde, bu maddede belirtilen amaç için kullanılabilir (CMK m.171/5). İddianamenin daha sonra düzenlenmesine imkân tanınması Türk Ceza Kanunu'nun ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nun sistemlerine uygundur²³⁶.

Erteleme kararı, soruşturmaya başladıktan sonra ancak kovuşturmaya başlanmadan verilen bir karar olup, soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar soruşturma evresine geçilmeden verilen bir karardır. Her iki karar da Cumhuriyet savcısı tarafından verilmekte olup, kararlara karşı denetim yolu olarak itiraz yolu öngörülmüştür. İki kurumun da adli sistemi rahatlatmak için getirilmesi ortak özelliğidir. Soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair kararda hakkında ihbar ve şikâyetle bulunulan kişiye yönelik başlangıç şüphesi dahi mevcut değildir, erteleme kararında ise kişinin suç işlediğine yönelik “yeterli şüphe” mevcut olmasına rağmen Cumhuriyet savcısı takdiri olarak erteleme karar vermektedir. Her iki karar da savcı tarafından somut olaydaki durum takdir edilirken, savcı soruşturmaya yer olmadığına dair kararda takdir hakkını soruşturma öncesi bir evrede, erteleme kararında ise kovuşturma öncesi bir evrede kullanmaktadır²³⁷.

1.7.4. Önödeme

Önödeme müessesesi Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenmiştir (TCK m.75). Önödeme; savcının soruşturma sonucu şüphelinin suçu işlediği hususunda yeterli şüphe olduğu kanaati edinmesine rağmen iddianame düzenlememesi ve şüpheli kişinin para cezası ödemesi karşılığında savcının kovuşturmaya yer olmadığı kararı vererek soruşturmayı sonlandırdığı bir karar türüdür. Bu yönüyle önödemenin koşullarının varlığı durumunda soruşturma evresinin olgunlaştığı ifade edilmektedir²³⁸. Yargıtay 11.04.1983

²³⁶ TÖNGÜR, s. 201.

²³⁷ ÜNVER/HAKERİ, s. 662; YURTCAN, s. 463.

²³⁸ CENTEL/ZAFER, s. 524-529; ÜNVER/HAKERİ, s. 102; BIÇAK, s. 381; ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 46.

tarihli İBK’da önödeme kurumunu; mahkemenin işlerini azaltan, hızlandıran ve failin mahkûmiyet hükmü ile karşılaşmasını önleyen bir kurum olması nedeniyle önemine işaret edilmiştir.

Önödeme tabi suçlarda önödeme yolu kullanılmadan iddianame düzenlenmesi iddianamenin iadesi nedenidir, kovuşturma evresinde fark edilmesi durumunda ise düşme kararı verilir²³⁹. Bu yönüyle takdire dayalı olmanın ötesinde koşulların varlığı durumunda kanun uygulanmasını mecburi kılmıştır. Savcı yeterli şüphe elde edememişse şüpheliye önödeme tebligatında bulunmamalıdır²⁴⁰. Ancak önödeme davayı düşürdüğü ve şartlı genel affa benzetilebilecek olan uzlaşmaya dayandığı için bu kararnamayı savcı, diğer sebeplerle verdiklerinden farklı olarak yeni delil veya olay çıkarsa kararını geri alabilecektir²⁴¹. Dolayısıyla önödeme dava açılmadan ve yargılama faaliyeti yapılmadan muhakemeyi sonlandıran alternatif bir kurumdur. Kovuşturma öncesinde uygulanması durumunda kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilirken iddianameyi müteakip başlayan yargılama faaliyeti sırasında verilmesi durumunda kamu davasının düşmesine karar verilecektir. Dolayısıyla işin önödeme kapsamında görülmesi soruşturma evresinde gerçekleşirse önödeme teklifi savcılık tarafından yapılacakken kovuşturma evresinde gerçekleşmesi durumunda ise teklif mahkeme tarafından yapılacaktır²⁴². Önödemenin yapılmasından sonra durum nötrdür, kişi ne suçlu ne de suçsuzdur. Maddi uyuşmazlık sona erdirilir. Önödeme tazminat davası açmaya engel değildir²⁴³.

Türk Ceza Kanunu m.75/7 uyarınca işin önödeme ile sonuçlanarak kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilmesi durumunda veya düşme kararı verilmesi sonrasında bu kayıtlar CMK m.158/6’da soruşturmaya yer olmadığına dair kararda olduğu gibi ayrı bir sisteme kaydedilir, bu kayıtlar bir soruşturma ve kovuşturma ile ilgili olarak kanunda

²³⁹ CENTEL/ZAFER, s. 526; ÜNVER/HAKERİ, s. 102; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 494; ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 839; YURTCAN, s. 473; KAHRAMAN, s. 126.

²⁴⁰ ÜNVER/HAKERİ, s. 102; CENTEL/ZAFER, s. 534; BİÇAK, s. 381.

²⁴¹ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 675.

²⁴² CENTEL/ZAFER, s. 529-534; BİÇAK, s. 381; ÜNVER/HAKERİ, s. 102.

²⁴³ ÜNVER/HAKERİ, s. 102; BİÇAK, s. 381.

sayılan kişiler tarafından kullanılabilir. Böylelikle herkesin bu verilere ulaşması engellenerek lekelenmeme hakkının korunduğunu söylemek mümkündür²⁴⁴.

Önödeme, soruşturma evresinde verilebileceği gibi somut olayın önödeme koşullarına tabi olduğunun kovuşturma evresinde fark edilmesi durumunda kovuşturma evresinde de verilebilir. Her iki durumda da ortada yeterli suç şüphesi mevcuttur. Aksi takdirde kovuşturmayaya yer olmadığı ya da beraat kararı verilecektir. Soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar ise ortada başlangıç şüphesi olmadığından soruşturma başlatılmamış ve soruşturmayaya yer olmadığına dair karar ile süreç sonlandırılmış olacaktır. Önödeme kurumunda şüpheliye veya sanığa önödeme teklifi yapılmakta olup soruşturmayaya yer olmadığına dair kararda ise hakkında ihbar ve şikâyetle bulunan kişiye herhangi bir teklif sunulmaz savcının koşulların varlığı durumunda soruşturmayaya yer olmadığına dair kararı doğrudan vermesi gerekmektedir. Her iki kararın da adli sistemi rahatlatmaya bakan yönleri bulunmakla beraber bireylerin kamusal ve toplumsal lekelenme ve yıpranma sürecini asgariye indirmektedir.

1.7.5. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı kanunda sayılan koşulların varlığı ve ancak sanık tarafından kabul edilmesi halinde uygulanacak olan bir karar türüdür (CMK m.231/5, CMK m.231/6-c)²⁴⁵. Sanık hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmesi durumunda belirlenen denetim süresi içinde yükümlülöklere uygun davranıldığında ve süreç içerisinde herhangi bir suç işlenmemesi durumunda davanın düşmesine karar verilir (CMK m.231/10). Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı, hükmün açıklanmasının ileri bırakılması şeklinde de ifade edilmektedir²⁴⁶.

²⁴⁴ ÜNVER/HAKERİ, s. 102; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 674; CENTEL/ZAFER, s. 534.

²⁴⁵ YILDIRIM, Akif, Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, Mayıs 2018, s. 228.

²⁴⁶ BIÇAK, s. 781; YILDIRIM, s. 355.

“Soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumunun uygulanacağı kişi ile hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumunun uygulanacağı kişinin arasında ceza muhakemesi hukukunda statü ve haklar yönüyle ciddi farklar mevcuttur. Soruşturmaya yer olmadığına dair kararda ihbar ve şikâyet edilen kişi hakkında soruşturma dahi açılmamışken, şüpheli sıfatı verilmemişken²⁴⁷; hükmün açıklanması geri bırakılması kararında suç şüphesi altındaki kişinin statüsü sanık olup, bu kişi hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılmış, müteakiben mahkeme tarafından suçlu kabul edilerek hakkında verilmiş mahkûmiyet kararı söz konusudur²⁴⁸. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı ile bazı suçlardan dolayı kişilerin ceza almasının önüne geçilerek kişilere son bir şans daha sunulmuş olmaktadır²⁴⁹.

Her iki kurumun da ortak özelliği birey odaklı olmaları olup, soruşturmaya yer olmadığına dair kararda ortada işlenmiş bir suç ve suçlu olmadığından soruşturmaya yer olmadığına dair karar ile birey ceza soruşturmasına karşı daha ön alıcı bir hukuki himaye ile lekelenmeye karşı korunmuş olup, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının koruma alanı ise denetim süresi içerisinde başkaca bir suç işlenmemesi ve denetim yükümlülüğüne riayet edilmesi durumunda mevcut mahkûmiyet kararının infazına ve en nihayet davanın düşmesini sağlaması yönüyle bir hukuki himaye sağladığı söylenebilir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesi durumunda CMK m.231/8’e göre, dava zamanaşımı süresi durur. Dolayısıyla denetimli serbestlik süresi sona erinceye kadar henüz ortada kesinleşmiş bir hüküm yoktur. Soruşturmaya yer olmadığına dair kararda ortada başlamış bir soruşturma olmadığından dava ve ceza zamanaşimleri başlamaz²⁵⁰.

²⁴⁷ BIÇAK, s. 355; ÜNVER/HAKERİ, s. 494; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 263-264.

²⁴⁸ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 773; CENTEL/ZAFER, s. 799; ÖZTÜRK vd., s. 443; ÜNVER/HAKERİ, s. 679.

²⁴⁹ YILDIRIM, s. 392; UĞUR, Ali Burak, Kamu Davasının Hazırlanması ve İddianame, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara, Kasım 2014, s. 49.

²⁵⁰ İPEK, Ali İhsan, Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010, s. 250.

Her iki karar için de tüketilebilecek yargı yolu itiraz yolu olup, soruşturmaya yer olmadığına dair karara yapılacak itiraz CMK m.173 kapsamında yapılacaktır. İtiraz suçtan zarar gören tarafından yapılırken karara yapılacak itiraz genel itiraz usulüne tabi olup itiraz sanık, suçtan zarar gören ve savcı tarafından yapılabilir²⁵¹. Her iki karar da kendilerine mahsus bir sisteme kaydedilmekte olup, savcı, hâkim ve mahkeme tarafından görülebilmektedir (CMK m.158/6, CMK m.231/13). Dolayısıyla belirtilen makamlar dışında diğer kişi ve kurumlar tarafından görülmemesi yönüyle lekelenmeyi önlediği söylenebilir.

Soruşturmaya yer olmadığına dair karara yapılacak itirazı inceleyecek makam, ihbar ve şikâyet konusu olayın suç şüphesi taşıyıp taşımadığı ve soruşturmayı gerektirir yeterliliğe sahip olup olmadığı yönüyle bir inceleme yapacakken, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına yapılacak itirazı inceleyecek makam esasa ilişkin yerindelik denetimi yapamayacaktır, sadece mevcut dosya mahiyeti itibariyle hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumun uygulanma şartlarını sağlayıp sağlamadığı yönüyle sınırlı bir denetim yetkisi vardır²⁵².

Soruşturmaya yer olmadığına dair kararın verilmesi sonrası şikâyet eden kişi tarafından yapılacak itiraz üzerine verilen karar kesin olup, şikâyet edilen için tekrardan aynı deliller ile soruşturma açılması mümkün değildir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararında ise süreç sona ermeyip bu karar denetim süresince askıdadır. Bu evrede başkaca bir suç işlenmesi ya da denetim yükümlülüğüne riayet edilmemesi durumunda mahkemenin daha önce verdiği mahkûmiyet kararı açıklanır. Fakat denetim süresi içerisinde herhangi bir suç işlenmez ve yükümlülüklere riayet edilirse davanın düşmesine ile neticelenirken, soruşturmaya yer olmadığına dair kararda hükmün

²⁵¹ ÜNVER/HAKERİ, s. 689; ÖZTÜRK vd., s. 448; BIÇAK, s. 785; CENTEL/ZAFER, s. 808; Yargıtay 7.CD. 2018/2975- 3569 E.K. ve 14.CD. 2018/2784-1810 E.K. sayılı kararları <https://emsal.yargitay.gov.tr/BilgikasiIstemciWeb/yeniTasarim/index.jsp> (E.t. 5.7.2018).

²⁵² YENİSEY/NUHOĞLU, s. 778; CENTEL/ZAFER, s. 809; UĞUR, Kamu Davasının Hazırlanması ve İddianame, s. 90.

açıklanmasının geri bırakılması kurumundan farklı olarak ortada hiç başlamamış bir soruşturma söz konusudur²⁵³.

1.7.6. Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar

Kamu adına suç ve suçluyu araştırma görevi bulunan savcı, yaptığı araştırma ve soruşturma faaliyeti sonucu yeterli suç şüphesini elde edememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması halinde soruşturma faaliyetini kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vererek sonlandırır. Bu karar yeterli şüphenin veya kovuşturma olanağının bulunmaması durumunda verilir²⁵⁴. Cumhuriyet savcıları kovuşturmaya konu somut olayda delilleri toplanmadan veya değerlendirilmeden kovuşturmaya yer olmadığına karar vermemelidir²⁵⁵.

Savcı bu kararı vererek bir bakıma yapmış olduğu soruşturma sonucu, kovuşturmaya yer olmadığına dair kararda adı geçen kişilerden herhangi bir kimsenin cezalandırılmayacağını ilan etmiş olmaktadır. Bu karara uygulamada kovuşturmaya yer olmadığına dair karar da denilmektedir. Bu karar suçtan zarar gören ile şüpheliye bildirilir. Kararda itiraz hakkı ve süresi gösterilir. Bu karara karşı on beş gün içinde kararı veren Cumhuriyet Başsavcılığının yargı çevresindeki ağır cezanın bulunduğu yer sulh ceza hâkimliğine itiraz edilebilir. İtiraz makamı yapacağı inceleme ve değerlendirme sonucu “soruşturmanın genişletilmesi”, “itirazın kabulü” ya da “itirazın reddi” şeklinde üç karardan birisini verecektir²⁵⁶. Doktrinde; kovuşturmaya yer olmadığına dair karara karşı yapılan itiraza kovuşturma veya itiraz davası denildiği görülmektedir. Benzer şekilde soruşturmaya

²⁵³ TÖNGÜR, s. 49; YILDIRIM, s. 114.

²⁵⁴ ÖZTÜRK vd., s.410; BIÇAK, s. 371-372; YURTCAN, s. 464; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 266; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 659; ÖZEN, s. 22; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 501; ÇİFTÇİOĞLU, s. 158.

²⁵⁵ GÖKCAN, s. 204.

²⁵⁶ KAYNAK, s. 61; ÇİFTÇİOĞLU, s. 168; BİRTEK, s. 960, KİTAPÇIOĞLU, Tülay, Ceza Muhakemesi Kanununda Soruşturmanın Sonuçlandırılması, Legal Yayınevi, İstanbul, 2014, s. 104; ÖZEN, s. 22.

yer olmadığına dair karara yapılacak inceleme sürecini de “soruşturma davasına” ya da “soruşturmaya itiraz” davasına benzetmek mümkündür²⁵⁷.

Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar üzerine ilgililerince yapılan itiraz incelemesi neticesinde sulh ceza hâkimliğince soruşturmanın genişletilmesi kararı verilmesi durumunda dosya tekrar savcılığa gönderilerek, soruşturma evresinde “yeterince araştırılmadığı” değerlendirilen hususların tamamlanması sonrası bir karar vermek üzere tekrardan sulh ceza hâkimliğine gönderilir. Bu durumda sulh ceza hâkimliği yapılan araştırmalara rağmen kovuşturma evresi için gerekli şartların bulunmadığına kanaat getirirse itirazın reddi, bulunduğu kanaat getirirse itirazın kabulü kararı vererek dosyayı savcılığa gönderir²⁵⁸.

Sulh ceza hâkimliğince gerek soruşturmanın genişletilmesi sonrası verilen itirazın kabulü, gerekse de kovuşturmaya yer olmadığına dair karar üzerine yapılan itirazın ardından itirazın kabulü kararları halinde dosya savcılığa gönderilir, savcı bu durumda düzenleyeceği iddianame mahkemenin kabulü ile kamu davasını açılmış olacaktır (CMK m.173/4). Buna karşın sulh ceza hâkimliğinin, itirazın reddine karar vermesi durumunda soruşturma evresi sona ermiş, tüketilmesi gereken hukuk yolu tüketilmiş ve aynı olay nedeniyle soruşturma dosyasının yeniden açılabilmesi ancak CMK m.172/2 gereği yeterli şüphe oluşturan yeni delilin elde edilmesiyle birlikte sulh ceza hâkimliğinden CMK m.173/6 uyarınca bu konuda bir karar alınması gerekmektedir²⁵⁹.

²⁵⁷ Benzer bir tanım kovuşturmaya yer olmadığına dair karara karşı yapılan itiraz incelemesi için doktrinde kullanıldığını görmekteyiz. Kovuşturmaya yer olmadığı kararının verildiği aşama itibarıyla ortada henüz mevcut bir kovuşturma olmamasına rağmen bu süreç itiraz davası olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda soruşturmaya yer olmadığına dair karara karşı yapılacak itiraz incelemesi sürecini de soruşturma davası olarak tanımlayabiliriz. Bknz. ÜNVER/HAKERİ, s. 512, s. ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞIZ/TEPE, s. 504; CENTEL/ZAFER, s. 554; ÖZTÜRK, Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturma Mecburiyeti, s. 155.

²⁵⁸ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 665; YURTCAN, s. 469; KİTAPÇIOĞLU, s. 167, ASLAN, s. 172.

²⁵⁹ ÜNVER/HAKERİ, s. 510-511; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 267; YURTCAN, s. 471-472; ASLAN, s. 172; ÇİFTÇİOĞLU, s. 167.

Kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verildikten sonra, tekrardan aynı olay nedeniyle soruşturma dosyası açılmayacak olmakla birlikte (CMK m.173/6) yeni delil elde edilmesi durumunda bunun sulh ceza hâkimliğine dilekçeyle bildirilmesinin ardından “muhakemenin dirilmesi” adı verilen durum gerçekleşecektir²⁶⁰. Böylesi bir durumda itiraz yolları tüketilmek suretiyle ya da itiraz edilmeden kesinleşmiş bulunan bir olay hakkında soruşturma dosyasının açılma imkânı oluşmaktadır²⁶¹. Benzer şekilde somut olayda Cumhuriyet savcısı tarafından baştan verilen soruşturmayaya yer olmadığına dair karar sonrası yeni delillerin ortaya çıkmasını müteakip Cumhuriyet savcısının başlatacağı soruşturmayaya da “soruşturmanın dirilmesi” şeklinde yeni bir ifade kullanılabilecektir.

Kesinleşmiş kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararı kaldıran diğer bir yol ise; savcılık tarafından verilen kovuşturmayaya yer olmadığı kararına karşı tüketilecek tüm iç hukuk yollarının tüketilmesi sonrası etkili soruşturma yapılmadığı gerekçesiyle AİHM tarafından ihlal kararı vermesi sonrası, kararın kesinleşmesini müteakip üç ay içinde talep edilmesi halinde soruşturma açılır (CMK m.172/3). CMK m.172/3’de yer alan kurumun sadece AİHM tarafından verilen “etkili soruşturma yapılmaması” nedeniyle ihlal kararlarında değil, bunun yanı sıra bireysel başvuru üzerine Anayasa Mahkemesi tarafından verilecek bu yöndeki kararlar nedeniyle de CMK m.172/3 kurumun işletilmesi gerektiği ifade edilmektedir²⁶². Bu noktada Anayasa Mahkemesinin etkin soruşturma yapılmadığı gerekçesi ile verdiği ihlal kararı, soruşturmanın yenilenmesi nedeni olarak karşımıza çıkacaktır²⁶³.

Ceza muhakemesine getirilen düzenleme ile hakkında kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilen olay nedeniyle yeterli şüphe oluşturacak yeni delil elde edilmediği sürece ve bu yönde sulh ceza hâkimliğince bir karar alınmadığı durumda aynı olay nedeniyle

²⁶⁰ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 666.

²⁶¹ BIÇAK, s. 372; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 267.

²⁶² GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 268.

²⁶³ CENTEL/ZAFER, s. 560.

tekrardan soruşturma dosyası açılmaz²⁶⁴ (CMK m.172/2). Bu düzenleme ile lekelenmeme hakkının, adil yargılanma hakkının ve masumiyet karinesinin korunduğunu söylemek mümkündür. Aksi takdirde daha önce verilen kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar sonrası benzer ihbar ve şikâyetlerle tekrardan soruşturma açılmasının önü açılmış hale gelecektir. Bu durum bir taraftan adli makamların var olan iş yüklerini arttıracak gibi bir taraftan da kişilerin yersiz şekilde ceza soruşturmalarına muhatap edilmelerine de neden olacaktır. Bu yönüyle ceza muhakemesi sistemimize getirilen bu düzenleme olumludur. Bunu yargısal bir güvenceye benzetmek de mümkündür. Son tahlilde sulh ceza hâkimliğinin, soruşturmanın açılmasına karar vermesi durumunda Cumhuriyet savcısı tekrardan soruşturmayı başlatacaktır²⁶⁵.

Buna karşın daha önceden verilen bir kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar sonrası aynı olay hakkında yeni delillerin ortaya çıkması durumunda tekrardan soruşturmanın başlatılması için sulh ceza hâkimliğince bu yönünde bir karar alması ile mümkün hale gelecektir. Yeni delilin varlığı ve sulh ceza hâkimliğinin soruşturmanın başlatılması yönünde vereceği karar sadece kovuşturmayaya yer olmadığı kararının kaldırılmasına olanak sağlar, savcı bu karar sonrası iddianame düzenlemek zorunda değildir, bu karar sadece soruşturmanın başlamasına olanak sağlayan bir karardır²⁶⁶.

Soruşturmaya yer olmadığına dair karara en çok benzeyen karar türü kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar olup, soruşturmayaya yer olmadığına dair karara karşı yapılacak itiraz CMK m.158/6 uyarınca, kovuşturmayaya yer olmadığına dair karardaki itiraz usulüne göre yapılacaktır²⁶⁷. Fakat CMK m.173/6’da aynı fiilden dolayı soruşturma faaliyetlerine girişilebilmesi için CMK m.172/2’nin uygulanacağı belirtilmiş olup, dolayısıyla kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmesi sonrası yeni delilin ortaya çıkması ve

²⁶⁴ KHK-680/10 Değişik 02/01/2017.

²⁶⁵ ÖZTÜRK vd., s. 413; ŞİK, s. 323, ÜNVER/HAKERİ, s. 515.

²⁶⁶ CENTEL/ZAFER, s. 559.

²⁶⁷ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 264; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 557; CENTEL/ZAFER, s. 91; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 188.

sulh ceza hâkimliğinin bu yönde bir karar almasına bağlanmıştır. Bu düzenleme ile de kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar sonrası durumu ele alarak “yeterli şüphe oluşturacak yeni delilin ortaya çıkması” ve “hâkim kararı ölçütleri” getirilmiş, fakat soruşturmayaya yer olmadığına dair karar ile ilgili bir düzenleme içermemiştir. Dolayısıyla CMK m.158/6’ncı fıkranın eklenmesi durumunda burada bir değişiklik yapılması gerektiği yönüyle eleştirilmektedir²⁶⁸.

Kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar da, soruşturmayaya yer olmadığına dair karar da özünde ayıklayıcı bir fonksiyon icra etmektedir. Kararların lekelenmeme hakkına bakan yönleri olmakla beraber, soruşturmayaya yer olmadığına dair kararın sağladığı hukuki himaye kovuşturmayaya yer olmadığına dair karardan daha önce başlamaktadır. Soruşturmayaya yer olmadığına dair karar başlangıç şüphesinin elde edilememesi ile kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar yeterli şüphenin elde edilememesi ile verilecektir. Her iki karar da Cumhuriyet savcısı tarafından verilecek olup karara karşı başvurulacak denetim yolu CMK m.173 olarak düzenlenmiştir.

²⁶⁸ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 557; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 188.

BÖLÜM 2. CEZA MUHAKEMESİ KANUNU ANLAMINDA SORUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA DAİR KARARIN KOŞULLARI, KARAR VERME USULÜ VE DENETİM YOLU

1.8. İhbar veya Şikâyetin Varlığı

Soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı olan bir suçun şikâyet hakkına sahip kişi tarafından yetkili makamlara bildirimini şikâyet, bu bildirim yapan kişi şikâyetçidir. Bu bildirim maruz kalan kişi ise hakkında soruşturma açılması durumunda şüpheli sıfatı almaktadır²⁶⁹. “Şikâyet eden/şikâyetçi” veya “ihbar eden/ihbarcı” ceza muhakemesinde suç şüphesi altındaki kişiyi işaret eden, resmi makamlara bildirimde bulunarak harekete geçiren kişilerdir. Şikâyetçi, şikâyete tabi suçlarda suçtan zarar görerek failin cezalandırılmasını isteyen, kanunda belirli şekil ve süre usullerinin öngörüldüğü müracaatı yapan kişi, yani suçtan zarar gören, ihbar eden ise bir suçun işlendiği şüphesinden haberdar olarak resmi makamlara bildirimde bulunan üçüncü kişidir²⁷⁰. Herkes re’sen soruşturulan bir suç nedeniyle ihbarda bulunabilir. Şikâyetçiye uygulamada müşteki sıfatı verilmektedir. Şikâyetinde 6 aylık hak düşürücü süre varken ihbarda herhangi bir süre şartı öngörülmemiştir. İhbarı yapan kişinin herhangi bir önemi yoktur, suçtan zarar görmesi gerekmez, üçüncü kişi de ihbarda bulunabilir²⁷¹. Suçtan zarar gören, CMK m.237 uyarınca mahkemeye vereceği bir dilekçe ile veya katılma istemini içeren sözlü başvurunun duruşma tutanağına geçirilmesi suretiyle katılma talebinde bulunur²⁷².

Her şikâyet ve ihbara maruz kalan kişi şüpheli sıfatını almaz, savcılığın yapılan ihbar ve şikâyeti ciddiye alması ve soruşturma açması sonrasında kişiye şüpheli statüsü

²⁶⁹ CENTEL/ZAFER, s. 93; ÖZTÜRK, vd., s. 35.

²⁷⁰ BIÇAK, s. 357-361; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 185-186.

²⁷¹ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 185-186; YURTCAN, s.450; BIÇAK, s. 361.

²⁷² ÜNVER/HAKERİ, s.710.

verilir. İhbar ve şikâyet konusunun ciddiye alınmadığı durumda savcı, CMK m.158/6 gereği ihbar ve şikâyetle bulunulan kişi hakkında soruşturma açmadığı gibi şüpheli sıfatı da vermez²⁷³. CMK m.158/6 soruşturmaya yer olmadığına dair karar kapsamında ihbar ve şikâyet için özel bir şekil şartı getirmemiş olup bu karara konu ihbar ve şikâyetler genel ihbar ve şikâyetlerdeki esaslara tabidir.

Soruşturmaya yer olmadığına dair karar CMK m.158/6 uyarınca ihbar veya şikâyet konusu olayın suç oluşturmadığının her hangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması durumunda ya da ihbar veya şikâyet konusu olayın soyut ve genel nitelikte olması durumunda verilecektir. Ancak Cumhuriyet savcılığınca soruşturmaya yer olmadığına dair kararın verilebilmesi için ihbar veya şikâyetin kendisine ulaşması gerekmektedir²⁷⁴. CMK m.158 uyarınca savcı, bir suç işlendiği zaman bunu re’sen, ihbar, şikâyet ve diğer yollarla öğrenmesi sonrasında resen veya emrindeki kolluk vasıtasıyla işin gereğini araştırmak zorundadır. Savcının bu faaliyeti görevinin kamusalılığından ileri gelmektedir. Savcılıkça yapılacak soruşturma faaliyeti bir eleme fonksiyonu görür. Şüphe yeterli değil ise iddianame düzenlenmez. Bu durum soruşturmanın hazırlayıcı ve ayıklayıcılığı ile ifade edilmektedir²⁷⁵.

Kanun koyucunun “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumunda ihbar ve şikâyetle özellikle yer verilmesinin nedeni uygulamada soyut ihbar ve şikâyetlerin artması olarak karşımıza çıkmaktadır²⁷⁶. Kanun koyucu savcının re’sen öğrenmesi dışında kalan tüm diğer öğrenme şekillerini kapsamaması yönüyle “ihbar ve şikâyet” bildirimini kullanmıştır. Keza suça konu olayın re’sen öğrenilmesi durumunda savcı olayın CMK m.158/6 kapsamında suç oluşturma yeterliliğine sahip olmaması nedeniyle yani “konusu suç teşkil etmediği herhangi bir araştırma yapmaksızın açıkça anlaşılır olması veya soyut

²⁷³ BIÇAK, s. 355; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 188; CENTEL/ZAFER, s. 91; ÜNVER/HAKERİ, s. 486.

²⁷⁴ CENTEL/ZAFER, s. 91; ÜNVER/HAKERİ, s. 486; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 188; BIÇAK, s. 355.

²⁷⁵ YURTCAN, s. 447; ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 790; YURTCAN, CMK Şerhi, S. 700; KAYNAK, s. 56.

²⁷⁶ BIÇAK, s. 355; CENTEL/ZAFER, s. 91; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 188.

ve genel olması” durumunda savcı zaten herhangi bir soruşturma faaliyetine girişmeyeceğinden kanun koyucu CMK m.158/6’da suçun diğer öğrenme şekilleri içerisindeki ihbar veya şikâyet bildirimine yer vermiştir²⁷⁷.

İhbar eden veya şikâyet eden tarafından yapılacak müracaat muhakeme sürecini başlatacak ilk adımdır. İhbar veya şikâyet konusu olan olayın savcılığa ulaşması sonrasında savcılıkça soruşturma açıp açmama konusunda bir takdir ve değerlendirme yapılacaktır²⁷⁸. Yapılacak değerlendirme sonucu savcılık ihbar ve şikâyet konusunun suç teşkil etmediğini her hangi bir araştırma yapmaksızın “açıkça anlaşılır olması” nedeniyle ya da ihbar ve şikâyet konu olayın “soyut ve genel nitelikte olduğu” kanaatini taşırsa soruşturmaya yer olmadığına dair karar verir. Dolayısıyla tüm süreci başlatan öncelikli olarak ihbar veya şikâyetin varlığıdır. İhbar veya şikâyet konusu olayın savcılığa doğrudan veya dolaylı olarak ulaştırılması sonrası savcılık değerlendirmesini yapacak ve soruşturma başlatıp başlatmama konusunda bir karar verecektir. Savcının ihbar veya şikâyet konusu olayla ilgili yapacağı niteleme çok önemlidir²⁷⁹.

Ceza muhakemesi hukukumuzda kamu adına suç soruşturması yapan kişi savcıdır. Savcı CMK m.160 gereği bir “suç işlendiği izlenimini” öğrenmesi sonrasında re’sen veya emrindeki kolluk vasıtasıyla işin aslını araştırmak zorundadır²⁸⁰. Savcının, “suç işlendiği izlenimini” re’sen öğrenmesi dışında başka yollarla da öğrendiği görülmektedir. Savcı bu bilgiyi kamu gücünü kullanması nedeniyle re’sen öğrenebileceği gibi kendisine ulaşan ihbar ve şikâyetle öğrenmesi de mümkündür²⁸¹. Ceza soruşturmalarının kamusalılığı gereği savcının araştırma yükümlülüğü altındadır. Re’sen öğrenme; savcılığın veya emrindeki kolluğun “bir suç işlendiği izlenimini” doğrudan öğrenmesidir. Bu öğrenme şekli

²⁷⁷ CENTEL/ZAFER, s. 91; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 588; ÜNVER/HAKERİ, s. 486.

²⁷⁸ YENİSEY/NOHOĞLU, s. 552; ÖZTÜRK vd., s. 397; CENTEL/ZAFER, s. 91; BİRTEK, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat, s. 501.

²⁷⁹ BIÇAK, s. 355; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 188; ÜNVER/HAKERİ, s. 486.

²⁸⁰ ÖZTÜRK vd., s. 398; KAYNAK, s. 56.

²⁸¹ CENTEL/ZAFER, s. 93; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 184; CENTEL/ZAFER, s. 88.

medyadan, günlük hayatta şahit olduğu veya görevini icra ederken öğrenme şeklinde meydana gelebilir²⁸².

Savcılık ve kolluk tarafından bir suç işlendiği izleniminin edinilmesini müteakip başlatılan soruşturmada yapılacak tüm işlemler ve gözlemledikleri hususlar tutanağa geçirilmelidir. Bu durum kanunda da her soruşturma işleminin yazılı olarak tutanak altına alınması ve görevlilerin bu tutanağı imzalaması gerektiği şeklinde ifade edilmiştir. (CMK m.169/2). Soruşturma evresinde deliller toplanırken tüm bilgi, belge ve delillerin dosyada ve yazılı olarak bulunması esastır, bu da soruşturma evresinde yazınlık esas alındığını göstermektedir. Soruşturma evresinde yazınlığın kovuşturma evresinde sözlülük esastır. Bu durum soruşturma evresinde tüm delillerin dosyada yazılı olarak mevcut bulunmasını ve nihayet bu yazılı delillerin soruşturma ve kovuşturma evresinde incelenerek sonuç çıkarmayı sağlayacaktır²⁸³.

Kovuşturma evresinde “açık dava bulunmaması ilkesi” kabul edilmiştir²⁸⁴. Bu ilke aynı olay nedeniyle aynı sanık hakkında daha önceden açılmış bir dava veya verilmiş bir hüküm olması durumunda yeni bir dava açılmayacağını esas alır, şayet aynı olay nedeniyle aynı kişi hakkında açılmış bir davanın ya da verilmiş bir kararın olması durumunda, yeni bir dava açılması CMK m.223/7 gereği davanın reddini gerektirmektedir. Kovuşturma evresinde “açık dava bulunmaması ilkesi” kabul edilmişken, soruşturma evresinin dağınıklığı gereği “soruşturma bulunmaması” gibi bir zorunluluk yoktur. Hatta bazen birçok soruşturmanın bir arada açılmış olması gerekmektedir. Soruşturmanın dağınıklığı gereği, soruşturma sırasında birbirinden bağımsız, farklı yerlerde, farklı zamanlarda birçok araştırma işlemi yapılması gerekir. Olayın soruşturulması başka kişiler

²⁸² YENİSEY, Feridun, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Hazırlık Soruşturması ve Polis, s. 21.

²⁸³ ÜNVER/HAKERİ, s. 490; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 550; ŞAFAK, s. 37; YENİSEY, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Hazırlık Soruşturması ve Polis, s. 33; PARLAR/ÇETİN, s. 70-71.

²⁸⁴ ÖZTÜRK vd., s.41, ÜNVER /HAKERİ, s. 101.

tarafından, değişik zamanlarda yapılabilir. Soruşturmanın dağınıklığı gereği bu durum bir zaruret olarak karşımıza çıkmaktadır²⁸⁵.

Bu bağlamda soruşturma evresi öncesi bir kişi ya da olay hakkında birden fazla ve/veya farklı yerde ihbar ve şikâyet yapılabilir, söz konusu ihbar ve şikâyetlerin mahiyeti itibariyle aynı veya farklı olması durumlarında akıbetlerinin ne olacağı konusunda kanunda bir düzenleme olmaması ve bu hususta açıklık bırakılması büyük bir eksiklik teşkil etmekte, başta etkili soruşturma yükümlülüğü ve hak arama hürriyetinin ihlali olmak üzere uygulamada sorunlara neden olabilecektir.

“Ne bis in idem ilkesi” davanın reddi nedeni olarak CMK m.223/7’de düzenlenmiştir. Bu ilke bireyin aynı eylemden dolayı ve aynı konuda iki kere yargılanması ve cezalandırılmasına karşı bir hukuki himaye sağlamaktadır ve “kesin hükmün önleme etkisi” olarak anılmaktadır. YCGK’nın da kararlarında benimsediği bu ilkenin ceza muhakemesinin tüm evrelerinde geçerli olduğu kabul edilmekle birlikte kişinin tekrar muhakeme süjesi haline getirilmesi insan onurunu zedeleyecek ve hukuk güvenliğini tehlikeye düşürecektir²⁸⁶. Bu bağlamda ortada herhangi bir soruşturma mevcut olmasa dahi bir ihbar ve şikâyetin varlığı halinde bu ihbar ve şikâyet nedeniyle daha önce bir kişi hakkında işlem tesis edilmişse ya da savcı söz konusu incelemeyi soruşturmaya yer olmadığına dair karar ile neticelendirmişse müteakiben aynı kişi ve/veya aynı kapsamdaki ihbar ve/veya şikâyetin yapılması halinde soruşturmaya yer olmadığı kurumunu “ne bis in idem” ilkesinin sağladığı hukuki himayeden faydalandırılmak gerekmektedir.

2.1.1. İhbarın Koşulları

İhbar, re’sen soruşturulan bir suçtan haberdar olan kimsenin adli makamlara durumu bildirmesidir. İhbar yazılı veya tutanağa geçirilmek suretiyle sözlü yapılabilir²⁸⁷. Bu kapsamda telefon, mektup, elektronik posta gibi iletişim yollarıyla da ihbarda

²⁸⁵ YENİSEY, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Hazırlık Soruşturması ve Polis, s.19; ÜNVER/HAKERİ, s. 491.

²⁸⁶ ATAÇ, Asiye Selcen, Dr.Dr.h.c. Silvia TELLENBACH’a Armağan, (Editörler: YENİSEY, Feridun, ÖZGENÇ, İZZET, NUHOĞLU, Ayşe, TURHAN, Faruk) Seçkin Yayınları, Ankara 2018, s. 835.

²⁸⁷ CENTEL/ZAFER, s. 93; ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞIZ/TEPE, s. 185; ÜNVER/HAKERİ, s. 493.

bulunulabilir²⁸⁸. İhbar, savcılık ve kolluk dışındaki kamu kurumlarına da yapılabilir. Bu durumda ilgili kurum, görevli ve yetkili Cumhuriyet Başsavcılığına ihbarı gönderir. İhbar niteliği itibarıyla dilekçe hakkı kapsamında değerlendirildiğinden Anayasal (Anayasa m.74) bir hakkın kullanımı olarak ifade edilmektedir²⁸⁹.

İhbar, doktrinde “suç duyurusu” olarak da ifade edilmekte olup, soruşturmanın re’sen başlamasından sonra soruşturmayı en çok başlatan ikinci durum olarak karşımıza çıkmaktadır. İhbarı yapan kişinin gerçek kişi olup olmaması ya da kamu makamı ya da özel kişi olması arasında ihbarın niteliği yönüyle bir fark yoktur²⁹⁰. İhbar şikâyetten farklı olarak anonim olarak da yapılabilir²⁹¹. Dünya üzerinde hiç var olmamış veya ölmüş bir kişi adına ve/veya isimsiz ve imzasız şekilde de ihbarda bulunulabilir. Bu durumda ihbara konu olayın içeriğine bakılarak olayların soyut ve genel olmadığı, yer, zaman ve kişi belirten somut, şahsileştirilmiş olaylar olduğu durumda ilgililerince bir araştırma yoluna gidilecektir. Konusu suç teşkil ettiği değerlendirilen imzasız bildirimler ihbar olarak kabul edilir²⁹². İhbarın nasıl yapılacağını CMK m.158’de düzenlenmiştir²⁹³.

²⁸⁸ ÖZTÜRK vd., CENTEL/ZAFER, s. 93; ÜNVER/HAKERİ, s. 493.

²⁸⁹ CENTEL/ZAFER, s. 93; YENİSEY/NUHOĞLU, s.553; PARLAR/ÇETİN, s. 95; ŞAFAK, s.28; DEMİREL, Ali İhsan, Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Suçun İhbarı ve Şikâyet Hakkı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul, 2012, s. 5. Yargıtay 16. CD, 27.12.2017, 2017/3747-5770 E.K.

²⁹⁰ YURTCAN, s. 449; BIÇAK, s. 361-362.

²⁹¹ CENTEL/ZAFER, s. 93.

²⁹² ŞAFAK, 31; YENİSEY/NUHOĞLU, s.553; SOYASLAN, Doğan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Yetkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2007, s. 235, DEMİREL, s. 4.

²⁹³ İhbar ve şikâyet

Madde 158 – (1) Suça ilişkin ihbar veya şikâyet, Cumhuriyet Başsavcılığına veya kolluk makamlarına yapılabilir.

(2) Valilik veya kaymakamlığa ya da mahkemeye yapılan ihbar veya şikâyet, ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.

(3) Yurt dışında işlenip ülkede takibi gereken suçlar hakkında Türkiye'nin elçilik ve konsolosluklarına da ihbar veya şikâyetle bulunulabilir.

(4) Bir kamu görevinin yürütülmesiyle bağlantılı olarak işlendiği iddia edilen bir suç nedeniyle, ilgili kurum ve kuruluş idaresine yapılan ihbar veya şikâyet, gecikmeksizin ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.

(5) İhbar veya şikâyet yazılı veya tutanağa geçirilmek üzere sözlü olarak yapılabilir.

(6) (Ek: 15/8/2017-KHK-694/145 m.) İhbar ve şikâyet konusu fiilin suç oluşturmadığının herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması veya ihbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması durumunda soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilir. Bu durumda şikâyet edilen kişiye şüpheli sıfatı verilemez. Soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar, varsa ihbarda bulunana veya şikâyetçiye bildirilir ve bu karara karşı 173 üncü maddedeki usule göre itiraz edilebilir. İtirazın kabulü hâlinde Cumhuriyet Başsavcılığı soruşturma işlemlerini başlatır. Bu fıkra uyarınca yapılan işlemler ve verilen

İhbarın yapılacağı makam başta Cumhuriyet Başsavcılığı ve kolluk olmak üzere Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmek üzere valilik, kaymakamlık, mahkeme, yurt dışında işlenmesi halinde ülkede takibi gereken bir suçtan dolayı elçilik, konsolosluk, bir kamu görevinin yürütülmesine bağlı olarak ilgili kurum ve kuruluş idaresidir. Cumhuriyet savcılıkları dışında başkaca makamlara yapılan ihbarlar, gereğinin takdir ve ifası için derhal Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir²⁹⁴.

İhbar, bir hak olduğu kadar aynı zamanda bir yükümlülüktür. Türk Ceza Kanunu'nda yer alan; “yardım ve bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi”²⁹⁵ (TCK m.98), “bilgi vermeme”²⁹⁶ (TCK m.166) “suçu bildirmeme”²⁹⁷ (TCK m.278), “kamu görevlisinin suçu bildirmemesi”²⁹⁸ (TCK m.279) ve “sağlık mesleği mensuplarının suçu bildirmemesi”²⁹⁹ (TCK m.280), “tutuklu, hükümlü veya suç delillerini bildirmeme”³⁰⁰ (TCK m.284), “Devlet sırlarından yararlanma ve Devlet hizmetlerinde sadakatsizlik”³⁰¹ suçları (TCK m.333/4) bu kapsamda düzenlenmiş olup, sayılan suçların işleneceğinden ya da işlendiğinden haberdar olunması durumunda ihbar yükümlülüğü öngörülmüştür³⁰².

kararlar, bunlara mahsus bir sisteme kaydedilir. Bu kayıtlar, ancak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından görülebilir.

(7) Yürütülen soruşturma sonucunda kovuşturma evresine geçildikten sonra suçun şikâyetle bağlı olduğunun anlaşılması halinde; mağdur açıkça şikâyetten vazgeçmediği takdirde, yargılamaya devam olunur.

²⁹⁴ CENTEL/ZAHER, s. 93; ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE, s. 185; ÜNVER/HAKERİ, s. 492.

²⁹⁵ AKKAYA, Çetin/TÜRK, Kenan, İçtihatlı Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2013, s.323; Yargıtay 12. CD. 20.12.2011 tarih ve 4864/8975 sayılı kararı.

²⁹⁶ AKKAYA/ÇETİN, s. 636-637.

²⁹⁷ ERDEM, Mustafa Ruhan, Suçu Bildirmeme Suçu (TCK m.278), TBB Dergisi, S. 80, Y. 2009, s.107. DÖNER, İsa, Suçu Bildirmeme Suçu (TCK m.278), AÜEHFD, C.IX, S. 3-4, 2005, s. 64.

²⁹⁸ Yargıtay 4. CD. 7.10.2009 tarih ve 2008/1710-2009/15748 sayılı kararı; “Devlet Hastanesi acil servisinde hekim olarak görevli olan sanığın, ateşli silahla bacağından yaralanmış olan hastayı tedavi etmesine karşın, tedavi işlemini poliklinik defterine kaydetmediği gibi durumu yetkili makamlara da bildirmediği ...” AKKAYA/ÇETİN, s. 1012.

²⁹⁹ ZAHER, Hamide, Sağlık Mesleği Mensuplarının Suçu Bildirmemesi Suçu (TCK m.280), İÜHFM C. LXXI, S.1, 2013, s.1327-1352.

³⁰⁰ Yargıtay 8. CD, 28.09.2017, 2017/13564-10567 E.K.

³⁰¹ Yargıtay 5. CD, 29.03.2018, 2018/326-2367 E.K.

³⁰² BAHRİYELİ, Kemal, Türk Ceza Kanunu'nda kamu görevlisinin suçu bildirmemesi suçu (TCK m.279), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 16; BİÇAK, s.362-363, YENİSEY/NUHOĞLU, s. 553.

İhbarın engellenmesi de “dilekçe hakkının engellenmesi” suçu kapsamında ayrı bir suç olarak düzenlenmiştir³⁰³. İhbar hakkı anayasal bir haktır.

2.1.2. Şikâyetin Koşulları

Ceza Muhakemesi Kanunu m.158/1’de şikâyetin Cumhuriyet Başsavcılığına veya kolluk makamlarına yapılacağı, CMK m.158/5’de şikâyetin yazılı olması dışında tutanağa geçirilmek suretiyle sözlü olarak da yapılabileceği düzenlenmiştir. TCK m.73 uyarınca soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan suçlarda suçtan zarar görenin, altı ay içinde suçun soruşturulması ve kovuşturulması maksadıyla yaptığı başvuruya şikâyet denir. Takibi şikâyete bağlı olan suçlarda soruşturmanın başlayabilmesi için suçtan zarar gören kişinin şikâyeti gerekmektedir. Bu yönüyle şikâyet bir muhakeme şartı ve suçun adli makamlarca öğrenilmesi şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Suçtan zarar gören tarafından yapılmış bir şikâyet söz konusu olmadan savcı ve kolluk soruşturmaya başlayarak olay hakkında bilgi toplayabilir, tanık dinleyebilir. Ancak şüphelinin ifadesini alamaz, şüpheli sorguya sevk edilemez, iddianame düzenlenemez. Bir başka deyişle suç isnadı teşkil edecek nitelikte işlemler yapamaz³⁰⁴.

Şikâyet hakkı kullanılırken herhangi bir formül kullanılması gerekmemektedir. Kişinin bir eylemden ötürü faillerin cezalandırılmasını isteme iradesinin anlaşılır olması yeterlidir. Şikâyetin konusunu fiil oluşturur. Bu nedenle şikâyetle evleviyetle yer alması gereken husus şikâyete konu olaydır, bu açıdan suça konu olayların anlatılmadığı bir şikâyet düşünülemez³⁰⁵. Şikâyet dilekçesinde olaylar öykülendikten sonra “şikâyetçiyim”, “davacıyım”, “cezalandırılmasını istiyorum” şeklindeki ifadeler yeterli olup³⁰⁶, şikâyet

³⁰³ ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE, s. 186.

³⁰⁴ ÖZTÜRK, vd., s.35; CENTEL/ZAFER, s. 94-95; ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE, s. 186.

³⁰⁵ YURTCAN, s. 450.

³⁰⁶ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 566; ÖZTÜRK, vd., s.37; YURTCAN, s. 450; KOCA/ÜZÜLMEZ, s.364

edenin, şikâyet talebinde “cezalandırma” iradesi olması şarttır. Aksi takdirde şikâyet şartı gerçekleşmiş kabul edilmez³⁰⁷.

Şikâyet, doğrudan Cumhuriyet savcılıklarına yapılabilmekle beraber, uygulamada sıklıkla rastlanan durum şikâyetin kolluğa yapılmasıdır. Müteakiben kolluk, şikâyet konusu olayı nöbetçi savcıya ulaştırarak talimatını alır ve son olarak dosya ilgili savcıya tevzi edilerek şikâyet konusu olay soruşturulur³⁰⁸. Şikâyetin yanlış merciye yapılması durumunda akıbetiyle ilgili kanunda açık bir hüküm bulunmamaktadır. Bu durumda CMK m.264’te yer alan; “Kabul edilebilir bir başvuruda kanun yolunun veya merciin belirlenmesinde yanılma, başvuranın haklarını ortadan kaldırmaz. Bu halde başvurunun yapıldığı merci, başvuruyu derhal görevli ve yetkili olan mercie gönderir” hükmü ile Anayasanın “hak arama hürriyeti” (m.36) başlıklı hükmü birlikte tatbik edilerek müracaatın ilgili mercie gönderilmesine ya da başvurunun hatalı olduğundan bahisle başvurana geri bildirim yollarının yapılabileceğinin kabulü gerekir. Bu açıdan şikâyetin de anayasal bir hak olduğu söylenebilir³⁰⁹. Suçları soruşturma ve kovuşturma konusunda devletin tekel yetkisi olup yetkili organları aracılığıyla bunu icra etmektedir. Şikâyet hakkı bu kuralın istisnası olup kişilere karşı işlenen belli suçlara karşı bu yetki bireylere verilmiş olup dava şartına dönüşmüştür³¹⁰.

Türk Ceza Kanunu’nda yer alan bazı suçlar şikâyete bağlı olduğundan bu suçlarda ancak ilgili kişinin şikâyet etmesi söz konusu olabilecektir. TCK m. 73/3 uyarınca şikâyet hakkına sahip olanlardan herhangi birisinin şikâyet hakkından vazgeçmesi ya da yasal şikâyet süresini geçirmesi diğerlerinin şikâyet haklarını veya süresini etkilemez. Her bir

³⁰⁷ ÜNVER/HAKERİ, s. 96; YURTCAN s.450; ÖZTÜRK, vd., s.35.

³⁰⁸ ÖZTÜRK, vd., s.399; KENANOĞLU, Mahmut, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Cumhuriyet Savcısı Modeli Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2011, s. 34.

³⁰⁹ ÜNVER/HAKERİ, s. 95-96; CAN, s. 57; Benzer yöndeki Yargıtay Kararı 16.HD. 16.02.2009 tarihli ve 2009/9489-766 E.K., Aksi yönde ki Yargıtay kararında özetle; hak düşürücü sürenin geçirilmiş olduğundan bahisle başvuruya konu kamu davasının düşürülmesine karar verildiği anlaşılmıştır Yargıtay 5 CD. 26.09.2005 tarihli ve 20003/8074 2005/20226 E.K.

³¹⁰ ÖZTÜRK vd., s. 35; CÖHCE, Maslahata Uygunluk İlkesi Çerçevesinde Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi, s. 16.

suçtan zarar gören için şikâyet süresi ayrı ayrı hesaplanır³¹¹. Her bir kişi fiil ve faili farklı zamanlarda öğrenmiş olabilir³¹². Şikâyetten vazgeçme tek taraflı bir işlem olmayıp, şüpheli veya sanığın kabulü gereklidir (TCK m. 73/6)³¹³.

Şikâyet hakkı kişiye sıkı sıkıya bir hak olup kural olarak mirasçılara geçmez. Fakat TCK m.131/2 uyarınca hakaret suçunun mağduru şikâyet hakkını kullanmadan ölmesi durumunda şikâyet süresinin geçirilmemesi koşuluyla ölenin ikinci dereceye kadar üstsoy ve altsoy, eş veya kardeşleri tarafından şikâyetle bulunulabilir³¹⁴.

Mümeyyiz küçükler kişiliklerine karşı işlenmiş bulunan suçlardan dolayı dava ve şikâyet hakkına sahiptir. Küçüğün mümeyyiz olmaması durumunda onun adına yasal temsilcisi bu hakkı kullanabilir³¹⁵. Bu bağlamda şikâyetin kullanılmasında olduğu gibi şikâyetten feragat ya da şikâyetten vazgeçme için de ilgilinin ayırt etme gücüne sahip olması gerekir³¹⁶.

Şikâyet eden genelde gerçek kişi olmakla beraber suçtan zarar görenin tüzel kişi olması durumunda yetkili organ aracılığıyla şikâyet hakkı kullanılabileceği gibi gerçek kişinin vekili aracılığıyla yaptığı şikâyetler de geçerlidir³¹⁷.

2.1.3. İhbar ve Şikâyet Edilen Kişiye Dair Bir Sıfat Önerisi

Ceza sorumluluğunun şahsiliği prensibi gereği sadece gerçek kişiler şüpheli/sanık statüsü alabilir³¹⁸. Tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımını uygulanamayacağından tüzel

³¹¹ BİÇAK, s. 361; ŞAFAK, s. 30.

³¹² ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 31; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 109.

³¹³ BİÇAK, s. 361.

³¹⁴ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 108; CENTEL/ZAFER, s. 96; ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 31.

³¹⁵ CENTEL/ZAFER, s. 96; CAN, s. 40.

³¹⁶ ÜNVER/HAKEİRİ, s. 94.

³¹⁷ CENTEL/ZAFER, s. 97.

kişinin bir ceza davasında şüpheli/sanık statüsünde olması mümkün değildir. Ancak yetkili organ ve temsilcileri gerçek kişiler şüpheli/sanık olabilir³¹⁹.

Şüpheli, sanık ve müdafî, iddia makamının tezlerine karşı antitez hazırlayarak ceza muhakemesinin savunma sacayağını oluşturur³²⁰. İddia, karar madalyonunun bir yüzünü oluşturmakta ise diğer yüzünü savunma oluşturmaktadır. Bu bağlamda savunmanın yer almadığı bir iddia düşünülemez³²¹. Ceza muhakemesinde süreci başlatan suç konu fiildir. Şüpheli suç işlediği değerlendirilen kişidir. Bu yüzdendir ki tüm ceza yargılaması mekanizması onun için harekete geçmektedir. Ortada fail olmadığına, fail tarafından icra edilen bir fiil de olamayacağından tüm ceza muhakemesi evreleri ve buna katılan kişiler de bu yokluk halinde hareketsiz kalmaktadır³²². Bu yönüyle şüpheli/sanık ceza muhakemesinde belki de en önemli kişisidir³²³.

“Soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu ceza muhakemesi hukukumuzda yeni kazandırılmış bir kurum olup, CMK m.158/6’da hakkında ihbar ve şikâyetle bulunulan kişiye özgü bir sıfat belirtilmediği sadece “şikâyet edilen” olarak genel bir ifade kullanıldığı görülmektedir. Burada kullanılan ifade kavramsal olarak söz konusu kişiyi karşılamakta olup, bunun yanı sıra çalışmada genel olarak kullanılan “ihbar ve şikâyet edilen” kavramı dışında “ihbar edilen”, “şikâyet edilen”, “ihbar ve şikâyetle muhatap olan/kişi/ilgili” gibi kavramlarda belirlenebilir. Ancak belirlenecek kavramlarda dikkat edilmesi gereken şey ihbar ve şikâyet nedeniyle ortada henüz başlamış bir soruşturmanın olmaması nedeniyle şüpheli sıfatının da verilmemiş olmasıdır. Bu nedenle ihbar ve şikâyetle bulunulan kişiye belirlenecek sıfatın ilgisinin nezahetine gölge düşürmemesi ve lekelenmeme hakkının göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

³¹⁸ CENTEL/ ZAFER, s. 158.

³¹⁹ ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE, s. 213.

³²⁰ BALIK, s. 33, BIÇAK, s. 139; ŞAFAK, s. 58; CENTEL/ZAFER, s.111; YURTCAN, s.14.

³²¹ ATAÇ, Asiye Selcen, İstinaf Kanun Yolunda Savunma Hakkı, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 165-166, Y. 2018, s. 43.

³²² YURTCAN, s. 165; ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE, s. 185.

³²³ ÖZTÜRK vd., s. 184.

Uygulamada ihbar veya şikâyetin savcı tarafından CMK m.158/6 kapsamında değerlendirilmesi sonrası aleyhine müracaatta bulunulan kişiye doğrudan “şüpheli” sıfatı değil, “şikâyet edilen” sıfatı verilmeye başlandığı görülmektedir³²⁴. “Soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu ile birlikte yeni oluşturulan sistemin “inceleme veya araştırma kartonu” olarak anılması, hakkında ihbar ve şikâyetle bulunulan kişi için ise “ilgili” veya “muhatap” gibi bir terim kullanılması gerektiği görüşü ileri sürülmekte; ayrıca soruşturmaya yer olmadığı kararının CMK m.173 uyarınca incelenmesinin de terminolojik sorunlara neden olabileceği belirtilmektedir³²⁵.

2.1.4. Eşik Teorisi ve Basamak Teorisi

“Eşik teorisi” kavramı kolluğun suç öncesi görevleriyle suç sonrası görevlerini açıklamak için kullanılmaktadır. Suç olgusunun mevcudiyeti halinde devletin “altın yetkileri” olarak nitelenen önleme yetkileri, suç işlendikten sonra ise soruşturma ve kovuşturma yetkileri başlayacaktır³²⁶.

CMK m.158/6 ile yapılan ekleme yerinde bir düzenleme olup, kanunun sistematigi içinde “suç işlendiği izlenimi veren hal” kriteri kullanılmış (CMK m.160/1) ve doktrinde “eşik teorisi” diye adlandırılan hukuk devleti duvarı yaratılmıştır³²⁷. Bu kritik evreyi yani eşik teorisinin sınırlarını ve ne zaman aşıldığını belirleyecek kişi CMK m.158/6 gereği Cumhuriyet savcısı olup, savcı önüne gelen ihbar ve şikâyetin eşik teorisinin sınırları kapsamında kalıp kalmadığını ya da basamak teorisine göre şüphe kapısını aralayıp

³²⁴ AYDIN, Filiz Gökduman, Ceza Muhakemesinde Yeni Bir Müessese: Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar, Anadolu Adliyesi Dergisi, Ocak 2018, S. 13, s. 21.

³²⁵ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 558.

³²⁶ YENİSEY, Feridun, CMK’nın Genel Değerlendirmesi, Ceza Hukuku Dergisi, Seçkin Yayıncılık, C.1, S.1, Y.2006, s. 11. “Alman Hukukunda şüphenin kuvvet dereceleri ise a) Anfangsverdacht (Başlangıç şüphesi/ilk şüphe), b) dringender Verdacht c) hinreichender Verdacht ayrımları vardır. Failin suçu işlemiş olma olasılığının, mevcut olgulara dayanılarak yapılan değerlendirmesinde, 0 ile 100 arasında bir skalada, yüzde elli ile yüzde yüz arasında bir değer bulunuyorsa “yeterli şüphe” (hinreichender Verdacht) vardır denilebilir. Yüzde ellinin altındaki, somut olgulara dayanan şüphe (dringender Verdacht) ise Devletin koruma tedbirlerine karar vermesinin sebebi olur”. YENİSEY/NUHOĞLU, s. 559.

³²⁷ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 558.

aramadığını belirleyecektir. Basamak teorisi şüphenin kuvvet derecelerine göre devletin yetkilerinin nasıl kullanıldığını gösteren bir bakış açıdır³²⁸. Şüpheliliğin gerçekleştiği anı belirlerken kritik eşikte kolluğun tutumu belirleyicidir. Eğer kolluk, araştırmalarını belirli bir kişiye yönelik yürütmekte ise bu kişinin şüpheli özellikleri olduğundan söz edilebilir³²⁹.

Basamak teorisi için; “tehlike”, “endikatör”, “umma”, “suç işlendiği izlenimi veren hal”, “yeterli şüphe”, “kuvvetli şüphe” ve “kanaat” şeklinde “şüphenin kuvvet dereceleri” şeklinde yapılan sıralama³³⁰, mevzuatta yapılan son değişikliklerle birlikte; “makul sebep”, “makul şüphe”, “başlangıç şüphesi”, “yeterli şüphe”, “kuvvetli şüphe”, “vicdani kanaat” şeklinde yeni bir ifade tarzına kavuşmuştur³³¹.

³²⁸ YENİSEY, CMK’nın Genel Değerlendirmesi, s. 11.

³²⁹ DEMİRBAŞ, Ali Timur, Şüphelinin İfadesinin Alınması, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 50

³³⁰ YENİSEY, Feridun, “Suçun Öğrenilmesi, Basamak Teorisi ve İlgili Kavramlar” (2013 yılında Bahçeşehir Üniversitesi’nde gerçekleştirilen ders görüntüleri), <https://www.youtube.com/watch?v=F88DAcUK9pM> (E.t. 06.06.2019); KUNTER/YENİSEY/NUHOĞLU’nun Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku adlı eserinde, “endikatör”, “umma”, “zehap”, “yeterli şüphe”, “kuvvetli şüphe”, “kanaat” şeklinde bir sıralama tercih edilmiştir. KUNTER, Nurullah/YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, 16. Bası, İstanbul, 2008, s. 1548.

³³¹ Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Mart 2014 tarihinde 6526, Aralık 2014’de 6572, 2016 yılında ise, 6754, 6763 ve en son 2017 yılında 7035 sayılı Kanunla değişikliklerle birlikte şüphenin kuvvet dereceleri “makul sebep”, “makul şüphe”, “başlangıç şüphesi”, “yeterli şüphe”, “kuvvetli şüphe”, “vicdani kanaat” şeklinde bir ifadeye kavuşmuştur. YENİSEY, Feridun (Editör), Ceza Muhakemesi Hukuku Başvuru Kitabı adlı eserinde şüphenin dereceleri sıralaması ise son değişikliklerle birlikte; ÇULHA, Rifat/DEMİRBAĞ, Fahrettin/NUHOĞLU, Ayşe/OKTAR, Salih/TEZCAN, Durmuş, (Editör YENİSEY, Feridun), Ceza Muhakemesi Hukuku Başvuru, 2. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2017, s. 15-17. Çalışmada basamak teorisinin güncel hali incelenecektir. Kolluk hukukuna göre “tehlike”; engellenmeden tamamlandığı takdirde, orta zekâlı ve objektif bir kişi tarafından zararın doğması ile bitebileceği öngörülen her durumu ifade etmektedir. WÜRTENBERGER, Thomas, “Tehlike Kavramı” ve Alman Uygulaması Ekseninde Kolluk Hukuku, Tercüme Eden ve Yorumlayan YENİSEY, Feridun, Emniyet Genel Müdürlüğü, İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığı, Basımevi Şube Müdürlüğü, Ankara 2008, s. 12. “Endikatör”; seviyesi suç işlenebileceğine yönelik birtakım belirtilerin olması durumunda söz konusu olacaktır. Bu aşamada bilgi toplama yapılabilir ve kolluğun önleyici yetkileri ortaya çıkmaktadır. YENİSEY, “Suçun Öğrenilmesi, Basamak Teorisi ve İlgili Kavramlar”. “Umma” derecesi ise (makul sebep) kolluğun “durdurma” ve “arama” yapmasına dayanak oluşturur. CMK m.116’yı kapsar. Zehap derecesinde bir şüphe ortaya çıktığında (CMUK m.153) , “suç işlendiği izlenimi veren bir hal” (CMK m. 160) söz konusu olduğunda “savcı” araştırma ve soruşturma mecburiyeti altında olup, devletin soruşturma yetkisi doğacaktır. YENİSEY/NUHOĞLU, s. 271. “Kuvvetli şüphe”; CMK’nın çeşitli yerlerde güvenlik tedbirlerinin uygulanabilmesi için (tutuklama, bilgisayar kütüklerinde arama, kopyalama, el koyma, iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması gibi) aranan bir ön şarttır. Şüphenin yoğun ve kuvvetli delillerle desteklenmiş halidir. YENİSEY/NUHOĞLU, s. 560.

“Makul sebep”; Ceza Muhakemesi Kanunu’nda yer verilen “makul şüphe” kavramından farklıdır ve eğitim görmüş bir kolluk mensubunun, ilgili maddede gösterilen hususların gerçekleştiği yönünde kanaate sahip olması anlamına gelir. Makul sebep kavramının esas alındığı yerler; PYSK m.4/A (durdurma ve kimlik sorma) ile PYSK m.9 (önleme araması) olarak belirtilebilir³³².

“Makul şüphe”; objektif bir kriterdir. CMK’da “makul şüphe” kavramına sadece m.116’da yer verilmiş olup, aramanın ancak “makul şüphenin” mevcut olması halinde yapılacağı düzenlenmiştir. “Makul şüphe” somut olayları izleyen tarafsız bir üçüncü kişinin aranan şey veya aranan kişinin aramanın yapılacağı yerde bulunduğunu umduğu halleri ifade etmektedir³³³.

“Başlangıç şüphesi”; CMK m.160/1’de “suç işlendiği izlenimi veren halin” bulunması durumu, yani “zehap” derecesinde şüphedir”. Savcının soruşturmayı başlatması için bir ön koşuldur. Buna “başlangıç şüphesi” denir. Savcı önüne gelen somut olayda “başlangıç şüphesini” tespit etmesi durumunda araştırma ve soruşturma yükümlülüğü altındadır. Buna karşın “başlangıç şüphesinin” mevcut olmaması halinde savcı soruşturmaya yer olmadığına dair karar verecektir³³⁴.

“Yeterli şüphe”; başlangıç şüphesinin yoğun hali olup, Cumhuriyet savcısının soruşturma evresi sonunda elde ettiği tüm delilleri değerlendirmesi üzerine %51 mahkûmiyet olasılığına eriştiği durumlarda yeterli şüphenin bulunduğu söz edilebilir. Bu durumda savcı CMK m.170’de belirtilen usullere göre iddianame düzenler. Görevli ve yetkili mahkemenin iddianameyi kabulü ile birlikte kovuşturma evresi başlar.

³³² ÇULHA/DEMİRAĞ/NUHOĞLU/OKTAR/TEZCAN, s. 15.

³³³ YENİSEY, Feridun, Kolluk Hukuku, 2. Baskı, Beta Yayın Dağıtım, İstanbul, Şubat, 2015, s. 532; Kolluğun bir kişiyi durdurabilmesinin ön şartı ve en önemli sebebi “makul bir sebebin bulunmasıdır”. Aramada olduğu gibi (makul şüphe: CMK m.116), “makul sebep” olmadan durdurma yetkisi kullanılamaz. Makul sebeplere örnek olarak; aranan eşgale uygun olan kişi veya aracın görülmesi, YENİSEY, Kolluk Hukuku, s. 243; ÇULHA/DEMİRAĞ/NUHOĞLU/OKTAR/TEZCAN, s. 15.

³³⁴ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 271; ÇULHA/DEMİRAĞ/NUHOĞLU/OKTAR/TEZCAN, s. 15.

“Vicdani kanaat”; kovuşturma sonucunda mahkûmiyet kararı verilebilmesi için sanık hakkındaki yenilmesi ve tümüyle ortadan kalkması, sanığın kendisine isnat edilen suçu işlediğinin hâkimin vicdani kanaati ile serbestçe takdirine göre % 100 ispatlanmış olması gerekir (CMK 217/1). Yargılama neticesinde sanığın suçlu olup olmadığı hususunda %1 oranında dahi şüphe duyulmakta ise “masumiyet karinesi” gereğince “şüpheden sanık yararlanır” ve mahkûmiyet kararı verilemez³³⁵.

“Eşik teorisinde” ifade edilen “eşik” başlangıç şüphesinin bulunması halinde aşılmış olacaktır. Bu aşama itibariyle CMK m.160/1’de düzenlenen “suç işlendiği izlenimi veren halin” bulunması nedeniyle artık savcının araştırma ve soruşturma yükümlülüğü başlayacaktır. “Suç işlendiği izlenimi veren hal” yani “başlangıç şüphesi” basamağından önceki basamaklar “tehlike”, “endikatör”, “umma” seviyeleri eşik değerin altında kalan önleyici yetkililerdir. “Umma/makul şüphe” gri alanda kalmaktadır. Dolayısıyla soruşturma başlamadan arama yapılabilir³³⁶. YENİSEY, “gri alanın” eşiğin aşılmasından önceki son evre olduğu ve “eşiğin” aşılması ile “siyah alanın” başladığı görüşündedir. YENİSEY, gri alanı dörde ayırarak incelemektedir. Gri alanın ilk aşaması “plan kurma”, ikinci “hazırlık aşaması”, üçüncüsü “icraya başlama” ve dördüncü ve son aşaması da “neticedir”. Failin icraya başlaması ile eşik aşılmış olup artık savcı CMK m.160 gereği soruşturmayı başlatacaktır³³⁷.

2.2. Araştırmaya Gerek Olmadan Anlaşılma

Soruşturma evresinin başlayabilmesi için, bir suçun işlendiği izlenimi oluşturan bilginin öğrenilmesi gerekmektedir. Şayet öğrenilen bilgi ilk bakışta suç oluşturma

³³⁵ ÇULHA/DEMİRAĞ/NUHOĞLU/OKTAR/TEZCAN, s. 16.

³³⁶ YENİSEY, Feridun, “Suçun Öğrenilmesi, Basamak Teorisi ve İlgili Kavramlar”

³³⁷ KUNTER/YENİSEY/NUHOĞLU Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Bası, s. 1547

yeterliliğine sahip değilse ve başlangıç şüphesi taşımıyorsa ortada ne soruşturmayı gerektirecek ne de araştırmayı gerektirecek bir şey söz konusu değildir. Yine Cumhuriyet savcısı suçun işlenip işlenmediği konusundaki belirsizliği gidermek ve bu konuda oluşan gri alanı aydınlığa kavuşturmak için soruşturma faaliyetine girişir. Şayet ortada böyle bir belirsizlik yoksa ve araştırmaya gerek bir durum da söz konusu değilse savcı soruşturma faaliyetine girişmeyecektir³³⁸.

Ceza Muhakemesi Kanunu m.158/6’da ifade edilen “ihbar ve şikâyeti” diğer “ihbar ve şikâyetlerden” ayıran en belirgin özellik suç teşkil etmediği ilk bakışta anlaşılabilir olması veya soyut ve genel nitelikte oluşudur. CMK m.158/6 gereğince konusunun suç teşkil edip etmediğini tespit edebilmek için adli makamlarca bir araştırma yapma lüzumu dahi duyulmayacak ihbar ve şikâyetlerin mevcudiyeti halinde Cumhuriyet savcılıklarınca soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilir. CMK m.158/6’da ifade edildiği üzere “İhbar ve şikâyet konusu fiilin suç oluşturmadığının her hangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması ...” halinde verilecektir. Burada üzerinde durulacak husus “açıkça anlaşılma” durumudur. Bu durum kararın verileceği aşama yönüyle savcılıkça mevcut olay hakkında herhangi bir soruşturma ve araştırma faaliyetine girişilmeden verilecek olmasından ve netice olarak soruşturma evresi henüz başlamadan verilecek olmasından ileri gelmektedir. Cumhuriyet savcısının önüne gelen ihbar ve şikâyetin konusu olayın suç teşkil etmediğini her hangi bir araştırma ve soruşturma faaliyetine girmeksizin “açıkça görmesi” ve “anlaması” nedeniyle soruşturma evresini başlatmadığından dolayı soruşturmaya yer olmadığına dair karar savcılıkça soruşturma evresi başlatılmadan verilmektedir³³⁹.

Konusu suç teşkil etmeyen iddia ve şikâyetler nedeniyle CMK m.158/6 uyarınca savcılıkça soruşturmanın başlatılmaması, hakkında ihbar ve şikâyetle bulunulan kişiye

³³⁸ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 552; YENİSEY, Feridun, “Suçun Öğrenilmesi, Basamak Teorisi ve İlgili Kavramlar”

³³⁹ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s.264.

şüpheli sıfatı verilmemesi gerekmektedir. Böylece adli makamların kapsama alanında sadece konusu suç teşkil eden veya bu yönde şüphe bulunan ihbar ve şikâyetlerin kalması sağlanmış olacaktır. Bunun dışında kalan, konusunun suç teşkil etmediği ilk bakışta anlaşılan olayların ceza muhakemesi kapsamı dışında tutulduğundan ceza soruşturmasına muhatap edilmesi engellenmiş olacaktır.

2.2.1. Önalın Araştırmaları

Suç işlenmesi halinde Devletin faili belirlemek için araştırma yapması adli görevi olup bununla beraber suç işlenmeden önce suçu önlemeye yönelik faaliyetler kolluğun temel görevleri arasındadır³⁴⁰. Son yıllarda soruşturma makamlarınca ve özellikle de kolluk tarafından ceza muhakemesi öncesinde yeni bir soruşturma evresine ve bu evrede başvurulabilen yeni soruşturma yöntemlerine ihtiyaç olduğu ileri sürülmektedir. Burada esas tartışma konusunu “suçla önleyici mücadele” kavramı ve sınırları oluşturmaktadır³⁴¹. Bunun yanı sıra Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu m.2’de kolluğun genel emniyetle ilgili görevi sayılırken; kolluğa hem önleme hem de zorlama tedbirleri uygulama yetkisi verildiği kabul edilmektedir³⁴².

Suçun önlenmesi evresi olarak tanımlanan bu süreci “suç muhakemesi sürecinin” ilki olarak kabul etmek mümkündür. Soruşturmanın henüz başlamadığı bu evrede suç tehdidine karşı önleyici bir toplumsal savunma zaruri olduğu gibi bu fonksiyon bazı tedbirleri de kaçınılmaz kılmaktadır. Kamu düzeni ve asayişin sağlanması ancak suçun

³⁴⁰ YENİSEY/HUHOĞLU, s. 270.

³⁴¹ ÖZBEK, Veli Özer, Organize Suçlulukla Mücadelede Ön Alan Soruşturmaları, DEÜHFD, C.4, S.2, Y. 2002, s. 57.

³⁴² Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu m.2; Polisin genel emniyetle ilgili görevleri iki kısımdır.

a) Kanunlara, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine, yönetmeliklere, Hükümet emirlerine ve kamu düzenine uygun olmayan hareketlerin işlenmesinden önce bu kanun hükümleri dairesinde önünü almak,

b) İşlenmiş olan bir suç hakkında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı görevleri yapmak...

işlenmeden önlenmesi ile mümkündür³⁴³. Özellikle de organize suç ve suç örgütleriyle mücadele sırasında bu tedbirlere başvurma gerekliliğine işaret edilmiştir³⁴⁴.

Kovuşturma mecburiyeti ilkesi başlangıç şüphesinin varlığı halinde, soruşturma makamlarının derhal soruşturmaya girişmesini gerekli kılar. Bu zorunluluk soruşturmaya başlanabilmesi için başlangıç şüphesinin varlığını zorunlu kılmakta olup, bazen de soruşturma organlarının soruşturma evresi öncesi “önanan evresinde” mevcut durumda var olmayan başlangıç şüphesini sondaj niteliğindeki araştırmalar ile “yeterli somut tutamak noktaları” elde ederek ulaştıkları görülmektedir³⁴⁵. Bazen soruşturma evresine bazen başlanabilmesi için CMK m.160 anlamında Devletin başlangıç şüphesi öncesinde yetki kazanması için soyut ihbarlardan hareketle “endikatör” seviyesinde bir tehlikenin varlığı gerekir. Bu alan suç öncesi “beyaz” alanla “gri” alanı kapsadığından gizlidir. Suç öncesi kolluk araştırmaları veya “soruşturma öncesi araştırma evresi”, kolluğun “istihbarat” yetkilerini ifade eder³⁴⁶.

Bir görüşe göre “önananın” sorumlusunun kim olduğuna yönelik Ceza Muhakemesi Kanunu’nda belirleme yer almamakta ancak Cumhuriyet savcısının sorumluluğunun düzenlendiği CMK m.160/1’de bu konuda bir tespit yapılmaktadır. “Suç işlendiği izlenimi veren halden” önceki alan ise kolluğun görev alanıdır. Türk Hukuk uygulamasında kolluğun “inceleme” adı verilen işlemlerle bir tür “önanan araştırmalar” yaptığı ve ardından bu faaliyetleri sonucu CMK m.158/6 gereği soruşturma başlatıp başlatmama konusunda değerlendirme yapılacaktır³⁴⁷.

³⁴³ BİÇAK, s. 313; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 149. BİÇAK’a göre “suç muhakemesi sürecinin” evreleri beş evreden oluşmakta olup; soruşturma, kovuşturma, yargılama süreci ile kararların denetimi ve infazı olarak kabul etmektedir.

³⁴⁴ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 152.

³⁴⁵ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 145.

³⁴⁶ YENİSEY/HUHOĞLU, s. 270.

³⁴⁷ YENİSEY/HUHOĞLU, s. 270-271.

Doktrinde bir diğ er g r     ise  nal an araştırmalarının kabul   ilk bakışta ceza muhakemesinin daha çok kolluk hukukuna evrildiğı bir alana işaret etmekte, hazırlık soru turmasının ba lamasına ilişkin koşulların bu aşamada aranıp aranmayacağı sorusu ile bu  nalana hâkim kişi olan kolluk ile soruşturma evresinin hâkimi olan savcının hak ve yetkilerinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda kolluğ n  nal an araştırmaları çerçevesinde yapacağı işlemler idari bir işlem haline gelecektir. Ortada hen   ba lamı  bir ceza soruşturması olmadığından kolluğ n fiilleri “adliyyeye müteallik” sayılmayacağından CMK m.161 çerçevesinde denetlemesi de mümkün olmayacaktır. Söz konusu durumda mahkemelerin savcı kontrolünden geçmeden kolluk tarafından sunulan delillerle karar vermesine, bu alanın idarenin kontrolü altına girmesine ve kuvvetler ayrılığı ilkesinin yargı aleyhine bozulmasına neden olabilecektir³⁴⁸.

“Beyaz alan” tehlikenin önlenmesi ve bastırılması çerçevesinde kolluk faaliyetlerini; “siyah alan” suçun işlenmesi sonrası elde edilen başlangıç şüphesiyle beraber ba layan soruşturma ve kovuşturma evresi faaliyetlerini, “gri alan” ise  n alan araştırmalara ilişkin faaliyetleri kapsayan alan olarak tanımlanır. “Gri alan” bakımından hangi organın sorumlu olduğı belirlenirken “yapılan araştırmaların ağırlık noktası” ölçütü kullanılır. Somut olayda yapılan  nal an araştırmasının ağırlıklı amacı “delil elde etmek” ise adli görev söz konusu olacak, başka suçların işlenmesini önlenmesi  ne çıkan amaç olarak belirlenmekte ise kolluk hukuku geçerli olacaktır³⁴⁹.

 nal an araştırmaları ve hazırlık soruşturması arasındaki farklar bakımından öncelikle söylenecek husus soruşturma aşamasında ceza muhakemesi anlamında şüphe geçmişe yönelmiş iken,  nal an araştırmaları geleceğ e yönelik bir durum üzerine tedbir mahiyetindedir.  nal an araştırmalarında geçmişte işlenmiş bir suç değil, gelecekte işlenebilecek olan bir suç ya da suçlar söz konusudur.  nal an araştırmalarında somut

³⁴⁸ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 154-155.

³⁴⁹ YENİSEY/HUHOĞLU, s. 270-271; YENİSEY, Feridun, “Suçun  ğrenilmesi, Basamak Teorisi ve İlgili Kavramlar”

vakıalara dayanan bir şüpheye değil, cezalandırılabilen bir olay hakkındaki genel bilgilere ve araştırmalara dayanır³⁵⁰.

Ancak yapılan inceleme ve araştırma sonucu soruşturma açılıp açılmayacağı belirli değildir. Ortada “somut olgulara dayanan mevcut bir başlangıç şüphesi” yoktur. Sadece “araştırmaya değer nitelikte bir olayın”, “şüpheli bir durumun” var olduğu söylenebilir, fakat söz konusu bu durumlardan hiçbiri CMK’nın kabul ettiği şüphe kategorilerine girmediği için soruşturma evresi başlamayacaktır. Bu nedenle ortaya bu araştırmaları yapacak kişi olarak Cumhuriyet savcısı çıkmaktadır³⁵¹. Fakat savcının yapacağı bu araştırma faaliyeti sonucu CMK m.158/6 gereği soruşturmaya yer olmadığına dair karar vermesi kurumun yanlış yorumlanmasına neden olabilecektir. Şöyle ki; soruşturmaya yer olmadığına dair karar, dayanak ihbar ve şikâyetin herhangi bir araştırma yapmadan ilk bakışta suç oluşturmadığının açıkça anlaşılır olması veya ihbar ve şikâyetin soyut ve genel olması durumunda verilecektir. Şayet Cumhuriyet savcısı başkaca bir araştırma yoluna gidecek ya da soruşturmayı başlatmaya elverişli en ufak bir şüphe duyacak ise ihbar ve şikâyet hakkında soruşturmaya yer olmadığına dair karar veremez. Bu durumda soruşturma başlatılarak yapılacak soruşturma sonucunda yeterli şüphenin elde edilememesi halinde ancak kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesi gerekecektir.

Önalan araştırmaları bilgi elde etmeye yönelmiş operatif, yani gizli tedbirlerdir. Bu tedbirlerin uygulanması için ortada mevcut işlenmiş bir suçun aydınlatılması şartı aranmadığı gibi önlenmesi gereken somut bir tehlikenin bulunması da gerekmemektedir. Günümüz suçluluk türlerinin organize niteliği gereği önalan araştırmasının temel özellikleri “gizlilik” ve “bilgi”/“istihbarat elde etmeye” yönelik oluşudur³⁵². Ayrıca suçun önlenmesine yönelik gerekli tedbirlerin alınmamış olması AİHM tarafından insan hakları ihlali olarak nitelenmekte ve bireylerin uğradıkları zararların Devlet tarafından tazmin

³⁵⁰ ÖZBEK, Veli Özer, Organize Suçlulukla Mücadelede Ön Alan Soruşturmaları, s. 61.

³⁵¹ YENİSEY/HUHOĞLU, s. 271.

³⁵² ÖZBEK, Veli Özer, Organize Suçlulukla Mücadelede Ön Alan Soruşturmaları, s. 63.

edilmesine hükmedilmekte olduğundan pozitif bir yükümlülük getirdiği de görülmektedir³⁵³. Bu durum, kolluğun “önleme” işlevinin genişlemesi anlamına gelir. Çünkü araştırma hizmeti gelecekteki ceza muhakemesi için tedbir alınmasına da hizmet eder. Böyle olunca da suçla önleyici mücadele bir yandan suçun önlenmesi, diğer yandan da gelecekte işlenecek suçların muhakemesi için tedbir almak olarak anlaşılmaya başlanmıştır. PVSK Ek m.7 bu eğilimin belki de en keskin şekilde ortaya çıktığı bir düzenlemedir³⁵⁴.

2.2.2. Şüphe Kavramı ve Dereceleri

Ceza Muhakemesi Kanunu’nda “şüphe” ve “şüpheli” ifadeleri kullanılmasına rağmen “şüphenin” tanımı yapılmamıştır, benzer durum 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu için de geçerlidir. 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nda şüphe kavramı kullanılmış olmakla birlikte Ceza Muhakemesi Kanunu’nda yer verilen yeterli şüphe (CMK m.170/2, m.171/2, m.172/1-2, m.253/4) ve makul şüphe (CMK m.116/1) kavramlarına yer verilmemiştir. 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nda şüphe kavramı dışında sadece kuvvetli şüphe³⁵⁵ ifadesi kullanılmış olup o da sadece bir yerde kullanılmıştır (CMUK m.283/1). Bununla beraber 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nda kuvvetli belirti³⁵⁶ (CMUK m.104), kuvvetli emare³⁵⁷ (CMUK m.76/4) şeklinde Ceza Muhakemesi Kanunu’nda kullanılmayan ifadelere de yer verildiği görülmektedir.

³⁵³ BİÇAK, s. 315.

³⁵⁴ ÖZBEK, Veli Özer, Organize Suçlulukla Mücadelede Ön Alan Soruşturmaları, s. 68.

³⁵⁵ CMUK m.283/1; “Aleyhine hukuku amme davası açılmış olan gaip, tevkif müzekkeresi kesilmesini icab ettirecek kuvvetli şüpheler altında ise Türkiye dâhilindeki malları asliye mahkemesi reisi veya hâkimi tarafından verilecek kararlar haczolunabilir.”

³⁵⁶ CMUK m.104; “Suçluluğu hakkında kuvvetli belirtiler bulunan kişiler aşağıdaki durumlarda tutuklanabilir...”

³⁵⁷ CMUK m.76/4; “...Mahkemeye sunulan bilirkişi raporunun maddi olgu ve fiili gerçeklerle bağdaşmadığı yönünde kuvvetli emare ve şüphelerin bulunduğu kanaatine ulaşıldığı takdirde...”

Ceza Muhakemesi Kanunu gereği birçok muhakeme işlemi soruşturma veya kovuşturma makamınca şüphe ve derecelerine göre değerlendirme yapıp bu kapsamda karar verilmektedir. Örneğin suç şüphesinin oluşması ile savcı soruşturmayı başlatır (CMK m.160), ancak şüphenin hiç oluşmaması durumunda soruşturmayı dahi başlatmaz ve soruşturmaya yer olmadığına dair karar verir (CMK m.158/6). Cumhuriyet savcısınca başlatılan ceza soruşturmasında şüphenin yeterli dereceye ulaşması halinde iddianame düzenlenir (CMK m.170/2); kuvvetli şüpheyeye ulaşılması halinde hâkim veya mahkeme tarafından şüpheli/sanık takdiri olarak tutuklanabilir (CMK m.100/1, CMK m101/2-a), iddianamenin düzenlenmesi için yeterli şüphenin elde edilememesi durumunda kovuşturmaya yer olmadığına ilişkin karar verilir (CMK m.172/1)³⁵⁸; hakkında iddianame düzenlenen ve yargılama sonucu sanık hakkında hâkim veya mahkeme nazarında suç işlediği hususunda tereddüt tamamen giderilememişse³⁵⁹, “şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereği” (in dubio pro reo) sanığın beraatine karar verilir.

Özetle ifade edilecek olursa; birçok muhakeme işleminde şüphenin varlığı ve ölçüsü belirleyicidir ancak buna rağmen kanunda bu hususların tanımlaması yapılmamıştır. Bu da uygulayıcıları zor durumda bırakabilecektir. Ceza Muhakemesi Kanununda şüphenin tanımı yapılmazken daha net kavramların tanımının yapılması yönüyle bu durum bir eksiklik olarak görülmektedir³⁶⁰.

Söz konusu eksiklik doktrindeki çalışmalarla doldurulmaya çalışılmıştır. Doktrinde şüpheyile ilgi çeşitli tanımlar yapılmıştır. Ceza muhakemesi hukukunda şüphe; “soruşturmanın başında yetkililerin şüphe sebebi ve bir tahminden ibaret olan durum”³⁶¹, “bir şüpheliye karşı soruşturmaya başlanabilmesinin koşulu”³⁶², “failin suç teşkil eden bir

³⁵⁸ GÖKCAN, s. 197.

³⁵⁹ YAYLA, Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat ve Şüphe, s. 135, AYLA, Mehmet, Ceza Yargılamasında İspat İçin Yenilmesi Gereken Şüphe; Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Sistemlerinin İncelenmesi, Ankara Barosu Dergisi, S. 3, Y. 2013, s. 304.

³⁶⁰ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 6-12.

³⁶¹ ÖZTÜRK vd., s. 281.

³⁶² ÖZBEK/DOĞAN/BACAŞIZ/TEPE, s. 187.

hareketi yapıp yapmadığı durum”³⁶³, “soruşturma evresini başlatan bir kavram”³⁶⁴, “ceza muhakemesinde soruşturmayı başlatan ve diğer muhakeme işlemlerinin uygulanabilmesi için gerekli olan bir ölçüt”³⁶⁵, “soruşturmaya başlayabilmek için gerekli olan değer” şeklinde ifade edildiği görülmektedir³⁶⁶.

Şüphenin soruşturma makamının delillere ve olaylara dayanan bir değerlendirmesi olarak ifade edildiğini görmekteyiz³⁶⁷. CMK m.160 gereği savcının; bir suç işlendiği izlenimini veren hali öğrenmesini müteakip araştırma faaliyeti içine girmesi gerekmektedir. Ancak şüphenin oluşması için bir delilin elde edilmiş olması gerekir. Aksi takdirde soruşturmayı başlatamaz³⁶⁸. Bu kapsamda elde edilen delilin kuvvet ve yoğunluğuna göre şüphede bir derecelendirme yoluna gidilmektedir.

Şüphe bir suçun işlenip işlenmediği konusunda oluşan tereddüttür³⁶⁹. Tereddüt olarak başlayan gri alan muhakeme sürecince ilgililerce elde edilecek delil ve olgularla birlikte aydınlığa kavuşacak, şekil alacak ve yapılacak değerlendirme sonucu karar verilecektir. Ancak ceza muhakemesi hukukunun konusu suçun işlenip işlenmediği hususunda oluşan şüphedir. Bu yöndeki şüphe soruşturmaya ve/veya kovuşturmaya konu olacaktır. Bir suçun işlenip işlenmediği hususunda oluşan bu tereddüdü, “bir insanın hayatın olağan akışına uygun olmayan vakalar nedeniyle duyduğu kuşku” olarak tanımlamak mümkündür. Bu eşiğin aşılması durumunda ortada şüphenin varlığından söz edilebilir. Bu yönü ile şüphe kavramı önemlidir. Çünkü ceza muhakemesini başlatan ve ilk aşaması olan süreç soruşturma evresi olup soruşturma da şüphenin oluşması ile meydana gelmektedir. Ortada “şüphe” oluşturan bir durumun olmaması nedeniyle ceza muhakemesi harekete geçemez. Bu şartları sağlamayan bir ihbar ve şikâyet Cumhuriyet savcılarınca soruşturmaya yer olmadığına dair karar ile neticelendirilecektir. Aksi takdirde içinde şüphe

³⁶³ CENTEL/ZAFER, s. 88.

³⁶⁴ BIÇAK, s. 353.

³⁶⁵ YAYLA, Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat ve Şüphe, s. 114.

³⁶⁶ ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 803.

³⁶⁷ ÖZTÜRK vd., s. 434.

³⁶⁸ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 7.

³⁶⁹ CENTEL/ZAFER, s. 88.

içermeyen ihbar ve şikâyetler nedeniyle soruşturma başlatılması lekelenmeme hakkının ihlali sonucunu doğuracaktır³⁷⁰.

Ceza muhakemesinde “suçsuzluk karinesi” gereği özünde herkes suçsuz kabul edilmektedir. Bu kapsamda soyut bir şüphenin varlığı ile hareket edilemez. Şüpheli veya sanığın suç işlediğine dair ispat yükü kamu otoritesini kullanan makamdadır. Soruşturma evresinde iddia makamı olarak savcının, kovuşturma evresinde bağımsız mahkemelerin suç şüphesini delilleri ile birlikte ortaya koymaları, derecelendirmeleri ve gerekçelendirmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde sadece basit bir şüphe ile suçluluğa hükmedilemeyeceği gibi hatta bu basit şüphenin mevcut olması durumunda soruşturmaya dahi başlanamayacaktır³⁷¹.

Yargılama faaliyeti süresince algı ve şüphe olarak başlayan kanaat, aşamalı olarak yoğunlaşarak ve kuvvetlenerek karineye doğru evrilir. Yargılama faaliyeti sonucu bu yargısal bir inanç şeklinde kendini gösterir. Yargısal inanç; şüphe, algı, tereddüt olarak başlayan sürecin en kuvvetli ve kesinliğe dönüşmeye hazır olan halidir³⁷².

Lekelenmeme hakkının ihlal edilmemesi gerektiğinden savcılığın CMK m.160/1’de ifade edilen “bir suçun işlendiği izlenimini veren hal” kavramını doğru okuması gerekmektedir. Burada yer verilen “bir suçun işlendiği izlenimini veren hal” ifadesinin içinin doldurulabilmesi için “somut vakıaların” varlığı şarttır, sadece “tahmin” başlangıç şüphesinin varlığı için yeterli değildir³⁷³. Tekrar etmek gerekirse savcı burada önüne gelen somut olayda CMK m.160/1 ile CMK m.158/6 arasında bir değerlendirme ve tercih yapmak zorundadır. Şayet somut vakıalar ile bu durum ortaya konulamıyorsa mevcut olayda savcının CMK m.160/1 gereği soruşturma açmak yerine CMK m.158/6’da yer alan kurumu işletmesi gerekmektedir. Savcı başlangıç şüphesini tespit edememişse soruşturmayı başlatmayarak soruşturmaya yer olmadığına dair karar verecektir.

³⁷⁰ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 558; YURTCAN, s.168; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 250.

³⁷¹ GÖKCAN, s. 197.

³⁷² ŞAHİN, Türk Ceza Yargılaması Hukukunda Koruma Tedbirleri Bakımından Esas Alınan Şüphe Kavramının İncelenmesi, s. 103.

³⁷³ ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞIZ/TEPE, s. 188.

Muhakeme sürecinin geleceği şüpheyi oluşturan “bilginin” soruşturma makamlarına ulaşması sonrası Cumhuriyet savcısınca yapılacak değerlendirme sonucu takdir edilecektir. Soruşturma makamlarınca bu bilgi ihbar ve şikâyet yoluyla öğrenebileceği gibi diğer yollarla da öğrenilebilmektedir. Ancak burada önemli bir ayrıma gitmek gerekmektedir. Söz konusu bilgi savcılıkça “şüphe sebebi” olarak değerlendirilirse, hatta “basit şüphe” içeriyor kabul edilse dahi soruşturmanın başlatılması ve ihbar ve şikâyetle konu olayın araştırılması gerekmektedir³⁷⁴. Bu kapsamda hakkında şüphe bulunan kişiye de “şüpheli” sıfatı verilmekle birlikte, bu kişi ceza muhakemesinde bir süje olarak yerini almaktadır. Ancak mevcut bilginin suç oluşturmadağının bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin yani herhangi bir soruşturma faaliyeti icra edilmeden dahi anlaşılması durumunda ya da bilginin soyut ve genel nitelikte olması durumunda soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilir. Bu durumda hakkında şüphe oluşmayan kişiye de şüpheli sıfatı verilmez.

Her bilgi şüpheyi ve dolayısıyla soruşturmayı gerektirmemektedir. Bu yönü ile soruşturma makamları, taraflarına ulaşan bilgiyi şüphe değeri atfetmediklerinde ve dolayısıyla soruşturmayı başlatmadıklarında soruşturmaya yer olmadığına dair karar vermektedir. Bu kararın verildiği durumda ortada başlamış bir soruşturma yokluğu durumu söz konusu olup, savcı söz konusu bilgiye “basit şüphe” değeri verdiği dahi söylenemez. Soruşturma makamlarına ulaşan bilgi sonucu soruşturmayı başlatıp-başlatmama konusunda takdir makamı olan Cumhuriyet savcıları bu konuda yapacakları bir ön değerlendirme sonucu karar verecektir. Savcı ya bu bilgiyi “şüphe sebebi” olarak kabul ederek soruşturmayı başlatacak ya da “şüphe” değeri atfetmediği bilgi sonucu soruşturma dahi başlatmayacaktır. Bu yönüyle elde edilen bilginin doğru kategorize edilmesi ve isabetli bir değerlendirilmeye tabi tutulması çok önemlidir. Bu değerlendirmeyi tabiri caizse bir yol ayrımı veya bir makas değişikliği olarak görmek de mümkündür. Yapılacak değerlendirme sonucu varılacak sonuçlar çok farklı muhakeme işlemlerini de beraberinde getirecektir. Bu yönüyle uygulayıcılara ciddi sorumluluk düştüğü söylenebilir.

³⁷⁴ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s.9; BIÇAK, s. 356.

Başlangıç şüphesini bir örnek ile somutlaştıracak olursak, içinde makul şüphe, yeterli şüphe ve kuvvetli şüphe kavramlarının yer aldığı şüphe binasının ilk katı veya girişi olarak kabul etmek mümkündür. Ancak “şüphe” oluşturan bilginin soyut ve genel nitelikte olduğu ya da bir araştırma yapılmadan da şüphe değeri atfedilmediği durumda ne soruşturmadan ne de şüpheden söz edilemez.

2.2.2.1. Şüphe Dereceleri

Doktrinde genel olarak şüphe kavramıyla ilgili farklı görüşler bulunmakla beraber genelde şüphe yoğunluğuna göre derecelendirilirken basit şüphe, makul şüphe, yeterli şüphe, kuvvetli şüphe şeklinde tasnif edildiğini görmekteyiz³⁷⁵. Bir başka tasnifte ise şüphenin önce basit ve yoğun şüphe olarak ayrıldığı, ardından da yoğun şüphenin kendi içinde şüphenin derecesine göre yeterli ve kuvvetli şüphe olarak tasnif edildiği görülmektedir³⁷⁶. Basit şüphe, şüphenin en soyut ve genel hali olup ceza muhakemesinde yoğunluğu en az şüphe çeşididir³⁷⁷. Basit şüphe, başlangıç şüphesi olarak da ifade edilmektedir. Belirti şeklinde ortaya çıkan delillerin bir suçun işlendiği yönünde oluşturduğu şüphe soruşturmaya başlanabilmesi için zaruridir³⁷⁸. Basit şüphe sonrası başlatılan soruşturma ile elde edilen delil durumuna göre şüphe ya bu halde kalacak ya da artarak, yoğunlaşarak, derinleşerek ve büyüyerek devam edecektir. Soruşturmanın başlaması için aranan basit şüphe, somut olaylarla ortaya konulmuş bulunan ve suçu araştırma bilimi olan kriminalistik biliminin verilerine göre, kovuşturulabilir bir suçun varlığı saptandığı için mevcut kabul edilen bir şüphedir. Soruşturmanın başlaması için eşik

³⁷⁵ CENTEL/ZAFER, s.88-92; YURTCAN, s.164; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s.7-11; ŞAFAK, s. 27; BIÇAK, s.355-356; ÜNVER/HAKERİ, s. 311,339, 371; ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 802.

³⁷⁶ ÖZTÜRK vd., s.282-283; ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 802 .

³⁷⁷ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 78; YENİSEY, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Hazırlık Soruşturması ve Polis, s. 113.

³⁷⁸ ÖZTÜRK vd., s.282.

değer olan başlangıç şüphesinin varlığı gerekmektedir. Şayet ihbar ve şikâyetle konu olayda başlangıç şüphesi yoksa Cumhuriyet savcısı soruşturmayı başlatmayacaktır³⁷⁹.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda basit şüphe kavramına yer verilmemiştir. Bu nitelendirme doktrin tarafından kullanılmıştır. Basit şüphe, dayandığı deliller basit, yetersiz ve/veya az olan şüphe çeşididir. Basit şüphenin oluşabilmesi için bilgi, belge ve delilin kesin olması gerekmemektedir. Delilin en azından belirti (emare) niteliğinde olması gerekmektedir, “basit şüpheye” soruşturmaya başlanılabilmesi için gerekli olan şüphe de denilmektedir³⁸⁰.

Savcının soruşturmayı başlatabilmesi için belli ve yaşanmış somut olayların, en azından belirti şeklinde ortada bulunan delillerin belli bir suçun işlendiği yolunda bir şüphe ortaya koyması gerekmektedir. Belirli olaylara ve belirti şeklindeki delillere dayanmayan ve yalnızca tahminden ibaret bulunan “şüphe” soruşturmaya başlanabilmesi için yeterli değildir, bu durumda savcı soruşturmayı başlatmayıp ceza muhakemesi hukukumuzda kazandırılan (CMK m.158/6) “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumunu uygulayacak ve lekelenmeme hakkının muhafazasını sağlayacaktır. Bu durumda bulunan kişiye şüpheli sıfatı vermeyecektir. Şayet tahminden ibaret olan deliller savcılıkça yeterli kabul edilerek başlatılacak olan soruşturmalarda keyfiliğin önlenmesi mümkün olmazsa bu durum adil yargılanma, lekelenmeme hakkına ve masumiyet karinesinin ihlaline sebep olur. Şüphenin tahmine değil, CMK m.160 uyarınca olaylara dayanması aranmıştır. Olaylara dayanmayan bir şüphe üzerine başlatılacak olan soruşturma kanuni değil keyfi olacaktır³⁸¹. Bu konuda; ihbar ve şikâyet sonrası kişiye suç isnat edilmesine gerek olup

³⁷⁹ YENİSEY, Feridun, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Hazırlık Soruşturması ve Polis, s. 45; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 567.

³⁸⁰ CENTEL/ZAFER, s.88-92; ÜNVER/HAKERİ, s. 341; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s.7-11; GÖKCAN, s. 197; ÖZTÜRK vd., s. 281; BIÇAK, s.356; ÖZEN, s. Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 802; ALTUNKAŞ, Ceza Yargılamasında Şüphe Kavramı, s. 77; ŞAHİN, Türk Ceza Yargılaması Hukukunda Koruma Tedbirleri Bakımından Esas Alınan Şüphe Kavramının İncelenmesi, s.111; KAHRAMAN, s. 140.

³⁸¹ ÖZTÜRK vd., s. 281; YENİSEY/NUHOĞLU s. 559-560.

olmadığının araştırılması ve ardından bir ön eleme yapılması gerektiği de ifade edilmektedir.³⁸².

Savcıyı bir havale memuru görünümü almaktan kurtaracak olan, savcının ihbar ve şikâyet sonrası takınacağı tutumdur. Cumhuriyet savcısı öncelikle mevcut ihbar ve şikâyetin soruşturmayı başlatacak yeterliliğe sahip olup olmadığını takdir edecek, şayet ihbar ve şikâyetin basit şüphe taşıdığı kanaatine ulaşırsa başlatacağı soruşturma sonucu yeterli şüphenin mevcut olup olmadığını takdir edecektir. Bu bağlamda savcı, soruşturma konusu eylemin ceza hukuku sorumluluğunu gerektirip gerektirmediğini de takdir edeceğinden eylemin hukuki nitelmesini yapabilecektir³⁸³. Kovuşturma aşamasında savcının hukuki niteliğinin bağlayıcı olmadığı izahtan varestedir.

Basit şüphe ile makul şüphe, yeterli şüphe ve kuvvetli şüphe kıyaslandığında basit şüphede şüphenin daha az olduğu ve “belirti” şeklinde bir görünüm sergilediği ve başlangıç şüphesi olarak da tanımlandığı söylenebilir³⁸⁴.

Yargıtay 18.CD. 2017/4819-1505 E.K. sayılı kararında; şüphenin derecelendirilmesi ve neticesinde iddianame tanzimi için basit şüphenin yeterli olmayıp yeterli şüphenin aranması kuralı ve buna bağlı olarak yeterli şüphe içermeyen iddianamenin CMK m.174 kapsamında iade edilmesi gerektiğine işaret etmiştir³⁸⁵.

Ceza Muhakemesi Kanunu m.116’da; “yakalanabileceği veya suç delillerinin elde edilebileceği hususunda makul şüphe varsa; şüphelinin veya sanığın üstü, eşyası, konutu, işyeri veya ona ait diğer yerler aranabilir” denilmek suretiyle makul şüphe kavramına yer verilmiştir. Makul şüphe; soruşturmayı başlatan basit şüphenin daha yoğun halidir³⁸⁶. Ceza Muhakemesi Kanunu’nda makul şüphe tanımı da yapılmamıştır. Makul şüphe, Adli Arama

³⁸² YENİSEY Feridun, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Hazırlık Soruşturması ve Polis, s. 189.

³⁸³ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 559; ŞAHİN, Cumhur, Ceza Muhakemesi Hukuku I, Ankara, 2007, s. 114.

³⁸⁴ ÖZTÜRK vd.. s. 282; CENTEL/ZAFER, s. 89; GÖKCAN, s. 197.

³⁸⁵ <https://emsal.yargitay.gov.tr/BilgikasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet> (E.t. 21.06.2018).

³⁸⁶ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 9.

ve Önleme Yönetmeliği m.6/1’de; “hayatın akışına göre somut olaylar karşısında duyulan şüphe” şeklinde tanımlanmıştır.

Yargıtay 4.CD. 2009/22283-16336 E.K. sayılı kararında özetle bu hususun geniş biçimde tartışılması sonucu Cumhuriyet savcısının da suç öğelerinin varlığını saptama ve delilleri değerlendirme yetkisinin bulunduğu yerinde olarak ifade etmiştir³⁸⁷.

Yoğun şüphe; yeterli ve kuvvetli şüphe olarak ikiye ayrılır. Yeterli şüphe elde edilen delil durumu nazara alındığında kişinin mahkûm olma olasılığının beraat etmesi durumundan daha kuvvetle delillere dayanması, bu delillerin işlendiği iddia olunan suçu oluşturan olaylarla ilişkilendirilerek açıklanması anlamına gelmektedir³⁸⁸. Kuvvetli şüphe ise şahsın yargılama sonucu mahkûm olması kuvvetle muhtemel olması durumu olarak ifade edilmiştir³⁸⁹. Soruşturma süreci sonunda savcı suçun işlendiği hususunda yeterli şüphenin oluştuğuna kanaat getirmesi durumunda CMK m.170/2 gereği kamu davasını açar.

³⁸⁷ “İftira suçundan şüpheli Naci ... hakkında yapılan soruşturma evresi sonucunda Antalya Cumhuriyet Başsavcılığınca düzenlenen 06/06/2008 tarihli ve 2008/13464 soruşturma, 2008/20956 sayılı kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar itirazın reddine ilişkin Manavgat Ağır Ceza Mahkemesi başkanınca verilen 30/12/2008 tarihli ve 2008/2552 değişik iş sayılı kararının Adalet Bakanlığınca 18/08/2009 gün ve 2009/45551 sayılı yazısı ile yasa yararına bozulmasının istenmesi üzerine Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının 10/09/2009 gün ve 2009/199267 sayılı tebliğnamesiyle dava dosyası Daireye gönderilmekle incelendi: 5271 Sayılı Yasanın 309. maddesi uyarınca Yasa yararına bozma isteyen tebliğnamede; “Tüm dosya kapsamına göre, şüphelinin aynı apartmanda komşu olduğu müşteki ile aralarında mevcut önceye dayalı husumet sebebiyle hırsızlık suçundan şikayette bulunarak hakkında soruşturmaya başlanıp, evinde arama yapılmasına sebebiyet verdiği, yürütülen soruşturma sonucu soyut iddia dışında delil bulunmadığı gerekçesiyle Antalya Cumhuriyet Başsavcılığının 20.09.2005 tarihli ve 2005/43420 soruşturma, 2005/15851 sayılı kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verildiği olayda, şüphelinin üzerine atılı eylemi ile ilgili olarak kamu davası açılması için yeterli şüphe bulunduğu ve mevcut delillerin mahkemesince değerlendirilmesi gerektiği gözetilmeden itirazın kabulü yerine yazılı şekilde karar verilmesinde isabet görülmemiştir.” denilmektedir. Gereği görüşüldü; 5271 sayılı CMK’nın 170/2’nci maddesi uyarınca; “soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler.” Bu hüküm dolayısıyla yasa tarafından Cumhuriyet savcısına, toplanan delilleri değerlendirme yetkisi verilmiş ve yapılacak değerlendirme sonucunda yeterli şüphe oluşturduğu kanısına ulaşılması durumunda kamu davasının açılması zorunlu görülmüştür. Görüldüğü üzere Ceza Yargılama Yasamız, kovuşturma mecburiyeti ilkesini benimsemiş ise de, bu ilke Cumhuriyet savcısının delilleri değerlendirme yetkisini ortadan kaldırmamaktadır.

<https://emsal.yargitay.gov.tr/BilgikasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet#> (E.t. 26.06.2018).

³⁸⁸ ALTUNKAŞ, Ceza Yargılamaında Şüphe Kavramı, s. 80.

³⁸⁹ ÖZTÜRK, vd., s. 11, CENTEL/ZAFER, s. 92; GÖKCAN, s. 197; KAYNAK, s. 58.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nda kuvvetli şüphe kavramına bazı koruma tedbirlerine başvurulabilmesi için aranan bir şart olarak görmektediriz. Gözlem altına alma, tutuklama, taşınmazlara hak ve alacaklara el koyma, şirket yönetimi için kayyım tayini, bilgisayarlarda, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde arama, kopyalama ve el koyma, iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması, gizli soruşturmacı görevlendirme, teknik araçlarla izleme şeklinde sayılabilecek koruma tedbirlerinin uygulanması için “kuvvetli şüphe” koşulunun gerçekleşmesi gerekir³⁹⁰.

Görüldüğü üzere ceza muhakemesi hukukumuzda yer alan birçok koruma tedbirinin uygulanabilmesi için kuvvetli şüphe koşulu aranmakla birlikte kanunda kuvvetli şüphenin de tanımı yapılmamıştır. Hâlbuki birçok koruma tedbirine başvurulabilmesi için kuvvetli şüphe şartı aranırken kuvvetli şüphenin kanunla tanımının yapılmaması ve sınırlarının çizilmemesi bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir.

Kuvvetli suç şüphesi, kolayca kabul edilemeyecek bazı delillerin mevcudiyeti esas alınmak suretiyle oluşan şüphedir. Bu deliller, yargılama sonunda kişinin mahkûm olma olasılığının yüksek olduğunu göstermelidir³⁹¹. Kuvvetli şüphe, salt şüpheden ibaret değildir. Kuvvetli şüphede somut delillerin varlığı ve kuvvet derecesi aranmaktadır. Kuvvetli şüphe, şüpheli veya sanığın suç işlediği hususunda somut olay ve delillerle desteklenmiş şüphedir³⁹².

Ceza Muhakemesi Kanunu’nda şüpheli (m.2/1-a), “soruşturma evresinde suç şüphesi altındaki kişi”, sanık ise (m.2/1-b), “kovuşturmanın başlamasından itibaren hükmün kesinleşmesine kadar, suç şüphesi altında bulunan kişi” olarak tanımlanmıştır. Ceza Muhakemesi Kanunu’nda “hükümlü” kavramı tanımlanmamış ise de sanığın hükmün

³⁹⁰ ALTUNKAŞ, Ceza Yargılamasında Şüphe Kavramı, s. 83.

³⁹¹ ÜNVER/HAKERİ s. 340-341; ÖZTÜRK vd., s. 283; BIÇAK, s. 356; KAHRAMAN, s. 141, ŞAHİN, Türk Ceza Yargılaması Hukukunda Koruma Tedbirleri Bakımından Esas Alınan Şüphe Kavramının İncelenmesi, s. 119; İPEKÇİOĞLU, Pervin AKSOY, Yakalama Ve Gözaltına Alma Koruma Tedbirleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C.9, Özel Sayı, 2007, s. 1235.

³⁹² CENTEL/ZAFER, s.92; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 462; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 11; BIÇAK, s. 356; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 251.

kesinleşmesi sonrası aldığı statüdür. Görüleceği üzere şüpheli, sanık ve hükümlü aynı kişiyi ifade etmekle beraber, kişinin ceza muhakemesinde zamansal olarak aldığı konumu ve statüsü değişmektedir³⁹³. Şüpheli statüsünden sanık statüsüne geçişte iddianamenin düzenlenmesi yeterli olmamakta, iddianamenin mahkeme tarafından kabulü gerekmektedir.

Muhakeme ilerledikçe şüphe artabileceği gibi azalabilir de. Bu durum şüphelinin sonraki sürecinde belirleyici rol oynar³⁹⁴. Fakat şüpheli sıfatının kazanılması ile beraber ortada açılmış mevcut bir soruşturma olduğundan, savcı yapacağı soruşturma sonucu artık CMK m.158/6 gereği artık soruşturmaya yer olmadığına dair karar veremez, bu kurum geriye dönük işletilemez. Bu aşamadan sonra savcı dosyadaki delil ve şüphe durumuna göre şüpheli hakkında ya kovuşturmaya yer olmadığına karar verecek ya da iddianame düzenleyecektir.

2.2.2.2. Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararı Açısından Şüphenin Değerlendirilmesi

Şüphe, soruşturmanın başlayabilmesi için gereken bir şart olup, şayet ihbar ve şikâyet nedeniyle netice olarak soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilebilmesi için ortada şüphenin en hafif derecesi olan başlangıç şüphesinin dahi bulunmaması gerekmektedir³⁹⁵. “Soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu bireyleri asılsız suç ihbarlarına karşı korumak için getirilmiş bir müessesedir. Konusu suç teşkil etmediği açıkça anlaşılır olan veya soyut ve genel nitelikte kalan ihbar ve şikâyetler içinde “şüphe” barındırmadığı için Cumhuriyet savcısınca soruşturma başlatılmadan soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilerek sonlandırılır. Soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesinin nedeni henüz başlangıç şüphesinin teyit edilememiş olmasıdır³⁹⁶.

³⁹³ YURTCAN, s. 164.

³⁹⁴ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 557; YENİSEY, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Hazırlık Soruşturması ve Polis, s. 42-43.

³⁹⁵ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 250; ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞIZ/TEPE, s. 251.

³⁹⁶ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 55.

Cumhuriyet savcısı önüne gelen somut müracaatta ancak başlangıç şüphesini oluşturan delillerin mevcudiyeti halinde soruşturmayı başlatabilir, başlangıç şüphesi mevcut değilse, ihbar ve şikâyetin suç teşkil etmediği herhangi bir araştırma yapmadan dahi açıkça anlaşılmakta ise ya da soyut ve genel nitelikte kalıyorsa delil araştırmasına başlayamaz³⁹⁷. Somut olayda şüpheyne ulaşılması durumunda artık savcı soruşturmaya yer olmadığına dair karar veremez, bu aşamadan sonra kurum uygulanamaz.

Cumhuriyet savcısı, ihbar ve şikâyetin somut, akılcı, olayı temsil eden, hukuka uygun olmadığı durumlarda soruşturma işlemlerine başlamama, işleme koymama, soruşturma açılmasına/soruşturmaya başlanmasına gerek olmadığı kararı vermelidir³⁹⁸.

İhbar ve şikâyetlerin netice olarak kendisine ulaşacak ve gereğini takdir edecek kişi Cumhuriyet savcısıdır. Bu konuda kolluğun veya başkaca bir kişi veya kurumun ne bir takdir yetkisi ne de kendiliğinden harekete geçme imkânı yoktur. Bu nedenle suç işlendiğine yönelik ihbar ve şikâyetler derhal savcıya ulaştırılır. Cumhuriyet savcısı ihbar ve şikâyetin başlangıç şüphesi taşıyıp taşımadığını takdir edecek yegâne kişidir³⁹⁹. Söz konusu düzenleme Ceza Muhakemesi Kanunu'na hâkim olan kovuşturma mecburiyeti ilkesini zayıflatarak maslahata uygunluk ilkesine yaklaştırmaktadır⁴⁰⁰.

2.3. Soyut ve Genel Nitelikte Olma

Ceza Muhakemesi Kanunu m.158/6 gereğince Cumhuriyet savcıları kendilerine intikal eden ihbar ve şikâyet konusu müracaatın suç teşkil etmediğinin “açıkça anlaşılır olması” durumunda soruşturmaya yer olmadığına dair karar verirken, savcının soruşturmaya yer olmadığına dair karar verebileceği diğer bir durum ise ihbar ve şikâyetin

³⁹⁷ ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 802.

³⁹⁸ ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 803.

³⁹⁹ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 250.

⁴⁰⁰ ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE, s. 251.

“soyut ve genel nitelikte” olması durumudur. CMK m.158/6 uyarınca ihbar ve şikâyetin konusunun ceza hukuku açısından soruşturulabilir olmaması, ihbar ve şikâyetin suç oluşturmadığının bir araştırma yapılmaksızın dahi anlaşılır olmasından veya ihbar ve şikâyet konusunun soyut ve genel nitelikte oluşundan ileri gelmektedir.

İhbar ve şikâyet konu müracaat suç teşkil etmiyorsa ve bu herhangi bir araştırma faaliyetine gerek duyulmaksızın açık bir şekilde görülmekte ve anlaşılmakta ise ya da müracaat mahiyeti itibariyle soyut ve genel nitelikte kalmakta ise Cumhuriyet savcısının yeni bir soruşturma başlatması CMK m.158/6 gereği söz konusu olamayacaktır. Savcının soruşturmayı başlatabilmesi için CMK m.160/1 gereği ortada “başlangıç şüphesini” oluşturan bir halin mevcut olması gerekmektedir⁴⁰¹.

Savcı, ihbar ve şikâyet yoluyla önüne gelen somut olayın durumuna göre başvurunun “soyut ve genel nitelikte” oluşuna kanaat getirecektir. Bu durumun savcılığa geniş bir takdir yetkisi sunduğu izahtan varestedir. Savcı soruşturma işlemine hiç başlamaksızın yapacağı bir ön değerlendirme neticesinde bu konuda karar verecektir⁴⁰². “Soruşturmaya yer olmadığına dair” kurumunun ceza muhakemesi hukukumuzda gelişinden önce Cumhuriyet savcılarının soyut ve genel nitelikte kalan, somut olguya dayanmayan ihbar ve şikâyetleri işleme almama yoluna gittikleri ifade edilirken soruşturmaya yer olmadığına dair karar kurumunun muhakeme hukukumuzda gelişi ile birlikte bu uygulama söz konusu ihbar ve şikâyetin soyut ve genel olmasına rağmen işleme alınması ve fakat soruşturmaya yer olmadığına dair karar ile neticelendirilmesi şekline evrilecektir⁴⁰³.

⁴⁰¹ BİÇAK, s. 355-356; KAYNAK, s. 58; ŞİK, s. 284.

⁴⁰² GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 264.

⁴⁰³ ALTUNKAŞ, Ceza Yargılamasında Şüphe Kavramı, s. 78.

2.3.1. Soyut Olma

Türk Dil Kurumu “soyut” ibaresi için; “*varlığı duyularla algılanamayan*” tanımı yapılmıştır⁴⁰⁴. Soyut ibaresinin CMK m.158/6’da yer alan lafzından ise “bir takım varsayımlara ve duyumlara dayanan”, “elle tutulan ve gözle görülen bir takım olgulara dayandırılmamış”, “belirsiz”, “çerçevesi çizilemeyen”, “somutluktan uzak” şeklindeki ifadeleri karşıladığı görülmektedir. Şayet söz konusu ihbar ve şikâyet soyut iddialardan, afaki beyanlardan, yersiz yakınmalardan ve dayanaksız ifadelerden oluşmakta ise Cumhuriyet savcısı söz konusu müracaatı soyut olarak değerlendireceğinden CMK m.158/6 gereği soruşturma başlatmayacak, ihbar ve şikâyet edilene şüpheli sıfatı vermeyecektir⁴⁰⁵.

Keza, başlangıç şüphesi ortada mevcut değilken salt soyut ihbar ve şikâyetler nedeniyle soruşturmaya başlanması hukuki sorumluluk doğuracağı gibi elde edilen delilleri de geçersiz hale getirecektir. Bu bağlamda başlangıç şüphesine dayanmayan, salt soyut ihbar ve şikâyetlerle soruşturma başlatılmamalı, makul şüpheyi destekleyen somut bulgulara ulaşılması durumunda soruşturma evresine geçilmelidir. Soyut ihbar ve şikâyetler üzerine harekete geçen yetkililerin suç şüphesi altındaki kişiden “ikrar” elde etmeleri durumunda da hukuka aykırı delil sayılacaktır⁴⁰⁶.

Yargıtay uygulamada “soyut ihbar ve şikâyet için” yetersiz, delil olma niteliğine sahip olamayan, çelişkili, mahkûmiyet için aranan niteliklerden yoksun olan, yan delilleri olmayan, kuşku sınırlarını aşacak nitelikte olmayan, kesin nitelikte olmaktan uzak, iddianame düzenleme yeterliliğine sahip olmayan gibi kavramları karşılayacak şekilde kullandığı görülmektedir⁴⁰⁷.

⁴⁰⁴ <http://www.tdk.gov.tr/> (E.t. 4.12.2018).

⁴⁰⁵ ASLANTÜRK, s. 384.

⁴⁰⁶ YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2017, s. 558.

⁴⁰⁷ Yargıtay 20. CD, 12.12.2018, 2018/5198-5895 E.K.; Yargıtay 10. CD, 21.02.2018, 2015/2004 2018/1874 E.K.; Yargıtay 6. CD, 20.12.2018, 2016/163 2018/8169 E.K.; Yargıtay 14. CD, 12.12.2018, 2018/6996-7673 E.K.

Bir ihbar ve şikâyetin devletin koğuşturma makamları tarafından soruşturma yeterliliğine sahip olabilmesi için kriminalistik bilim dalının verileri baz alındığında makul ve somut bir şüphe sebebi teşkil etmesi gerekmektedir. Aksi takdirde soyut iddiaların yeterli şüphe yoğunluğuna ulaşmadığı sürece devletin koğuşturma mecburiyeti yoktur⁴⁰⁸. Soyut ve subjektif değerlendirmelerden yola çıkılarak başlatılacak soruşturmalar hukuk güvenliğini de tehlikeye düşürecektir.

2.3.2. Genel Nitelikte Olma

Türk Dil Kurumu “genel” ibaresi için; bir şeye veya bir kimseye özgü olmayıp bütün benzerlerini içine alan, umumi tanımı yapılmıştır⁴⁰⁹. Genel ibaresinin CMK m.158/6’da lafzından; “belli bir şeye özgülenmemiş”, “şahsileştirmekten uzak”, “öz olarak ortaya konulmamış” şeklindeki ifadeleri karşıladığı görülmektedir. İhbar ve şikâyetin genel nitelikte oluşu onun soruştırulmasını hukuken mümkün kılmadığı gibi fiilen de imkânsız hale sokabilmektedir. İhbar ve şikâyetin çok geniş ya da genel olması, bunu araştırarak ilgililerin işini zorlaştıracak gibi neyi, nerede, nasıl araştıracağı sorularının cevaplarını da imkânsız hale getirecektir. Bu açıdan ihbar ve şikâyetin hayatın olağan akışına uygun surette belirli bir kapsamda, sınırlandırılmış, özgülenmiş, öngörülebilir olması gerekmektedir. Aksi takdirde bu tür bildirimler soruştırma başlatmaktan yoksun olacağından niteliği itibariyle bir kısmı istihbarat olarak değerlendirilebilecektir.

Sözelimi bir ihbarda “Türkiye’de askeri araçlara yönelik 2019 yılı içerisinde bir saldırı düzenleneceği”, “havalimanlarında bombalı eylem yapılacağı”, “yasadışı grupların toplu alanlarda yasadışı eylem yapacakları” şeklinde yapılan bildirimler genel nitelikte olup söz konusu bu bildirimlerin ilgileri tarafından araştırılması ve soruştırulması çok zordur. Söz konusu bu bildirimlerin hiçbirinde sınırları belirlenemediği gibi bir özgüleme de söz

⁴⁰⁸ KUNTER/YENİSEY/NUHOĞLU, s. 360.

⁴⁰⁹ <http://www.tdk.gov.tr/> (E.t. 4.12.2018).

konusu değildir. Tek başına bu bilgilerden hareketle ceza soruşturması başlatılması halinde herhangi bir neticeye ulaşılamayacağından bu bildirimlerin ancak istihbari amaçlı olarak değerlendirilmesi söz konusu olabilecektir. Bu ve benzeri ihbarların yılın birçok günü kolluğa ve istihbarat birimlerine ulaştırıldığı göz önünde bulundurulduğunda tüm bu ihbarlar hakkında soruşturma başlatılmasının ayrıca bir iş yoğunluğu oluşturmasının ötesinde adli makamları iş yapamaz hale getirecektir.

2.3.3. İki Şartın Birlikte Gerçekleşmesi

Savcılık şayet CMK m.158/6’da ifade edildiği üzere ihbar ve şikâyetin “soyut ve genel” oluş nedeniyle soruşturmaya yer olmadığına dair karar verecek ise “soyut” ve “genel” olma şartlarının kanunun lafzından anlaşılacağı üzere birlikte sağlanması gerekir. Somut olayda ihbar ve şikâyetin niteliği gereği tek başına “soyut” veya tek başına “genel” ifadeler kullanıldı diye ihbar ve şikâyet konusu işlemsiz bırakılarak soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilmemesi gerekmektedir. Dolayısıyla söz konusu ihbar ve şikâyetin “soyut” olması veya bazı “genel” ifadelerle müracaatta bulunulmuş olması ihbar ve şikâyetin asılsızlığına ya da soruşturulabilir olmasına engel olmamalıdır, savcının önüne gelen her somut olayın durumuna göre bir değerlendirmede bulunması gerekmektedir.

Madde metninde yer verilen “soyut ve genel” oluşu CMK m.158/6 uyarınca adli makamların üzerinde araştırma ve soruşturma başlatmasını gerektirecek yeterliliğe sahip olmaması ya da kerhen başlatılsa dahi bir neticeye ulaşma imkânının olmaması olarak anlamak gerekmektedir.

Soyut ve genel nitelikte ihbar ve şikâyet örneği verilecek olursa “Türkiye’de uyuşturucu ticareti yapılıyor”, “Tüm hâkim ve savcılar suç işliyor”, “Her gün Türkiye’de hırsızlık yapılıyor”, “Türkiye’de vergi kaçırılıyor”, “Tüm seçimlerde usulsüzlükler yapılıyor” şeklinde sıralayabileceğimiz soyut ve genel nitelikteki ihbar ve şikâyetlerin

herhangi bir araştırılabilir, soruşturulabilir yönü olmadığından bu yöndeki müracaatlar Cumhuriyet savcılarınca soruşturma açılmaksızın soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilerek neticelendirilecektir. Söz konusu örneklerde görüleceği üzere ihbar ve şikâyet konusu müracaatta ne bir kişi, ne bir zaman, ne bir yer, ne de somut bir olay gösterilmeden yapılan bu bildirimlerin adli makamlar tarafından araştırılması durumunda bir netice elde etme olanağı da mümkün değildir. Bu yöndeki müracaatların adli makamların iş yükünü arttırmaktan başka bir yönü de bulunmamaktadır.

Savcı önüne gelen müracaat konusunda sırf “soyut ve genel” oluşu nedeniyle soruşturma açılmasına izin vermeyebilecektir. Bu durum savcıya geniş bir takdir yetkisi verdiğiinden bazı sorunlara sebep olabilecektir. CMK m.158/6’da ifade edilen ihbar ve şikâyet “konusunun suç teşkil etmediği bir araştırma yapmaksızın anlaşılabilir” olması durumunda savcının değerlendirmede bulunması daha kolayken, müracaatın “soyut ve genel nitelikte” oluşu nedeniyle savcının soruşturmaya yer olmadığına dair karar vermesi, savcının sübjektif değerlendirme yapmasına neden olabilmektedir. Bu da ihbar ve şikâyetin akim kalmasına neden olabilir⁴¹⁰.

Savcı önüne gelen müracaat konusunun sırf gerekli yeterlilikte olmaması nedeniyle onunla ilgili “soyut ve genel” nitelikte değerlendirmesi yapabilir. Söz gelimi; suç işlendiği bilgisine sahip olan bir şahsın bu olayı adli makamlara duyurmak için yaptığı bildirimde kendisini deşifre etmemek için istemeden olayın “soyut ve genel nitelikte” kalmasına neden olabilir. Ancak bu durumda savcı CMK m.160 gereği işin gereğini araştırmalı, iddianame düzenlemeye gerek olup olmadığını soruşturmalı, kendisi delilleri toplamaya çalışmalıdır. Cumhuriyet savcılarının bu yöndeki ihbar ve şikâyetler ile soyut ve genel nitelikteki ihbar ve şikâyetler arasında dikkatli bir ayrımı gitmesi gerekmektedir⁴¹¹.

Her ihbar veya şikâyeti yapanın hukuk bilisinin yeterli olmadığı göz önünde bulundurulduğunda yapılan ihbar ve şikâyetlerin somut hususları ihtiva edişi ile soyut ve

⁴¹⁰ UĞUR, Ceza Muhakemesinde Kovuşturma Mecburiyeti İlkesinden Maslahata Uygunluk İlkesine, s. 397.

⁴¹¹ CENTEL/ZAFER, s. 91; ŞİK, s. 284.

genel nitelikte oluşu arasında ayırım yapmak bazen müracaat sahibi tarafından pek mümkün olamamaktadır. Hatta ihbar ve şikâyetle bulunan kişi bazı durumlarda kendisini gizlemesi nedeniyle yapacağı isimsiz imzasız müracaattan kaynaklı, bazen de müracaat sonrası adresini değiştirmesi nedeniyle kendisine ulaşamadığından müracaat konusu akim kalabilmektedir⁴¹².

Yine müracaat sahibi bir kere ihbar ve şikâyet yoluyla bildirimde bulunmak suretiyle konusu “suç” teşkil ettiğini değerlendirdiği olay hakkında artık adli makamların kesin olarak neticeye bağlayacağı gerekçesiyle müracaatını takip etmemekte, hangi aşamada olduğu hususu ile ilgilenmemekte olduğundan ihbar ve şikâyet konusu sonuçsuz kalabilmektedir. Savcının, ihbar ve şikâyetin “soyut ve genel nitelikte” oluşu nedeniyle olayı derinlemesine araştırmak için müracaat sahibine ek bilgi için başvuracak olması durumunda, adli makamların sırf müracaat sahibine ulaşamaması nedeniyle bir sonuç elde edilemeyecektir⁴¹³.

Şayet savcı ihbar ve şikâyetin salt yeterli niteliğe sahip olmaması nedeniyle ve fakat somut olayda suç teşkil eden bir olay hakkında soruşturmaya yer olmadığına dair karar vererek olayı sonlandırabilir. Bu durum savcayı ciddi bir sorumluluk altına soktuğu söylenebilir. Savcının bu süreçte vereceği yanlış kararlar itiraz müessesesi ile aşılabılır. İhbar eden ve/veya şikâyetçinin soruşturmaya yer olmadığına dair karara yapacakları itiraz ile bu konudaki eksikliği gidererek yargı önünden kaçış engellenmiş olacaktır⁴¹⁴. Savcının kabahat niteliğinde kalan eylemleri için ise Hâkimler Savcılar Kanunu’nun 93’üncü maddesi kıyasen uygulanmaktadır. Kabahat için iddianame düzenlenmeksizin yetkili Başsavcı tarafından idari yaptırım kararı verilmelidir⁴¹⁵.

⁴¹² YENİSEY/NUHOĞLU, s. 554;BIÇAK, s. 363.

⁴¹³ YURTCAN, s. 454; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 252.

⁴¹⁴ Savcı, iddianame düzenleme ya da kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verme yetkisini Ceza Muhakemesi Kanunu’ndan almaktadır. Yargıtay bu konuyu etraflıca ele aldığı kararında savcının fikri işlemler konusundaki yetkisini, Başsavcının icazetini ihtiyaç duymayan ve onun tarafından müdahalesini mümkün olmayan bir yetki şeklinde kabul etmiştir. ŞİK, Türk Adli Yargı Sisteminde Savcılık Kurumu, s. 348. Benzer Yöndeki karar için Bknz. Yargıtay 19. CD. 2016/12980-2017/5711 E.K.

⁴¹⁵ Yargıtay 7. CD. 2008/14514-2011/17764 E.K. sayılı kararında 2802 sayılı yasanın 93. Maddesindeki hükmü karşısında hâkim ve savcılarının idari yaptırım niteliğinde kalan eylemlerinin de bu madde kapsamında

Soyut ve genel nitelikteki ihbar ve şikâyetler nedeniyle aleyhine müracaatta bulunulan kişi hakkında adli işlem yapılması, soruşturma başlatılması, şüpheli sıfatı verilmesi, ceza davasında taraf yapılması gibi sıralayabileceğimiz sonuçlar kişilerin lekelenmeme hakkına ağır ihlal teşkil etmektedir. Ceza hukukuna taraf olmak kişi açısından sosyal ve toplumsal konumu ve statüsü gereği istenmeyen bir durum teşkil etmektedir. Bundandır ki CMK m.158/6 ile getirilen “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu işletilerek “soyut ve genel” nitelikteki müracaatlar nedeniyle hakkında ihbar ve şikâyetle bulunulan kişiler için savcılıklarca soruşturma açılmamak suretiyle lekelenmeme hakları korunmuş olacaktır.

Yukarıda açıklandığı üzere CMK m.158/6 da yer verilen “soyut ve genel” nitelikteki müracaatlara işlem yapılamayacağı hususuna benzer bir düzenleme, 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkındaki Kanunun 4. maddesinin 3. ve 4. fıkralarında da yer verilmiştir⁴¹⁶. Bu düzenleme CMK m.158/6’dan önce kanun sistematiğinde yerini almışken CMK m.158/6’da yer verilen söz konusu düzenlemenin CMK’ya yeni girmiş olması bir eksiklik olarak görülmektedir. Gerek “soyut ve genel” nitelikteki müracaatlar nedeniyle ceza soruşturmasında daha fazla kişiye teşmil edilme durumu mevcut olması yönüyle adli makamların iş yükünü hafifletmesi açısından, gerekse de bu düzenleme daha geniş bir kitlenin lekelenmeme hakkını güvence altına alması yerinde bir gelişmedir fakat bu düzenlemenin Ceza Muhakemesi Kanunu’na gecikmeli gelişi, olağanüstü dönem kanun hükmünde kararnamesiyle getirilmiş olması, Devletin memuru için düşündüğü böyle bir güvenceyi vatandaş için düşünmemesi başka bir eleştiri konusu olarak yer almaktadır⁴¹⁷.

yürütülmesi gerektiğine karar vermiştir. ŞİK, Türk Adli Yargı Sisteminde Savcılık Kurumu, s. 463; POLATER, s. 291.

⁴¹⁶ ÖZTÜRK vd., s. 399; Ceza Muhakemesi göre memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında yapılacak ihbar ve şikâyetlerin soyut ve genel nitelikte olmaması, ihbar veya şikâyetlerde kişi veya olay belirtilmesi, iddiaların ciddi bulgu ve belgelere dayanması, ihbar veya şikâyet dilekçesinde dilekçe sahibinin doğru ad, soyad ve imzası ile iş veya ikametgâh adresinin bulunması zorunludur.”

⁴¹⁷ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 264; ÖZTÜRK vd., s. 399; CENTEL/ZAFER, s. 90-91.

2.4. Kararın Verileceği Aşama

Kovuşturmaya yer olmadığı kararı soruşturma evresi sonunda verilirken soruşturmaya yer olmadığına dair karar soruşturma evresi başlamadan, soruşturma evresi öncesinde verilmektedir. Soruşturmaya yer olmadığına dair kararın verileceği aşamada henüz ortada açılmış mevcut bir soruşturmanın var olmaması gerekir. Açılmış mevcut bir soruşturmanın var olması durumunda soruşturmaya yer olmadığına dair karar değil kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilecektir. Bu bağlamda soruşturmaya yer olmadığına dair kararın verileceği aşama soruşturma evresinin başlamasından öncedir. Karar, teknik olarak bir “soruşturmama kararı” olduğundan karar, soruşturma evresi başlamadan verilmesini gerektirmektedir. Soruşturmaya yer olmadığına dair karar soruşturma evresi öncesi savcı tarafından yapılacak bir ön değerlendirme ile verilir⁴¹⁸. Başlangıç şüphesi henüz teyit ve tespit edilemediğinden soruşturma başlanamakta ve hakkında suç ihbarı yapılan kişi şüpheli sıfatı almamaktadır⁴¹⁹.

Soruşturmaya yer olmadığına dair karara itiraz edilmesi üzerine itiraz merciince yapılacak inceleme sonucu ortada mevcut bir soruşturma olmadığından soruşturmanın genişletilmesi şeklinde bir karar verilmesi söz konusu olamayacaktır⁴²⁰. Dolayısıyla soruşturmaya yer olmadığına dair kararın kronolojik olarak soruşturma evresi öncesi verildiği görülmektedir.

Soruşturmaya yer olmadığına dair kararın soruşturma öncesinde verilecek olması kurumun bir bakıma getirilme amacıdır. Kanun koyucu kişiler hakkında yersiz şekilde soruşturma başlatılmasını engellemek, kişilere asılsız şüpheli sıfatı verilmesinin önüne geçmek, lekelenmeme hakkını korumak ve bireyi soruşturma makamlarının önünde asılsız iddialar nedeniyle ceza soruşturmasına muhatap etmemek amacı ile inceleme konusu kurumu ceza muhakemesi hukukumuzda kazandırmıştır.

⁴¹⁸ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 264; ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE, s. 188.

⁴¹⁹ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 557; ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE, s. 189.

⁴²⁰ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 558.

Ceza Muhakemesi Kanunu m.158/6'dan ceza muhakemesi hukukumuzda gelişinden önce adli makamların suç haberini alması nedeniyle soruşturma evresi doğrudan başlamakta ve hakkında ihbar ve şikâyetle bulunulan kişiye herhangi bir inceleme ve ayıklama yapılmaksızın şüpheli sıfatı verilmekteydi. Bu konuda herhangi bir engel bulunmamaktaydı. Ancak CMK m.158/6 ile ihbar ve şikâyetin “genel ve soyut nitelikte olması” ya da müracaat konusunun “suç oluşturmadağının bir araştırma yapılmaksızın açıkça anlaşılması durumunda” savcılığın bir filtre görevi ifa ederken savcılıkça her ihbar ve şikâyet için doğrudan soruşturma başlatılması ve şüpheli sıfatı verilmesi de engellenmiş olacaktır. Savcılık önüne gelen müracaat konusunu öncelikle CMK m.158/6'daki şartları sağlayıp sağlamadığı yönünde bir ön değerlendirme yaptıktan sonra soruşturma açılıp açılmamasına karar verecektir⁴²¹.

Şayet adli makamlarca CMK m.158/6 hilafında herhangi bir “araştırma ve soruşturma faaliyetine girişilmesi”, “kişilere şüpheli sıfatı verilmesi”, “ihbar ve şikâyet konusu olayın suç oluşturup oluşturmadığı konusunda bir kesinlik yoksa” ve tereddütler mevcutsa bu durumda savcı soruşturma evresini başlatacağından artık “evrelerde dönülmezlik ilkesi” gereği geriye dönük olarak soruşturmaya yer olmadığına dair karar vermesi mümkün olamaz, bu aşamadan sonra muhakeme işlemleri geriye yürüyemeyeceği için savcılıkça ancak CMK m.172'de ifade edilen “yeterli suç şüphesinin elde edilmemesi” durumunda kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilebilir⁴²².

Uygulamada birçok problemi beraberinde getirdiği sabit olan, Cumhuriyet Başsavcılıklarına isimsiz ve imzasız şekilde gönderilen suç duyurularının da somut suçlama içermemesi nedeniyle CMK m.158/6 kapsamında değerlendirilmesi gerekir. Kişiler arasında konusu ceza uyuşmazlığı dışında kalan ticari, hukuki, idari vb. ihtilaflara ilişkin ihbar ve şikâyetler bu konuda en başta verilebilecek örnekler arasında yer almaktadır⁴²³.

⁴²¹ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 177.

⁴²² KAYNAK, s. 60.

⁴²³ Örneğin; İstanbul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığının verdiği soruşturmaya yer olmadığı kararlarında (İhbar Dosya No:2017/192, Karar No:25); “...Şikâyetçinin iddia ettiği hususlar özel hukukun konusu olup Ceza Hukuku açısından suç teşkil etmediği açıkça anlaşıldığından olay nedeniyle soruşturma yapılmasına yer

Müracaat konusunun UYAP'a ihbar ya da soruşturma kaydı olarak işlenmesine Cumhuriyet savcısı tarafından yapılacak değerlendirme neticesinde karar verilecektir. İhbar ve şikâyet konusunun suç teşkil etmediği konusunda savcı tarafından ilk bakışta bir kanaat edinilmesi durumunda müracaat hakkında "ihbar kaydı" olarak işlenecek, buna karşın müracaatın konusunun suç teşkil ettiği kanaati edinirse "soruşturma kaydı" olarak sisteme girişi yapılacaktır⁴²⁴. Savcı, ihbar ve şikâyet konu olayın başlangıç şüphesi taşımadığı kanaatini taşırsa vereceği soruşturmaya yer olmadığına dair karar ile süreci sonlandıracaktır.

Ceza Muhakemesi Kanunu m.158/6 ile getirilen kurumun doğru uygulanması durumunda savcılık filtreleme görevini etkin bir şekilde yerine getireceğinden söz etmek mümkündür. Bu da erken gelen adalet tesisi ile kişilerin lekelenmeme haklarının korunmasına, yersiz soruşturma ve kovuşturma sonucunda yaşanabilecek mağduriyetlerin engellenmesine, kişi hak ve özgürlüklerinin korunmasına doğrudan katkı sağlayacaktır⁴²⁵.

Soruşturmanın gayesi kovuşturmayı gerektirir bir durum olup olmadığını araştırmak ve varsa onu hazırlamaktır⁴²⁶. Soruşturma evresinde, maddi gerçeği öğrenmeye yönelik işlemler yapılır⁴²⁷. Soruşturma evresinde bir taraftan doğal bir kuşku üzerine yapılan araştırma sonucunda iddianame düzenlemek için yeterli kuşku sebebinin bulunup bulunmadığı sorunsalı araştırılırken, diğer taraftan da sonraki muhakeme işlemleri için hazırlanmaktadır. Şayet ihbar ve şikâyet mahiyeti itibarıyla kuşku oluşturmuyorsa sonraki muhakeme işlemleri için araştırılması ve hazırlanması gereken bir şey mevcut olmadığından dolayı soruşturmaya yer olmadığına dair karar soruşturmaya girişmeden derhal verilmelidir⁴²⁸. Bir başka deyişle ihbar ve şikâyet konusu müracaat suç teşkil

olmadığına karar verilmiştir." şeklinde ifade edilmek suretiyle ceza hukukunun konusu dışında kalan özel hukukun alanına giren hukuki ihtilaflarda savcılığı soruşturmaya yer olmadığı kararı verdiği görülmektedir. Yine aynı kararda "Türk Hukuk sistemimizde açıkça suç olmayan hukuki ihtilaflardan dolayı şikâyet edilenin CMK 158/6 gereğince şüpheli sıfatıyla soruşturmaya tutulamayacağı" ifadelerine yer verildiği görülmektedir.

⁴²⁴ AYDIN, s. 20.

⁴²⁵ KARA, s. 193.

⁴²⁶ KUNTER, s. 821.

⁴²⁷ CENTEL/ZAFER, s. 87.

⁴²⁸ ÜNVER/HAKEKİ, s. 486-487.

etmeyen bir fiilden ibaretse ya da müracaat konusu soyut ve genel nitelikte kalıyorsa soruşturma açmayı gerektirecek bir durum da yoktur. Çünkü soruşturmanın görevi kovuşturmayı hazırlamak olduğundan ortada ne kovuşturulur ne de soruşturulur bir husus bulunmamaktadır. Bu durum soruşturma açmayı dahi gerektirmemektedir⁴²⁹.

Soruşturmaya yer olmadığına dair kararın Ceza Muhakemesi Kanunu'na girişi sonrası soruşturma makamları önlerine gelen ihbar ve şikâyetin CMK m.158/6'da yer alan; "suç oluşturmadığının herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması veya ihbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması" şartlarını taşıyıp taşımadığını değerlendirmesi gerekmektedir. CMK m.158/6'da yer alan koşulların mevcudiyeti halinde müracaat konusu ihbar ve şikâyet hakkında Cumhuriyet savcılarınca soruşturma açılması mümkün değildir. Savcıların yapacağı bu değerlendirme bir ön incelemedir. Şayet müracaat konusu CMK m. 158/6'da yer verilen şartları taşıyor ise Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturma açılmalıdır⁴³⁰.

Soruşturma evresi ceza yargılamasının ilk evresidir. Bu sürece, konusu ancak suç teşkil eden fiil ve olgular dâhil olabilir. Kanun koyucu daha önceden soruşturma evresinde savcı tarafından filtrelenen konusu suç teşkil etmeyen fiiller ile soyut ve genel nitelikteki ihbar ve şikâyetlerle ilgili müracaatların akıbetini CMK m.158/6 ile getirilen kurum ile soruşturma evresi önüne çekerek soruşturma açılmaksızın neticelendirme yoluna gitmiştir⁴³¹.

Soruşturmaya yer olmadığına dair kararın soruşturma evresi öncesi verilmesi kararın varlık nedenidir. Aksi takdirde karar CMK m.158/6'nın ruhuna aykırı olacaktır. Kararın soruşturma evresi başlamadan veriliyor oluşu nedeniyle "soruşturmama kararı" olarak da ifade etmek mümkündür. Benzer bir kullanım kovuşturma yapılmasına yer olmadığı kararına "kovuşturmama kararı" şeklinde ifade edildiğini görmek mümkündür.

⁴²⁹ CENTEL/ZAFER, s. 87.

⁴³⁰ ŞİK, s. 284.

⁴³¹ KAYNAK, s. 60.

2.5. Kurum Olarak Savcılık

Ceza muhakemesi hukuku iddia, savunma ve yargılama faaliyetlerinden oluşan bir üçlü sacayağı üzerinde bulunmaktadır. Ceza muhakemesi kollektif bir süreç olan, tez ve antitezin çelişmesi ile en doğru senteze ulaşmayı amaçlamaktadır. Ceza Muhakemesinin kollektif oluşu, süjelerin muhakemenin başından sonuna kadar işbirliği içerisinde olmasını gerektirmektedir. Bu yönüyle muhakeme birçok kişinin katıldığı bir faaliyetler zinciridir⁴³². Savcının görevi gereği bir süje olarak kollektif muhakemeye katılırken kanunda sayılan görevlerini de yerine getirir. İddianame düzenlemesi ve esas hakkında mütalaa vermesi savcının kollektif muhakemedeki en başta gelen faaliyetlerindendir⁴³³.

Ceza muhakemesinin üç sacayağından biri olan iddia-tez faaliyetinin en önemli temsilcisi ise savcıdır. Savcı, ceza yargılaması sırasında iddia görevini yerine getiren süje olarak adalete hizmet eden kişidir⁴³⁴. Yargılama ve cezalandırma faaliyeti mevcut bir iddia sonrası başlar, muhakeme işleminin başlatıcı ve tetikleyicisi iddiadır. İddia faaliyetini tarihin ilk zamanlarında suçtan zarar gören kişi yapmaktayken kamu otoritesinin bu faaliyeti devralması sonrasında suçtan zarar kişi adına bunu bizzat devlet üstlenmiştir⁴³⁵.

Savcı ve savcılık kavramları ceza muhakemesinin tarihi gelişimi içerisinde muhakeme sistemlerinin gelişimine paralellik göstermektedir. Bu değişim ile birlikte artık suçun soruşturma görevi suçtan zarar gören değil devletin ve merkezi otoritenin temsilcisi olan yöneticisinin sorumluluğundaydı. Bu dönemde savcılar ceza muhakemesinde toplumsal iddiayı ortaya atma şeklindeki esas görevini kral adına hareket etmek sureti ile yapıyorlardı. Savcılar Ortaçağ toplumlarında mahkemeler nezdinde kralı temsil eden, kral

⁴³² ÜNVER/HAKERİ, s. 125-127; CENTEL/ZAFER, s. 112-113.

⁴³³ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 125.

⁴³⁴ CENTEL/ZAFER, s.87; BIÇAK, s. 139; YURTCAN, s.149; ŞAFAK, s. 58; ÖZTÜRK vd., s. 168; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 249-252.

⁴³⁵ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. S.655; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 150; KANTAR, s. 1; BIÇAK, s. 130; GÜNEŞ, Umut, savcılığın tarihsel gelişimi, Adalet Yayınevi, Sayı 30, Ocak, 2008, s. 233; CÖHCE, Maslahata Uygunluk İlkesi Çerçevesinde Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi, s. 16.

adına hareket eden memur durumundaydılar⁴³⁶. Savcılık kurumu, Batı’da XIV. yüzyılda kralın ve asillerin hukuk ve ceza davalarındaki mali çıkarlarını korumak amacıyla oluşturulmuştur. Engizisyon döneminin sakıncaları savcılığın çağdaş bir hüviyet kazanmasını da sağlamıştır⁴³⁷. Modern savcılık örgütlerinin kurulması 1879 yılından sonra Fransa’nın öncülüğünde gerçekleşmiştir⁴³⁸.

Ceza muhakemesi hukukunda yaşanan gelişmelerden biri de maslahata uygunluk ilkesinin benimsenmiş olmasıdır. 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren ceza hukukunda ve güvenlik tedbirlerinde önemli gelişmeler görülmüştür. Cezanın amaç ve nitelikleri konusunda yeni görüşlerin ortaya çıkması ve çağdaş ceza hukukunun faydacı yönünün benimsenmiş bulunması, yepyeni düşünce ve kurumları ortaya çıkarmıştır⁴³⁹.

Bu gelişim süreci sonunda, suç işlendiği bilgisinin alınması üzerine, soruşturma makamları soruşturmaya başlayıp başlamamakta, soruşturma evresi sonunda iddianame düzenleyip düzenlememekte ve nihayet yapılan yargılama neticesinde ceza ve emniyet tedbirleri uygulayıp uygulamama noktasında maslahata uygunluk ilkesini ortaya çıkarmıştır⁴⁴⁰.

Türk ceza hukukunda ise suçtan zarar gören adına kamu adına takiple görevlendirilen kişiler olarak savcılar suç ve suçluları araştırmak ve soruşturmakla görevlendirilmişlerdir⁴⁴¹. CMK m.160/2’de; “Cumhuriyet savcısı maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri

⁴³⁶ YURTCAN, s. 150; GÜNEŞ, s. 233.

⁴³⁷ CENTEL/ZAFER, s. 114.

⁴³⁸ YURTCAN, s. 150.

⁴³⁹ YILMAZ, Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi, s. 9; CÖHCE, Maslahata Uygunluk İlkesi Çerçevesinde Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi, 18; DENİZHAN, Hüseyin, Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Erteleme Kurumu Üzerine Bir İnceleme, TBB Dergisi, S. 65, Y. 2006, s. 215.

⁴⁴⁰ CÖHCE, Maslahata Uygunluk İlkesi Çerçevesinde Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi, s. 19.

⁴⁴¹ ÜNVER/HAKERİ, s.191; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 250; CENTEL/ZAFER, s.113; BİÇAK; s. 153.

marifetiyle şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür” denilmek suretiyle savcının görev tanımı, ceza muhakemesindeki konumu ve kim olduğu belirtilmiştir. Ceza muhakemesinde en önemli kişilerden biri de savcıdır. CMK m.289/1-e uyarınca savcının muhakemede bulunmaması, mutlak bozma sebebi teşkil etmektedir⁴⁴².

Cumhuriyet savcıları hukuka aykırılığın ceza soruşturmasına konu olduğunda kamu adına bunu soruşturan makam olarak karşımıza çıkmaktadır. Bundandır ki iddianamelerde davacı kısmında K.H. (Kamu Hukuku) ibaresi yer alır⁴⁴³. Savcının kamu adına iddia ve itham görevini tekel vaziyette yerine getirirken en önemli işlevi ceza uyuşmazlığını yargı makamları önüne taşımasıdır⁴⁴⁴.

1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nun vazifeler başlıklı bölümünde savcı sözcüğü yerine müddeiumumî veya baş müddeiumumî ifadelerinin kullanıldığını görmekteyiz⁴⁴⁵. Müddeiumumî aslen yabancı bir sözcük olup kamu adına iddia eden, kamu adına savunan ya da kamu savunucusu anlamlarına gelmektedir⁴⁴⁶. Müddeiumumi, işlenen suç nedeniyle bozulan kamu düzenin tesisi ve bu düzeni bozan fiili kamu adına soruşturacak kişidir. Ceza Muhakemesi Kanunu’nda ise bu fonksiyonu icra edecek kurumun Cumhuriyet Başsavcılığı ve Cumhuriyet savcıları olarak yer aldığı görülmektedir⁴⁴⁷.

⁴⁴² BİÇAK, s. 193; ÖZTÜRK vd., s. 165; YURTCAN, s. CMK Şerhi, s. 1428-1429; ÖZEN, s. Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 238; KAYNAK, s. 60.

⁴⁴³ ÖZBEK/DOĞAN/BACAŞIZ/TEPE, s.191; ÜNVER/HAKER, s.188; ÖZTÜRK vd., s. 165; YENİSEY7NUHOĞLU, s. 149.

⁴⁴⁴ KANTAR, s. 1.

⁴⁴⁵ Bknz. 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu 1. Madde “... Cumhuriyet Başmüddeiumumîsi: Cumhuriyet Başsavcısı, Cumhuriyet Müddeiumumîsi: Cumhuriyet Savcısı www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/5.3.1412.pdf (E.t.05.03.2018).

⁴⁴⁶ Türk Dil Kurumu Resmi internet sitesi

www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a9c646a321cd4.13880036 (E.t.05.03.2018).

⁴⁴⁷ BİÇAK, s. 139.

Ceza Muhakemesi Kanunu savcı merkezlidir. Savcı tarafından alınan kararlar kolluk tarafından yerine getirilecektir⁴⁴⁸. Savcının bir suç işlendiği izlenimini edinmesi sonrasında başlayan soruşturmada savcı emrindeki kolluk vasıtasıyla ya da re'sen yapacağı diğer araştırma, soruşturma faaliyetleri ile soruşturmayı şekillendirerek yönetir. Bu, savcının soruşturma evresindeki görev tanımıdır. Savcı soruşturma evresi sonunda yapacağı delil değerlendirmesi ile soruşturma evresini neticelendirir. Yeterli şüphenin elde edilmesi durumunda iddianame düzenlenir, iddianamenin kabulü ile soruşturma evresi sona erdiği gibi savcının soruşturma evresindeki görevinin de sona erdiği söylenebilir⁴⁴⁹.

“Kamu davasının mecburiliği” ilkesi gereği savcı, yeterli suç şüphesini tespit etmişse iddianame düzenlemesi gerekmektedir⁴⁵⁰. Savcı iddianameyi düzenledikten sonra vazgeçemez, bu geriye dönüşü olmayan bir muhakeme işlemidir⁴⁵¹. Savcı tarafından düzenlenen iddianame, mahkeme tarafından kabul edilmesi durumunda kovuşturma evresi başlamıştır. Yapılacak yargılama sonucu savcı mahkûmiyet için gerekli suç şüphesinin elde edilememesi nedeniyle soruşturma sonucu düzenlediği iddianamesine rağmen esas hakkındaki mütalaasında beraat yönünde görüş bildirebilir. Bu durum “kamu davasının mecburiliği” ilkesi ile bir çelişiklik arz etmez. Bu ilke mutlak değildir, istisnaları vardır. Keza savcı önüne gelen ihbar ve şikâyetle başlangıç şüphesini tespit edememişse soruşturmayı başlatmaması da mecburilik ilkesine aykırılık teşkil etmeyecektir⁴⁵².

Doktrinde iddia makamı olarak da ifade edilen savcılığın soruşturma evresinde bizzat yaptığı veya emrindeki kolluk vasıtasıyla yaptıracağı soruşturma faaliyeti sırasında sadece şüpheli kişinin aleyhine olan delilleri değil lehine olan delilleri de toplamak ve

⁴⁴⁸ YENİSEY, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Hazırlık Soruşturması ve Polis, Beta Yayın Dağıtım, İstanbul, Mayıs 1987, s. 72.

⁴⁴⁹ GÖKCAN, s. 197.

⁴⁵⁰ GÖKCAN, s. 196.

⁴⁵¹ KAYNAK, s. 60.

⁴⁵² BİÇAK, s. 126; SOYASLAN, s. 181; ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 802.

muhafaza altına almak zorunda olduğu ifade edilmektedir⁴⁵³. Savcının şüphelinin lehine olan delilleri toplaması onun iddia makamı olması ile bir çelişki oluşturmaz. Bu onun faaliyetinin kamusalının sonucudur⁴⁵⁴. Hatta bu durum savcının savında öne süreceği hususların tam analizini yapması ve soruşturmada vakıanın net olarak fotoğraflanması için bir zorunluluktur. Ancak uygulamada savcılarının genelde şüphelinin lehine olan hususları toplamanın da ötesinde dosyadaki mevcut lehteki delillere dahi iddianamede yer vermedikleri görülmektedir. Bu durum lekelenmeme hakkının ihlalini oluşturmakta, “lekelenmeye” neden olmaktadır⁴⁵⁵. Böylesi bir uygulama Ceza Muhakemesi Kanunu’nun savcılara yüklediği görevin eksik yapılmasını sonuçlar. Savcının, aleyhte deliller yanı sıra şüphelinin lehine delilleri de toplaması adil yargılama yapılabilmesi ve maddi gerçeğe ulaşabilmesi adına bir zorunluluktur. Dolayısıyla savcının yalnızca ve gerektiğinde değil her zaman aleyhteki deliller ile birlikte lehteki delilleri toplaması ve şüphelinin haklarını koruması gerekmektedir⁴⁵⁶. Şayet somut olayda konusu suç teşkil etmediği her hangi bir araştırma yapmaksızın açıkça anlaşılır olan veya soyut ve genel nitelikte kalan ihbar ve şikâyet mevcut ise savcı CMK m.158/6 gereği soruşturmaya yer olmadığına dair karar verecektir.

İslam hukukunun uygulandığı dönemlerde yargılama faaliyetini kamu adına yürüten kişi kadı olup⁴⁵⁷, başlangıçta şer’iye mahkemelerinde savcılık teşkilatı öngörülmemiş, kural olarak bireyler ceza davalarını kendileri takip etmiştir. 1840’lardan itibaren kurulmaya başlanan Nizamiye Mahkemelerinde de savcılık teşkilatı bulunmamakta olup, bazı

⁴⁵³ ÖZBEK/KANBUR/BACAKSIZ/TEPE, s. 190, YURTCAN, CMK Şerhi, s. 705; ÖZTÜRK vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 218; PARLAR/ÇETİN, s. 99; BİRTEK, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat, s. 302; KAYNAK, s. 60.

⁴⁵⁴ CENTEL/ZAFER, s. 108; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 188; “Kamusal ilkesi; suçtan kamu, yani toplum da zarar gördüğünden suçun kovuşturmasında toplumun çıkarının da olduğunu, bu itibarla kovuşturmanın kamusal olduğunu ifade eden ilkedir.” Yargıtay 16.CD. 2017/7553-5508 E.K. <https://emsal.yargitay.gov.tr/BilgikasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet> (E.t. 20.11.2018).

⁴⁵⁵ ÖZTÜRK vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 218; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 559.

⁴⁵⁶ CENTEL/ZAFER, 121; ÜNVER/HAKERİ, s. 494-495; YURTCAN, s.149; BIÇAK, s.153; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 250; ÖZTÜRK vd., s. 165.

⁴⁵⁷ YURTCAN, s. 150.

mahkeme üyeleri savcı olarak çalıştırılmış, ardından 1789 tarihli Usul yasasında savcılara ilişkin hükümlere yer verilmiş savcının soruşturma mecburiyeti açıkça belirtilmiştir⁴⁵⁸.

İslam hukukunda yargılama dini ilke ve esaslara göre yapılmaktaydı. Bu dönemde yargılama faaliyeti kadılar tarafından yürütülmekte olup hadd cezasını gerektiren ağır suçları herkes ihbar etmekle yükümlü tutulmakla beraber kadıların bu suçlara doğrudan el koyması esas alınmıştır. Kisas ve diyet cezasını gerektiren suçların takibi ise suçtan zarar görenin şikâyetine tabi tutulmuştur. Bu tür suçlarda şikâyetin mevcudiyeti halinde kovuşturma başlarken ispat külfeti davacıdaydı⁴⁵⁹.

Nizami mahkemelerin ilk kurulduğu dönemlerde savcılık teşkilatı yoktu. Mahkeme üyeleri aynı zamanda savcılık işlevi de görmekteydi. Savcılık ifadesine ilk olarak 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesinde rastlanır. Ülkemizde modern anlamda savcılık Usul-ü Muhakematı-ı Cezaiye Kanunu Muvakkati ile ortaya çıkmıştır. Bu yasa 1879 yılında yürürlüğe girmiştir ve büyük oranda 1808 tarihli Fransız Ceza Yasası'nın çevirisidir⁴⁶⁰. Dolayısıyla savcılık kurumunun ilk görünümü “müddeiumumîlik” adı altında ve Usul-ü Muhakematı Cezaiye Kanunudur⁴⁶¹. 1876 Anayasası savcılık için “Umuru cezaiyyede hukuku ammeyi vikayeye memur müddeiumumîler bulunacak ve bunların vezâif ve derecatı kanun ile tayin kılınacaktır” hükmü yer almaktaydı⁴⁶².

Günümüzde savcılığın örgütlenmesi, 5235 sayılı “Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun”la düzenlenmiştir. Mahkeme kuruluşu bulunan her il merkezi ve ilçede o il veya

⁴⁵⁸ CENTEL/ZAFER, s. 114.

⁴⁵⁹ ŞAFAK, s. 17-18.

⁴⁶⁰ ÜÇÖK, Coşkun, Savcılıkların Avrupa Hukukunda Gelişmesi ve Türkiye’de Kuruluşu, Ord. Prof. Sabri Şakir Ansay’ın Hatırasına Armağan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara, 1964, s. 46; ÖZTÜRK vd., s.165. YURTCAN, s. 150, SEVER, Ömer, Hâkim Bağımsızlığı ve Savcılık Teminatı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul, 2007, s. 120.

⁴⁶¹ SOYASLAN, s. 172.

⁴⁶² ÜÇÖK, s. 46, SEVER, s. 120.

ilçenin adıyla anılan bir Cumhuriyet Başsavcılığı kurulur. Ancak yeni oluşturulan savcılık teşkilatı içerisinde Türkiye Başsavcılığının oluşturulmaması, savcılar arası çıkan olumlu ve olumsuz yetki uyuşmazlıkları durumunda, çözüm getirici bir rol üstleneceğinden bir eksiklik olarak ifade edilmektedir⁴⁶³.

Savcılar, yetki bakımından hâkimlere ilişkin yetki kurallarına tabidir. Görev bakımından ise hâkimlerden farklı olarak iş bölümü yapılmamıştır⁴⁶⁴. Savcılığın idari bir organ mı yargısal bir organ mı olduğu tartışmalı olmakla beraber savcının yargılamada iddia görevini yapan kişi olarak yürütme erki içinde bulunmakta olduğu ifade edilmiştir⁴⁶⁵. Savcı yargısal faaliyeti sırasında tüm kamu görevlilerinden her türlü bilgiyi isteyebilir, istenen bilgi ve belgelerin verilmemesinin CMK m.332 uyarınca cezai sorumluluğu bulunmaktadır⁴⁶⁶.

Savcı ve savcılık kavramları ceza yargılamasının tarihsel gelişimi ile ortaya çıkan ve gelişen kavramlardır. İtham sisteminin geçerli olduğu zamanlarda suça, toplumdan çok kişiyi ve onun çıkarlarını hedef alıcı nazarla bakıldığından bu devirlerde savcılık kurumundan söz edilmemektedir. Ortaçağ tahkik sisteminde kralın ve yönetimin kendini koruma güdüsünden kaynaklı olarak iddia ve karar mekanizmaları bir noktada toplanmış olup, iddia görevini üstlenen kişiler tıpkı “Cumhuriyet savcısı” ifadesinin kullanılmasında olduğu gibi o dönemde de “kralın koğuşturmacısı” adı ile anılmaktaydılar. Bu ifade, sistemin ve yönetimin temsilcisi olmaktan ileri gelmekteydi⁴⁶⁷. Roma ve Ortaçağda Stationarii ve Curiosi adı verilen günümüzdeki savcı konumuna benzer kamu görevlileri, suçluları arar, bulur ve mahkemeye sevk ederdi⁴⁶⁸.

Fransa’da XIII. yüzyıldan itibaren mahkemede kralın menfaatlerini savunmak için memurlar durmuş, XIV. yüzyılın ortalarından itibaren bu memurlar dışında ayrıca

⁴⁶³ ÖZTÜRK vd., s. 166.

⁴⁶⁴ ÜNVER/HAKERİ, s. 192.

⁴⁶⁵ YURTCAN, s. 153; ÖZBEK/DOĞAN/BACAŞIZ/TEPE, s. 190; BIÇAK, s. 140.

⁴⁶⁶ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 150.

⁴⁶⁷ YURTCAN, s. 150.

⁴⁶⁸ SOYASLAN s. 173.

“procureur du rois” diye kralın özel iş ve menfaatlerini takip eden bu görevliler sistemde kendine yer bulmuş, kraliyet otoritesinin genişlemesi ile birlikte özel ihtisas sahibi, objektif ve sosyal menfaat temsilcisi olarak “Ministere public” savcı olarak faaliyet yürütmüştür⁴⁶⁹.

Savcılık kurumunun tarihteki ilk görünümü Batı’da XIV. yüzyılda kralın ve asillerin hukuk ve ceza davalarındaki mali menfaatlerini güvence altına almak için oluşturulmuştur. Engizisyon döneminde yaşanan süreç savcılığın gelişimini ve çağdaş bir hüviyet kazanmasını sağlamıştır. Savcılık kurumunun ilk resmi belge olarak yer aldığı kanun, Fransa’da 1808 tarihli Napolyon Ceza Usul Kanunu olarak ifade edilmektedir. Fransa’nın kendi şartları içinde uzun bir süreçte doğan ve gelişen savcılık teşkilatı XIX. yüzyılda tüm Avrupa’ya yayılmış, 1830 yılından itibaren Almanya, Hollanda, İsviçre, Norveç, Rusya İspanya ve İtalya gibi diğer Avrupa ülkelerinde de kurulmuştur. Dolayısıyla modern manada bir savcılık teşkilatı 1789 tarihli Fransız ihtilali sonrasında gerçekleşmiştir⁴⁷⁰.

Suçun bireysel bir sorun olmaktan çıkıp toplumsal bir sorun olduğunun kabul edilmeye başlanması ile beraber ortaya çıkan savcılık makamına verilen isimler farklı olmakla beraber her ülkede savcılık görevini yürüten birimler getirilmiştir⁴⁷¹.

2.6. Savcının Ceza Soruşturmasında Yetki ve Görevleri

Ceza Muhakemesi Kanunu m.160’da düzenlenen soruşturma mecburiyeti ilkesi uyarınca savcı ihbar veya başka bir surette suç işlendiği yönündeki edindiği bilgi sonrası iddianame düzenlemeye gerek olup olmadığını re’sen veya emrindeki kolluk vasıtasıyla araştırmaya girişme mecburiyetindedir. Ortada “şüpheli” bir durumun mevcut olmaması durumunda savcı CMK m.158/6 gereği soruşturmaya yer olmadığına dair kararı verecektir. Cumhuriyet savcısı tarafından somut olayda şüphe izleniminin tespit edilmesiyle soruşturma başlatılacak, ardından toplanan delillerin yeterli şüpheyi işaret etmesi

⁴⁶⁹ KEYMAN, Selahattin, Ceza Muhakemesinde (Asıl Ceza Muhakemesinde Savcılık), Sevinç Matbaası, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1970; s. 57; SOYASLAN s. 173.

⁴⁷⁰ CENTEL/ZAFER, s. 114; SOYASLAN s. 172; BIÇAK, s. 140; YURTCAN, s.150.

⁴⁷¹ KESKİN, İbrahim, Cumhuriyet Başsavcılığı Kurumunun Tarihsel Gelişimi, Avrupa Ülkeleri ile Ülkemizdeki Yapısı, Adalet Dergisi, S. 48, Y. 2014, s. 76.

durumunda CMK m.170 uyarınca iddianame düzenleyecektir. “Kamu davasının mecburiliği” ilkesi bunu zorunlu kılmaktadır⁴⁷².

“Soruşturmaya başlama mecburiyeti” ilkesi, kovuşturmaya başlama mecburiyeti ilkesinden önce gelmekte olup, savcı koşulların oluşması durumunda iddianame düzenlemeyerek kovuşturmanın başlamamasını sağlamış olacaktır⁴⁷³. Soruşturmaya yer olmadığına dair karar “soruşturmaya başlama mecburiyeti” ilkesinin bir istisnasıdır, savcı CMK m.158/6’da yer alan koşulların varlığı halinde soruşturma başlatmayacak ve yapacağı bir ön değerlendirme ile soruşturmaya yer olmadığına dair kararı verecektir. Fakat mevcut olay Cumhuriyet savcısı tarafından CMK m.158/6 kapsamında değerlendirilmemişse savcı “soruşturmaya başlama mecburiyeti” ilkesi gereği CMK m.160 uyarınca soruşturmayı başlatacaktır.

“Kamu davasının mecburiliği” ilkesi mutlak bir ilke olmayıp basit suçlarda bu ilke “maslahata uygunluk ilkesi” ile yumuşatılarak kamunun ve mağdurun bu ilkeden olası olumsuz etkileri önlenmeye çalışılmıştır.

Soruşturmanın kurala bağlı olmayışı da soruşturma evresinin özellikleri arasındadır. Soruşturmanın kurala bağlı olmayışı soruşturmayı yapan makamlardan başta savcının ve diğer görevlilerin kural tanımazlığı ve hukuksuzluğu anlamına gelmemektedir. Bir başka deyişle soruşturma evresinde yapılacak işlemlerinin hangi sırayla yapılacağı konusunda bir düzenlemenin olmaması açısından soruşturma makamlarının elini rahatlatmak ve sıkı sıkıya “bir kurala bağlı olmayış” da denilebilir. Bu durum soruşturmayı yürüten ilgililerin somut olaya göre bir yol izlemesini sağlamasına imkân sunmaktadır⁴⁷⁴. Ceza muhakemesinde koruma tedbirleri ve diğer kurumlardan hangisinin ve hangi sıra ile işletileceği ve/veya işletip işletmeme konusundaki takdir hakkı soruşturmanın kurala bağlı olmayışı nedeniyle

⁴⁷² ÜNVER/HAKERİ, s. 502; ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 791-792; ÖZTÜRK vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 599; KAHRAMAN, s. 142.

⁴⁷³ ÖZEN, Mustafa, Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi, Ankara Barosu Dergisi, 2009, S.3, s. 19.

⁴⁷⁴ CENTEL/ZAFER, s. 107; PARLAR/ÇETİN, s. 71-72.

soruşturma makamlarına bırakılmıştır. “Bir kurala bağlı olmayış” hali soruşturma makamlarını başta Anayasa ve Ceza Muhakemesi Kanunu ile ilgili diğer Kanunlarda yer alan hükümlerle sınırlıdır. Yine ilgililer CMK m.158/6 kapsamında kalan bir ihbar ve şikâyet nedeniyle de soruşturma başlatamayacaktır. Aksi takdirde soruşturmanın keyfi şekilde başlatıldığını söylemek mümkün olacaktır.

Soruşturmanın mecburiliği; savcının bir suç işlendiği yönünde edineceği izlenim sonrasında hemen işin gereğini araştırarak soruşturması ve iddianame düzenleyip düzenlememe noktasında bir değerlendirme yapmasını gerekli kılmaktadır (CMK m.160/1). Bu durum savcının yetkisi olduğu kadar aynı zamanda savcının görevi de olup, kamu adına bu faaliyeti yürütmektedir.

Soruşturmanın mecburiliği aynı zamanda soruşturmanın kamusallığını tamamlamaktadır. Aksi durumda delillerin kaybolması ya da delillerin zamanında ya da hiç toplanmaması nedeniyle soruşturmada mevcut olmayan şeylerin varmış gibi geçmişe dönük söylenilmesine zemin hazırlanmış olacaktır. Ancak savcının, suç işlendiği yönünde edineceği izlenim sonrası başlatacağı soruşturma ile şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri ne eksik ne fazla tam da olduğu şekilde olayın fotoğrafını çekerek ölümsüz hale getirmek suretiyle soruşturma ve kovuşturmanın selametine ve adil yargılamaya hizmet edecektir. Savcının bu şekilde hareket edebilmesi soruşturmanın mecburiliğinden ileri gelmektedir. Eksik, kötü, geç ve diğer olumsuzlukları ihtiva eden bir soruşturma daha temelinde çürük bir yapı teşkil etmektedir ki bu temel üzerine inşa edilecek tüm adalet ve yargı faaliyetlerinin bir gün yıkılması kaçınılmazdır⁴⁷⁵.

⁴⁷⁵ Araştırma mecburiyeti hukuk devleti olmanın gereği ve güvencesidir. Geciken ve hiç yapılmayan müdahaleler ile toplanmamış deliller soruşturma ve kovuşturma için birçok sorunu içinde barındırmaktadır. AIHM 1998 tarihli Kaya/Türkiye-Ergi/Türkiye kararlarında Türkiye bu ilke gereği mahkûm edilmiştir. ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s.187-188; ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 790; KAYNAK, s. 60.

Savcının şüphelinin lehine ve aleyhine delilleri toplaması gerekliliği, ceza muhakemesinde “taraf” statüsünde olmadığına işaret etmektedir⁴⁷⁶. Uygulamada da sıklıkla rastlandığı üzere savcı daha önce iddianame düzenlediği bir kişi için daha sonra beraat mütalaası verebilmektedir. Savcı her ne kadar soruşturmayı başlatan, yürüten ve sonuç olarak iddianame düzenleyen kişi ise de sanık ile hasım veya “taraf” değildir. Ancak savcı, yaptığı iş gereği tarafsız olması kolay değildir. Suç şüphesi altındaki kişi hakkında soruşturma başlatması, “şüpheli” sıfatı verilmesini sağlaması, cezalandırılması için iddianame düzenlemesi ve yapılan yargılama neticesinde sanığın cezalandırılmasını istemesi nedeniyle psikolojik olarak kendisi bir taraf gibi hissedebilmektedir⁴⁷⁷.

Savcının idari bir organ mı yoksa yargısal bir organ mı olduğu tartışmalı olup bir görüş birliği olmamakla beraber hâkim görüş savcının yürütme karşısında hâkim gibi bağımsız olmadığı ve olmaması gerektiği şeklindedir⁴⁷⁸. Savcının şüpheli veya sanığın lehine ve aleyhine olan delilleri toplaması nedeniyle taraf olmadığı gibi iddia makamı olması⁴⁷⁹, yürütme erki içinde yer alması, kendi içinde bir hiyerarşiye tabi olması nedeniyle bağımsız olmadığı ifade edilmektedir⁴⁸⁰. Bununla beraber ceza muhakemesinin iddia ve savunma arasında bir yarış olmaktan öte maddi gerçeğe ulaşmak için işbirliği olduğundan hareketle savcının taraf değil süje olduğu⁴⁸¹, mahkeme ve zarar gören gibi taraflar karşısında bağımsız olduğu ifade edilmektedir⁴⁸². Savcının, şüpheli veya sanığın lehine ve aleyhine olan delilleri toplaması nedeniyle soruşturma evresinde idari ve yargısal olarak iki yönlü görev yaptığı kabul edilmektedir⁴⁸³. Yine savcının “muayyen ölçüde bağımsız” olduğunu savunan görüşe göre kolluğun İçişleri Bakanlığı’na bağlı olduğu, dolayısıyla bir

⁴⁷⁶ ÖZTÜRK vd., s. 172; ÜNVER/HAKERİ s. 185; KAYNAK, s. 160.

⁴⁷⁷ CENTEL/ZAFER, s. 129.

⁴⁷⁸ BIÇAK, s. 140; ÇİFTÇİOĞLU, s. 55.

⁴⁷⁹ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 191.

⁴⁸⁰ ÖZTÜRK vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 226.

⁴⁸¹ CENTEL/ZAFER, s. 129.

⁴⁸² SOYASLAN, s. 179.

⁴⁸³ YURTCAN, CMK Şerhi, s. 717.

siyasi organın denetiminde bulunan kolluğun savcının bağımsızlığını kısıtladığı, bu nedenle savcının bağımsız bir suç kolluğunun olması gerektiği ifade edilmektedir⁴⁸⁴.

Savcının, hâkim ve kâtip gibi reddedilememesi de tarafsız olmadığı şeklinde yorumlanmaktadır⁴⁸⁵. Ancak CMUK m. 148/3 de yer alan Adalet Bakanı'nın, savcıya iddianame düzenlemesi konusunda verdiği emir Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer verilmemesi yönüyle “fonksiyonel bir özerklikten ya da bağımsızlıktan” söz edilebileceği ifade edilmektedir⁴⁸⁶. Anayasa m.138'de hâkimlerin bağımsızlığından bahsedilmiş, savcılarının bağımsızlığına değinilmemiştir⁴⁸⁷.

Savcı ile Adalet Bakanı arasında doğrudan örgütsel bir bağ yoktur. Adalet Bakanı ile savcılar arasında bir astlık üstlük ilişkisi olmamakla beraber savcılar teşkilat olarak Hâkimler ve Savcılar Kurulu'na bağlı olup, bu kurulun başkanlığını ise Adalet Bakanı'nın yapmakta olması nedeniyle bağımsız görüntü vermediği gerekçesiyle eleştirilmektedir.

Savcılık bölünmez bir bütündür, bu durum savcılığın bütün oluşundan kaynaklanmaktadır⁴⁸⁸. Cumhuriyet Başsavcılığı teşkilatı bir Cumhuriyet Başsavcısı ve yeteri kadar savcıdan ibarettir. Savcılar, Başsavcıya bağlı olarak ve onun adına faaliyet yürütürler, onun yardımcısı ve temsilcisidirler⁴⁸⁹. Cumhuriyet Başsavcısı, Başsavcılığın verimli, uyumlu ve düzenli bir şekilde çalışmasını sağlamakla sorumludur. Başsavcı iş bölümünü, savcılar arasında koordine görevini de üstlenmiştir. Bundandır ki soruşturmayı başlatan savcı ile yürüten savcı ve iddianame düzenleyen savcı ve hatta duruşma savcısı, esas hakkındaki mütalaayı veren savcı ve temyiz eden savcı değişebilmektedir. Sadece duruşma sürecinde dahi farklı farklı savcılar tarafından dava takip edilebilmektedir ki bu da savcılarının idari yönden bağlı bulundukları Başsavcının talimat ve görevlendirmesiyle

⁴⁸⁴ YENİSEY, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Hazırlık Soruşturması ve Polis, s. 64.

⁴⁸⁵ ÖZBEK/DOĞAN/BACAŞIZ/TEPE, s. 191.

⁴⁸⁶ ÖZTÜRK vd., s. 172.

⁴⁸⁷ BİÇAK, s. 140; CENTEL/ZAFER, s. 126; ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 231.

⁴⁸⁸ SOYASLAN, s. 178.

⁴⁸⁹ CENTEL/ZAFER, s. 128.

yapılmaktadır. Savcılar, Başsavcının talimat ve koordinesiyle faaliyetleri sırasında birbirlerinin yerlerini aldıkları sıklıkla rastlanan bir uygulamadır. Savcılığın bütünlüğüne ilişkin düzenlemeler 5235 sayılı Kanun'un "Cumhuriyet Başsavcılığı" başlıklı bölümünde yer almaktadır⁴⁹⁰.

Yine, esas olan bir soruşturma dosyasını bir savcının yürütmesiyken, bazen kamuoyunda infial uyandıran, büyük ve karmaşık olayları bir savcının yürütmesi ve tüm yönleriyle hâkim olması mümkün olamayacağından gecikmesinde sakınca olan hal kapsamında değerlendirilerek Cumhuriyet Başsavcısı'nın talimatıyla birkaç savcının birlikte soruşturmaya başlayarak yürüttükleri görülmektedir. Bu durum savcılığın bütünlüğünden kaynaklanmaktadır. Fakat aynı durumun kovuşturma evresinde yargılama faaliyeti sırasında başkaca hâkimler tarafından yapılması durumunda yargılama sakatlanmış olacaktır⁴⁹¹. Başsavcı ile savcılar arasındaki bu ilişki "gözetim ve denetim" yetkisinden kaynaklanma olup benzer bir ilişki hâkimler arasında yoktur. Hatta Başsavcı, savcıların düzenlediği soruşturmaya yer olmadığına dair kararı, kovuşturmaya yer olmadığı kararı ya da iddianameleri "gözetim ve denetim yetkisi" kapsamında denetleyerek "görüldü" şerhi düşebileceği gibi değiştirme, düzeltme, ortadan kaldırma, dava açılması yönünde de savcılardan istemde bulunabilir⁴⁹².

Soruşturmaya yer olmadığına dair karar yeni bir karar türü olarak CMK m.158/6 ile ceza muhakememizde yerini almıştır. Kararın, soruşturma evresi öncesi verilen bir karar olması nedeniyle Cumhuriyet savcılıklarınca verilecek olması yerinde bir uygulama olduğu görülmektedir. Savcı ihbar ve şikâyet konusu olayla ilgili yapacağı değerlendirme neticesinde "soruşturmaya yer olmadığına dair karar" ile "soruşturma açma" arasında bir

⁴⁹⁰ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 193; CENTEL/ZAFER, s. 128; BIÇAK, s. 143.

⁴⁹¹ SOYASLAN, s. 178.

⁴⁹² BIÇAK, s. 145-146. Cumhuriyet Başsavcılarının soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısının yeterli şüphenin bulunmadığı düşüncesinde olmasına karşın, Cumhuriyet Başsavcısının bu konuda dava açılmasını istemesi, gerekli görürse soruşturma dosyasını dava açılması için diğer bir Cumhuriyet savcısına vermesi durumu mevcut dosya bakan Cumhuriyet savcısının düşüncesini karar olarak yazılı hale getirip işleme koymasından önce söz konusu olabilir. Bu bakımdan iddianame düzenlenmiş ve mahkemeye sunulmuş ya da kovuşturmaya yer olmadığı kararı tebliğe çıkarılmış ise artık CMK hükümleri kapsamında işlemler yürürlüğe girdiğinden, bunlar üzerinde bir değişiklik yapılması yalnızca kanundaki usullere uyularak mümkün olabilir. GÖKCAN, s. 199.

tercih yapacaktır. Söz konusu kararı hukukçu kimliği nedeniyle Cumhuriyet savcısının vermesi yerindedir⁴⁹³. Çünkü ihbar ve şikâyet konusu olayın CMK m.158/6 kapsamında kalıp kalmadığı hususundaki değerlendirmeyi en iyi yapacak kişi, hukuk eğitimi almış ve soruşturmayı bizzat baştan, yürüten ve neticelendiren kişi olması nedeniyle Cumhuriyet savcısının verecek olması yerinde olduğu anlaşılabacaktır. Savcı soruşturmayı bizzat başlatan, sürdüren ve sona erdiren kişi olarak neyin soruşturmayı gerektirip neyin gerektirmeyeceği hususuna en iyi bilen kişidir⁴⁹⁴.

Netice olarak söz konusu kararın “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” olarak verilmesi sonrasında hukuk dünyasında adli bir karar olarak yer almakta olduğundan kararın kolluk tarafından verilmesi veya bu görevin başka bir birime ya da kuruma devredilmesi ciddi sorunları da beraberinde getirecektir⁴⁹⁵. Yine verilen karar CMK m.173

⁴⁹³ Adli kolluk idari kolluk ayrımı yapılmadan, 1985 yılında sorgu hâkimliğinin kaldırılmasından sonra soruşturma aşamasında tek hukukçu olarak savcı kalmıştı. Savcı delilleri toplama işini kolluğa, delilleri değerlendirme işini de mahkemeye bırakarak kendisini havale memuru konumuna sokmuştu. Bu süreçte kolluk, bu inisiyatifli olumsuz kullanarak birçok hukuksuzluğa sebep olmuştur. Bu mahzurları önlemek için yeni CMK ile kolluk savcının emrine verilerek sıkı bir denetim sağlanmıştır. Bu sistemde soruşturma işlemlerinde kararları hukukçu olan savcı alacak ve kolluk bu kararları uygulayacaktır. ERYILMAZ, Mesut Bedri, Yeni Ceza Muhakemesi Kanununun Savcı Modeli ve Bu Modelin Diğer Avrupa Konseyi Üyesi Ülkelerle Karşılaştırması, Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu, İstanbul, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 411.

⁴⁹⁴ BİRTEK, s. 978.

⁴⁹⁵ Ceza Muhakemesinde dava açma tekeli kuralı olarak Cumhuriyet savcılarının verilmiş olup, bunun istisnalarına örnek olarak TBMM’nin Cumhurbaşkanını ve Başbakan ile Bakanların yüce divana sevkini gösterilebilir. Bu istisnalar dışında YÖK Başkanı ve üyeleri ile Yüksek Öğretim Denetleme Kurulu başkanı ve üyeleri Danıştay 2. Dairesi (2547 s.K. m.53/C.2.a.) üniversite rektörleri, rektör yardımcıları ile üst kuruluş genel sekreterleri için, YÖK üyelerinden kurulacak 3 kişilik bir kurul (2547 s.K. m.53/C.2.b.) üniversite fakülte enstitü yüksekokul yönetim kurulu üyeleri arasından oluşturulacak üç kişilik kurul (2547 s.K. m.53/C.2.d.e.) kamu davasının açılması veya açılması kararını verecektir. 2547 sayılı YÖK Kanunu m.53 uyarınca üniversite görevlilerinin görevleri sebebiyle ya da görevleri sırasında işledikleri suçlardan dolayı soruşturulmalarında Cumhuriyet savcısı tamamen devre dışı bırakılmış, davanın son soruşturmanın açılması kararıyla doğrudan mahkemesine gönderilmesi kuralını kabul etmiştir. Bu düzenleme sebebiyle Cumhuriyet Başsavcılıklarına intikal eden ve 2547 sayılı Kanun kapsamında değerlendirilen ihbar ve şikâyetler, kaybolma, olası delillerin toplanması haricinde hiçbir işlem yapılmadan görevsizlik kararına bağlanarak YÖK başkanlığına gönderilecektir. Son soruşturmanın açılması kararı ya da soruşturmanın açılmamasına ilişkin karara suçtan zarar görenin başvurusu halinde bu kararın kaldırılmasına dair idari yargı kararları Cumhuriyet Başsavcılığına intikal ettiğinde kamu davası için Cumhuriyet Başsavcılıkları ile adli yargı ilk derece ceza mahkemeleri kalem hizmetlerinin yürütülmesine dair yönetmeliğin 12. maddesi gereğince esas defterinden numara alınması ve evrakın kararda yazılı mahkemesine teslimi ile yetinilmesi gerekmektedir. MESCİ, Hatice/AYDIN, Vahdettin, Yükseköğretim Kurumlarında Çalışan Kamu Görevlilerinin Ceza Soruşturma Usulü, SDÜHFD, C.7, S.2, Y.2017, s. 27; ŞAN, Abdullah Ayhan, Özel Soruşturma Usulleri, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, 2008, 241; ÇİFTÇİOĞLU, s. 104.

gereği itiraz denetimine tabi olup ve itirazın kabulü halinde soruşturma açılması hususu da göz önünde bulundurulduğunda Cumhuriyet savcılarınca bu kararın verilmesinin yerinde olduğu anlaşılmaktadır. Durumu tersinden okuyacak olursak; konusu suç teşkil eden bir ihbar ve şikâyetin soruşturma evresine yeterince vakıf olmayan hukuk eğitimi almamış kişiler tarafından verilecek olması durumunda ihbar ve şikâyet konusu müracaatın üstünün kapatılması gibi vahim bir durum söz konusu olabilecektir. Dolayısıyla doktrinde “eşik teorisi” olarak anılan Hukuk Devleti duvarının sınırlarını, nereden başlayıp nerede bittiğini en iyi bilen kişiler savcılar olduğundan bu kararın Cumhuriyet savcılarınca verilecek olmasının kurumun amacına hizmet edeceği anlaşılabacaktır⁴⁹⁶.

Savcı, suç haberini alması sonrasında “kamu davasının kamusalılığı” gereği işin gereğini araştırmakla yükümlüdür. Savcı kamu adına işin gereğini araştıran, lehte ve aleyhteki delilleri toplayan kamu görevlisidir. Bu savcının adli görevidir (5235 m.20/1). Savcı bu faaliyetini kendisi doğrudan yapabileceği gibi kolluğa da yaptırabilir. Doktrinde, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu döneminde savcı için soruşturmanın beyi, patronu veya kralı şeklinde benzetmeler kullanılırken yeni Ceza Muhakemesi Kanunu döneminde ise soruşturma evresinde savcı için “soruşturmanın imparatoru” şeklinde bir yakıştırma yapılmaktadır⁴⁹⁷.

Savcının soruşturmayı başlatması müteakiben soruşturma faaliyetinde suç ve suçluyu araştırması, yargılama için gerekli delilleri toplanması şeklindeki faaliyetleri ile ceza muhakemesinde çok kritik bir rolü vardır. Savcının soruşturmayı başlatıp başlatmama veya başlatmış olduğu soruşturma süresince eksik ve geç yapacağı müdahaleler yargılamanın ilerideki aşamalarında telafi edilemez zararlara neden olma riskini de taşımaktadır. Soruşturma evresinde yapılacak tüm işlemler savcının bilgi, onay ve

⁴⁹⁶ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 558; ÖZTÜRK vd., s. 412; ŞİK, Türk Adli Yargı Sisteminde Savcılık Kurumu, s. 475.

⁴⁹⁷ ÖZTÜRK vd., s.168.

kontrolünde yapılmalıdır. Bu yönüyle savcı soruşturma evresinde yapacağı faaliyetler ile bir bakıma yargılamanın mutfağında, beyninde ve merkezindedir.

Soruşturmayı başlatacak kişi savcı olduğu gibi soruşturmayı sonlandıran ya da kovuşturmanın başlamasındaki kritik rolü oynayan kişi de savcıdır. Savcı önüne gelen işin başka bir savcılığın adli yetki sahasına girmesi durumunda gecikmesinde sakınca bulunan hal kapsamında değerlendirerek olaya el koyar, toplanması gerekli olan delilleri topladıktan sonra görevli ve yetkili savcılığa dosyayı gönderir. Soruşturma faaliyetinin savcı ve onun adına kolluk tarafından yürütülmesi faaliyetine “dava açma tekeli” denmektedir⁴⁹⁸.

Ceza Muhakemesi Kanunu m.332 gereği Cumhuriyet savcısı her kişi ve kurumdan bilgi ve belge isteyebilir. Bu durumda savcıya on gün içerisinde cevap verilmesi gerekir, şayet cevap verilemiyorsa aynı zaman içerisinde neden cevap verilemeyeceği savcılığa bildirilir. Getirilen bu düzenleme kamu adına olayı soruşturan kişi olarak savcının elini güçlendirmesi ve soruşturmayı aydınlatma ödevini sağlaması amaçlanmıştır.

Soruşturma evresinin görevi kovuşturmayı hazırlamaktır. Soruşturma evresinde davanın maddi gerçeğe uygun biçimde sonuçlandırılmasını sağlamaya yönelik işlemler yapılır. Bu nedenle, soruşturma evresinde delillerin ele geçirilmesi, bunların kaybolmasının önlenmesi ve kovuşturmaya kadar muhafaza edilmesi gerekmektedir. Tüm bu süreci yöneten ve sorumlu kişi savcıdır⁴⁹⁹. Yargıtay soruşturma kavramını tanımlarken yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen süreç olarak ifade etmiştir⁵⁰⁰. Soruşturma, suç haberinin savcı tarafından öğrenilmesiyle,⁵⁰¹ ceza muhakemesi de soruşturma evresiyle başlar⁵⁰². Savcı soruşturma evresi sonunda topladığı

⁴⁹⁸ ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE, s. 196; ÖZTÜRK, Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturma Mecburiyeti, s. 29.

⁴⁹⁹ CENTEL/ZAFER, s. 87.

⁵⁰⁰ Yargıtay 5. CD, 07.03.2012, 1866/1694 E.K.

⁵⁰¹ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR s. 250.

⁵⁰² ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE, s. 184.

delilleri yeterli şüpheyi içeriyorsa iddianame düzenler (CMK m.170/2)⁵⁰³. Bu yönüyle savcı konusu suç teşkil eden olayı mahkemeye iddianame aracılığıyla intikal ettiren kişidir. Soruşturma evresinin en yetkili kişisi olarak savcılar maddi gerçeğin araştırılması ve adil yargılamanın yapılmasını sağlayan kamu görevlileridir⁵⁰⁴.

CMK m.160'da; soruşturmanın hangi şartlar altında ve kim tarafından başlatılacağı düzenlenmiştir; savcı "ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hali öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere için gereğini araştırmaya başlar". Dolayısıyla soruşturmayı başlatacak yegâne makam Cumhuriyet savcısı olup, savcı ancak suç işlendiği yönündeki edindiği başlangıç şüphesi neticesinde soruşturmayı başlatacaktır. Ceza muhakemesinin sacayaklarından birisi olan ve iddia makamını temsil eden savcı, tarafına ulaşan ihbar ve şikâyet sonrası derhal maddi gerçeğin araştırmasını yapmak, emrindeki adli kolluk marifetiyle şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almak ve şüphelinin haklarını korumakla görevlidir (CMK m.160/2)⁵⁰⁵.

Savcı, "suç işlendiğini bilgisini" öğrenmesi sonrası başlatacağı adli süreci çeşitli şekillerde sonlandırabilir; yeterli şüphe elde edememişse kovuşturmaya yer olmadığı kararı verirken (CMK m.172/1)⁵⁰⁶, yeterli şüphenin elde edilmesi durumunda ise iddianame hazırlar (CMK m.170/2)⁵⁰⁷. Müracaat konusunun suç teşkil etmediği bir araştırma yapılmaksızın dahi açıkça anlaşılırsa veya müracaat konusu soyut ve genel nitelikte ise soruşturmaya yer olmadığına dair karar verir (CMK m.158/6)⁵⁰⁸. Ancak gerek kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi gerek iddianamenin düzenlenmesi gerekse de soruşturmaya yer

⁵⁰³ GÖKCAN, s. 197; KAYNAK, s. 58.

⁵⁰⁴ BIÇAK, s. 153; ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 227.

⁵⁰⁵ GÖKCAN, s. 196.

⁵⁰⁶ ŞAHİN/GÖKTÜRK, s. 261; KAYNAK, s. 57.

⁵⁰⁷ BIÇAK, s. 372.

⁵⁰⁸ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 557.

olmadığına dair karar verilmesi hallerinin hiç birisinde soruşturma sürecinin veya soruşturma öncesi sürecin tamamlandığını teknik olarak söylemek mümkün değildir⁵⁰⁹.

Savcı tarafından başlatılan ve kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilen bir soruşturma hakkında ilgililerinin itirazı üzerine itiraz merciince yapılacak inceleme sonrası itirazın kabulü kararı verilmesi durumunda savcı önüne gelen aynı soruşturma dosyası hakkında doğrudan iddianame düzenleyebileceği gibi soruşturmayı genişletilerek ve detaylandırılarak devam ettirebilir⁵¹⁰. Benzer şekilde diğer bir durum ise soruşturma sonrası düzenlenen iddianamenin, mahkeme tarafından iadesi edilmesi halinde de görüleceği üzere teknik olarak son bulmuş bir soruşturma evresinden söz edilememektedir. Yine savcının ihbar ve şikâyet hakkında yapacağı ön değerlendirme sonucu ihbar ve şikâyetin gerekli nitelikleri taşımadığı gerekçesi ile CMK m.158/6 gereği soruşturmaya yer olmadığına dair karar vermesini müteakip bu karar ihbar eden ve/veya şikâyetçi tarafından CMK m.173'de belirtilen usule göre yapılacak itiraz üzerine soruşturmaya yer olmadığına dair karar kesinleşebileceği gibi itiraz makamının itirazı yerinde bulması nedeniyle müracaat konusu hakkında soruşturma açılması durumu da söz konusu olabilecektir⁵¹¹.

Soruşturma evresi işlemlerinde CMK m.157 uyarınca gizlilik esastır. Bu durum ilgililerine soruşturma evresinde daha rahat hareket etmeyi sağladığı gibi masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı nedeniyle de soruşturmanın gizlilik içerisinde yürütülmesi gerekmektedir⁵¹². Gizlilik içerisinde yürütülen bir soruşturma, ilgililere hızlı, rahat, isabetli hareket etme ve sonuç alma imkânı vermektedir. Her şikâyet ve ihbarın suç oluşturmadığı, dolayısıyla yapılan müracaatların evleviyetle soruşturmaya yer olmadığına dair karar ile sonuçlandığı, yine büyük bir oranının soruşturma ve kovuşturma sonrası büyük oranlarda kovuşturmaya yer olmadığı kararı veya beraat kararı ile sonuçlandığı göz önünde

⁵⁰⁹ BIÇAK, s. 355; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 265; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 557; KAHRAMAN, s. 128.

⁵¹⁰ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 558; ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 818; ; CENTEL /ZAFER, s. 91..

⁵¹¹ CENTEL/ZAFER; s. 558; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 665; ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 819.

⁵¹² GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 258.

bulduğunda soruşturmanın gizliliği ilkesinin kamuya bakan yönü olduğu kadar bireye bakan yönü de görülecektir.

CMK m.160/1 gereği soruşturmayı başlatan makam olarak Cumhuriyet savcısı ihbar, şikâyet veya başkaca bir yolla suç işlendiği yönünde edindiği izlenim sonrası soruşturmayı re'sen başlatır⁵¹³. Şayet ihbar ve şikâyetin suç oluşturmadığı her hangi bir araştırma yapılmaksızın açıkça anlaşılmakta ise ya da müracaat konusunun soyut ve genel nitelikte kalması durumunda soruşturmayı başlatmaksızın vereceği soruşturmaya yer olmadığına dair karar ile müracaatı neticelendirecektir. Kanun bu konudaki takdir yetkisini Cumhuriyet savcısına vermektedir. Savcı somut olaya göre soruşturmayı başlatması durumunda maddi gerçeği araştırarak soruşturmayı tamamlar. Soruşturma neticesinde kovuşturma evresi için koşulların oluşması durumunda savcı tarafından iddianame düzenlenirken yeterli şüphe oluşturacak delilin elde edilememesi durumunda kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir. Savcının başlatmış olduğu bu muhakeme işlemi ve süreç artık geriye yürüyemez⁵¹⁴.

Cumhuriyet savcısı CMK m.160 gereği soruşturmayı başlatmasını müteakip yeterli şüphe oluşturacak delili elde edememesi veya kovuşturma olanağı bulunmaması durumunda CMK m.172 gereği kovuşturmaya yer olmadığına karar verirken bu karara benzer bir karar tipi olarak soruşturmaya yer olmadığına dair karar da soruşturma öncesi yeni bir karar olarak Cumhuriyet savcısınca verildiği görülmektedir⁵¹⁵.

Savcının önüne gelen müracaat hakkında soruşturma açmayı gerektirecek koşulların bulunmaması durumunda vereceği soruşturmaya yer olmadığına dair karar ayıklayıcı bir fonksiyon icra etmektedir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda soruşturmanın nasıl başlayacağı hangi hallerin soruşturma başlatma yeterliliğine sahip olduğu belirtmiştir. Dolayısıyla

⁵¹³ YURTCAN, CMK Şerhi, s. 709; ÜNVER/HAKERİ, s. 492; ÇİFTÇİOĞLU, s. 75.

⁵¹⁴ KAYNAK, s. 60; ÇİFTÇİOĞLU, s. 75.

⁵¹⁵ ÖZTÜRK vd., s. 586.

savcının yapacağı ayıklama ile adaletin daha hızlı teminini de sağlanmış olacaktır. Savcının bu ayıklamayı yapabilmek için bir araştırma faaliyeti yapmasına gerek yoktur. Çünkü konusu suç teşkil etmeyen ihbar ve şikâyet konusu fiil ile soyut ve genel nitelikte kalan olayların suç teşkil etmeyeceği açıkça ve her hangi bir araştırma yapılmaksızın anlaşılmaktadır⁵¹⁶.

Soruşturma evresinin amacı hazırlayıcılık ve ayıklayıcılıktır⁵¹⁷. Savcı ve emrindeki makam ve görevliler vasıtasıyla her türlü soruşturma faaliyeti yapma yetkisine sahiptir (CMK m.161/1). Maddi gerçeğe ulaşmak için tüm delilleri dosyaya ithal edip kovuşturma için hazırlaması icap etmektedir. Bu kapsamda savcıya tüm kamu görevlileri istediği bilgi ve belgeyi temin etmekle mükelleftir (CMK m.161/1). Ceza Muhakemesi Kanunu bu konuda savcıya soruşturma faaliyetini evrensel ilkelere uygun bir şekilde yapabilmesi için kendisine geniş yetkiler vermiştir. Bununla beraber savcı, ihbar ve şikâyetin konusu müracaatın kendisine ulaşması sonrası soruşturma evresini henüz başlatmadan önce vereceği soruşturmaya yer olmadığına dair kararın ayıklayıcı yönü olmakla beraber hazırlayıcı herhangi bir fonksiyonu bulunmamaktadır.

2.7. Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karara Karşı Denetim Yolu

Ceza Muhakemesi Kanunu m.158/6'da soruşturmaya yer olmadığına dair karara karşı denetim yolu olarak itiraz denetimi yapılacağını düzenlemiştir. Yapılacak itiraz CMK m.173'de belirtilen usule göre yapılacaktır. Bu bağlamda soruşturmaya yer olmadığına dair karar için yapılacak itiraz usulünde CMK m.173'de düzenlenmiş olan kovuşturmaya yer olmadığı kararına yapılacak itirazının usul şartları gözetilerek yapılacaktır. CMK m.173'de kovuşturmaya yer olmadığı kararlarına itiraz edecek olanlar suçtan zarar görenler olarak ifade edilirken, soruşturmaya yer olmadığına dair karara itiraz etme hakkı olanlar için ise

⁵¹⁶ YURTCAN, s. 447.

⁵¹⁷ YURTCAN, s. 446-447; ÖZEN, s. 790.

CMK m.158/6’da sadece ihbarda bulunan ya da şikâyetçi olarak yer almaktadır⁵¹⁸. Özetle kuruma karara karşı tüketilebilecek denetim yolu CMK m.158/6’da yer verilen “itiraz” denetim yoludur. CMK m.158/6’da soruşturmaya yer olmadığına dair karara karşı yapılacak bu itirazın CMK 173’de belirtilen usule göre yapılacaktır⁵¹⁹.

2.7.1. İtiraz Hakkı Olanlar

Ceza Muhakemesi Kanunu m.172/1’de kovuşturmaya yer olmadığı kararının suçtan zarar gören ile önceden ifadesi alınmış veya sorguya çekilmiş şüpheliye bildirileceği düzenlenmiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu’nda kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın şüpheliye de tebliği gerektiğini belirtmiştir. Buna karşın soruşturmaya yer olmadığına dair kararda ihbar ve şikâyet edilene karşı böyle bir bildirim yapılması yükümlülüğünden bahsedilmemiştir.

Kovuşturmaya yer olmadığı kararının bildirilebilmesi için suçtan zarar görenin ihbar ve şikâyetinde bulunma zorunluluğu yokken soruşturmaya yer olmadığına dair kararda ise ihbar ve şikâyetinde bulunan kişiye kararın tebliği gerekmektedir, dolayısıyla ancak kanunun saydığı bu kişilerce karara itiraz etme yetkisi verilmiştir⁵²⁰. Bir başka deyişle soruşturmaya yer olmadığına dair kararın tebliğ edileceği kişiler ve karara itiraz etme yetkisi olanlar CMK m.158/6 uyarınca ihbarda bulunan ve şikâyetçi olup, bunun dışında hakkında soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilen ihbar ve/veya şikâyet edilene herhangi bir bildirim yapılmamakta ve dolayısıyla karara itiraz edecek kişiler arasında da yer almamaktadır⁵²¹. İhbar ve şikâyet kurumları nitelikleri itibariyle farklı olmakla beraber bazen birlikte bazen de birbiri yerine kullanılabilirler. Dolayısıyla ihbar eden ve şikâyet eden kavramları da kimi zaman birbiri yerine kullanılmaktadır.

⁵¹⁸ ŞİK, Türk Adli Yargı Sisteminde Savcılık Kurumu, s.284, YENİSEY/NUHOĞLU, s. 557; ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE, s. 188.

⁵¹⁹ ÜNVER/YENER, s. 493; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 264.

⁵²⁰ CENTEL/ZAFER s. 554; ŞİK, s. 284.

⁵²¹ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 265.

Soruşturmaya yer olmadığına dair karara karşı ihbarda bulunan ve şikâyet edenin ayrı ayrı itiraz hakları vardır. Somut olayda kişinin zarar görmesi durumunda yapılacak olan bildirimin belli kayıt ve şartlara bağladığı müracaat şikâyet olup, kişinin soruşturmaya yer olmadığına dair karara karşı yapacağı itiraz da şikâyetçinin ya da şikâyet edenin itirazı olacaktır⁵²². Buna karşın özel bir bildirim usulü öngörülmeden, herkes tarafından yapılabilecek olan müracaat ihbar niteliğinde olup soruşturmaya yer olmadığına dair karara karşı yapılacak itiraz da ihbarda bulunanın/ihbar edenin itirazı olacaktır⁵²³.

Soruşturmaya yer olmadığına dair karara konu olan müracaat hem itiraz eden hem de şikâyet eden tarafından yapılmış olabileceği gibi müracaat sadece ihbar eden veya sadece şikâyet eden tarafından yapılmış da olabilir. Karar, mevcut olayda ihbar ve şikâyet edenin ikisinin de bulunması halinde her ikisine de ayrı ayrı yapılacaktı, sadece birisinin olması durumunda ise karar kim varsa ona tebliğ edilecektir. Taraflardan birine yapılan tebliğ diğerine yapılacak tebliğ yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Bu açıdan sadece birisine tebliğ edilmesi yeterli değildir. Gerek ihbar edene gerekse de şikâyet edene ayrı ayrı yapılacak tebliğlerle karara itiraz etme imkânının sağlanması anayasal bir hak olup aksi takdirde taraflardan sadece birine yapılacak tebliğ ve bildirim diğer tarafın itiraz etme hakkının elinden alınmasına neden olacağından adil yargılanma hakkının ve hak arama hürriyetinin ihlali olacaktır⁵²⁴.

İhbar ve şikâyet edilenin soruşturmaya yer olmadığına dair kararın kendisine tebliğ edilmemesi suretiyle bu adli süreçten uzak tutulduğu söylenebilir. Bu bağlamda bir taraftan ihbar ve şikâyet edilen kişi ne hakkında ihbar ve şikâyetle bulunulduğunu ne de bu müracaat sonrası savcılıkça soruşturmaya yer olmadığına dair kararın öğrenme imkânı olmadan yaşanan adli süreçten haberdar dahi olmadan ve hatta gündeminde yer etmeden, soruşturmaya yer olmadığına dair kararla korunduğu hukuk fanusu içinde, başta ceza

⁵²² YENİSEY/NUHOĞLU, s. 162; BIÇAK, s. 358; YURTCAN, s. 449.

⁵²³ BIÇAK, s.361-362; ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞIZTEPE, s. 186; DEMİREL, s. 4.

⁵²⁴ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 570; CENTEL/ZAFER, s. 93; ÖZTÜRK, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 51.

soruşturması olmak üzere tüm müteakip aleyhe sonuçlarından beri olmuş olacağı söylenebileceği gibi diğer taraftan hakkında ihbar ve şikâyetle bulunulan kişi karar kendisine tebliğ edilmediğinden ne bu karardan, ne de karara konu ihbar ve şikâyetten haberdar olamayacağından bu durum bir eksiklik olarak görülebilir. CMK m.158/6’da soruşturmaya yer olmadığına dair kararın “bunlara mahsus bir sisteme kaydedileceği” ifade edilmek suretiyle hakkında ihbar ve şikâyetle bulunulanın, karara konu ihbar ve şikâyetten haberdar olmadığı gibi savcının verdiği ve soruşturmaya yer olmadığına dair kararlara özgü sisteme kaydedilmesinden de haberdar olamamaktadır. Kararın sisteme kaydedilmiş olması nedeniyle muhatabına bildirilmesi gerekmektedir⁵²⁵.

2.7.1.1. İhbar Eden

İhbar eden, doğrudan veya dolayısıyla öğrendiği bir olayı kamu düzenini bozduğu ve konusu suç teşkil ettiği değerlendirmesiyle ihbar etmektedir⁵²⁶. Her ihbar edenin hukuk nosyonu almadığı göz önünde bulundurulduğunda çoğu zaman yapılan ihbarın mahiyeti itibariyle ceza hukuku açısından da bir sonuç doğurmayacağını öngörülememekte ve hatta bazen konusu suç teşkil eden bir olayla ilgili ihbarda bulunulurken sırf olay detaylıca ihbar edilemediğinden ihbarın akim kalmasına neden olunabilmektedir. Böyle bir durumda olayın tek şahidi olan ve kamu makamları önüne taşıyan kişi olan ihbar edene yapmış olduğu ihbarın suç oluşturmadığı veya soyut ve genel oluşundan bahisle verilen soruşturmaya yer olmadığına dair karara karşı CMK m.158/6 ile itiraz etme imkânı verilmiş olması yerinde bir uygulamadır. İhbar eden CMK m.158/6 ile yapacağı itiraz ile ihbar aşamasında yapacağı eksiklikleri ya da hataları telafi edebilecektir. Bu arada adli makamlar ihbar eden tarafından yapılan ihbarın maddi eksikliklerinin olabileceğini göz ardı etmemesi gerekmektedir. Keza, yapılan ihbarın konusu suç teşkil etmesine rağmen sırf soyut ve genel olduğundan bahisle adli sürecinin sonlandırılmaması gerekmektedir. Aksi takdirde konusu suç teşkil eden bir olay adli makamların önünden kaçırılmamış olacak ve yine ihbar edene

⁵²⁵ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 265.

⁵²⁶ BIÇAK, s. 361-362; YURTCAN, s. 448; CENTEL/ZAFER, s. 93.

CMK m.173'te olduğu gibi suçtan zarar görüp görmediği aranmaksızın itiraz etme imkânı sağlanması da yukarıdaki gerekçeye hizmet edecektir⁵²⁷.

“Soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu işletilirken, hak arama hürriyeti ve etkin soruşturma yükümlülüğu ihlal edilmeyecek şekilde hareket edilmesi gerekmektedir. Bu hususta ilgililerin çok dikkatli davranması, hak arama hürriyeti ve etkin soruşturma yükümlülüğu ile lekelenmeme hakkı arasındaki dengeyi iyi ayarlamaları gerekmektedir. Aksi takdirde lekelenmeme hakkı gözetilmeye çalışılırken hak arama hürriyeti ve etkin soruşturma yükümlülüğu ihlali sonucunu doğuracaktır ki bunların ihlali daha büyük hukuki sorunlara neden olabilecektir⁵²⁸.

İhbarda bulunan soruşturmaya yer olmadığına dair karara itiraz ederken, itiraz dilekçesinde soruşturma açılmasını gerektirecek hususları gerekçeli, somutlaştırmış ve delillendirmiş bir şekilde yer vermiş olması gerekmektedir. Çünkü ihbarda bulunanın daha önce yapmış olduğu müracaat Cumhuriyet savcısınca, konusu suç teşkil etmediği veya soyut ve genel nitelikte olması nedeniyle soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilmiş olduğundan ihbar eden bu karara yapacağı itirazın somut ve gerekçeli olmasına özen göstermelidir. Aksi takdirde gereksiz, soyut, genel ve delilsiz bir itirazın itiraz makamınca reddedilmesi kaçınılmaz olacaktır⁵²⁹.

Türk Dil Kurumuna göre ihbar bildirme, bildirim, haber verme manalarında kullanılmaktadır⁵³⁰. İhbar hakkı şikâyet hakkını da içine alan Anayasa m.74'te dilekçe hakkı kapsamında düzenlenmiş anayasal bir haktır. Kanun işlenen suç nedeniyle herkese

⁵²⁷ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 264; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 664; ŞİK, Türk Adli Yargı Sisteminde Savcılık Kurumu, s. 282.

⁵²⁸ ASLANTÜRK, s. 384.

⁵²⁹ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 505; YURTCAN, s. 469; ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 819.

⁵³⁰ Türk Dil Kurumu resmi sitesi

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b4730f1d1edc7.89901103 (E.t.05.03.2018).

“haber verme” (ihbar) yetkisi vermiştir. Kişinin işlenen suçtan doğrudan zarar görmemesi durumunda şikâyetçi değil ihbar eden statüsüne girecektir⁵³¹.

2.7.1.2. Şikâyet Eden

Şikâyet hakkı aracılığıyla bireyin devletten talep etme hakkı doğmaktadır. Şikâyet kanunda sınırlı sayıda yer verilen suçlar için soruşturma ve kovuşturma şartı olarak aranmaktadır⁵³². Şikâyet hakkı kişiye sıkı sıkı bağlı olan bir hak olup yetkilisi, yetkili kılınmış vekili veya küçük ve ayırt etme gücü olmayanlar için kanuni temsilcisi tarafından kullanılabilir olan bir haktır. Söz konusu müracaat suçtan zarar gören ve hukuki yarar sahibi kişilerce kullanılması durumunda şikâyet hakkı hüviyetine kavuşacaktır.⁵³³

Şikâyet eden tarafından yapılacak müracaat üzerine Cumhuriyet savcısı şikâyete konu olayın suç oluşturmadığı ya da soyut ve genel nitelikte kalması nedeniyle soruşturmaya yer olmadığına dair karar verecektir. Şikâyet eden, Cumhuriyet savcısı tarafından verilen soruşturmaya yer olmadığına dair kararın yerinde olmadığını değerlendiriyorsa bu karara itiraz edecektir. Bu durumda şikâyet eden soruşturmaya yer olmadığına dair karara CMK m.173’de belirtilen usule göre itiraz edecektir.

Şikâyeti ihbardan farklı kılan önemli bir yönü bulunmaktadır; şayet şikâyet sonrası yapılan yargılamada kovuşturma evresine geçilmişse şikâyet edenin kamu davasına katılma hakkı bulunmaktadır. CMK m.237’de kovuşturma evresinden hüküm verilinceye kadar suçtan zarar görenlerin “şikâyetçi” olduklarını beyan ederek kamu davasına katılan sıfatıyla müdahil olabilecekleri belirtilmiştir. Şikâyet edenin davaya katılan sıfatıyla kabulü ile muhakemede ayrıcalıklı haklar elde etmesini sağlayacaktır. Örneğin; CMK m.234/1-b

⁵³¹ BIÇAK, s. 357; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 553; ÜNVER/HAKERİ, s. 492; ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 803; CAN, s. 101; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ7TEPE, s. 186.

⁵³² ÜNVER/HAKERİ, s. 95; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 565; ÖZTÜRK vd., s. 35.

⁵³³ CİHAN, Şahin, Küçüklerin Şikâyet ve Şikâyetten Vazgeçme Hakları, TAAD, S. 16, Ocak 2014, s. 296.

gereği şikâyetçinin katılan sıfatına sahip olması netice kararı kanun yollarına götürmesine imkânı sağlayacaktır⁵³⁴. Yine CMK m.239/1 gereği şikâyetçinin katılan sıfatıyla davaya kabulü sonrası cinsel saldırı suçu ve alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlar nedeniyle baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteme imkânı sağlayacaktır⁵³⁵.

Hal böyleyken şikâyet edenin yaptığı müracaatı savcı konusu suç teşkil etmediği için veya soyut ve genel nitelikte oluşundan dolayı netice olarak soruşturmaya yer olmadığına dair karar vermesi durumunda şikâyetçi davaya katılma başta olmak üzere birçok haktan mahrum kalacaktır⁵³⁶. Fakat soruşturmaya yer olmadığına dair karara şikâyet eden tarafından yapılacak itirazla bu süreç geri dönülmez bir evreye girilmeden engellenme imkânı elde edilmiş olmaktadır. Soruşturmaya yer olmadığına dair karar şikâyet edenin yapacağı itiraz üzerine itiraz makamınca yapılacak inceleme sonucu soruşturmaya yer olmadığına dair karar usul ve yasaya aykırı olması durumunda kaldırılacak ve savcı tarafından mevcut şikâyet konusu hakkında ceza soruşturması açılacaktır. Müteakiben de yargılama süreci içerisinde şikâyet edenin katılan olarak davaya katılma ve kanun yollarına başvurma imkânına kavuşacaktır⁵³⁷.

Şikâyet hakkı gerçek kişiler tarafından kullanılabileceği gibi tüzel kişiler aracılığıyla da kullanılabilir. Yapılacak şikâyet sonrası verilen soruşturmaya yer olmadığına dair karara yapılacak itiraz da dolayısıyla tüzel kişilerin yetkili organları ve temsilcileri vasıtasıyla yapılabilir. Yetkili organ aynı zamanda şikâyetten vazgeçme yetkisine de sahiptir. Tüzel

⁵³⁴ CENTEL/ZAFER, s. 932; YURTCAN, s. 222; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 566; BIÇAK, s. 184; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 163.

⁵³⁵ CENTEL/ZAFER, s. 933; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 163; ÜNVER/HAKERİ, s. 711; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 565.

⁵³⁶ ÜNVER/HAKERİ, s. 711; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 169; CENTEL/ZAFER, s. 933.

⁵³⁷ CENTEL/ZAFER, s. 558; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 267; KOÇ, Ziya; Ceza Muhakemesinde Katılan, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2010, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2010, s. 173; BOYACI, Akın, Ceza Muhakemesinde Davaya Katılma, İÜHF C. LXXI, S.1, 2013, s. 158-160.

kişilerin şikâyet hakkını kullanabilmesi için suçun mağduru değil ancak suçtan zarar gören olabileceği ifade edilmiştir⁵³⁸.

Şikâyet eden, soruşturmaya yer olmadığına dair karara itiraz ederken suçtan zarar gördüğünü somut delillerle ortaya koymak zorundadır. Birtakım varsayımlarla, soyut ve dayanaktan yoksun iddialarla, ceza hukuku kapsamında konusu suç teşkil etmeyen olay ve olguları dayanak yaparak itiraz etmesi durumunda itirazı reddedilecektir. Günümüzde yargının var olan iş yükü daha da artarken buna her gün konusu suç teşkil etmeyen veya soyut, genel ve dayanaktan yoksun ihbar ve şikâyetlerle artı bir yük getirilmektedir. Soruşturmaya yer olmadığına dair karar bir taraftan bu sorunu ortadan kaldırırken diğer taraftan da adil yargılanma hakkının gözetilmesi noktasında dengenin sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda gerek ihbar ve şikâyetler, gerekse de bunlara yapılacak itirazlar titizlikle incelenmeli, ihbar ve şikâyet aşamasında dosyaya girmemiş ve buna karşın itiraz aşamasında sunulan deliller de göz önünde bulundurularak netice karar verilmelidir. İtiraz mahkemesi de dosyayı inceleme ve değerlendirme süreci kısır ve kapalı devre sistemine dönüşmeden, var olan iş yüküne rağmen itirazların angarya olarak görülmemesi ve yeterince incelenmeden karar verilmemesi gerekmektedir⁵³⁹.

2.7.2. İtiraz Usulü

Bireylerin konusu suç teşkil ettiğini değerlendirdikleri olaylardan dolayı doğrudan zarar görmeseler dahi ihbar etmeleri anayasal bir hak olmakla beraber aynı zamanda bir yükümlülüktür. TCK m.278’de işlenen suçun bildirilmemesi suç olarak düzenlenmiş ve bireylere bu konuda yükümlülük getirmiştir⁵⁴⁰. Bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi suretiyle bu suçun faili olunabilir. TCK m.278’de düzenlenen “suçu bildirmeme” suçunun madde metninde yer alan “bildirim”, CMK 158’de yer alan ihbar

⁵³⁸ CENTEL/ZAFER, s. 97, BIÇAK, s. 358; ÖZTÜRK vd., s. 38.

⁵³⁹ ÜNVER/HAKERİ, s. 513; CENTEL/ZAFER, s. 557; YURTCAN, s. 469-470.

⁵⁴⁰ BIÇAK, s. 362; ÖZBEK/DOĞAN/BACAŞIZ7TEPE, s. 186.

karşılığında kullanmamıştır. Burada söz konusu olan, ihbar değil, fiilin işlenmesi veya neticenin önlenmesi amacıyla yetkililerin uyarılmasıdır. Yapılacak “bildirim” de suçun önlemeye yetkili makama suçun işlenmesinin veya neticesinin sınırlandırılmasının mümkün olduğu her aşama yapılması gerekir⁵⁴¹.

Suçu bildirmeme suçunun taslak gerekçesinde ihbar kurumunun adli mercilerin görevlerini eksiksiz yerine getirebilmesi için bir araç olduğu, kişiler tarafından bir suç işlendiği bilgisinin öğrenilmesi ile yetkililere gerekli bildirimlerin yapılması gerektiği ve ihbarın anayasal bir hak olmasının yanı sıra aynı zamanda yükümlülük olduğu ifade edilmiştir⁵⁴². Kişiler, hak (dilekçe hakkı) ve yükümlülük (suçu bildirmeme suçu) arasındaki dengeyi ihbar etmekle sağlayacak olup⁵⁴³, ihbar sahibi tarafından yapılan ihbarı müteakip verilen soruşturmaya yer olmadığına dair karara ihbar sahibi tarafından bu aşamadan sonra itiraz etme yükümlülüğü veya mecburiyeti bulunmamaktadır. İhbar eden konusu suç teşkil ettiğini hayatın olağan akışına uygun olan ve ortalama bir insanın suç olarak gördüğü olayı yetkili makamlara ihbar etmekle bu yükümlülüğün altından kurtulacağından müteakiben soruşturmaya yer olmadığına dair karara karşı yapılacak itiraz mecburi değil ihtiyari olacaktır⁵⁴⁴. Özetle soruşturmaya yer olmadığına dair karar nihai bir karar olmayıp bu karara CMK m.173’de belirtilen usule göre yapılacak olan itiraz ikinci bir değerlendirme ve yargılamanın buna göre şekillenmesine imkân verecektir⁵⁴⁵.

Cumhuriyet savcısının vereceği soruşturmaya yer olmadığına dair karar nihai bir karar olmayıp bu karara karşı ihbarda bulunan veya şikâyetçi olan tarafından CMK m.173 uyarınca itiraz edilebilir⁵⁴⁶. Dolayısıyla soruşturmaya yer olmadığına dair karara karşı CMK m.158/6’da itiraz denetim yolu öngörülmüştür. Soruşturmaya yer olmadığına dair karara yapılacak itiraz ise CMK m.158/6’nın CMK m.173 atfı ile kovuşturmaya yer

⁵⁴¹ BİÇAK, s. 362; ERDEM, Suçu bildirmeme suçu, s. 114-116.

⁵⁴² <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkunlarno=24110&pkunnumarasi=5237> (E.t. 26.11.2018).

⁵⁴³ CENTEL/ZAHER, s. 93; BİÇAK, s. 362; ERDEM, Suçu bildirmeme suçu, s. 119.

⁵⁴⁴ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 558; ERDEM, Suçu bildirmeme suçu, s. 120.

⁵⁴⁵ ASLANTÜRK, s. 384.

⁵⁴⁶ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 265; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 557; ŞAHİN/GÖTÜRK, s. 245.

olmadığına dair karara yapılacak itiraz usulüne göre yapılacaktır. Bu hususun yerinde olmadığını, “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumunun “kovuşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumundan bağımsız ve kendine özgü yönleri bulunması nedeniyle yapılacak itiraz usulünde başka bir kuruma atıf suretiyle düzenleme yapılması yerine bağımsız olarak düzenlenmesinin yerinde olacağı, bununla birlikte soruşturmaya yer olmadığına dair karar yapılacak itiraz incelemesinin CMK m.173 uyarınca yapılmasının uygulamada kavram kargaşasına ve uygulayıcılara zorluklar çıkarabileceği ifade edilmektedir⁵⁴⁷.

Ceza Muhakemesi Kanunu m.158/6’da soruşturmaya yer olmadığına dair kararın; savcı tarafından ve soruşturma evresi henüz başlamadan verileceği ifade edilmiştir. Yine bu kararın Cumhuriyet savcılığınca verilebilmesi için ihbar ve şikâyet konusunun suç oluşturmadığının herhangi bir araştırma yapılmaksızın açıkça anlaşılır olması gerekmektedir. Yani başlangıç şüphesinin tespit edilememiş olması gerekmektedir. Kararın verileceği diğer bir durum ise ihbar ve şikâyet konusu olayın soyut ve genel nitelikte olması halinde soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilecektir⁵⁴⁸.

Ceza Muhakemesi Kanunu m.158/6 atfıyla CMK m.173/1 uyarınca soruşturmaya yer olmadığına dair karara karşı itiraz; kararın ihbar eden veya şikâyet edene tebliğinden itibaren on beş gün içinde kararı veren Cumhuriyet savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hâkimliğine yapılır. CMK m.173/2 uyarınca ihbar eden veya şikâyet eden tarafından yapılacak itirazda soruşturma açılmasını gerektiren hususlar itiraz dilekçesinde belirtilir. İtirazı inceleyecek makam olan sulh ceza hâkimliği ihbar eden veya şikâyet edenin yaptığı itirazı yerinde bulursa soruşturma açılması kararı verirken bu kararını soruşturmaya yer olmadığına dair kararı veren Cumhuriyet Başsavcılığına gönderir, şayet itirazı yerinde bulmazsa talebi reddeder ve

⁵⁴⁷ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 557; ŞİK, s. 293.

⁵⁴⁸ ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 802; ŞİK, s. 284.

dosyayı Cumhuriyet savcısına geri gönderir⁵⁴⁹. Şayet savcı tarafından verilen soruşturmaya yer olmadığına dair karar şikâyet edene veya ihbar edene tebliğ edilmeden itiraz süresinin kaçırılması nedeniyle şikâyet edenin veya ihbar edenin elinden itiraz hakkının kaçmasına neden olunursa AİHS m.6 kapsamında adil yargılamanın ihlali sonucunu doğurabilecektir.

Soruşturmaya yer olmadığına dair karara karşı yapılacak itiraz CMK m.158/6 uyarınca, kovuşturmayaya yer olmadığı kararındaki itiraz usulüne göre yapılacak⁵⁵⁰. Fakat CMK m.173/6’da aynı fiilden dolayı soruşturma dosyasının tekrardan açılabilmesi için CMK m.172/2’nin uygulanacağı belirtilmiş olup, dolayısıyla kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilmesi sonrası yeni delilin ortaya çıkması ve sulh ceza hâkimliğinin bu yönde bir karar almasına bağlamıştır. Bu düzenleme ile de kovuşturmayaya yer olmadığı kararı sonrası durumu ele alarak yeterli şüphe oluşturacak yeni delilin ortaya çıkması ve hâkim kararı ölçütleri getirilmiş, fakat soruşturmaya yer olmadığına dair kararı ile ilgili bir düzenleme içermemiştir. Dolayısıyla CMK m.158/6’ncı fıkranın eklenmesi durumunda burada bir değişiklik yapılması gerektiği yönüyle eleştirilmektedir⁵⁵¹. Hâlbuki “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu kendine özgü bir yapısı olması nedeniyle ayrıca bir düzenleme yapılması yerinde olup, uygulamada ortaya çıkabilecek belirsizliklerin baştan engellenmesini sağlayacaktır.

Şayet müracaatı yapan suçtan zarar görense ise savcının soruşturmaya yer olmadığına dair karar savcının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hâkimliğine itiraz edilebilir. Buradaki itiraz savcının müracaatın takibe mahal olmadığına dair verdiği cevap ortada teknik manada bir karar olmaması nedeniyle tetkik edilmesi şeklinde anlamak mümkündür⁵⁵².

⁵⁴⁹ ÜNVER/HAKERİ, s. 515; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 264; CENTEL/ZAFER, s. 558.

⁵⁵⁰ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 264; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 557; CENTEL/ZAFER, s. 91; ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE, s. 188.

⁵⁵¹ ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE, s. 188; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 557.

⁵⁵² KANTAR, s. 19.

Ceza Muhakemesi Kanunu m.158/6’da soruşturmaya yer olmadığına dair karara yapılacak itirazın her ne kadar CMK m.173’de belirtilen usulle yapılacağı düzenlenmişse de CMK m.173/3’de yer alan “soruşturmanın genişletilmesi” yönünde bir muhakeme işleminin CMK m.158/6 gereği uygulanma olanağı yoktur⁵⁵³. CMK m.173/3’de düzenlenen “soruşturmanın genişletilmesi” uygulamasının varlık kazanabilmesi için ortada başlamış bir soruşturmanın mevcudiyeti gerekmektedir. Ancak CMK m.158/6’da kapsamında kalan bir olayda savcı tarafından henüz başlatılan bir soruşturma söz konusu değildir. Dolayısıyla olmayan bir soruşturma hakkında sulh ceza hâkimliğinin soruşturmanın genişletilmesi yönünde bir karar vermesi de söz konusu olamayacaktır⁵⁵⁴.

2.7.3. İtirazın Değerlendirmesi

2.7.3.1. İtirazın Kabulü

Soruşturmaya yer olmadığına dair kararı inceleyecek merci CMK m.173/1 uyarınca kararı veren Cumhuriyet savcısının görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hâkimliğidir⁵⁵⁵. Kovuşturma yapılmasına yer olmadığına dair karara yapılan itiraz üzerine itirazı değerlendirme ve karar sürecine doktrinde “kovuşturma davası” denildiği görülmektedir⁵⁵⁶. Bu bağlamda soruşturmaya yer olmadığına dair karara karşı yapılacak itiraz incelemesi ve karar sürecini “soruşturma davasına” benzetmek mümkündür.

Kararının yargısal denetim usulü karara yapılacak itiraz üzerine kararın itiraz merciince yapılacak incelemesinden ibarettir⁵⁵⁷. Soruşturmaya yer olmadığına dair karara

⁵⁵³ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 558.

⁵⁵⁴ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 558.

⁵⁵⁵ ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE, s. 505; BİÇAK, s. 372.

⁵⁵⁶ ÜNVER/HAKERİ, s. 512; ÖZTÜRK vd., s. 413; ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE, s. 505; YURTCAN, s. 469; CENTEL/ZAFER, s. 554; ÖZEN, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 818.

⁵⁵⁷ ÖZTÜRK vd., s. 177; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 265; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 557; CENTEL/ZAFER, s. 91; ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE, s. 188; ŞIK, s. 284.

yapılacak itiraz sonrası itiraz makamınca dosya üzerinden yapılacak inceleme sonucu özetle itirazın kabulüne veya reddine şeklinde bir karar verilecektir⁵⁵⁸.

İtiraz mercii yapacağı incelemede ihbar ve şikâyet konusunun içeriği itibariyle başlangıç şüphesini taşıyıp taşımadığı yönüyle sınırlı bir denetim yetkisi vardır. İtiraz mercii yapılan itirazın şayet başlangıç şüphesini taşıdığına kanaat getirirse itirazın kabulüne ve müracaat konusu için soruşturma başlatılması gerektiği kararı verecektir. Bunun dışında itiraz makamı ihbar ve şikâyet konusunun kesin suç oluşturduğuna yönelik yapacağı değerlendirmeler hukuki olmayıp kendisine verilen değerlendirme alanı dışına çıkmış olacaktır ve yok hükmündedir. İhbar veya şikâyet konusu müracaatın suç oluşturduğuna ancak yetkili ve görevli mahkeme tarafından yapılacak yargılama neticesinde ulaşılabacaktır.

Yapılacak itiraz üzerine itirazı inceleyecek merci, ihbar ve şikâyetin mahiyeti itibariyle başlangıç şüphesini taşıdığını ve soruşturma başlatılması gerektiği gerekçesi ile itirazın kabulüne karar vermesi durumunda Cumhuriyet savcısınca verilen soruşturmaya yer olmadığına dair karar ve ekinde yer alan ihbar veya şikâyet dosyası tekrardan Cumhuriyet savcısının önüne gelir⁵⁵⁹. Savcı mevcut müracaat hakkında verilen soruşturmaya yer olmadığına dair karara yapılan itiraz üzerine merciiince yapılacak itiraz incelemesi neticesinde itirazın kabulü şeklinde karar verilmesi nedeniyle bu aşamadan sonra savcı gecikmeksizin müracaatın UYAP sistemine soruşturma kaydı altında girişini yaptırır. Bu şekilde söz konusu müracaat hakkında artık soruşturma başlatılmış, savcı tarafından ilk müracaat sırasında soruşturma açılmamış ihbar ve şikâyet, sulh ceza hâkimliğine yapılan itiraz sonrası itirazın kabulü kararı ile birlikte yeni esaslı bir soruşturma olarak ceza soruşturmasına dâhil edilmiş olacaktır⁵⁶⁰. Savcı, ihbar ve şikâyet konusu hakkında bu aşamadan sonra bir taraftan soruşturmayı başlatırken ayrıca ihbar ve

⁵⁵⁸ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 264; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 557; CENTEL/ZAFER, s. 91; ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE, s. 188; ŞIK, s. 285.

⁵⁵⁹ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 664; ÜNVER/HAKERİ, s. 515; YURTCAN, s. 470; BIÇAK, s. 372.

⁵⁶⁰ AYDIN, s. 21; PARLAR/ÇETİN, s. 1100. Hâkimler ve Savcılar (Yüksek) Kurulunun 6 ve 10 sayılı genelgelerinde; “Soruşturmaların başından itibaren kalem hizmetlerinin UYAP üzerinden yürütülmesi, soruşturmalara ilişkin tüm veri girişinin ve bu verilerde meydana gelen değişikliklere ilişkin kayıtların zamanında, doğru ve eksiksiz biçimde yapılması, iş bölümü cetvellerinin UYAP’a kaydedilmesi ...” gerektiği belirtilmiştir.

şikâyetle bulunulana “şüpheli” sıfatı verir ve soruşturmanın seyrine göre soruşturma evresine ait yetkileri ve sorumlulukları kullanmaya başlar⁵⁶¹.

Soruşturmaya yer olmadığına dair karara yapılan itirazın kabulü kararı üzerine başlatılan soruşturma neticesinde savcı yeterli şüphe elde edememesi durumunda artık sadece kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verebilecektir. Söz konusu bu karar da CMK m.173 kapsamında itiraza tabidir. Buna karşın soruşturma süresince toplanan deliller yeterli suç şüphesini ihtiva ediyorsa CMK m.170/2 gereği savcı tarafından düzenlenecek iddianame mahkemenin kabulü ile kamu davası açılacaktır⁵⁶². Müracaat hakkında daha önce soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilmiş olması iddianame düzenlenmesine engel değildir. Şayet soruşturma evresinde toplanan deliller sonucu yeterli şüphe oluşmuşsa CMK m.170/1’de düzenlenen “kamu davasını açma mecburiyeti” ilkesi gereği savcı iddianame düzenleyerek yetkili ve görevli mahkemeye gönderir⁵⁶³. Dolayısıyla daha önce soruşturmaya yer olmadığına dair karar veren savcı bu kez iddianame düzenleyebilecektir. Bu durum bir çelişki olmayıp kamusal adil yargılanma gereği savcı mevcut olay ve delil durumuna göre hareket edecektir.

Soruşturmaya yer olmadığına dair karara karşı itiraz üzerine merciince verilen karar bir yargı kararı niteliğinde olup, benzer mahiyette bir içeriğe sahip ihbar ve şikâyetler hakkında tekrardan soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilecektir⁵⁶⁴. İtirazın kabulü kararı üzerine savcının CMK m.160 gereği doğrudan soruşturma başlatması gerekmektedir. Soruşturmaya yer olmadığına dair karara karşı yapılacak itiraz müessesesinin getirilmesindeki kamu menfaati savcılıkça ihbar ve şikâyet konusu müracaatın hukuki niteliği ve değerlendirilmesi konusunda yapabileceği yanlış veya hatalı değerlendirme ile soruşturma açılması gerekirken ihbar ve şikâyetin, soruşturulmaksızın sonlandırılmasıdır. Bu yanlışlık ancak itiraz müessesesi işletilerek telafi edilebilir. Buna karşın konusu suç teşkil etmediği açıkça anlaşılır olan veya soyut ve genel nitelikte kalan ihbar ve şikâyetler hakkında itirazın kabulü kararı verilmesi kurumu işlevsizleştirecek olup, başta

⁵⁶¹ CENTEL/ZAFER, s. 88; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 7; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 556.

⁵⁶² ÜNVER/HAKERİ, s. 506-508; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 665.

⁵⁶³ ÖZEN, s. 19; GÖKCAN, s. 197; KAYNAK, s. 58.

⁵⁶⁴ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 665.

lekelenmeme hakkı olmak üzere birçok hak ve ilke ihlaline neden olacaktır. Bundan dolayı itiraz merciinin yapacağı değerlendirmenin çok önemli bir yönü bulunmaktadır. Yine bu süreçte soruşturmaya yer olmadığına dair karara yapılacak itiraz üzerine itiraz makamının yapacağı inceleme de yargıya kuşkusuz artı bir iş yükü getirmekle beraber kurumun yargıya katacağı faydanın yanında çok da sözünün edilmeyeceği söylenebilir.

Özetle Cumhuriyet savcısı tarafından daha önceden “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” verilen müracaat hakkında sulh ceza hâkimliğine yapılan itiraz ile birlikte hâkimliğin “itirazın kabulü” ve “soruşturma açılması” yönünde verdiği karar sonrası mevcut ihbar ve şikâyet için UYAP sistemine yapılan “ihbar kaydı” Cumhuriyet savcısınca “soruşturma kaydına” dönüştürülür.

2.7.3.2. İtirazın Reddi

Soruşturmaya yer olmadığına dair karar üzerine ihbar veya şikâyet eden tarafından süresinde yapılacak itiraz üzerine itirazı inceleyecek olan mercii, ihbar ve şikâyetin suç oluşturmadığını açıkça anlaşılır olması ya da soyut ve genel nitelikte kalması nedeniyle itirazın reddine karar verecektir. Bu karar CMK m. 158/6 gereği nihai bir karardır⁵⁶⁵.

Soruşturmaya yer olmadığına dair karar itiraz edilerek reddedilmesi ya da karara itiraz edilmemek suretiyle kesinleşmesi durumunda aynı delil muhteviyattan ibaret, ikinci bir ihbar veya şikâyet için tekrardan savcılığa müracaat edilmesi durumunda akıbeti aynı olacak ve yine soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilebilecektir. Söz konusu bu kararlar CMK m.158/6 gereği kendilerine özgü bir sisteme kaydedileceğinden aynı muhteviyattan ibaret ihbar ve şikâyetler bu nedenle görülerek mükerrerliği tespit edilecektir.

⁵⁶⁵ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 558.

Fakat soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilen ihbar ve şikâyet konusu olayla ilgili önceki müracaattan farklı olarak yeni ve ilave delillerin elde edilmesi durumunda ilgilileri veya üçüncü kişiler tarafından tekrardan ihbar ve şikâyetle bulunulabilir. Bu şekilde yapılan ihbar ve şikâyetlerde başlangıç şüphesinin tespit edilmesi durumunda Cumhuriyet savcılarınca soruşturma başlatılabilecektir. Bunun dışındaki aynı kapsamda bir ihbar ve şikâyet ile tekrardan müracaat halinde farklı uygulamalara sebebiyet verilebileceğinden uygulama bu yönüyle yeni sorunlara neden olabilecektir. Şöyle ki; daha önce yapılmış bir ihbar ve şikâyet hakkında Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi durumunda bu kararın itiraz edilerek veya itiraz edilmemek suretiyle kesinleştiğini farz edersek aynı veya benzer mahiyetteki tekrar yapılan bir ihbar ve şikâyet nedeniyle başka bir Cumhuriyet savcısı tarafından tekrardan “soruşturmaya yer olmadığına dair karar mı verilecek” yoksa daha önce verilen soruşturmaya yer olmadığı kararı “bağlayıcı mı kabul edilecek” sorunu ortaya çıkmaktadır.

Bir Cumhuriyet savcısının ihbar ve şikâyeti mahiyeti itibarıyla CMK m.158/6 kapsamında değerlendirirken başka bir savcı başlangıç şüphesini taşıdığı gerekçesi ile soruşturmaya girişebilecektir. Hâlbuki CMK m.158/6 da tıpkı CMK m.173/6’da olduğu gibi soruşturma açılabilmesi için başlangıç şüphesini oluşturacak yeni delil elde edilmesi şartı ve sulh ceza hâkimliğinden bu yönde bir karar alınması gerektiği hükmü getirilmesi gerekmektedir⁵⁶⁶. Bununla beraber ihbar ve şikâyetlerin kolluğa yapılması sonrası Cumhuriyet savcısı tarafından verilecek soruşturmaya yer olmadığı kararının bir nüshası gerekli işlem ve düzeltmeler yapılmak üzere ilgili kolluk birimine gönderilmesi gerekmektedir⁵⁶⁷.

Aynı nitelikteki bir ihbar ve şikâyet nedeniyle daha önceden başka bir soruşturma makamı tarafından soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar verilmesi nedeniyle yeni müracaat önüne gelen Cumhuriyet savcısı ihbar ve şikâyetin konusunun suç teşkil

⁵⁶⁶ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 558.

⁵⁶⁷ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 558. 694 sayılı KHK m.152 ile 5320 sayılı CMK yürürlüğü hakkında Kanunun m.16’ ya eklenen 2. Fıkra.

etmediğinin herhangi bir araştırma yapmaksızın açıkça anlaşılır oluşu veya soyut ve genel nitelikte oluşu nedenleri ile birlikte daha önce verilmiş olan soruşturmaya yer olmadığına dair karar nedeniyle doğrudan bir karar verebilecek midir veya nasıl bir karar vermesi gerekmektedir. Yine CMK m.158/6’da belirtildiği üzere “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” ve “müracaat içeriği” bunlara mahsus bir sisteme kaydedilmiş olacağından Cumhuriyet savcısı bu bilgileri göz önünde bulundurarak yeni müracaatı işleme doğrudan almayacak mı yoksa yeni bir soruşturmaya yer olmadığına dair karar mı verecek. Örneğin daha önce verilen bir soruşturmaya yer olmadığına dair karar itiraz edilmesi üzerine sulh ceza hâkimliğince yapılan inceleme sonucu itirazın reddedilmesi halinde aynı olay nedeniyle bir başka Cumhuriyet savcısının önüne gelen ihbar ve şikâyetle daha önce verilen ve sulh ceza hâkimliğinin de itirazı reddettiği soruşturmaya yer olmadığına dair kararın akıbetini kim belirleyecek. Bir ihbar ve şikâyet nedeniyle Cumhuriyet savcısının verdiği soruşturmaya yer olmadığı kararı başka bir Cumhuriyet savcısı tarafından gözden kaçırılabilceği gibi söz konusu müracaat başka bir savcı tarafından başlangıç şüphesini taşıdığı kanaati soruşturma açılması gibi yetki aşımına da neden olabilecektir.

Söz konusu hususlarda Cumhuriyet savcılarının dikkatli olması benzer yöndeki ihbar ve şikâyetler nedeniyle filtreleme görevini iyi yapmaları, soruşturmaya yer olmadığına dair karar ile neticelendirilen aynı olay nedeniyle yapılacak yeni ihbar ve şikâyetin aynı nitelikte olup olmadığının iyi incelenmesi gerekmektedir. Buna karşın yeni ihbar ve şikâyetin başlangıç şüphesi taşıdığına kanat getirilmesi durumunda ise Cumhuriyet savcılarının doğrudan soruşturma başlatmaları mı yoksa CMK m.172/2’de olduğu gibi bu hususta sulh ceza hâkimliğince bir karar verilmesi gerektiği sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu konuda bırakılan boşluk farklı uygulamalara neden olabilecektir. CMK m.172/2’de yer alan hüküm burada kıyas yoluyla uygulanacak olursa soruşturmaya yer olmadığına dair kararın verilmesi sonrası yapılan itirazın sulh ceza hâkimince reddini müteakip soruşturma açmak için asgari başlangıç şüphesi oluşturacak yeni delil içeren ihbar ve şikâyetin ya da bu yöndeki savcı mütalaasının sulh ceza hâkimince incelenerek soruşturma açılmasına karar vermesi gerektiğini söylemek gerekecektir. Buna karşın soruşturmaya yer olmadığına dair kararın Cumhuriyet savcısınca verilmesi sonrasında bu karar sulh ceza hâkiminin önüne

gitmeksizin kesinleşmiş ise bu durumda yeni delil içeren ihbar ve şikâyeti kendisinin değerlendirmesinin yeterli olacağı söylenebilir.

2.8. İhbar ve Şikâyetlerin Sisteme Kaydedilmesi Sorunu

Ceza Muhakemesi Kanunu m.158/6 kapsamında kalan bir ihbar ve şikâyet başlangıç şüphesini taşımadığından ceza soruşturmasını başlatması mümkün olmamakta, Cumhuriyet savcısı soruşturma başlatmaksızın ihbar ve şikâyetle konu olayı soruşturmaya yer olmadığına dair karar ile neticelendirilmektedir⁵⁶⁸.

Ceza muhakemesinin konusu; bir suçun işlenip işlenmediği, şayet ortada işlenmiş bir suç varsa bunun kim tarafından işlenmiş olduğu ve yaptırımının ne olacağı sorununa çözüm getirmektir⁵⁶⁹. Konusu suç teşkil etmeyen ihbar ve şikâyetler ceza muhakemesinin konusu olmadığından, bu ihbar ve şikâyetlerin ceza muhakemesinde yürüyüşüne müsaade edilmemesi, evleviyetle de ceza muhakemesi sistemine girişine izin verilmemesi gerekmektedir. CMK m.158/6’da yer verilen kurum işletilerek konusu suç teşkil etmeyen ihbar ve şikâyet hakkında savcının yapacağı ön değerlendirme ile ceza muhakemesi sistemine girişi en baştan engellenmiş olacaktır. Savcı önüne gelen müracaat konusu hakkında yapacağı değerlendirme ile konusu suç teşkil etmeyen ihbar ve şikâyetle ilgili UYAP’a yeni bir soruşturma kaydı altında girişine izin vermeyerek bunu sağlamış olacaktır.

Ceza Muhakemesi Kanunu m.158/6’da; “...*Bu fıkra uyarınca yapılan işlemler ve verilen kararlar, bunlara mahsus bir sisteme kaydedilir. Bu kayıtlar, ancak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından görülebilir.*” denilmektedir. Burada üzerinde

⁵⁶⁸ BIÇAK, s. 355-356; YENİSEY, Feridun, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Hazırlık Soruşturması ve Polis, s. 45; ŞAHİN, İlyas, Türk Ceza Yargılaması Hukukunda Koruma Tedbirleri Bakımından Esas Alınan Şüphe Kavramının İncelenmesi, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Hukuk Araştırmalar Dergisi, C.20 S. 3 Y.2014, s. 111.

⁵⁶⁹ ÖZTÜRK vd., s. 21.

durulması gereken husus öncelikle; soruşturmaya yer olmadığına dair karara konu ihbar ve şikâyetlerin UYAP sisteminde “nereye” ve “nasıl bir başlık altında kaydedileceği” sorunudur. Uygulamada, ihbar ve şikâyetin konusunun suç teşkil etmemesi ya da soyut ve genel nitelikte olması halinde müracaatın “soruşturma kaydı” olarak değil, “ihbar kaydı” olarak UYAP sistemine kaydedileceği ifade edilmektedir⁵⁷⁰. Şayet söz konusu ihbar ve şikâyetler genel ihbar ve şikâyetlerle aynı havuza alınıyorsa bu durum lekelenmeme hakkını daha baştan örseleyecektir. Dolayısıyla bu konuda uygulamada gerekli teknik alt yapının oluşturulması ve CMK m.158/6 kapsamında kalan ihbar ve şikâyetlerin “genel ihbar ve şikâyetlerden ayrı olarak UYAP’a kaydının yapılması” gerekmektedir.

Ayrıca CMK m.158/6’da soruşturmaya yer olmadığına dair karara konu ihbar ve şikâyetlerin yanı sıra, “yapılan işlemlerin” ve “verilen kararların” da bu sisteme kaydedileceği belirtilmiştir. “Soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu asılsız ihbar ve şikâyetlerin olumsuz neticelerinden bireyleri koruma gayesi ile getirilmiş bir müessese iken söz konusu ihbar ve şikâyetlerin öncelikli olarak adli sisteme genel ihbar ve şikâyetlerle aynı havuza alınması müteakiben de karar verilinceye kadar yapılan tüm işlemlerin ve son olarak da soruşturmaya yer olmadığına dair kararın sisteme kaydının yapılması son tahlilde lekelenmeme hakkına aykırılık teşkil edebilecek uygulamalara neden olabilecektir. Bu konuda kurumun getiriliş amacına uygun olarak gerekli teknik alt yapının oluşturulması, öncelikli olarak CMK m.158/6 kapsamında kalan ihbar ve şikâyetlerin genel ihbar ve şikâyetlerden ayrı bir kayıt ile sisteme kaydedilmesi, akabinde de “yapılan işlemlerin” ve “verilen kararların” da bu ayrı sisteme kaydedilmesine imkân tanınması gerekmektedir. Aksine bir uygulama lekelenmeme hakkının ihlalini neden olacaktır. Düzenlemenin bu yönü ile gözden geçirilmesi ve uygulama sırasında özenli ve dikkatli davranılması gerekmektedir.

Ayrıca Cumhuriyet savcısının ihbar ve şikâyet yoluyla önüne gelen olaya ilişkin yapacağı değerlendirme sürecinde, olayın suç teşkil edip etmediği hususunda herhangi bir

⁵⁷⁰ AYDIN, s. 20.

tereddüt yaşamaması gerekmektedir. Şayet savcı ihbar ve şikâyetin konusu olayın suç teşkil edebileceği yönünde en ufak bir şüphe, tereddüt duyuyor ise ihbar ve şikâyet konusu olay hakkında soruşturmaya yer olmadığına dair kararın verilmesi söz konusu olamayacaktır (CMK m.158/6). Bu durumda savcı, söz konusu müracaat hakkında UYAP'a soruşturma kaydı girişi yaparak ceza soruşturmasını başlatmalı, CMK m.160 gereği işin gereğini araştırmalı, iddianame düzenlemeye gerek olup olmadığını soruşturmalıdır.

SONUÇ

Ceza Muhakemesi Kanunu m.158/6’da düzenlenen soruşturmaya yer olmadığına dair karar 15.08.2017 tarihli ve 694 sayılı KHK ile ceza muhakemesi hukukumuzda kazandırılmış yeni bir karar türüdür. Soruşturmaya yer olmadığına dair karar ile bireyin lekelenmeme hakkının korunması gözetilmiştir. Konusu suç teşkil etmediği açıkça anlaşılan veya soyut ve genel nitelikte kalan ihbar ve şikâyetlere karşı bireyin lekelenmesinin engellenmesi, makul sürede adli sürecin sonuçlanması kurumun getirilme nedenleri arasındadır. Kurumun ceza muhakemesi hukukumuzda kazandırılmasından önce adli makamlar önlerine gelen ihbar ve şikâyet nedeniyle her hangi bir filtreleme yapmadan CMK m.160/1 gereği doğrudan soruşturma başlatıyordu. Mevcut ceza muhakemesi sistemi bunu gerektirmekteydi. CMK m.158/6 ile birlikte ihbar ve şikâyetin tek başına var olması soruşturmanın başlaması için yeterli olmaktan çıkıp ihbar ve şikâyetin mahiyeti ön plana çıkarılmıştır. CMK m.158/6 “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu işletilerek yeterli niteliğe sahip olmayan ihbar ve şikâyetler hakkında soruşturma yapma zorunluluğu da ortadan kalkmış olmaktadır.

Ceza muhakemesi sürecinde şüpheyi oluşturan “bilginin” soruşturma makamlarına ulaşması ve ardından savcılığın söz konusu bilgiye atfedeceği değer çok kritik bir evredir. Söz konusu bu bilgi genelde ihbar, şikâyet yoluyla öğrenilmekte, şüphesiz soruşturma makamlarınca re’sen de öğrenilebilmektedir. Söz konusu bilgi savcılıkça şüpheli kategorisinde değerlendirilirse, bilginin basit şüphe içerdiği kabul edilirse CMK m.160 gereği soruşturmanın başlatılması gerekmektedir. Bu kapsamda hakkında şüphenin mevcut olduğu kişiye “şüpheli” sıfatı verilmekte, kişi bu sıfatla ceza muhakemesinde bir süje olarak yerini almaktadır. Ancak mevcut bilginin suç oluşturmadığının bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin yani her hangi bir soruşturma faaliyeti icra edilmeden dahi anlaşılması durumunda ya da bilginin soyut ve genel nitelikte olması durumunda

soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilerek, kişinin şüpheli sıfatını alması engellenecektir.

Savcıcı bir havale memuru görünümü almaktan kurtaracak olan ihbar ve şikâyet sonrası onun takınacağı tutumdur. Cumhuriyet savcısı eldeki mevcut delillerin soruşturmayı başlatma yeterliliğine sahip olup olmadığını, mevcut delillerin başlangıç şüphesini oluşturması halinde başlatacağı soruşturma neticesinde bu kez delillerin iddianame düzenlemeye yeter nitelikte olup olmadığını takdir etme yetkisi ile donatılmıştır.

“Soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu doktrindeki ifadesiyle hukuk duvarı veya hukuki himaye olarak ceza muhakemesi hukukumuzda bireylere gelebilecek tehlikelere karşı önleyici ve koruyucu bir fonksiyon üstlenmiştir. İhbar ve şikâyet yoluyla önlerine gelen müracaatları inceleyecek olan Cumhuriyet savcıları müracaat konusunun CMK m.158/6 kapsamında yeterli niteliği haiz olmaması nedeniyle şikâyet ve ihbar edilen hakkında doğrudan soruşturma başlatılmasını ve şüpheli sıfatı almasını engellemiş olacaktırlar. Bu yönüyle “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu savcılığın soruşturma evresinde yapmakta olduğu ayıklayıcı, eleyici, filtreleyici fonksiyonu soruşturma öncesine çekerek hukuk güvenliğinin kapsama alanını genişletmektedir. Kişiler yersiz soruşturmalara karşı korunurken, suça karışmamış kişilerin mesnetsiz ihbar ve şikâyetlerle “*bir gün soruşturulabilirim, adım lekelenebilir*” niteliğindeki hukuk devleti ile bağdaşmayan korkuları bizzat devlet tarafından ortadan kaldırılmış olacaktır. Bu güvence hukuk devleti olmanın da bir gereğidir.

Savcı “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu ile kişilerin suç yaftası ile muhatap edilmesini inşa edilen hukuk duvarı ile engelleyecektir. Devlet bir taraftan kişilerin anayasal bir hak olan ihbar ve şikâyet haklarını kullanmalarına imkân sağlarken diğer taraftan konusu suç teşkil etmediği bir araştırma yapılmaksızın anlaşılan veya soyut ve genel nitelikte kalan ihbar ve şikâyetlerle bireyin lekelenmeme hakkı ve nezaheti korunmuş olacaktır.

Ceza Muhakemesi Kanunu m.158/6’da ihbar ve şikâyet nedeniyle soruşturmanın başlatılması için gereken şartlar, 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanunun m.4/3’te düzenlenen memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında yapılacak ihbar ve şikâyetler için aranan şartlarla benzerlik göstermektedir. 4483 sayılı Kanunun m.4/3’te ihbar ve şikâyetin “soyut ve genel nitelikte” olmaması gerektiği şeklinde nitelikli hal CMK m.158/6 ile memur ve kamu görevlisi dışında kalan herkesi kapsayıcı şekilde getirilmiş olması yönüyle oluşturulan hukuk güvenliğinin memurlar ve kamu görevlileri dışında kalan kişileri de kapsayacağı şeklinde görmek gerekmektedir.

Günümüz dünyasında bir kişi hakkında soruşturma başlatılması ile medya aracılığıyla yapılan eksik ve yanlış haberlerle masumiyeti zedelenebilmektedir. Yargılama neticesinde aklanılsa da yargılama süresince yaşananlar telafisi olmayan mağduriyetlere neden olabilmektedir. Her ne kadar soruşturma evresinin gizliliği esas olmakla beraber bazen çeşitli nedenlerle bu kuralın ihlal edildiğini görmekteyiz. Basının haber yapma hakkı ile lekelenmeme hakkı arasındaki dengenin gözetilmediği ve kişilerin açık isimlerine yer vermek suretiyle soruşturma evresinin gizliliği ihlal edilerek “mal bulmuş mağribi” misali haber yapıldığı sıklıkla rastlanan ve hatta maalesef alışlageldik bir durum oluşturdur.

İnsanlar adlarının şüpheli, sanık, mağdur, müşteki ve hatta tanık olarak soruşturma ve kovuşturma ile anılmasından rahatsızlık duyarken, basın yayın organlarının eksik, yanlış ve hatta manipülatif haberlerle bu bilgileri geniş kitlelere ulaştırmak suretiyle yaptıkları tahribat takdir edilmelidir ki daha olumsuz sonuçlara sebep olacaktır. Bu durum bile başlı başına kişilerin lekelenmeme haklarının ihlaline neden olmaktadır.

“Soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu aracılığıyla kişilerin lekelenmeleri engellenmiş olup, kurumla getirilen hukuk bariyeri konusu suç etmediği açıkça anlaşılan veya soyut ve genel nitelikte kalan ihbar ve şikâyetler nedeniyle kişileri bir taraftan soruşturma ve kovuşturmalardan koruyacaktır.

Yargıya yönelik veriler incelendiğinde adliyenin iş yükünün her geçen gün artmakta olduğu görülecektir. Bu artışta ihbar ve şikâyetlerin büyük payı bulunmaktadır. Var olan bu iş yükü, yargının kısa sürede netice almasını engellediği için makul sürede yargılanma hakkının ihlalinin öznesini bu iş yükünün oluşturduğunu söylemek mümkündür. Konusu suç teşkil etmeyen veya soyut ve genel nitelikte kalan ihbar ve şikâyetler Cumhuriyet savcılarınca CMK m.158/6 kapsamında değerlendirilerek ceza muhakemesinde yürüyüşüne müsaade edilmeyecek olup iş yoğunluğunun da doğrudan azaltılması amaçlanmaktadır. Makul sürede yargılama en kısa süre içerisinde yargılamanın sonuçlanması değil, somut olayın özellikleri gözetilerek en makul süre içerisinde neticelenmesidir. Tıpkı yargılamanın makul süreyi aşması durumunda makul sürede yargılanma hakkının ihlali teşkil ederken, diğer taraftan alelacele, delillerin yeterince tartışılmadan ve hatta yargılamadan kaçırılarak yapılacak yargılamanın makul sürede yargılanma hakkının ihlali olabileceği gibi. “Soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumu yargılamada makul süreyi sağlamaya doğrudan hizmet etmektedir.

Yargının lekelenmeden, makul sürede ve adil bir yargılama neticesinde hak sahibine hakkını teslim ettiği, bununla beraber bireyleri mesnetsiz ihbar ve şikâyetlerden koruduğu, hukuk güvenliği olan bir ülke gerek o ülke vatandaşları tarafından gerekse de uluslararası arenada güvenilir ve tercih edilir bir konuma gelecektir. Herkesin böylesi bir ülkeye ve hukuk sistemine güveni tam olacaktır. Böylesi bir toplumda kimse soruşturma korkusu altında yaşamayacak olup hukuk güvenliği hâkim olacaktır. Bu güvence hukuk devleti olmanın da aynı zamanda bir gereğidir. Çünkü hukuk devleti olmak insan haklarına saygı duymayı ve güvence altına almayı gerektirmektedir.

Kurumun adil yargılanma ilkesi ile yakın bir ilişki içerisinde. Adil yargılanma ilkesi AİHM’in de yerleşik içtihatlarına göre sadece kovuşturma evresine hasredilemeyeceği, tüm adli süreci kapsadığı, bu bağlamda kronolojik olarak soruşturma evresi öncesinde yer alan soruşturmaya yer olmadığına dair karar evresinin de adil yargılanma hakkının sağladığı güvencelerden faydalanması gerekmektedir. Bu konu da en büyük sorumluluk ve pay sahibi Cumhuriyet savcılarına aittir. Cumhuriyet savcıları

önlerine gelen ihbar ve şikâyet nedeniyle yeni bir soruşturma başlatılması ile başlatılmaması konusunda yapacakları değerlendirme sonucu ihbar ve şikâyetin akıbetini belirleyecektir. Şayet savcılar müracaat konusunda başlangıç şüphesinin tespit edememişlerse soruşturmaya yer olmadığına dair karar vererek en kısa, hızlı, masrafsız ve usul ekonomisine uygun olarak adil yargılamaya hizmet edecektir.

AİHM yerleşik içtihatlarında “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumunun doğrudan ilişki içerisinde olduğu adil yargılanma ve lekelenmeme haklarının sadece kovuşturma evresi ile sınırlandırılmayacağını görüşündedir. Lekelenmeme hakkı ve adil yargılanma hakkını sadece kovuşturma evresi ile sınırlamak hazırlayıcılık ve ayıklayıcılık fonksiyonu olan ve yine delillerin yargılamayı şekillendirdiği ve istikametini belirlediği için kovuşturma öncesi dönem üzerinde gri bir alan oluşmasına neden olacaktır. Delillerin büyük bir kısmının ilk değerlendirme ve toplanma aşamasında kovuşturma evresi öncesi olması hasebiyle lekelenmeme hakkından ve adil yargılanma hakkından bu sürecin evleviyetle faydalanması gerekmektedir.

Ceza adalet sisteminde savcılarının rolü ile ilgili olarak Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi üye ülkelere yönelik yayınladığı tavsiye kararında; suç isnadının mesnetsiz olması durumunda savcılarının soruşturmayı başlatmaması ya da devam ettirmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Adil yargılanma hukuk devleti olmanın bir gereğidir. Hukuk devleti olduğunu iddia eden tüm ülkelerin mesnetsiz suç isnatlarına karşı soruşturmaya başlatmamak suretiyle ancak adil bir yargılama yapıldığından ve dolayısıyla bir hukuk devletinden söz edilebilir.

Modern ceza hukukunda yargı ceza siyaseti gereği alternatif yollar işleterek çözüme kavuşturması onarıcı bir fonksiyon icra etmektedir. Aksi takdirde suç işlememiş kişileri adli sürece dâhil ederek masum kişilerle adli süreç arasındaki bariyerler yıkılmış, yargının caydırıcı özelliği zedelenmiş, bireylerin adalete olan inançlarının zayıflamış ve yargının itibar kaybı kaçınılmaz olacaktır. Ceza muhakemesi sistemimde soruşturma ve kovuşturma mecburiyeti ilkesi geçerli olmakla beraber maslahata uygunluk ve faydacılık prensipleri de

geçerlidir. Bu bağlamda mutlak bir kovuşturma mecburiyeti ilkesi mutlak bir ceza verme görüşünün tezahürü olacağından CMK m.158/6 kapsamında kalan ihbar ve şikâyetler soruşturma başlatılmaksızın neticelendirilecektir.

Ceza Muhakemesi Kanunu m.158/6’da soruşturmaya yer olmadığı kararına karşı yapılacak itiraz usulü düzenlenirken bağımsız ve etraflıca bir düzenleme yapılmadan sadece CMK m.173’te yer alan itiraza usulüne göre yapılacağı hususuna yer verilmiş olması bir eksikliktir. Bu konudaki düzenleme yerinde olmamakla beraber, “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumunun “kovuşturmaya yer olmadığına dair karar” kurumundan bağımsız ve kendine özgü yönleri bulunması nedeniyle yapılacak itiraz usulünde başka bir kuruma atıf suretiyle düzenleme yapılması yerine münhasıran bir düzenlenmenin yerinde olacağı, buna karşın mevcut haliyle bir düzenlemenin uygulamada kavram kargaşasına ve uygulayıcılara zorluklar çıkarabileceği değerlendirilmektedir.

Her ne kadar soruşturmaya yer olmadığına dair karara yapılacak itiraz usulünde genel olarak kovuşturmaya yer olmadığı kararına yapılacak itiraz usulüne atıf yapılmak suretiyle düzenlenmişse de karara karşı itiraz edecek kişiler için kovuşturmaya yer olmadığı kararına karşı itiraz edecek kişilerden farklı olarak suçtan zarar görme şartı aranmaktan vazgeçilerek yerine isabetle ihbar ve şikâyetle bulunan kavramlarının getirilmesi yerinde bir uygulama olup, sırf suçtan zarar görme sıfatı olmadığı için veya yetersiz nitelikteki bir ihbar nedeniyle olayın adli sürecin sonlanması, soruşturma ve kovuşturmadan kaçırılması ihbar edene verilen itiraz hakkı ile önlenmeye çalışılmıştır. Savcı bir taraftan önüne gelen ihbarın yeterli nitelikleri taşımadığı gerekçesi ile vereceği soruşturmaya yer olmadığına dair karar ile diğer taraftan olayı araştırma ve aydınlatma yükümlülüğü arasında denge ihbar veya şikâyet edene tanınan itiraz hakkı ile denge-fren ilişkisi görecektir.

Kurumun uygulayıcılar tarafından etkin bir şekilde kullanılması durumunda ceza muhakemesi sistemimize önemli katkılar sağlayacaktır. Kurumun gerek bireylere bakan yönü ile gerekse de kamuya bakan yönü ile iş yükünü azaltması, lekelenmeme hakkını koruması özetle ve en başta gelen katkılarıdır.

KAYNAKÇA

AKKAYA, Çetin/TÜRK, Kenan, İçtihatlı Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2013

AKSOY, Mahmut, Adil Yargılanma Hakkı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2013

AMBOS, Kai, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılama Hakları- Silahların Eşitliği, Çekişmeli Önsoruşturma ve AİHS m.6, (Çev. ÜNVER, Yener), Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 3, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku, Ankara 2004

ASLAN, Zehreddin, ALTINDAĞ, Halil, Memurların Disiplin ve Ceza Soruşturması, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018

ASLAN, Ahmet, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma, Legal Kitabevi, İstanbul, Eylül 2012

ASLANTÜRK, Mustafa, Cumhuriyet Savcısının Soruşturma Temel Kitabı, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2018

ATAÇ, Asiye Selcen, Dr.Dr.h.c. Silvia TELLENBACH'a Armağan, (Editörler: YENİSEY, Feridun, ÖZGENÇ, İZZET, NUHOĞLU, Ayşe, TURHAN, Faruk) Seçkin Yayınları, Ankara 2018

ATAÇ, Asiye Selcen, İstinaf Kanun Yolunda Savunma Hakkı, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 165-166, Y. 2018

ATAÇ, Asiye Selcen, Müdafinin Soruşturma Dosyasını İnceleme Yetkisi CMK m.153, (DONAY, Süheyl/ALTUNKAŞ, Aysun, Ceza Yargılama Hukukunda Son Gelişmeler Sempozyumu), Seçkin Yayınları, Ankara, 2016

ATAÇ, Asiye Selcen, Türk Ceza Hukukunda Kesin Hükümün Önleme Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010

AYDIN, Filiz GÖKDUMAN, Ceza Muhakemesinde Yeni Bir Müessese: Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar, Anadolu Adliyesi Dergisi, S. 13, Ocak, 2018

AYGÜN, Ülkem Cansu, Türk Ceza Kanunu Madde 285 Hükümünde Düzenlenen Gizliliği İhlal Suçları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013

AYHAN, Hüseyin Tanfer, Ceza Muhakemesi Kanunu 171/1'inci maddesi kapsamında Cumhuriyet Savcısının Kamu Davası Açmada Takdir Yetkisi, Askeri Adalet Dergisi, Sayı 133, Yıl 39, 2011 Ocak 2011

BAHRİYELİ, Kemal, Türk Ceza Kanunu'nda kamu görevlisinin suçu bildirmemesi suçu (TCK m.279), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010

BALIK, Mustafa, İddianamenin Kabulü ve İadesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2014

BARDAK, Cengiz, Ceza Muhakemesinde Hazırlık Soruşturması, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara, 1996

BIÇAK, Vahit, Suç Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınları, 4. Baskı, Ankara, Ekim 2018

BİRTEK, Fatih, Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat, Adalet Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2017

BİRTEK, Fatih, Cumhuriyet Savcısının Delilleri ve Filleri Takdir Yetkisi, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Nur CENTEL' e Armağan, C. 19, S. 2, Y. 2013

BOYACI, Akın, Ceza Muhakemesinde Davaya Katılma, İÜHFMD C. LXXI, S.1, 2013

CAN Sibel, Ceza Hukukunda Şikâyet, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2016

CENTEL, Nur, Dürüst Yargılama ve Medya Bakımından Demokrasi Kültürü, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. XLIX, S. 3, 1994

CENTEL, Nur/ ZAFER, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, 14. Bası, İstanbul, Eylül 2017

Ceza Muhakemesi Kanunu, Beta Yayınları, İstanbul, Ocak 2018

CİHAN, Şahin, Küçüklerin Şikâyet ve Şikâyetten Vazgeçme Hakları, TAAD, S. 16, Ocak 2014

CÖHCE, Melih, Maslahata Uygunluk İlkesi Çerçevesinde Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi Başkanlığı, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2013

ÇEÇEN, Anıl, Hukukta Norm ve Adalet, AÜHFD, C. 32, S. 1, Y. 1975

ÇEKER, Kadri, Soruşturma Aşamasının Sona Ermesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2014

ÇELİK, Adem, Adil Yargılanma Hakkı (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku), Adalet Yayınevi, Ankara, 2007

ÇELİK, Adem, Makul Sürede Yargılanma Hakkı, Adalet Dergisi, Sayı 30

ÇİFTÇİOĞLU, Cengiz Topel, Açıklamalı ve Uygulamalı Örnekleriyle Savcılık Kurumunun Hukuki Statüsü Bağlamında Cumhuriyet Savcısının Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararı ve Kararın Denetimi, Seçkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2017

ÇOLAK, Haluk/ALTUN, Uğurtan, Yeni Türk Ceza Kanununda Cezaların Ertelenmesi, Adalet Yayınevi, Sayı 26, Eylül 2006

ÇULHA, Rifat/DEMİRAĞ, Fahrettin/NUHOĞLU, Ayşe/OKTAR, Salih/TEZCAN, Durmuş, (Editör YENİSEY, Feridun), Ceza Muhakemesi Hukuku Başvuru, 2. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2017

DEMİRBAŞ, Ali Timur, Şüphelinin İfadesinin Alınması, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018

DEMİRBAŞ, Timur, İnfaz Hukuku, Seçkin Yayınları, 5. Baskı, 2017, Ankara

DEMİREL, Ali İhsan, Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Suçun İhbarı ve Şikâyet Hakkı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul, 2012

DONAY, Süheyl/ALTUNKAŞ, Aysun, Ceza Yargılama Hukukunda Son Gelişmeler Sempozyumu, (Ceza Yargılamasında Şüphe Kavramı-ALTUNKAŞ, Aysun), Seçkin Yayınları, Ankara, 2016

DÖNER, İsa, Suçu Bildirmeme Suçu (TCK m.278), AÜEHFD, C.IX, S. 3-4, 2005

DUTERTRE, Gilles, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler, Avrupa Konseyi Yayınları, Almanya, Kasım 2003

ERDEM, Mustafa Ruhan/ESER, Ferda/ÖZŞAHİNLİ, Pakize Pelin, 100 Soruda Uzlaştırma, Seçkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2017

ERDEM, Mustafa Ruhan, Suçu bildirmeme suçu (TCK m.278), TBB Dergisi, S. 80, Y. 2009

ERDEM, Mustafa Ruhan, Ceza Hukukunda Cezaların Ertelenmesine İlişkin Düzenlemelere Anayasal Bakış (Erteleme), Anayasa Mahkemesi'nin 39. Kuruluş

Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler (25-26 Nisan 2001), Ankara 2001

ERGÜN, Güneş OKUYUCU, Soruşturmanın Gizliliği, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 59 (2), Y. 2010

ERYILMAZ, Mesut Bedri, Yeni Ceza Muhakemesi Kanununun Savcı Modeli ve Bu Modelin Diğer Avrupa Konseyi Üyesi Ülkelerle Karşılaştırması, Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu, İstanbul, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009

ESENER, Turhan, İradenin Muhtariyeti Prensibi, AÜHFD, C. 11, S.1. Y. 1954, Ankara

EŞİTLİ, Ezgi AYGÜN, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Kanun Yararına Bozma, TBB Dergisi, S. 122, Y. 2016

FEYZİOĞLU, Metin, Suçsuzluk Karinesi, Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.48, S.1-4

GEDİK, Doğan, Karşılaştırmalı Hukukta Ve 1999 Tarihli Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısında Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kurumu Adalet Dergisi, Sayı 10, Yıl 2002

GÖKCAN, Hasan Tahsin, Cumhuriyet Savcısının Delilleri Değerlendirme Yetkisi ve Yargıtay Uygulaması, Ankara Barosu Dergisi, S. 1, Y. 2012

GÖKCAN, Hasan Tahsin/ ARTUÇ Mustafa, Ceza ve Usul Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı ve Özel Soruşturma Usulleri, Seçkin Yayınları, Ankara 2007

GÖKCEN, Ahmet/ BALCI, Murat/ALŞAHİN, M. Emin/ÇAKIR, Kerim, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2018

GRABENWARTER, Christoph, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku Serisi 3, Adil Yargılanma Hakkı, (Çev. CAN, Osman), Seçkin Yayınları, Ankara, 2004

GÖZLER, Kemal, Tabîî Hukuk ve Hukukî Pozitivizme Göre Adalet Kavramı, Yıl 4, Sayı 15, 2008

GÜNEŞ, Umut, savcılığın tarihsel gelişimi, Adalet Yayınevi, Sayı 30, Ocak, 2008

GÜRİZ, Adnan, Faydacı Teoriye Göre Ahlak ve Hukuk, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1963

HANÇERKIRAN, Said Serhan, 1982 Anayasasında ve Türk Ceza Yargılamasında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Uygulaması Işığında Suçsuzluk Karinesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010

İÇEL, Kayıhan/ÜNVER, Yener, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 15, Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil ve İspat, Veli Özer ÖZBEK' e Armağan, Seçkin Yayınları, Ankara, 2014

İNCEOĞLU, Sibel, Adil Yargılanma Hakkı-Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi - 4, Ankara, Nisan 2018

İNCEOĞLU, Sibel, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, Beta Yayınları, İstanbul, 2013

İPEK, Ali İhsan, Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010

İPEKÇİOĞLU, Pervin AKSOY, Yakalama Ve Gözaltına Alma Koruma Tedbirleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C.9, Özel Sayı, 2007

KAFES, Veli, Ceza Hukukunda Mağdurun Zararını Giderilmesi, AÜHFD, C. 60, S. 1, Y. 2011

KAHRAMAN, Erkut Güçlü, Yeterli Şüphe Kavramının İddianamenin İadesi Kurumu Bakımından Değerlendirilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C.16, S.1, Y.2014

KANTAR, Baha, Ceza Muhakemeleri Hukuku Cilt 2, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1946

KARA, Eyüp, Lekelenmeme Hakkı, Adalet Dergisi, S. 43, Y. 2012

KARAKEHYA, Hakan, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Adil Yargılanma Hakkı) Bağlamında Ceza Muhakemesinde Duruşma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2014

KAŞIKARA, M. Serhat, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesi Çerçevesinde Makul Süre İçerisinde Yargılanma Hakkı, Türkiye Barolar Birliği yayınları S. 84, Yıl 2009

KAYA, Mehmet, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bağlamında Soruşturma Evresinde Adil Yargılanma Hakkı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2014

KAYNAK, Ali Osman, Uluslararası Sözleşmeler Işığında Adil Yargılanma Hakkı ve İç Hukukumuzla Karşılaştırması, Ankara Barosu Dergisi, Y.65, S.1 Kış 2007

KAYNAK, Ali Osman, Hazırlık Soruşturmasında Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi, Ankara Barosu Dergisi, S. 2, Y. 1998

KENANOĞLU, Mahmut, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Cumhuriyet Savcısı Modeli, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2011

KESKİN, İbrahim, Cumhuriyet Başsavcılığı Kurumunun Tarihsel Gelişimi, Avrupa Ülkeleri ile Ülkemizdeki Yapısı, Adalet Dergisi, S. 48, Y. 2014

KEYMAN, Selahattin, Ceza Muhakemesinde (Asıl Ceza Muhakemesinde Savcılık), Sevinç Matbaası, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1970

KEYMAN, Selahattin, Hukuki Pozitivizm, AÜHFD, C. 35, S. 1, Y. 1978

KİTAPÇIOĞLU, Tülay, Ceza Muhakemesi Kanununda Soruşturmanın Sonuçlandırılması, Legal Yayınevi, İstanbul, 2014

KOÇ, Ziya, Ceza Muhakemesinde Katılan, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2010, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2010

KUNTER, Nurullah/YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, 17. Bası, İstanbul, 2009

KUNTER, Nurullah/YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, 16. Bası, İstanbul, 2008

KUNTER, Nurullah, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Kazancı Matbaacılık, Sekizinci Bası, İstanbul, 1986

KÜÇÜKYAĞCI, Nazmi, Geçmişten Günümüze Türk Yargı Sistemi ve Yargı Bürokrasisi (Başbakanlık Uzmanlık Tezi), Ankara, Nisan 2012

MEMİŞ, Pınar, Adil Yargılanma Hakkının Unsuru Olarak Masuniyet Karinesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2003

MESCI, Hatice/AYDIN, Vahdettin, Yükseköğretim Kurumlarında Çalışan Kamu Görevlilerinin Ceza Soruşturma Usulü, SDÜHFD, C.7, S.2, Y.2017

MYJER, Egbert/HANCOC, Barry/COWDERY, Nicholas, Uluslararası Savcılar Birliği: Savcılar İçin İnsan Hakları El Kitabı, Ankara Barosu Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2007

- ÖZBEK, Veli Özer, İnfaz Hukuku, Seçkin Yayınları, 10. Baskı, Şubat Ankara, 2018
- ÖZBEK, Veli Özer/DOĞAN, Koray/BACAKSIZ Pınar/TEPE İlker, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara, 2017
- ÖZBEK Mustafa, Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 54, S. 3, Y. 2005
- ÖZBEK, Veli Özer, Organize Suçlulukla Mücadelede Ön Alan Soruşturmaları, DEÜHFD, C.4, S.2, Y. 2002
- ÖZEK, Çetin, Suç Mağdurunun Korunması ile İlgili Bazı Sorunlar, İÜHFM, S. 1-4, Y. 1984
- ÖZEN, Mustafa, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017
- ÖZEN, Mustafa, Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi, Ankara Barosu Dergisi, S.3, 2009
- ÖZGENÇ, İzzet, Bir Ceza İnfaz Rejimi Olarak Erteleme, Anayasa Yargısı Dergisi, C. 18, Y. 2001
- ÖZGENÇ, İzzet, ŞAHİN, Cumhur, İddia ve Savunma Hakkı, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.5, S. 1-2, Y.2001
- ÖZGENÇ, Nuri Berkay, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013
- ÖZOK, Özdemir, Bir Adli Organ Olarak Savcılık, Türkiye Barolar Birliği Sempozyum, Ankara, 2006
- ÖZTÜRK, Bahri, Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturma Mecburiyeti, DEÜ Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi, No:17, Ankara, 1991
- ÖZTÜRK, Bahri/TEZCAN, Durmuş/ ERDEM, Ruhan/ GEZER, Özge Sırma/ SAYGILAR KIRIT Yasemin F./ ALAN AKCAN, Esra/ERDEN TÜTÜNCÜ, Efser/ ÖZAYDIN, Özdem, Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Baskı, Seçkin Yayınları, Eylül, Ankara, 2017
- ÖZTÜRK, Bahri/TEZCAN, Durmuş/ ERDEM, Mustafa Ruhan/ GEZER, Özge Sırma/ SAYGILAR KIRIT Yasemin F./ ALAN AKCAN, Esra/ERDEN TÜTÜNCÜ, Efser/ ÖZAYDIN, Özdem/ ERDEN TÜTÜNCÜ, Efser, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2017

POLATER, Yusuf Ziya, Adli Kolluk-Savcı İlişkisi ve Soruşturmalara Etkisi, TBB Dergisi, S. 120, Y. 2015

PACHE, Eckhard, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku Serisi 3, Adil Bir Yargılanmaya İlişkin Avrupa Temel Hakkı, (Çev. ÜNVER, Yener), Seçkin Yayınları, Ankara, 2004

PARLAR, Ali/ÇETİN, Ahmet, Ceza Muhakemesinde Soruşturma Evresi ve Uygulaması, Aristo Yayınevi, İstanbul, 2017

PEKCANITEZ, Hakan, Adil Yargılanma Hakkı, İzmir Barosu Dergisi, 1997

POLAT, Halil, Teori ve Uygulamada Cumhuriyet Savcısının El Kitabı, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, Ocak 2012

RÜZGARESEN, Cumhur, Usul Ekonomisi İlkesinin İhlaline Karşı Başvuru Yolları SDÜHFD, C.4, S.2, Y.2014

SEVER, Ömer, Hâkim Bağımsızlığı ve Savcılık Teminatı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul, 2007

SOYASLAN, Doğan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Yetkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2007

ŞAFAK, Ali, Suç (Ceza) Muhakemesi Hukuku, Ankara, Şubat 2015

ŞAHİN, Cumhur/GÖKTÜRK, Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018

ŞAHİN, Cumhur/GÖKTÜRK, Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku II, Seçkin Yayınları 7. Bası, Ankara, 2018

ŞAHİN, Cumhur, Ceza Muhakemesi Hukuku I, Ankara, 2007

ŞAHİN, Cumhur, Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 6, S. 1-2, Konya, 1998

ŞAHİN, İlyas, Türk Ceza Yargılaması Hukukunda Koruma Tedbirleri Bakımından Esas Alınan Şüphe Kavramının İncelenmesi, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Hukuk Araştırmalar Dergisi, C. 20 S. 3 Y. 2014

ŞAHİNKAYA, Yalçın, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında ve Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara, İstanbul, 2006

ŞAN, Abdullah Ayhan, Özel Soruşturma Usulleri, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, 2008

ŞENOL, Cem, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Etkin Soruşturma Yükümlülüğü, (CMK m. 172/3), XII Levha yayıncılık, İstanbul, Kasım 2013

ŞIK, Hüseyin, Türk Adli Yargı Sisteminde Savcılık Kurumu, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 2018

ŞIK, Hüseyin, Suçsuzluk Karinesi ve Savcı, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Y. 5, S. 9, Haziran 2017

ŞİMŞİRGİL, Ahmet, EKİNCİ, Ahmet Buğra, Ahmet Cevdet Paşa ve Mecelle, KTB yayınları, İstanbul, 2008

TÖNGÜR, Ali Rıza Ceza Hukukunda Yeni Boyutlarıyla Erteleme, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009

TURAN, Hüseyin, Yargı Görevi Ve Hizmeti, Adalet Dergisi, S. 21, Ocak 2005

UĞUR, Ali Burak, Kamu Davasının Hazırlanması ve İddianame, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara, Kasım 2014

UĞUR, Hüsamettin, Ceza Muhakemesinde Kovuşturma Mecburiyeti İlkesinden Maslahata Uygunluk İlkesine, TBB Dergisi, S. 73, Y. 2007

UYGUR, Gülriz, “Hukuki Pozitivizmin Değişen Yüzü mü?”, AÜHFD, C. 52, S. 3, Y. 2003

ÜÇÖK, Coşkun Savcılıkların Avrupa Hukukunda Gelişmesi ve Türkiye’de Kuruluşu, Ord. Prof. Sabri Şakir Ansay’ın Hatırasına Armağan, Ankara, 1964

ÜNVER, Yener, Ceza Hukuku Felsefesi Açısından İnsan Onuru ve Mevzuatımız, Ceza Hukuku Dergisi, Seçkin Yayıncılık, C.3, S.7, Y.2008

ÜNVER, Yener/HAKERİ, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, 14. Baskı, Ankara, 2018

VİTKAUSKAS Dovydas/ DİKOV, Grigoriy, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılama Hakkının Korunması, Çeviren Serkan CENGİZ, Avrupa Konseyi, Strazburg, 2012

VOIRIN, M. Pierre, Hasılat Kirasının Ölçüsü ve Muhtariyetinin Esası Olarak Kabul Edilen Bir İşletmeden İstifade, (Çev. EROL, Cansel), AÜHFD C. 11, S. 3, Y.1954

WALTER GROPP, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku Serisi 3, Masumiyet Karinesinin Ceza Muhakemesini Sınırlayıcı Etkisi, (Çev. İSFEN, Osman), Seçkin Yayınları, Ankara, 2004

WÜRTENBERGER, Thomas, “Tehlike Kavramı” ve Alman Uygulaması Ekseninde Kolluk Hukuku, Tercüme Eden ve Yorumlayan YENİSEY, Feridun, Emniyet Genel Müdürlüğü, İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığı, Basımevi Şube Müdürlüğü, Ankara 2008

YAYLA, Mehmet, Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat ve Şüphe, Seçkin Yayınları, Ankara, 2016

YAYLA, Mehmet, Ceza Yargılamasında İspat İçin Yenilmesi Gereken Şüphe; Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Sistemlerinin İncelenmesi, Ankara Barosu Dergisi, S. 3, Y. 2013

YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Eylül, 2018

YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2017

YENİSEY, Feridun, Kolluk Hukuku, 2. Baskı, Beta Yayın Dağıtım, İstanbul, Şubat, 2015

YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe/GÜZEL, İdris, Kolluk Yetkileri Ve Güvenlik Hukuku, Kilim Matbaacılık, Beşiktaş, Aralık 2004

YENİSEY, Feridun, CMK’nın Genel Değerlendirmesi, Ceza Hukuku Dergisi, Seçkin Yayıncılık, C.1, S.1, Y.2006

YENİSEY Feridun, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Hazırlık Soruşturması ve Polis, Beta Yayın Dağıtım, İstanbul, Mayıs 1987

YILMAZ, Davut, Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara, Kasım 2014

YURTCAN, Erdener, Ceza Yargılaması hukuku, Adalet yayınları, 14. Baskı, Ankara, 2017

YURTCAN, Erdener, CMK Şerhi, Adalet yayınları, 8. Baskı, Ankara, 2017

YÜZER, Dilara, Basın Yoluyla Adli Haberlerin Verilişi ve Suçsuzluk Karinesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C.15 Özel Sayı, 2013

ZAFER, Hamide, Sağlık Mesleği Mensuplarının Suçu Bildirmemesi Suçu (TCK m.280), İÜHFM C. LXXI, S.1, 2013

İnternet Erişim Adresleri

Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü
<http://www.cigm.adalet.gov.tr/> (E.t.10.04.2018)

Adalet Bakanlığı Faaliyet Raporu

www.adalet.gov.tr/bakanlik/faaliyetraporu/pdf/rapor2016.pdf (E.t.25.06.2018)

Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2017
http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2017/istatistik2017.pdf (E.t. 4.12.2018)

ALTIPARMAK, Kerem, Salduz/Türkiye Kararının Uygulanması İzleme Raporu No:6
Başvuru No ve Tarihi: 36391/02, 27 Kasım 2008 (E.t. 28.06.2018)
www.aihmiz.org.tr/files/06_Salduz_Rapor_TR.pdf

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants/tur&c&c=> (E.t. 1.12.2018)

Başbakanlık Mevzuat

www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/5.3.1412.pdf (E.t.05.03.2018)

Başbakanlık Mevzuat

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.8197&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch> (E.t. 18.06.2018)

Bangalor Yargı Etiği İlkeleri

<http://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/4a92e0cc-e94b-4912-aaf9-5dfc5b885e98.pdf>
(E.t.28.06.2018)

GÜLSÜN, Ramazan, İnsan Onuru ve Lekelenmeme Hakkı, s. 19, International Journal Of Legal Progres, Cilt:1, Yıl:2015, Sayı:2

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/legalprogress/article/view/5000164083/5000170034> (E.t. 26.03.2018)

www.kazanci.com.tr (E.t.12.04.2018)

Türk Dil Kurumu Resmi internet sitesi

www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a9c646a321cd4.13880036 (E.t.05.03.2018)

URACIN, A. Metin, Magna Carta Libertatum-Büyük Özgürlükler Sözleşmesi

www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/Magna2017-2.pdf (E.t. 30.06.2018)

Yargıtay Emsal Karar

<https://emsal.yargitay.gov.tr/BilgikasiIstemciWeb/yeniTasarim/index.jsp>

YENİSEY, Feridun, Suçun Öğrenilmesi, Basamak Teorisi ve İlgili Kavramlar (2013 yılında Bahçeşehir Üniversitesi'nde gerçekleştirilen ders görüntüleri), <https://www.youtube.com/watch?v=F88DAcUK9pM> (E.t. 06.06.2019)

KARARLAR

AİHM Kararları ve Erişim Yerleri

Allenet de Ribemont/Fransa, Başvuru No: 15175/89

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Boddaert/Belçika, Başvuru: No: 12919/87

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Baraona/Portekiz (08.07.1987-122)

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Buchholz/Almanya, Başvuru: No: 7759/77

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Burdov/Rusya: Başvuru: No: 59498/00

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Butkevičius/Litvanya, Başvuru No: 48297/99

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Büker/Türkiye, Başvuru No: 29921/96

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Daktaras/Litvanya, Başvuru No: 42095/98

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Diaz Aparicio/İspanya, Başvuru No: 9468/99

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Eckle-Almanya kararı, Başvuru No: 8130/7

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Foti/İtalya, Başvuru No: 9580/81

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Gillisen/ Hollanda, Başvuru No: 39966/09

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Johansen/Norveç Kararı, Başvuru No: 17383/90

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Karakaş-Yeşilirmak/Türkiye, Başvuru No: 43925/98

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

König/Almanya, Başvuru No: 6232/73

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Lavents/Letonya, Başvuru No: 58442/00

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Murray-Birleşik Krallık, Başvuru No: 14310/88

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Pretto/İtalya, Başvuru No: 7984/77

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Salduz/Türkiye, Başvuru No: 36391/02

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Stogmüller/Avusturya, Başvuru No: 1602/62

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Union Alimentaria Sanders-İspanya (7.7.1989-157)

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Vernillo/Fransa, Başvuru No: 11889/85

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Y.B. ve Diğerleri/Türkiye, Başvuru No: 48173/99

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Zana/Türkiye, Başvuru No: 18954/91

<https://hudoc.echr.coe.int/tur>

Anayasa Mahkemesi Kararları ve Erişim Yerleri

Ercan KANAR, Başvuru Numarası: 2013/533

www.anayasa.gov.tr

Fahri ÇALIŞKAN, Başvuru Numarası: 2015/2119

www.anayasa.gov.tr

Halil BULUT, Başvuru No: 2015/2575

www.anayasa.gov.tr

Hazni DOĞAN ve Yunus TARIN, Başvuru Numarası: 2014/19839

www.anayasa.gov.tr

Mahmut TANAL, Başvuru Numarası: 2014/18803

www.anayasa.gov.tr

Özlem KORKUT ve diğerleri, Başvuru Numarası: 2014/14571

www.anayasa.gov.tr

Serap ÇELİK ve Aktuğ ÇELİK Başvuru No:2013/2168

www.anayasa.gov.tr

Yargıtay Kararları ve erişim yeri

YCGK 2017/1113-530 E.K.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

YCGK 2014/552-2018/190 E.K.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

YCGK 2006/4-2007/52 E.K

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

20. CD. 2018/5198-5895 E.K.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

19. CD. 2016/12980-2017/5711 E.K.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

18. CD. 2017/4819-1505 E.K.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

18. CD. 2017/4069-14664 E.K.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

16.HD. 2009/9489-766 E.K.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

16.CD. 2017/7553-5508 E.K.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

16. CD. 2017/1804-399 E.K.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

16. CD. 2017/1804-2018/399 E.K.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

16. CD. 2017/ 3999 - 2018/ 324 E.K.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

16. CD. 2015/4961- 4656 E.K.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

16. CD, 2017/3747-5770 E.K.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

14. CD. 2018/2784-1810 E.K.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

14. CD. 2018/6996-7673 E.K.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

13. CD. 2018/1057-2532 E.K.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

13. CD. 2018/1057-2532 E.K.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

13. CD. 2017/4080-10989 E.K.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

13. CD. 2017/3576- 9689 E.K.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

13. CD. 2017/3454-9346 E.K.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

13. CD. 2013/11656-2014/6127 E.K.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

12. CD. 2018/4824-9462 E.K.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

12. CD. 2017/5328-2018/2245 E.K.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

12. CD. 2018/2863-2018/9131 E.K.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

11. CD. 2017/2539- 2581 E.K.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

10. CD. 2015/2004 2018/1874 E.K.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

8. CD. 2017/13564-10567 E.K.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

7. CD. 2018/2975- 3569 E.K.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

6. CD. 2016/163-2018/8169 E.K.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

5. CD. 2018/326-2367 E.K.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

5. CD, 1866/1694 E.K.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

5 CD. 20003/8074-2005/20226 E.K.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

4. CD. 2017/ 22730 - 2018/469 E.K.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

4. CD. 2010/21275-2012/13997 E.K.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

4. CD. 2009/22283-16336 E.K.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

Danıştay Kararları

4.D. 2010/371-494 E.K.

<https://www.danistay.gov.tr/emsal.html>

2.D. 2003/163-391 E.K.

<https://www.danistay.gov.tr/emsal.html>

**İstanbul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığının verdiği Soruşturmaya Yer Olmadığına
Dair Kararlar**

İhbar Dosya No:2017/139, Karar No:27

İhbar Dosya No:2017/191, Karar No:24

İhbar Dosya No:2017/192, Karar No:25

İhbar Dosya No:2017/192, Karar No:25

